

690
1929

საქართველოს
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
მუზეუმი

რევოლუციური მეცნიერება

№ 1 (21)

საბჭოთა

1929

საქართველოს მატიანე

საქართველოს კ. პ. (პ) ც. კ.
და ტფ. კომიტეტის პარტი-
სის ისტორიული ჟურნალი

№ 1 (21)

სახელმწიფო გამომცემლობა

თბილისი—1929

საქართველოს
კარლ მარქსის
გერმანული
ბიბლიოთეკა

კომინტერნის ათი წლის თავისთვის

კომუნისტური ინტერნაციონალი დაარსდა 1919 წელს, მაგრამ მას თავის წინამორბედი ისტორია ჰქონდა. ჯერ კიდევ მსოფლიო ომის დაწყების წინ, მეორე ინტერნაციონალის გაკოტრების შთაბეჭდილების ქვეშ, — ლენინმა წამოაყენა საკითხი ახალი ინტერნაციონალის დაარსების შესახებ. რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის ცენტრალურ კომიტეტის მანიფესტი, რომელიც გამოიცა 1914 წლის პირველ ნოემბერს, ამბობდა: „არ შეიძლება განხორციელდეს სოციალიზმის ამოცანები და არც მუშების ნამდვილი ინტერნაციონალური შეერთება დღევანდელ დღეს, თუ არ მოხდება ოპორტიუნიზმისგან გამოშორება და გაურკვეველი დარჩება მასებისთვის მისი ფიასკო... ყოველი დაბრკოლების წინააღმდეგ მუშათა მასები შექმნიან ახალ ინტერნაციონალს“.

ახალი ინტერნაციონალის ელემენტების დასამზადებლად ომის დროს ლენინმა დაიწყო შეკავშირება ეგრედ წოდებულ „ციმერვალდის მემარცხენე ფრთისა“ ციმერვალდში და კინტალში. როცა თებერვლის რევოლუცია მოხდა, რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის სრულიად რუსეთის ბოლშევიკურმა კონფერენციამ, 1917 წლის აპრილში, თავის რეზოლიუციაში განაცხადა: „ჩვენი პარტიის ამოცანას, რომელიც მოქმედობს ისეთ ქვეყანაში, სადაც რევოლუცია დაიწყო უფრო ადრე, ვიდრე სხვა ქვეყნებში, შეადგენს, — აიღოს ინიციატივა მესამე ინტერნაციონალის დაარსების შესახებ, რომელიც საბოლოოდ გასწყვეტს კავშირს „ობორონცებთან“ და რომელიც სასტიკად იბრძოლებს „ცენტრის“ საშუალო პოლიტიკის წინააღმდეგ“.

ამ ამოცანის შესასრულებლად რეზოლიუციის აზრით საჭირო იყო ერთი წინასწარი პირობა: „ახალი სოციალისტური ინტერნაციონალი შეიძლება შეიქმნეს მხოლოდ თვით მუშათა მასების მონაწილეობით და მათი რევოლუციონური ბრძოლით თავიანთ ქვეყნებში“. ეს წინასწარი პირობა შეიქნა ძლევამოსილი ოქტომბრის რევოლუციით. ეს მოხდა მაშინ, როცა რუსეთის პროლეტარიატმა

ხელში აიღო ძალა უფლება, როცა ბოლშევიკური პარტია გარდაიქმნა კომუნისტურ პარტიად, როცა დაარსდა კომუნისტური პარტია გერმანიაშიც, როცა ყველა ქვეყნებში პროლეტარული მასები გაესწრაფენ საბჭოებისკენ,—ამ დროს მესამე ინტერნაციონალმა უკვე ფაქტიურად დაიწყო არსებობა და პირველმა კონგრესმა მხოლოდ ფორმალურად დაასრულა მისი შენება, ამნაირად, მესამე ინტერნაციონალი იყო მეორე ინტერნაციონალის გაკოტრების რეაქცია და ოქტომბრის რევოლუციონური პირმშო.

*
*
*

როგორია ის **ობიექტიური** პირობები, რაც საჭიროა იმ ამოცანების ასასრულებლად, რომელიც მიხნათ დაისახა მესამე ინტერნაციონალმა. ამ კითხვაზე გვიპასუხა 1919 წელმა. „მესამე კომუნისტურ ინტერნაციონალის მიმართვა პირველი ყრილობის მოწვევის—“შესახებ ამბობს: „ახალი ინტერნაციონალის დაარსებას საფუძვლად უნდა დაედოს, ჩვენის აზრით, შემდეგი დებულებების აღიარება:

1) **მიმდინარე ხანა არის გახრწნის და მსოფლიო კაპიტალისტური სისტემის გაკოტრების ხანა, რაც ნიშნავს ევროპის კულტურის გაკოტრებას საერთოდ.**

2) **პროლეტარიატის ამოცანას შეადგენს დაუყოვნებლივ სახელმწიფო ძალა-უფლების ხელში ჩაგდება და სხვ...**

მას შემდეგ, რაც კომუნისტური ინტერნაციონალი დაარსდა,—ათი წელი გავიდა და ჩვენ უნდა ვიკითხოთ,—რჩება თუ არა ძალაში პირველი დებულება, რომელიც საფუძვლად დაედო ახალ ინტერნაციონალს, რჩება თუ არა სარწმუნოთ დღესაც ის დებულება, რომ „მიმდინარე ხანა არის გახრწნის და მსოფლიო კაპიტალისტური სისტემის გაკოტრების ხანა“... ამ საკითხის გარშემო ტრიალებს მთავარი განსხვავება მესამე და მეორე ინტერნაციონალს შორის, ჩვენ, —კომუნისტებსა და სოციალ დემოკრატებს შორის, რომელნიც ბურჟუაზიის აგენტები გახდნენ.

თუ ჩვენ უკან მივიხედავთ გასული ათი წლის მანძილზე, ჩვენ დავინახავთ, რომ ისტორიამ შესწორება შეიტანა კომინტერნის ორ საფუძვლის ჩამყრელ წარმოდგენაში.

ყოფილ რუსეთში საბჭოთა რესპუბლიკის ცოტათ თუ ბევრად ხანგრძლივი არსებობის შესაძლებლობის შესახებ, მისი დამოუკიდებელ სოციალიზმის განვითარებისათვის—ერთი მხრივ და მსოფლიო პროლეტარიატის რევოლუციის ჩქარი ტემპის განვითარების შესა-

ხებ მეორე მხრივ. მაგრამ, ამავე დროს, ჩვენ დავინახავთ, რომ ძირითადი დებულება, რომელიც ახასიათებს თანამედროვე ხანას და რომელიც საფუძვლად დაედო მესამე ინტერნაციონალს, რჩება შეუდრეკელი. ს.ს.რ.კ. საბჭოთა წყობილების გამაგრება და მისი ხანგრძლივი წინმსვლელობა სოციალიზმისაკენ ძლევამოსილ რევოლუციის მხარ დაუპერელად სხვა ქვეყნებში თითქო შეუძლებელი იყო, — ფაქტად კი იქცა. პროლეტარულ რევოლუციის ტემპის განვითარება კაპიტალისტურად უფრო განვითარებულ ქვეყნებში აღმოჩნდა უფრო ნელი, ვიდრე მოველოდით. საერთოდ და მთლიანად, პირველ დებულების თანახმად თანამედროვე ხანა რჩება პროლეტარულ რევოლუციის და კაპიტალიზმის კრიზისის ხანად.

ლენინმა კომინტერნის მესამე კონგრესზე აღნიშნა საჭიროება, რომ შეტანილი ყოფილიყო ზოგიერთი შესწორება პირველი პროგნოზის შესახებ: „ჯერ კიდევ რევოლუციამდე და აგრეთვე მის შემდეგ ჩვენ ვფიქრობდით: მაშინვე ან ყოველ შემთხვევაში ძალიან მალე დაიწყება რევოლუცია სხვა კაპიტალისტურად უფრო განვითარებულ ქვეყნებშიც, ანდა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ჩვენ უნდა დავიღუბოთ... მაგრამ სინამდვილეში მოძრაობა ისე სწორი ხაზით მიდიოდა, როგორც ამას ჩვენ მოველოდით. სხვა კაპიტალისტურად უფრო განვითარებულ ქვეყნებში რევოლუცია აქამდისაც არ დაწყებულა... რა უნდა ვქნათ ჩვენ ახლა? ეხლა საჭიროა საფუძვლიანი მომზადება რევოლუციის და მისი განვითარების ღრმა კონკრეტული შესწავლა კაპიტალისტურ ქვეყნებში. ეს არის პირველი გაცვეთილი, რომელიც ჩვენ უნდა გამოვიყვანოთ საერთაშორისო მდგომარეობიდან. რუსეთის რესპუბლიკისთვის ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ ეს ხანმოკლე შესვენება იმისთვის, რომ შეუთანხმოთ ჩვენი ტაქტიკა ამ მიხვეულ-მოხვეულ ისტორიის ხაზს“.

*
* * *

ტროცკისტებს თავის დებულების დასაცავად, — რომ, შეუძლებელია სოციალიზმის მშენებლობა ერთ ქვეყანაში, არა ინტერვენციის აუცილებლობის მიზეზით; არამედ — შინაგანი უძლურებით ჩამორჩენილ აგრარულ-საპრეწველო საბჭოთა რესპუბლიკაში — ძალიან უყვართ მოიყვანონ ლენინის ზოგიერთი თქმულებანი იმ ხანიდან, როცა ს. ს. რ. კ-ში იყო რღვევა და როცა ის მოელოდა, რომ რევოლუცია მოწინავე ქვეყნებში დღეს თუ არა ხვალ, გაიმარჯვებს, მაგრამ ისინი სდუმან იმის შესახებ, თუ რას ამბობდა იხ უფრო გვიან, — 1922 — 23

წლებში, როცა დარწმუნდა, რომ მსოფლიო რევოლუციამ შეანელათავეისი ტემპი,—ერთი მხრივ და მეორე მხრივ საბჭოთა რესპუბლიკა დამოუკიდებლად თავს აღწევს რღვევის ხანას.

ტროცკისტებს ხალისით მოჰყავთ ლენინის მიერ სამხედრო კომუნიზმის დროს ნათქვამი ის სიტყვები, რომლებშიც ის ამბობდა, რომ საბჭოთა რესპუბლიკა დაიღუპება, თუ მას არ დაეხმარება დასავლეთ ევროპის რევოლუცია (ის სიტყვები, სადაც ის გულისხმობდა დაღუპვას სწორედ ინტერვენციით და რღვევით და არა შინაგან ძალთა განვითარების ნაკლებობით) და ძალიან შეკვეცილ მოჰყავთ უფრო გვიანი მისი თქმანი, სადაც ის „საბჭოთა წყობილებას“ კი არ ადარებდა, არამედ წინ უყენებდა „სახელმწიფო კაპიტალიზმს“. თავის სიტყვებში ის ხაზს უსვამდა იმას, რომ საბჭოთა რესპუბლიკაში არის „ყოველივე საჭირო და საკმაო, სოციალისტურ საზოგადოების აღმშენებლობისათვის“ (სიტყვა კომინტერნის 4 კონგრესზე და წერილი „კოოპერაციაზე“).

მიუხედავად ამისა, ტროცკისტები მზად არიან მხედველობაში მიიღონ ის დიდი გამარჯვებანი, რომელიც გააკეთა საბჭოთა რესპუბლიკამ ილიჩის სიკვდილის შემდეგ, გამარჯვებანი, რომელმაც ტემპის მხრივ მის მოლოდინს გადააჭარბა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ისინი, თითქოს სიმართლის დასაძინავათ, თავის თავს „ბოლშევიკ-ლენინელებს“ რომ უწოდებენ—ნამდვილად არიან ჯერ ტიპური მაჩანჩალები და მერე რენეგატ-კაპიტულიანტები.

ლენინი ყოველთვის წინ იხედებოდა, ისინი კი უკან იხედებიან, საითაც უკვე გავლილი საფეხურებია. ლენინი ამბობდა, რომ დასავლეთის პროლეტარული რევოლუცია იხსნის რუსეთის რევოლუციას მაშინ, როცა რევოლუციის ტალღები დასავლეთში მაღლა იწეოდა და როცა კაპიტალისტურ ქვეყნების მახლობელ გამარჯვების იმედი რუსეთის პროლეტარებს აფრთოვანებდა, რომელნიც გაწამებული იყვნენ შიმშილით და სამოქალაქო ომით. ტროცკისტები ჩხავიან, რომ სოციალიზმის მშენებლობა ერთს საბჭოთა რესპუბლიკის ქვეყანაში დაღუპვისაკენ მიდის მაშინ, როცა სხვა ქვეყნებში არ არის უშუალო რევოლუციონური სიტუაცია და ამნაირად სპობენ მსოფლიო რევოლუციის გამარჯვების რწმენას და ამავე დროს ასაფლავებენ ოქტომბრის რევოლუციას.

მიუხედავად ტროცკისტების ჩხავილისა, რაც ლენინის სიკვდილის შემდეგ არ შეწყვეტილა, ს. ს. რ. კ-ში სოციალისტური მშენებლობა დაუბრკოლებლად მიდის წინ, ამარცხებს რა ყოველ დაბრკოლებას. ლენინის სიკვდილის შემდეგ საბჭოთა რესპუბლიკამ დაამთავ-

რა სამეურნეო აღმშენებლობის პერიოდი, განამტკიცა ვალიუტა, განავითარა კოოპერაცია, აღადგინა მრეწველობა ომის დრომდე არსებულ დონემდე. შემდეგ მან გადააბიჯა ომის დრომდე არსებულ დონეს და შევიდა მეურნეობის და მრეწველობის რეკონსტრუქციის პერიოდში. მეხუთმეტე ყრილობიდან დაწყებული კი სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის გზაზე შედგა, რომელიც სპობს კაპიტალიზმის ფესვებს ს. ს. რ. კ-ში.

მიუხედავად ასეთი ნათელი ფაქტებისა, კომუნიზმის რენეგატები სოციალ-დემოკრატებთან ერთად განაგრძობენ ყბედობას, რომ კაპიტალიზმის ელემენტები ვითარდებიან საბჭოთა რესპუბლიკაში უფრო ჩქარა, ვიდრე სოციალიზმის ელემენტები, რომ საბჭოთა რესპუბლიკა კაპიტალისტურად გადაგვარების გზაზეა, რომ იქ იწყება და უკვე დადგა ტერმიდორი.

რა ფაქტებს ებლაუქებიან ეს მჩხავანა ყორნები? კულაკთა გამარჯვებას საბჭოთა რესპუბლიკაში, რომელთა შესახებ ვითომდა, დათმობაზე მიდიოდეს საბჭოთა ხელისუფლება. არის თუ არა კულაკური მოქმედების გაღვივება, პროლეტარიატის დიქტატურის მეთორმეტე წლის თავზე მოულოდნელი რამ ბოლშევიკებისთვის?.. არის თუ არა ეს საწინააღმდეგო არგუმენტი, ლენინის სტრატეგიული გეგმის წინააღმდეგ? არაფერ შემთხვევაში!.. ლენინმა იცოდა და ამბობდა კიდეც, რომ პროლეტარიატის დიქტატურის ხანა საბოლოოდ მოსპობს კლასიურ ბრძოლას და კლასებს. მაგრამ იგი იმავე დროს მრავალჯერ იმეორებდა, რომ სანამ ს. ს. რ. კ.-ში არის მილიონი გლეხობა წვრილ მეურნეობისა, მასში ინახება ნიადაგი კაპიტალიზმის აღორძინებისა, რომ მხოლოდ სოფლის კოლექტივიზაცია და მისი მეურნეობის გარდაქმნა მსხვილ მანქანის წარმოების ნიადაგზე — საბოლოოდ მოსპობს ამ ნიადაგს.

აქედან გამომდინარეობს ის, რომ ახლანდელ საბჭოთა რესპუბლიკის განვითარების ხანაში, ყოველ სამეურნეო დაბრკოლების დროს კაპიტალისტური ელემენტები უსათუოდ გაახურებენ თავის კონტრ-რევოლიუციონურ მოქმედებას და ამას მით უფრო ჩაიდენენ, რამდენადაც საბჭოთა რესპუბლიკა მათ შეავიწროებს და რამდენადაც წინ გაიწევს სოციალიზმისკენ. კულაკების გამოღვიძება ამ ბოლო დროს, როგორც ცნობილია, ამასთან არის დაკავშირებული. სამეურნეო დაბრკოლებებით კულაკები სარგებლობენ მით უფრო ენერგიულად, რამდენათაც უფრო შეუპოვრად მიდის საბჭოთა ხელისუფლება სოფლის კოლექტივიზაციის გზით.

პროლეტარიატის დიქტატურის დროს არ სწყდება კლასიური

ბრძოლა, არ შესწყდა ის სამხედრო კომუნიზმიდან „ნეპზე“ გადასვლის შემდეგაც. „ნეპის“ დროს იგი ყალიბდება ახალ ფორმებში და, ინახავს რა ამ ახალ ფორმებს, გარდატეხის მომენტის დროს, არ სუსტდება, არამედ—უფრო მახვილდება. და სწორედ ასეთ გარდამტეხ მომენტს განვიცდით ჩვენ ს. ს. რ. კ-ში. კულაკების გამოცოცხლება ბოლო ხანებში არის ნაყოფი არა სოციალიზმის დაცემისა, არამედ წინააღმდეგ, ნაყოფი იმისა, რომ აღებულია კურსი მრეწველობის ტემპის განვითარების და სოფლის კოლექტივიზაციისათვის. კულაკების მოქმედების გაცოცხლება მაშინ იქნებოდა დაცემისა და „ოქტომბრიდან-მარტამდე“ მისვლის ნიშანი, თუ საბჭოთა ხელისუფლება, სტიქიურ კულაკურ გავლენის გამო, მეზუთმეტე პარტიულ ყრილობის დადგენილებიდან დაიხვედა, თუ ის მრეწველობის ტემპის შენელებისკენ წავიდოდა, თუ უარყოფდა კოლექტივიზაციას და სოფლის საწარმოო კოოპერაციას. მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ საქმე სწორედ სულ წინააღმდეგაა. ს. კ. პ. (ბ) ცენტრ.-კომ., ემყარება რა პარტიის დიდი უმრავლესობის ნებას, აწარმოებდა და აწარმოებს ენერგიულ ბრძოლას მემარჯვენეთთან და შემრიგებლებთან, რომლებიც დაფრთხნენ მორიგი სამეურნეო დაბრკოლებების გამო და ცდილობენ პარტია უკან დააბრუნონ. ასეთი მერყეობა ხდება ხოლმე პარტიის რიგებში ყოველ საფრთხილო გადასახვევის დროს, მთელ მის მსვლელობაში და პარტია მიიღებს ზომებს ამის შესახებ.

პროლეტარულ რევოლუციის გამარჯვებისთვის საჭიროა არა მარტო ობიექტიური ხელსაყრელი პირობების არსებობა, არამედ—აგრეთვე საკმაო სიმწიფე სუბიექტიური ფაქტორისა—კომუნისტური პარტიებისა. როგორ ვითარდებოდნენ ეს პარტიები ამ ათეული წლის განმავლობაში? უპირველეს ყოვლისა, პარტიის რიცხვობრივი ზრდის და მისი სფეროს გაფართოების შესახებ.

როცა ათი წლის წინად კომინტერნის პირველი კონგრესი შეიკრიბა, ყველა კომუნისტური პარტიები, რუსეთის გარდა, ფაქტიურად მხოლოდ პროპაგანდისტულ ორგანიზაციას წარმოადგენდნენ. კომინტერნის მეორე კონგრესზე ამხ. ლენინი ამბობდა: „პირველ კონგრესზე არსებითად ჩვენ ვიყავით მხოლოდ პროპაგანდისტები, ჩვენ მხოლოდ ვაყენებდით ძირითად იდეებს, მხოლოდ მოვუწოდებდით საბრძოლველად, ჩვენ მხოლოდ ვეკითხებოდით—სად არის ის ხალხი, ვინც წამოვა ამ გზით?“...

ახლა კომინტერნის სექციები გაფანტულია მთელ ქვეყანაზე, ქვეყნის ყველა ნაწილში. ამ ქამად კომინტერნს ჰყავს 43 სექცია, მათში 20 არალეგალური. კომინტერნის ლეგალურ სექციებში, სადაც სწარმოებს პარტიის წევრების რეგისტრაცია, ამ ქამად ირიცხება 394.000 წევრი — ს. კ. პ. (ბ) ერთად შეადგენს, — 1.605.000 წევრს. თუ ამას მიუმატებთ ახალგაზრდათა კომკავშირის წევრებს 2.400.000, — მაშინ ეს შეადგენს ოთხი მილიონისაგან შემდგარ არმიას.

თუ რა გავლენით სარგებლობენ კომუნისტური პარტიები, ამის შესახებ წარმოდგენას მოგვცემს რიცხვი იმ ხმებისა, რომელიც მიცემულ იქნა უკანასკნელ არჩევნების დროს სხვადასხვა ქვეყნებში — 1927-28 წ.წ. ბევრი კომუნისტური პარტია არ იღებდა მონაწილეობას არჩევნებში. ბევრი იმიტომ, რომ არალეგალურ მდგომარეობაში იყო. კაპიტალისტური ქვეყნების ცხრამეტ კომ. პარტიის კანდიდატებს ხმა მისცა 6.750.000 კაცმა.

ჩვენ ვხედავთ, რომ კრმუნისტური ინტერნაციონალი ამ ქამად ფრიად დიდ არმიას წარმოადგენს. თუმცა, თუ კაპიტალისტური ქვეყნების კომუნისტების რიცხვს (ევროპაში) სოციალ-დემოკრატიულ წევრების რიცხვს შევადარებთ, დავინახავთ, რომ მეორე ინტერნაციონალის წევრების რიცხვი ევროპის კაპიტალისტურ ქვეყნებში გაცილებით სჭარბობს კომუნისტურ ინტერნაციონალის წევრებს. ეს კიდევ არაფერი. კომუნისტური ინტერნაციონალის წევრთა რიცხვი კაპიტალისტურ ქვეყნებში ეხლანდელ კაპიტალიზმის ნაწილობრივ სტაბილიზაციის გამო, ძალიან შემცირდა რევოლუციონურ აფროთოვანების მომენტების დროსთან შედარებით, რასაც ადგილი ჰქონდა ათეული წლის წინად.

მართალია, სოციალ-დემოკრატები აღიარებენ, რომ მათი მტკიცება, თითქო კომუნიზმში „ინფლიაციის ხანის შედეგი“ იყოს, — არ გამართლდა. ინფლიაციის პერიოდმა დიდი ხანია განვლო და უშუალო რევოლუციონური სიტუაცია ეხლა არსად არის, მიუხედავად ამისა კომინტერნი ცოცხალია, კომუნისტური პარტიები არსებობენ იმ ქვეყნებშიც კი, სადაც გამეფებულია ფაშისტური ტერორი. სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის წევრთა რიცხვის უმრავლესობის ფაქტი კომუნისტურ წევრთა რიცხვთან შედარებით — კაპიტალისტურ ქვეყნებში და კომუნისტურ პარტიის წევრთა რიცხვის შემცირება ეხლანდელ კაპიტალიზმის ნაწილობრივ სტაბილიზაციის პერიოდში, 1921 და 1923 წლებთან შედარებით — აძლევს საერთაშორისო სოც.-დემოკრატიას საბაბს ინუგეშოს თავი იმით, რომ კომუნისტური ინტერნაციონალი ამჟამად დაცემის ხანაშია.

რომ ნათელი წარმოდგენა ვიქონიოთ კომუნისტურ ინტერნაციონალის წევრთა რიცხვის ხვედრითი წონაზე მეორე ინტერნაციონალის წევრთა რიცხვთან შედარებით, უპირველესად უნდა გავიგოთ ის ღრმა განსხვავება, რომელიც არსებობს ამ ორ ინტერნაციონალს შორის. თუ ჩვენ ავიღებთ მეორე ინტერნაციონალის ყველაზე დიდ პარტიას—გერმანიის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას,—ჩვენ დავინახავთ, რომ თავის დაარსების დღიდან ომამდე ის რევოლუციურად იზრდებოდა წლიდან-წლამდე. ომის შემდეგაც ის აგრძელებდა უამრავ მუშების გაერთიანებას და მისი რიცხვი სწრაფად ეცემოდა რევოლუციონურ კრიზისის დროს.

სულ სხვანაირ სურათს ვხედავთ ჩვენ რუსეთის ბოლშევიკურ პარტიის რიცხვობრივ ზრდაში ომამდე, რომელიც რყევაში იყო 1917 წლამდე და 1917 წელსაც, როცა აპრილის კონფერენციის დროს წევრთა რიცხვი არ გადასცდა 24.000. იგივე შეიძლება ითქვას გერმანიის კომუნისტურ პარტიის შესახებ, რომლის რიცხვი ჩქარა იზრდებოდა უშუალო რევოლუციონურ სიტუაციის დროს, რის შემდეგ შემცირდა და დარჩა 120.000. ეს განსხვავება თავის ბუნებრივ ახსნას პოებს იმაში, რომ ბოლშევიკური პარტია ომამდე და ყველა კაპიტალისტურ ქვეყნის კომუნისტური პარტიები ომის შემდეგ, იყვნენ და არიან რევოლუციონური პარტიები, რომლებიც თავის უშუალო მიზნათ ისახავდნენ არსებულ სახელმწიფო წყობილების დამხობას. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტია არას დროს არ ყოფილა რევოლუციური პარტია ამ სიტყვის ნამდვილი მნიშვნელობით. საუკეთესო პირობების დროს, როცა ის კიდევ პროლეტარული კლასიური პარტია იყო, როცა მას არალეგალური მუშაობა უხდებოდა, ის არ ისახავდა მიზნათ უშუალო რევოლუციონური ბრძოლით ძალა-უფლების ხელში ჩაგდებას. ომის შემდეგ ის შეესისხლხორცა ბურჟუაზიულ სახელმწიფო აპარატს და ასრულებდა ბურჟუაზიის აშკარა აგენტურის როლს მუშათა კლასის წინაშე. ცხადია, რომ ასეთი მთავრობის პარტია, როცა არ არის უშუალო რევოლუციონური სიტუაცია, ადვილათ შეინახავს და გაამრავლებს თავის წევრების რიცხვს. პარტიაში შესვლა ხომ არ მოითხოვს რაიმე მსხვერპლს! პირიქით, პარტიის წევრობა აძლევს მათ, განსაკუთრებით მაღალ სფეროების მოხელეებს, ბურჟუაზიულ მაგიდის საჩუქრებს.

კომუნისტური ინტერნაციონალი თავის დაარსებიდანვე ნათლად ხედავდა ამას და არ ისახავდა ილიუზიებს. კომუნისტურ ინტერნაციონალის მეორე კონგრესზე მიღებულ რეზოლუციაში ჩვენ ვკითხულობთ: „მანამ, სანამ პროლეტარიატი არ აიღებს ხელში სახელმ-

წიფო ძალა-უფლებას... კომუნისტურ პარტიას კანონით თავის რიგებში ეყოლება მხოლოდ მუშების უმცირესობა... მხოლოდ იმის შემდეგ, როცა ბურჟუაზიულ წყობილების დამხობა ყველასთვის თვალსაჩანო იქნება, მაშინ კომუნისტურ პარტიის რიგებში შევა ყველა, ან თითქმის ყველა მუშები“.

აქედან არ გამოდის, რომ კომუნისტური პარტიები არ უნდა ცდილობდნენ ბურჟუაზიულ წყობილების დროსაც მიიზიდონ თავის პარტიაში მუშათა კლასის უმრავლესობა. ეს ამოცანა სავალდებულოა.

კომუნისტური ინტერნაციონალის მესამე კონგრესზე ამხ. ლენინი თავის სიტყვაში რ. კ. პ. ტაქტიკის შესახებ ამის გამო ამბობდა: „სამრეწველო კაპიტალისტურ ქვეყნებში კაპიტალიზმის მთავარ დასაყრდენ ძალას წარმოადგენს სწორეთ ის ნაწილი მუშათა კლასისა, რომელიც შედის მეორე და ორნახევარ ინტერნაციონალებში. ის რომ არ ეყრდნობოდეს ამ მუშათა ნაწილს, ამ მუშათა კლასის კონტრრევოლუციონურ ელემენტებს, საერთაშორისო ბურჟუაზია სავსებით ვერ შესძლებდა გამაგრებას... რამდენათაც უფრო ორგანიზაციულადაა ჰოწყობილი პროლეტარიატი განვითარებულ კაპიტალისტურ ქვეყანაში, მით უფრო საფუძვლიანობას მოითხოვს ჩვენგან ისტორია რევოლუციის მომზადების საქმეში და მით უფრო მეტი საფუძვლიანობით უნდა მოვიზიდოთ ჩვენ მუშათა კლასის უმრავლესობა“.

ამნაირად, ლენინის ხელმძღვანელობის ქვეშ მყოფ კომინტერნმა უკვე მესამე კონგრესზე დაისახა ამოცანათ—მუშათა კლასის უმრავლესობის მიზიდვა ჯერ კიდევ კაპიტალისტურ საზოგადოების დროს. მაგრამ როგორი მუშათა კლასის მიზიდვა იგულისხმება კომინტერნის მიერ, ეს სჩანს იმ რევოლუციიდან, რომელიც მიღებულია მესამე კონგრესზე: „განსაკუთრებული გავლენის მოპოება მუშათა კლასის უმრავლესობაზე, მისი აქტიური ნაწილის ჩაბმა უშუალო ბრძოლაში, —არის ამ ქამად მთავარი ამოცანა კომუნისტური ინტერნაციონალისა“.

ამნაირად, კომუნისტური ინტერნაციონალი ემყარებოდა და ემყარება მუშათა კლასის უმრავლესობაზე მოპოებულ განსაკუთრებულ გავლენას და ცდილობს მის აქტიურ ნაწილის უშუალო ბრძოლაში ჩაბმას ბურჟუაზიულ სახელმწიფოებში. მაგრამ არ უნდა დაებადოთ ილიუზიები: კომუნისტების გავლენას და ორგანიზაციულად გამაგრებას კაპიტალიზმი წინ უყენებს დაბრკოლებებს და სხვადასხვა საზღვრებს. ამიტომ გავლენის მოპოება მუშათა კლასის უმრავლესობაზე, შესაძლებელია უშუალო რევოლუციონურ სიტუაციის პირობებში, როგორც ეს გვიჩვენა წარსული ათეული წლის მაგალითმა.

თუ ამ მხრივ შევხედავთ კომინტერნის შედეგებს ამ ათი წლის განმავლობაში, თუ შევხედავთ კომუნისტურ პარტიების რიცხვს ამ უამად, ჩვენ დავასკვნით, რომ სოციალ-დემოკრატიას არ აქვს არაფერი საფუძველი სიხარულისათვის: როგორცვე აღორძინდება უშუალო რევოლუციონური სიტუაცია, მუშათა კლასის უმრავლესობა იქნება ჩვენსკენ და არა მის მხარეზე.

* * *

მთავარი ამოცანა იმაშია, რომ ვისწავლოთ ლენინურათ მოვაწყოთ რევოლუცია. ამიტომ უფრო მეტი მნიშვნელობა აქვს, იდეოლოგიურ ზრდას, რევოლუციონურ ბრძოლას და პარტიულ რკინისებურ შეკავშირებას, ვიდრე კომპარტიის რიცხვობრივ ზრდას. თუ ამ თვალსაზრისით მიუდგებით კომუნისტურ ინტერნაციონალს და კომპარტიების ისტორიას ამ ათი წლის განმავლობაში და თუ ჩვენ ამ ისტორიას შევადარებთ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიების ისტორიას, აქაც პირველ ზერეზე შეხედვაზე მოგვეჩვენება, რომ კაპიტალისტურ ქვეყნების კომუნისტურ პარტიაში საქმე არც ისე კარგათ იყო, ვიდრე სოციალ-დემოკრატიულ პარტიებში. სოციალ-დემოკრატიულ პარტიებში შინა პარტიული ცხოვრება მიმდინარეობს მწყობრად და მშვიდობიანად, მხოლოდ ომის შემდეგ, რევოლუციონური კრიზისის დროს, მეორე ინტერნაციონალს ჩამოშორდენ „ცენტრისტები“-დამოუკიდებლები, რომელთაც დაარსეს ორნახევარი ინტერნაციონალი. ამ პერიოდშივე ჩამოშორდა მას შესამჩნევი ნაწილი წევრებისა და გადავიდა კომუნისტურ ინტერნაციონალში. როცა პირველი, უფრო ძლიერი რევოლუციონური ტალღები დაიღეკა, ორ ნახევარი ინტერნაციონალი კვლავ დაუბრუნდა მეორე ინტერნაციონალის ბანაკს და ამას შემდეგ ცხოვრება მეორე ინტერნაციონალში მიმდინარეობს მშვიდობიანად და მწყობრად.

თუ მეორე ინტერნაციონალის რომელიმე პარტიაში არის „მემარცხენე“ ან „ოპოზიციონური“ მიმდინარეობა. ამ „მემარცხენე“ მიმდინარეობისა და მემარჯვენე უმრავლესობის შორის არაფერი მწვავე ხასიათის ბრძოლა არ არსებობს, რადგან როლები მათ შორის წინააღმდეგ გაყოფილია, ვინაიდან ორივე ეს ფრთა მისდევნენ ერთსა და იგივე კონტრ-რევოლუციონურ მიზანს—კაპიტალისტურ სტაბილიზაციის გამაგრებას, იმპერიალისტურ ბურჟუაზიის პოლიტიკის მხარის დაჭერას და კომუნიზმთან ბრძოლას. ამ საერთო ამოცანას მემარჯვენე და „მემარცხენე“ ფრთები სხვადასხვანაირი მეთოდით სჭრიან, მომენტის მიხედვით.

სხვანაირად არის საქმე კომუნისტურ პარტიებში, თითქმის ყველა კომუნისტურმა პარტიებმა ამ ათეული წლის განმავლობაში განიცადეს მთელი რიგი ცოტათ თუ ბევრათ მწვავე ხანა კრიზისისა და ამ კრიზისების დროს მათ შორდებოდა ან პარტიიდან ირიცხებოდა ესა თუ ის ჯგუფები, ამა თუ იმ გადაგვარებულ ლიდერის წინამძღოლობით. ასე, გერმანიის კომპარტიიდან, მაგალითად, 1921 წელს გამორიცხულ იქნა ლევი და ფრისლანდი. 1925 წელს—ულტრა მემარცხენეები (ჯგუფი—კორშ—კაც—შოლემ და ჯგუფი ფიშერი—მასლოვი—ურბანსი) 1928 წელს გამორიცხულ იქნენ მემარჯვენეები.

ამნაირადვე საფრანგეთის კომპარტიიდან 1923 წელს გამოვიდა ფროსარის ჯგუფი, 1924 წელს—სუვარინი. შემოდგომაზე 1924 წ. მემარჯვენე ანარქო-სინდიკალისტების ჯგუფი მონატ-როსმერისა 1925 წ.—მემარჯვენე ოპორტუნიისტული ჯგუფი ლორიო—ნაზისა, 1928 წელს ტროცკისტული ჯგუფი ტრენისა, სიუზანა ჟიროსი, ამნაირათვე ბელგიის კომპარტიიდან 1928 წ. გამორიცხული იყო ვან-ოვერსტრატენ (კომპარტიის დამაარსებელი). ჰოლანდიის პარტიიდან გამოვიდა პროფესიონალურ მუშაკების ჯგუფი სნეფლიტის მეთაურობით, შემდეგ ვიანკოკი და ხელმძღვანელი პროფორგანიზაცია ნ.ა. ს.-ი. შვეციის პარტიიდან გამოვიდა ძელლუნდი, ამერიკის მუშათა კომუნისტური პარტიიდან 1925 წ. გამორიცხულ იქნა მემარჯვენე ოპორტუნიისტი ლორი 1928 წ.—კენონის ტროცკისტული ჯგუფი, ჩინეთის კომპარტიიდან გამორიცხულ იქნენ მისი დამაასებელნი ტან პინ-სიანი და ჩენ დუ-სიუ. საკავშირო კომპარტიიდან ხომ მრავლად იყო გამორიცხული ოპოზიციონერები.

თუ ჩვენ თავს შევეკითხებით, რატომ განიცდიან კომუნისტური პარტიები ასე ხშირ კრიზისებს მაშინ, როდესაც სოციალ-დემოკრატიული პარტიებში მშვიდობა და სიწყნარე სუფევს,—პასუხი იგივე იქნება, რაც წინა კითხვაზე—რატომ აღემატება სოციალ-დემოკრატიულ პარტიების რიცხვი კაპიტალისტურ ქვეყნებში კომუნისტურ პარტიების რიცხვს! განსხვავების მიზეზი მდგომარეობს იმაში, რომ სოციალ-დემოკრატიული პარტიები ძალიან მცირე მიზანს ისახავენ, —ისინი ცდილობენ შეასრულონ ლაქიების როლი გაბატონებულ ბურჟუაზიის წინაშე მაშინ, როდესაც კომუნისტური პარტიები მიზნათ ისახავენ მძიმე და დიდ ამოცანის შესრულებას,—დაამხოს კაპიტალისტური წესწყობილება, რომელიც მოითხოვს იდეოლოგიურ სიმტკიცეს, სიმაგრეს, გამძლეობას და რკინის დისციპლინას, კომინტერნი ანგარიშს უწყევდა იმ გარემოებას, რომ მოწინავე კაპიტალისტურ ქვეყნებში ამ ეპოქათ კომუნისტური პარტიების ჩამოყალიბე-

ბა ძნელია, ამ ისტორიის მიერ დაკისრებულ გარემოებას თავიდანვე უწევდა ანგარიშს. ჯერ კიდევ 1919 წელს ლენინი თავის წერილში „მესამე ინტერნაციონალი და მისი ადგილი ისტორიაში“ — სწერდა: მე არა ერთხელ მქონია შემთხვევა მეთქვა: მოწინავე ქვეყნებთან შედარებით, რუსებისთვის უფრო ადვილი იყო დაეწყათ დიადი პროლეტარული რევოლიუცია... ჩვენთვის ადვილი იყო დაგვეწყო ჯერ ერთი იმიტომ, რომ ევროპისთვის უჩვევი მეფურ მონარქიის პოლიტიკური ჩამორჩენილობა იწვევდა მასების განუსაზღვრელ რევოლიუციონურ ძალების მოქმედებას. მეორე იმიტომ, რომ რუსეთის ჩამორჩენილობამ თავისებურად შეადგულა პროლეტარული რევოლიუცია ბურჟუაზიის წინააღმდეგ გლეხურ რევოლიუციასთან ერთად მემამულეების წინააღმდეგ... მესამე — 1905 წლის რევოლიუციამ ძალიან ბევრი გააკეთა, რადგან მუშებისა და გლეხების მასები მოამზადა რევოლიუციონურ მოქმედებისთვის. თუ არ იქნებოდა ასეთი „გენერალური რეპეტიცია“ 1905 წლისა, მაშინ შეუძლებელი იქნებოდა, როგორც 1917 წლის თებერვლის ბურჟუაზიული რევოლიუცია, ისე პროლეტარული ოქტომბრის რევოლიუცია და სხვა...“ და შემდეგ, 1920 წელს, თავის სიტყვაში — „მესამე კომუნისტურ ინტერნაციონალის წლის თავი“ — ლენინი ამავე აზრით ამბობდა: „ინტერნაციონალი რომ გამყიდველების ხელში არ იყოს, რომლებიც პოლიტიკურ მომენტების დროს ბურჟუაზიას გადაარჩენენ ხოლმე, მაშინ მეტი შანსები იქნებოდა იმისთვის, რომ ბევრ მეომარ სახელმწიფოში იმის გათავების შემდეგ და აგრეთვე ზოგიერთ ნეიტრალურ სახელმწიფოებში, სადაც ხალხი შეიარაღებული იყო, რევოლიუცია უცბად მოხდებოდა და მაშინ გამოსავალიც სულ სხვა იქნებოდა. აღმოჩნდა, რომ ეს არ მოხდა; ასეთი ჩქარი მასშტაბით რევოლიუცია არ მოხერხდა, მაგრამ ჩვენ გვიხდებოდა გავიაროთ მთელი განვითარების გზა, რომელიც ჩვენ დავიწყეთ ჯერ კიდევ პირველ რევოლიუციამდე, 1905 წლამდე, მხოლოდ იმის წყალობით, რომ ორ წელზე მეტი გავიდა 1917 წლამდე, ჩვენ მოგვეცა საშუალება გვეხელმძღვანელა პროლეტარიატისთვის“.

ახლა ვნახოთ, თუ როგორ სწავლობდნენ კაპიტალისტური ქვეყნების კომუნისტური პარტიები ათი წლის განმავლობაში იმას, რაც რუსეთის ბოლშევიკურმა პარტიამ შეისწავლა მეოცე საუკუნიდან დაწყებული. ჩვენ შევჩერდებით მხოლოდ კომინტერნის ათი წლის ისტორიის მთავარ მომენტებზე.

კომინტერნის პირველ კონგრესზე აღნიშნული იყო მხოლოდ ძირითადი იდეები, რაც ანსხვავებდა კომუნისტურ ინტერნაციონალს

მეორე ინტერნაციონალიდან. ეს, — ბურჟუაზიულ დემოკრატიის და პროლეტარიატის დიქტატურის შესახებ.

კომინტერნის მეორე კონგრესი, რომელიც შეიკრიბა 1920 წელს, როცა რევოლიუციონური ტალღა ევროპის კაპიტალისტურ ქვეყნებში მალლა აიწია, როცა ევროპის პროლეტარულ მასების მისწრაფება საბჭოებისკენ დიდი იყო, მაშინ კომინტერნის ლიდერმა, ანტონ ლენინმა კომუნისტურ ინტერნაციონალის მესამე სხდომაზე თავის თეზისებში ამ კონგრესის მთავარ ამოცანების შესახებ განაცხადა: „კომუნისტური პარტიების მომენტის ამოცანა ახლა იმაში კი არ მდგომარეობს, რომ დააჩქარონ რევოლიუცია, არამედ იმაში, რომ გააძლიერონ პროლეტარიატის მომზადება“ — და აი, ამ პროლეტარიატის მომზადებისთვის მეორე კონგრესზე შემუშავებული იყო კომპარტიის წესდება, კონკრეტულად ჩამოყალიბებული იყო კომპარტიის ამოცანები და კონკრეტული შინაარსით იყო შეესებულებული პროლეტარიატის დიქტატურის და საბჭოთა ხელისუფლების მნიშვნელობა, შემუშავებული იყო აგრარული და ეროვნული პროგრამა და აგრეთვე კოლონიალური საკითხი, რომ ამით მომზადებულიყო პროლეტარიატი და შეესრულებინა ჰეგემონის როლი პროლეტარულ რევოლიუციაში.

ამავე პროლეტარიატის რევოლიუციის მომზადების მიზნით მეორე კონგრესზე შემუშავდა 21 პირობის მუხლი კომუნისტურ პარტიაში შესვლისათვის, რასაც უნდა ხელი შეეშალა კომუნისტურ პარტიაში ოპორტუნიტულ ელემენტების შესვლისთვის. მეორე კონგრესზე და პირველზედაც მთავარი ბრძოლა მიმართული იყო მარჯვენა, ოპორტუნიტების წინააღმდეგ, როგორც მთავარი მტერის წინააღმდეგ. იმავე კონგრესზე ებრძოდნენ „მემარცხენების“ შეცდომებს, მემარცხენების ბავშური ავადმყოფობის წინააღმდეგ. მაგრამ იმ მემარცხენე ავადმყოფობის მიმდინარეობა მეორე კონგრესმა ჩასთვალა არა საშიშრათ და ადვილ გამოსასწორებლად, ვიდრე მემარჯვენე ოპორტუნიტების შეცდომები.

ამისდამიხედვით კომუნისტური ინტერნაციონალის მეორე კონგრესი სხვანაირად ეკიდებოდა ცენტრისტებს, რომელთაც მაშინ მისწრაფება გამოიჩინეს კომუნისტურ ინტერნაციონალისაკენ, სხვანაირად რევოლიუციონურ ანარქო-სინდიკალისტებს, რომელნიც იღებდნენ პროლეტარიატის დიქტატურას და მეორე მხრივ სულ სხვანაირად ოპორტუნიტულ ელემენტებს, რომელნიც უარყოფენ დიქტატურას და იღებენ მას მხოლოდ სიტყვიერად.

კომინტერნის მეორე კონგრესი იყო არსებითად პირველი დამუშავებული კონგრესი, რადგან იქ იყო ჩაყრილი ყველა პრინციპია-

ლური საფუძვლები კომუნისტური პარტიისა. მეორე კონგრესის მიერ მიღებულ საფუძველზე დაიწყო ჩქარი პროცესი დიფერენციაციისა ცენტრისტულ პარტიებში და მათი რევოლუციონურ ნაწილის გაერთიანება კომუნისტურ ორგანიზაციებთან. ამნაირად უცბად დაარსდა მასიური კომუნისტური პარტიები გერმანიაში, საფრანგეთში, ჩეხოსლოვაკიაში და სხვაგან.

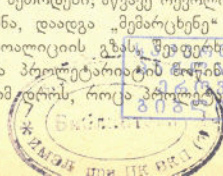
კომუნისტური პარტიების დასაწყისის ჩამოყალიბების პროცესი ვერ უსწრებდა რევოლუციონურ მსვლელობას და მისგან ჩამორჩენილი იყო. ამიტომ ბურჟუაზიამ, სოციალ-დემოკრატიის აქტიური მონაწილეობით, მოახერხა უკუვედო რევოლუციონურ პროლეტარიატის წინმსვლელობა დასავლეთ ევროპაში. ეს იმისი შედეგი იყო, რომ დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში არ იყო მასიური და მდიდარი გამოცდილების მქონე რევოლუციონური პარტიები, როგორც ბოლშევიკური პარტია რუსეთში. კომუნისტები, როგორც მაგალითად სპარტაკელები, აგრეთვე უნგრეთის კომუნისტები, დიდ გმირობას იჩენდნენ ბრძოლებში, მაგრამ ორგანიზაციულად რევოლუციას ვერ აწყობდნენ და ლენინურად ხელმძღვანელობას რევოლუციას ვერ უწყევდნენ.

კომუნისტური ინტერნაციონალის მესამე კონგრესი შეიკრიბა 1921 წელს, ევროპის პროლეტარიატის მრავალჯერ დამარცხების შემდეგ, რომელიც დამთავრდა მარტის დამარცხებით გერმანიაში 1921 წ. მესამე კონგრესი შეიკრიბა მაშინ, როცა ევროპის პროლეტარიატი შეტევადან დროებით თავდაცვაზე უნდა გადასულიყო, როცა რუსეთის პროლეტარიატი კრონშტადტის ამბოხების შემდეგ იძულებული იყო დიდი მანევრი გაეკეთებინა და სამხედრო კომუნიზმიდან გადასულიყო „ნეპზე“. ახალი სიტუაციის მიხედვით მესამე კონგრესმა წამოაყენა ლოზუნგი **მასებში!**.. და ლოზუნგი ბრძოლისა კერძო მოთხოვნებისათვის, ფართო მასების დასაპყრობათ. მესამე კონგრესის შემდეგ, მეოთხე კონგრესზე, რომელიც შეიკრიბა 1922 წელს, მთავარი ამოცანები იგივე დარჩა. მასების დაპყრობის მიზნით წამოყენებულ იქნა ლოზუნგი — „ერთიანი ფრონტისა“ და შემდეგ — „მუშათა მთავრობის“ ლოზუნგი. კერძო მოთხოვნილებების ლოზუნგები — „ერთიანი ფრონტი“ და „მუშათა მთავრობა“ იმ ეპოქაში ვერ იყო მკაფიოდ ჩამოყალიბებული და შემდეგში (კომ. ინტ. აღმას. კომიტეტის მესამე პლენუმზე და მეხუთე კონგრესზე) კომინტერნს მოუხდა მისი უფრო მკაფიოდ ჩამოყალიბება ოპორტიუნისტულ განმარტებების წინააღმდეგ.

მაგრამ დამოუკიდებლათ ამისა, ძნელი იყო ამ ახალი ტაქტი-

კის შეთვისება ახალი კომუნისტური პარტიებისთვის, რომელნიც დიდი ხანი არ იყო გასული მას შემდეგ, რაც გაიმთავრეს ცენტრალიზმისაგან. უკან დახევა და მანევრების მოხდენა ისე, რომ არ ჩავარდეს ოპორტუნიზმში, შეუძლია მხოლოდ კარგათ გამოწრთობილს და იდეოლოგიურათ მტკიცე ბოლშევიკურ პარტიებს. ამიტომ ზოგიერთი პარტიები და მიმდინარეობანი (კომინტერნის ლათინურ სექციებში) უარყოფდნენ მთლიანი ტაქტიკის ფრონტის ცნობას ან ცნობდნენ მას ნაწილობრივად (იტალიის); ჰყარავდა რა „რევოლუციონური შეურიგებლობით“ თავის ფაქტიურ პასივობას, სხვა კომპარტიებმა და მიმდინარეობებმა მთლიანი ფრონტის ტაქტიკა ოპორტუნიზმისტულად, მემარცხენე ბლოკის (საფრანგეთში) ან სოც. დემოკრატიასთან (გერმანიაში და ჩეხო-სლოვაკიაში) კოალიციის აზრით გაიგეს.

იმის მოუხერხებლობა, რომ ბოლშევიკურად შეეთანხმებიათ რევოლუციონური სიმტკიცე ტაქტიკური მოქნილობისათვის, საგრძნობი გახდა, როცა 1923 წ. ცენტრალურ ევროპაში რურის ოკუპაციასთან დაკავშირებით დადგა ახალი რევოლუციონური კრიზისი. ამ ნეორე რევოლუციონური ტალღის დროს უკვე იყო არა მარტო ობიექტიური რევოლუციონური სიტუაცია, არამედ — არსებობდნენ აგრეთვე მასიური კომუნისტური პარტიები, ე. ი. იყო ყველა აუცილებელი პირობები ძლევა მოსილი პროლეტარული რევოლუციისთვის. მაგრამ ახალგაზრდა კომუნისტური პარტიები, რომელთაც 1921 წელს ნაჩქარევად მოუხდათ შეტევიდან თავდაცვაზე გადასულიყვნენ, 1923 წელს კი, ისევე ნაჩქარევად — თავდაცვიდან შეტევაზე, — ვერ აღმოჩნდნენ თავიანთ სიმძლავრეზე. ბულგარეთის კომუნისტურ პარტიას სოციალ-დემოკრატიულ ზნე-ჩვეულებათა, მისი ნაშთების წყალობით და იმის გამო, რომ ლენინურად არ გაეგებოდა — რა პროლეტარიატსა და გლეხებს შორის ურთიერთობის განწყობილება, თავი ეჭირა პასიურად, როცა ცანკოვმა გადატრიალება მოახდინა და ჩამოაგდო სტამბოლისკის „გლეხთა კავშირის“ მთავრობა; ბრანდლერის ხელმძღვანელობამ გერმანიის კომპარტიაში ვერ შესძლო თავის დროზე მთლიანად გადასულიყო ძველი მემარცხენე სოციალ-დემოკრატიზმიდან ლენინიზმისკენ და შეეთვისებია რევოლუციის ორგანიზაციის ლენინური მეთოდები; მწვავე რევოლუციონური კრიზისის მომენტში ის დაიბნა, დაადგა „მემარცხენე“ სოციალ-დემოკრატიასთან ორგანიულ კოალიციის გზას, შეაფერხა რევოლუციონური მოძრაობა, მოსწყდა პროლეტარიატის მოწინავე რაზმებს და დანებდა უბრძოლველად იმ დროს, როცა პროლეტარიატის რაზმები

ადგილებზე კომუნისტების ხელმძღვანელობით გმირულად იბრძოდნენ (გამბურგი), ან მიიწვედნენ ბრძოლაში (ბერლინი). პოლონეთშიაც, კრაკოვის აჯანყების დროს, კომუნისტ ხელმძღვანელებმა დაუშვეს უხეში ოპორტიუნისტული შეცდომები, გამოაჩინეს რა ძველი სოციალ-დემოკრატიული ნაშთები მემარცხენე რადიკალიზმისა მსგავსად ბრანდლერის მიმდევართა.

ამან ჩვენ დაგვანახა, რომ გულწრფელი სურვილი ლენინურად შედგენილ კომინტერნის რეზოლიუციების მიღებისა კიდევ არ ნიშნავს ნამდვილ ლენინულად გახდომას, რომ ამისთვის კიდევ არის საჭირო, როგორც ლენინი თავის უკანასკნელ ანდერძში ამბობდა კომინტერნის მე-IV კონგრესზე, შეისწავლონ რუსული რეზოლიუციების თავის საკუთარ სამშობლო ენაზე გადათარგმნა. ეს შესაძლებელია მხოლოდ საკუთარი გამოცდილებით. ამიტომ კომინტერნის მე-V კონგრესმა, რომელიც შეიკრიბა 1924 წელს, შეაჯამა აღნიშნული ოპორტიუნისტული შეცდომები, და წამოაყენა როგორც ძირითადი ლოზუნგი, პარტიების **ბოლშევიზაცია**.

კომინტერნის მე-V კონგრესის შემდეგ აშკარა შეიქნა, რომ დადგა კაპიტალიზმის სტაბილიზაციის ნაწილობრივი ეპოქა დაუესის გეგმის განხორციელებასთან დაკავშირებით და გერმანიის კაპიტალიზმის აღორძინების ნიადაგზე, რაც მომზადებული იყო გერმანიის პროლეტარიატის დამარცხებით. მსოფლიოს ახალი მდგომარეობის შეფასება მოცემული იყო კომ. ინტერ. აღმას. კომიტეტის მიერ მე-V პლენუმზე 1925 წელს. კაპიტალიზმის ნაწილობრივმა სტაბილიზაციამ ცენტრალურ ევროპაში წარმოშვა ულტრა მემარცხენე გადახრები იმ კომპარტიებში, რომელთაც უკვე განიცადეს რევოლუციონური ბრძოლები (გერმანიის, პოლონეთის, იტალიის კომპარტიები და საკავშ. კომ. პარტ.),—მემარცხენე გადახრები, რომელნიც—გერმ. კომ. პარტიაში გამოიხატა პროფკავშირულ და პარტიულ ტაქტიკაში, რომელიც იწვევდა პროლეტარული მასებისაგან მოწყვეტას, საკავშ. კომპ. (ბ) კი—ტროცკისტული ოპოზიციის სახით, რომელიც იწვევდა გლეხთა ძირითად მასებისგან მოწყვეტას. იმავე **ნაწილობრივმა სტაბილიზაციამ** წარმოშვა მემარჯვენე გადახრები პარტიებში, რომელთაც ჯერ კიდევ არასოდეს არ განეცადათ უშუალო რევოლუციონური სიტუაცია და არც უგრძვნიათ ბრძოლის შედეგები (საფრანგეთი, ჩეხო-სლოვაკია). 1925-26 წლების პერიოდის მემარცხენენი ძლიერ განსხვავდებოდნენ 1921-22 წ. ულტრა-მემარცხენეთაგან. ულტრა-მემარცხენეობა 1921-22 წ. წარმოადგენდა „მემარცხენეობის საყმაწვილო სენს“. 1925-26 წ. ულტრა-მემარცხენეები

გამოხატავდნენ კომპარტიათა წვრილ-ბურჟუაზიული ელემენტების დაცემულ სულიერ განწყობილებას (რუტ ფიშერი, ტროცკი). ასევე 1925—26 წ. მემარჯვენე გადახრები 1920—21 წლებისა: მაშინ მემარჯვენეთა ერთი ნაწილი მუშებთან ერთად იდგა კომუნისმის გზაზე, ახლა კი მემარჯვენე გადახრა ნიშნავდა კომუნისმისაგან ჩამოშორებას. ამის თანახმად კომინტერნის ბრძოლაც ამ გადახრებთან, რომელიც დაიწყო „გერმანიის კომპარტიის ღია წერილით“ (გამოიცა 1925 წ. აგვისტოში), იყო უფრო სასტიკი და დაბოლოვდა ის პარტიებიდან წევრების გამორიცხვით.

1926—27 წლებში კაპიტალიზმის ნაწილობრივი სტაბილიზაციის ნიადაგზე დაიწყო რევოლუციონური კრიზისი დასავლეთში და აღმოსავლეთში. ინგლისში იფეთქა საყოველთაო გაფიცვამ, შემდეგ ჩინეთში გაჩაღდა დიდი რევოლუცია. ორივე ამ შემთხვევაში პროლეტარიატი ერთხელ კიდევ დამარცხდა: ინგლისში—ობიექტიური, იმ პირობების გამო, რომელიც შექმნილი იყო კომუნისტური პარტიის მიმართ, ჩინეთში კი—შმაკვრესად იმიტომ, რომ ახლად დაარსებული კომუნისტური პარტია ჯერ კიდევ მოუმწიფებელი, ახალგაზრდა იყო. კომუნისტურმა პარტიამ ინგლისში მიუხედავად თავის მცირე რიცხვისა, შესძლო მოძრაობის წინ დადგომა, მისი წინ წაწევა და ხელი შეუწყო ეკონომიურ ბრძოლას გადაექცია ის პოლიტიკურად. აქ პროლეტარიატი დამარცხდა არა კომუნისტური პარტიის მიზეზით, არამედ იმ ოპორტიუნიზმის გამო, რომელიც ღრმად იყო დაბუდებული ინგლისის მუშათა მოძრაობაში პროლეტარიატის პარლამენტარული ილიუზიების წყალობით, რამაც ტრედ-უნიონთა გენერალურ საბჭოს შესაძლებლობა მისცა გაეცა მუშათა კლასი და დაემარცხებია ის, მიუხედავად იმისა, რომ მასებში მშვენიერი ბრძოლის სასარგებლო განწყობილება იყო. ჩინეთის მეტად ახალგაზრდა კომპარტიამ, რომელიც იმყოფებოდა წმინდა ინტელიგენტურ ხელმძღვანელობის ქვეშ, ვერ შესძლო ცხოვრებაში სწორი სტრატეგიული ხაზის გატარება, რომელიც დასახული ჰქონდა კომინტერნის აღმასკომის მე-VIII პლენუმზე, მიუხედავად იმისა, რომ ჩინეთის კომპარტიის წევრებმა უთვალავ ბრძოლებში საზღაპრო გმირობა გამოიჩინეს. რევოლუციის დასაწყისის პერიოდში ჩინეთის კომპარტიის ხელმძღვანელებმა გამოიჩინეს არა საკმაო დამოუკიდებლობა, ნაციონალურ რევოლუციონური ბურჟუაზიის მოკავშირეობისგან გადაიქცნენ გომინდანის დამატებათ. შემდეგ, როცა განვითარება იწყო აგრარულმა რევოლუციამ, ისინი წინააღმდეგ კომინტერნის დირექტივებისა, აღმოჩნდნენ მოუშაადებელნი, რომ გადასულიყვნენ რევოლუ-

ციის ერთი ეტაპიდან მეორეზე და იწყო აგრარული რევოლუციის შეფერხება, რამაც ხელი შეუწყო ჩანკაიშის კონტრ-რევოლუციის გამარჯვებას. მას შემდეგ, რაც პროლეტარიატი დამარცხდა, ჩინეთის კომპარტიამ აიღო მემარცხენე კურსი, მაგრამ აქაც ახალმა ხელმძღვანელობამ ისარი მეორე მხარეს გადახარა, გადაეშვა „პუტჩზმ“-ში. პირველი რევოლუციონური ციკლი დამთავრდა ჩინეთში კანტონის აჯანყებით, რომელმაც პირველმა აღმართა საბჭოების დროშა ჩინეთში და ამდენათ ჰქონდა უდიდესი ისტორიული მნიშვნელობა. მაგრამ ეს იყო პირველი რევოლუციონური ტალღის ბოლო. ეს არ ყოფილა ახალი, რევოლუციონური ომის დასაწყისი. ახალი ტალღა ჯერ კიდევ წინ იყო.

ამ შემთხვევაში ინგლისში მომხდარი საერთო გაფიცვისა და რევოლუციისა ჩინეთში ისევე, როგორც რევოლუციონური კრიზისის დროს გერმანიაში 1923 წ. გამოიკვეა, რომ პროლეტარიატს და კომუნისტურ პარტიის ავანგარდს შეუძლია გაიმარჯვოს ახლანდელ ისტორიულ პირობებში არა ერთბაშად, არამედ მხოლოდ დიდი „გენერალური რეპეტიციის“ შემდეგ, ისე, როგორც რუსეთის პროლეტარიატმა შესძლო გამარჯვება 1905 წლის რეპეტიციის წყალობით.

ინგლისში მომხდარი გაფიცვისა და ჩინეთის რევოლუციის დამარცხების შემდეგ დადგა კაპიტალიზმის კრიზისის „მესამე პერიოდი“. ამასთან დაკავშირებული ახალი გამწვავება შინაურ და საერთაშორისო წინააღმდეგობათა, მუშათა კლასის გამემარცხენება ერთის მხრით და ერთიანი კონტრ-რევოლუციონური ფრონტის შექმნა უკიდურეს კონსერვატორებიდან „მემარცხენე“ სოციალ-დემოკრატებამდე მეორეს მხრით უკარნახებდნენ ახალ ტაქტიკას.

კომინტერმა თავის დროზე აღნიშნა ეს ტაქტიკა 1928 წ. თებერვალში კომ. აღმ. კომიტეტის მე-IX პლენუმზე საფრანგეთის და ინგლისის კომპარტიების მიმართ ლოზუნგით—„კლასი კლასის წინააღმდეგ“, ლოზუნგი, რომ ეწარმოებიათ გადამკრელი ბრძოლა სოციალ-დემოკრატებთან და დაემყარებიათ მთლიანი ფრონტი **მხოლოდ ქვევიდან**. შემდეგ პროფინტერნის მე-IV კონგრესზე ეს ახალი კურსი შეფარდებულ იქნა განვითარებულ ეკონომიურ ბრძოლები-სათვის. პროფინტერნის მე-IV კონგრესზე პირველად დაისვა საკითხი ეკონომიური ბრძოლის დამოუკიდებელ ხელმძღვანელობის შესახებ კომპარტიების მიერ და კომპარტიების დამოკიდებულებათა შესახებ შეუკავშირებელ მასებისადმი.

წინააღმდეგობათა მეტის-მეტად გამწვავებამ, საზღვრო საფრ-

თხის მოახლოვებამ, ახალი დიდი ბრძოლების მოპწიფებამ კაპიტალისტურ ქვეყნებში და ამავე დროს კლასიური წინააღმდეგობის გამწვავებამ საბ. სოც. რესპ. კ-შირში გამოიწვია კომინტერნის ყველა სექციებში მარჯვნივ გადახრა. კომინტერნის მე-VI კონგრესმა თავის თეზისებში მოგვცა ახლანდელი „მესამე პერიოდის“ კაპიტალიზმის კრიზისის საერთო დახასიათება და მოგვცა მემარჯვენე საფრთხესთან და შემრიგებლობასთან ბრძოლის დირექტივები, როგორც მთავარი საფრთხისა ახლანდელ ეტაპში. ამასთან ერთად მე-VI კონგრესმა გამოიმუშავა კომუნისტური ინტერნაციონალის პროგრამა, რომელმაც შეითვისა პროლეტარიატის წარსული რევოლუციონური მოძრაობის გამოცდილებები და ჩამოაყალიბა ისეთი ამოცანები, რომლებიც გამომდინარეობდნენ ამ გამოცდილებათგან და თანამედროვე ისტორიულ სიტუაციისაგან.

მე-VI კონგრესის შემდეგ კომინტერნის ყველა სექციები მონაწილეობენ ბრძოლებში და ემზადებიან მომავალი უფრო დიდი ბრძოლისათვის. საკავ. კომ. პარტია ახდენს მასების მობილიზაციას სამეურნეო დაბრკოლებათა დასაძლევად, იმ ნაკლულოვნებათა აღმოაფხვრელად, რომელიც დაბეჭდებულია საბჭოთა და სამეურნეო აპარატში შრომის ნაყოფიერების ასაწევად, შრომის დისციპლინის განსამტკიცებლად ფაბრიკებში და ქარხნებში, მოსავლიანობის გასაზრდელათ, კოლექტივიზაციის განსავითარებლათ სოფლად, კულაკთან საბრძოლველად სოფლად და კაპიტალისტურ ელემენტებთან ქალაქად, რესპუბლიკის დასაცავად იმპერიალისტური ინტერნაციონალის წინააღმდეგ. კომინტერნის სექციები კაპიტალისტურ ქვეყნებში სწავლობენ ხელთ იგდონ დამოუკიდებელი ხელმძღვანელობა ეკონომიურ ბრძოლებში და გადააქციონ ის პოლიტიკურ ბრძოლად. გარღვიოს ტრესტში შეკავშირებული კაპიტალის მთლიანი ფრონტი, აგრეთვე მთლიანი ფრონტი სახელმწიფო აპარატისა და სოციალ-დემოკრატიის, დასძლიოს მემარჯვენეთა და შემრიგებელ ელემენტების საბოტაჟი საკუთარ რიგებში. კომინტერნის სექციები ამასთან ერთად მასების მობილიზაციას ახდენდნენ საბჭ. სოც. რესპ. კავშირის ინტერვენციის წინააღმდეგ. კომინტერნის ყველა სექციები ახალისებენ თავიანთ რიგებს, აწარმოებენ რა ბრძოლას მემარჯვენეებთან და შემრიგებლებთან—დალღილებთან, მერყევებთან, რომელთაც უკან დაიხიეს ან მზად არიან დაიხიონ.

*
* * *

ასე, კომუნისტური ინტერნაციონალი იღვა და დგას იმ გზაზე,

რომელიც მას უანდერძა მისმა გენიალურმა ბელადმა ლენინმა. ამ უამად ჩვენ ვდგევართ ომებისა და რევოლუციების მეორე ციკლის წინაშე. იმპერიალისტური ბურჟუაზია ეძებს გამოსავალს კაპიტალიზმის თანამედროვე კრიზისიდან ახალი იმპერიალისტური ომების საშვალებით და პირველ ყოვლისა საბჭოთა რესპუბლიკის—ამ მსოფლიო რევოლუციის ქურის წინააღმდეგ ომში. ჩვენ არ შეგვიძლია წინასწარ იმის თქმა, თუ როდის დაიქუხებს, მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ, როცა მსოფლიო ბურჟუაზია გადასწყვეტს ამ საკითხის უკანასკნელად დასმას, მას **თავის მხარეზე** ეყოლება მთელი საერთაშორისო სოციალ-დემოკრატია, როგორც ის ჰყავდა მას თავის მხარეზე 1914 წ., ახლა კი სოც. დემ. იქნება უფრო საძაგელი, უფრო ერთგული თავისი ბატონისა (ბურჟუაზიის). ბურჟუაზიის **წინააღმდეგი იქნება** საბჭოთა რესპუბლიკა, რომელიც არა სდგას გადაგვარების გზაზე, როგორც ამას ამტკიცებენ სოციალ-დემოკრატების ხროვა და კომუნიზმის რენეგატები, არამედ—ყოველ წლობით მაგრდება, არ ჩერდება არაერთარი დაბრკოლების წინაშე. ბურჟუაზიის **წინააღმდეგი იქნებიან** კაპიტალისტური ქვეყნების ფართო მასები, რომელთა შორის აღმოფხვრილია ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული ილიუზიები, რომელთაც უკვე დააგროვეს მდიდარი გამოცდილება რევოლუციონურ ბრძოლებში, დგანან კომუნიზმის დროშის ქვეშ. **მისი** (ბურჟუაზიის) **წინააღმდეგი იქნებიან** კოლონიების და ნახევრად კოლონიების მრავალმილიონიანი მუშები და გლეხები, რომელთა დიდ ნაწილს უკვე აქვს როვოლუციონური გამოცდილება, რომელნიც მოწყურებული არიან იმპერიალისტური უღლისაგან განთავისუფლებას. მას, დაბოლოს, **წინააღმდეგ ეყოლება** არა ისე, როგორც ეს იყო 1914 წ., არა მე-II ინტერნაციონალი, ოპორტინისტულად გადაგვარებული, არამედ—მე-III ინტერნაციონალი, რომელიც მტკიცედ იცავს მარქსისა და ლენინის ანდერძს, პარიზის კომუნისა და დიდი ოქტომბრის ანდერძს, ამიტომ ჩვენ შეგვიძლია მხნედ შევეუროთ მომავალს. „რაც არ უნდა მოხდეს, ჩვენს ქუჩაზედაც იქნება დღესასწაული“,—ასე სთქვა რუსეთის დიდმა სოციალისტმა ჩერნიშევსკიმ. („ქ. ი.“).

ისტორიკოს-მარქსისტების პირველი საკავშირო კონფერენცია *)

1928 წლის დეკემბრის 28-ს მოსკოვში გაიხსნა ისტორიკოს-მარქსისტების პირველი კონფერენცია, რომელმაც თავისი მუშაობა დაამთავრა ამა წლის 4 იანვარს.

უნდა ითქვას, რომ ამ კონფერენციის მუშაობა ჩვენ პრესაში მეტისმეტად ძუნწადაა გაშუქებული მაშინ, როცა ის ღირსია მეტი ყურადღებისა.

პირადად მე, როგორც კონფერენციის ერთი მონაწილეთაგანი, მოვალედ ვთვლი თავს მოკლედ მაინც გაეაცნო მკითხველებს მისი შედეგები. ხოლო რაც შეეხება კონფერენციის მუშაობის დაწვრილებით გაშუქებას, ამისთვის გარემოება სრულებით არ მიწყობს ხელს ამ ჟამად. ყოველ შემთხვევაში, ეს შეიძლება გადაიდოს იმ დროისთვის, როცა გამოქვეყნდება კონფერენციის მუშაობის სრული ანგარიში და მოხსენებები.

როგორც ვიცით, ისტორიკოს-მარქსისტების კონფერენციის მოწვევა საკავშირო მასშტაბით აუცილებელი შეიქნა იმ მრავალ გაურკვეველობათა გასაფანტავად, რასაც ადგილი აქვს საერთოდ ისტორიული მეცნიერების სფეროში.

საქმე იმაშია, რომ მარქსიზმის სამოსელში ხშირად ეხვევიან ისეთი ისტორიკოსები, რომელთაც ნამდვილ მარქსიზმთან საერთო სრულებით არაფერი აქვთ, რომლებიც მარქსიზმს ანუ, უფრო მართალი რომ ვთქვათ, ეკონომიურ მატერიალიზმის თეორიას, ებლაუკებიან მხოლოდ იმ მიზნით, რომ საბჭოთა კვყანაში ნიღაბის ამოფარებით უფრო მოხერხებულად გაატარონ ცხოვრებაში თავიანთი ანტი-მარქსისტული და ანტი-პროლეტარული იდეები. ასეთია ზოგიერთი ცრუ-მარქსისტული მიმდინარეობანი, რასაც ადგილი აქვს, სხვათა შორის, სააქოთა კავშირში. მაგალ., საბჭოთა რუსეთში —

*) რედაქციის მიზნით ამ წერილის დაბეჭდვა დაგვიანდა.

(აკადემიკოსი ტარლე, როკოვი, მარტოვი და ტროცკი)—ისე საბჭოთა უკრაინაში (აკადემიკ. გრუშევსკი და სხვ).

თავის თავად იგულისხმება, რომ აუცილებლად საჭირო იყო სრული გარკვეულობის შეტანა იმ საკითხში, თუ ვინ არის ნამდვილი ისტორიკოსი-მარქსისტი და ვინ ირქმევს ამ სახელწოდებას მხოლოდ ნილაბის ჩამოსაფარებლად. მეორე მხრივ საჭირო იყო იმის გამოცნობა და გამორკვევა, თუ რა ძალას წარმოადგენენ დღეს თვით ისტორიკოსი-მარქსისტები მთელ ჩვენ წავშირში, ე. ი. სხვანაირად რომ ვთქვათ, საჭირო იყო ისტორიკოს-მარქსისტულ ძალების **ერთიანი მობილიზაცია**, ამ ძალების თავის მოყრა იმ ამოცანების გადასაჭრელად, რომლებიც დგანან ჩვენს წინაშე ისტორიული მეცნიერების დარგში, —ეს კიდევ უფრო იმიტომ გადაიქცა გადაუდებელ საკითხად, რომ ეგრედწოდებული ბურჟუაზიული ისტორიული მეცნიერების წარმომადგენლები საზღვარგარედ უკვე შეუდგენ თავის ძალების მობილიზაციას საერთოდ მარქსისტული იდეოლოგიის და კერძოდ მარქსისტულ-ლენინური ისტორიული მეცნიერების წინააღმდეგ გასალაშქრებლად. აქვე უნდა აღინიშნოს აგრეთვე, რომ ზოგიერთი ჩვენი ამხანაგები, —ისტორიკოსი-მარქსისტები, ერთი მხრით, რამდენიმეთ აზვიადებენ თავის ძალებს და თავის გავლენას და მეორე მხრით ამცირებენ ჩვენ მოწინააღმდეგეთა ძალებს და გავლენას ისტორიული მეცნიერების სფეროში. რა თქმა უნდა, ასეთი მიდგომა ამ სერიოზული საკითხისადმი არ გამოდგება. ჩვენ, როგორც მარქსისტებმა, საჭიროა სწორი ანგარიში გაუწიოთ სინამდვილეს.

მაგრამ ისტორიკოს-მარქსისტების კონფერენციის მოწვევას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა არა მარტო საკავშირო ძალების მობილიზაციისა და ისტორიოგრაფიაში სავსებით სწორი და გარკვეული მარქსისტული ხაზის აღების მხრივ, არამედ—ამას უთუოდ უნდა მისცემოდა და მიეცა კიდევაც საერთაშორისო მნიშვნელობაც. როგორც აღვნიშნეთ, ბურჟუაზიულ ქვეყნებში ბურჟუაზიული ისტორიკოსები არა თუ არ აპირებენ თავის პოზიციების დათმობას, არამედ ცდილობენ კიდევაც ამ პოზიციების გამაგრებას და მარქსისტული მსოფლმხედველობის წინააღმდეგ შეტევაზე გადმოსვლასაც. ამას მოწმობს, სხვათა შორის, გასულ წელს ქ. ოსლოში **ისტორიკოსების საერთაშორისო კონგრესის მოწვევა**.

მიუხედავად იმისა, რომ ამ კონგრესმა იდეურად სრული სიკოტრე გამოიჩინა, თვით ფაქტი—ბურჟუაზიულ ისტორიკოსების კონგრესის მოწვევა, —რაზედაც, სხვათა შორის, არც ერთი მარქსის-

ტულად მოაზროვნე ისტორიკოსი არ გააქაჟანეს,—მოწმობს იმათ დარაზმვას ისტორიკოს-მარქსისტების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

აშკარაა, ეს იყო ერთნაირი დემონსტრაცია ჩვენ წინააღმდეგ. ამიტომ საჭირო იყო ჩვენი მხრით კონტრ-დემონსტრაცია, ე. ი. საჭირო იყო პირველ რიგში მოწვევა ისტორიკოს-მარქსისტების სრულიად საკავშირო კონფერენციისა. როგორც ზევით ვთქვით, ეს საკავშირო კონფერენცია მართლაც მოეწყო.—კონფერენციაზე შეიკრიბა სულ 322 დელეგატი, ამათგან 132 გადაწყვეტი ხმით, ხოლო 290 საათათბირო ხმით. გარდა ამისა, კონფერენციას ესწრებოდენ **სტუმრები**, რომელთა რიცხვი აღემატებოდა 300 კაცს.

კონფერენციის მუშაობა ორ ნაწილად გაიყო: **პლენარული სხდომები** და **სექციები**. უნდა ითქვას, რომ კონფერენციის მთელი ძირითადი მუშაობა ჩატარდა თითქმის განსაკუთრებით სექციებში.

სულ კონფერენციამ მოისმინა 46 მოხსენება, ამათგან 39 მოხსენება იყო მეცნიერული და 7 ინფორმაციული სხვადასხვა სამეცნიერო დაწესებულებათა მუშაობის შესახებ. 39 სამეცნიერო მოხსენებიდან მხოლოდ ორი იქნა მოსმენილი პლენუმზე, დანარჩენი კი — სექციებში, რომელთა რიცხვი იყო ექვსი, სახელდობრ: 1) საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკების კავშირის ხალხთა სექცია, რომელზედაც მოსმენილ იქნა 9 მოხსენება, 2) დასავლეთის ისტორიის—9 მოხსენება, 3) პარტიის ისტორია—7 მოხსენება, 4) სოციოლოგიური—6 მოხსენება, 5) მეთოდოური—5 და 6) აჯანყების და რევოლუციონურ ომების კომისიაში—2 მოხსენება.

ჩამოთვლა აქ ყველა ამ მოხსენებების და, მით უფრო, იმათი შინაარსის მოყვანა, თუნდაც ძლიერ შემოკლებით, ყოვლად შეუძლებელია. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, საჭიროდ მიმაჩნია დავასახელო აქ რამდენიმე უფრო საყურადღებო მოხსენება.

ასეთების რიცხვს ეკუთვნის ამხ. მ. ნ. პოკროვსკის ორი მოხსენება: 1) ისტორიული მეცნიერების მდგომარეობის შესახებ ბურჟუაზიულ ქვეყნებში და 2) რუსეთის ისტორია და ლენინიზმი.

პირველ მოხსენებაში, რომელიც წაკითხულ იქნა კონფერენციის გახსნის დროს, პირველ პლენარულ სხდომაზე, პოკროვსკიმ დაახასიათა ბურჟუაზიული ისტორიული მეცნიერება, როგორც ის წარმოდგენილ იქნა ოსლოს კონგრესზე. ამ დაახასიათებიდან გამომდინარეობს ორი დასკვნა: 1. თუ ოსლოს კონგრესამდე კიდევ იყვენ ისეთი გულუბრყვილო პირები, რომელთაც კიდევ სწამდათ **ბურჟუაზიული ისტორიული მეცნიერების არსებობა პოლიტიკის გარეშე**, ოსლოს კონგრესის შემდეგ წარმოუდგენელია დარჩეს კიდევ ისეთი

კეთილსინდისიერი სწავლული, რომელიც მოინდომებს იმ ჭეშმარიტების უარყოფას, რომ ბურჟუაზიული მეცნიერება საერთოდ ბურჟუაზიულ პოლიტიკის დამატებას (привесок) არ წარმოადგენდეს. მეორე დასკვნა, რომელიც მომხსენებელმა გამოიტანა თავის დაკვირვებებიდან ოსლოს კონგრესზე, მდგომარეობს შემდეგში: უნდა გვახსოვდეს, რომ დასავლეთ ევროპის ისტორიული მეცნიერება ჯერ კიდევ საკმარისად არის შეიარაღებული ტექნიკური ცოდნით და ამიტომ მასთან ბრძოლისთვის საჭიროა, რომ ეს ტექნიკური იარაღი ჩვენ დავეუფლოთ ბურჟუაზიული ისტორიული მეცნიერების დაძლევის მიზნით.

მეორე მოხსენებაში („ლენინიზმი და რუსეთის ისტორია“) ამა. პოკროვსკიმ უმთავრესად განმარტა ლენინის შეხედულება ეგრედწოდებულ ეკონომიურ მატერიალიზმზე და ეკონომიური ფაქტორის როლზე ისტორიული პროცესის განვითარებაში. თავისი სწორი განმარტება მომხსენებელმა შეუფარდა **ენგელსის შემდეგ სიტყვებს: „თუ პოლიტიკური ძალა ეკონომიურად უძღურია, მაშინ რაღა საჭიროა ჩვენთვის პროლეტარიატის დიქტატურა“-ო?** ეს იმას ნიშნავს, რომ ვინც ჭერდება მხოლოდ ეკონომიურ მატერიალიზმის ცნებაზე, ამას იქით ერთი ნაბიჯის გადადგმაც არ სურს, იგი მარქსისტი და ლენინელი არაა. თავის მოხსენების მეორე ნაწილში ამა. პოკროვსკიმ აღნიშნა, რომ რუსეთის ისტორიის ის მარქსისტული კონცეპცია, რომლის ავტორად მას, ე. ი. მომხსენებელს სთვლიან, ნამდვილად ჯერ კიდევ 1894 წ. მოცემული იყო ლენინის მიერ ერთ მის არალეგალურ ნაწარმოებში—სახელწოდებით: **„ვინ არიან ხალხის მეგობრები“**, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში ჟანდარმერიის არქივში იყო ჩაკეტილი.

დანარჩენ მოხსენებებიდან დიდი ყურადღების ღირსნი არიან: მოხსენება **აკადემიკოს მარჩისა** („ისტორიული პროცესი იაფეტურით თეორიის გაშუქებით“); ამა. **ნევსკის** („საკავშირო კომპარტიის (ბ) ისტორია, როგორც მეცნიერება“); ამა. **იავორსკის** („უკრაინის თანამედროვე ისტორიულ მეცნიერებაში ანტიმარქსისტული მიმდინარეობანი“); **ლუკინის**—(„იმპერიალიზმის ეპოქის შესწავლის ამოცანები“) და სხვა.

ინფორმაციული მოხსენებებიდან მეტად საინტერესო იყო მოხსენებები ამა. **გორინის** („ისტორიკოს-მარქსისტების საზოგადოების მუშაობის შესახებ“); ამა. **მაკსაკოვის**—(საბჭოთა რუსეთის ცენტრალური მუშაობის შესახებ); ამა. **საველიევის**—(ლენინის ინსტიტუტის მოღვაწეობის შესახებ); ამა. **იავორსკის**—(უკრაინის მეცნიერულ მარქსისტულ დაწესებულებათა შესახებ) და სხვ.

საჭიროა აგრეთვე აღვნიშნოთ, რომ კონფერენციაზე წარმოდგენილი იყო ამიერ-კავკასიაც (აზერბეიჯანი, სომხეთი და საქართველო).

ამიერ-კავკასიის დელეგატებმა, უნდა ითქვას, საკმარისად დიდი აქტივობაც გამოიჩინეს და გააკეთეს შემდეგი მოხსენებები: ამხ. ზორიანმა — „ისტორიული მეცნიერების მდგომარეობა სომხეთში“; ამხ. რატგაუზერმა — „მუსავატიზმის სოციალური რაობის შესახებ“; ამხ. ნათაძემ — „მხარეთა ცოდნეობის მნიშვნელობის შესახებ და მახარაძემ — „საქართველო მეცხრამეტე საუკუნეში“.

ყველა ამ მოხსენებებმა გამოიწვიეს დიდი ინტერესი კონფერენციაზე.

აქ უნდა შევჩერდე.

კონფერენციის დიდი მნიშვნელობა ისტორიულ მეცნიერებისათვის უდაოა. ეს იყო პირველი ნაბიჯი, ეს იყო მარქსისტული ისტორიოგრაფიის პირველი ორგანიზაციული მიღწევა. კონფერენციამ ხელი შეუწყო მთელი ჩვენი კავშირის მარქსისტულ ძალების თავის მოყრას და შეკავშირებას. კონფერენციამ თავის რეზოლიუცია დეკლარაციაში დაისახა როგორც იდეალი — მებრძოლი-მსწავლელი.

ფ. მახარაძე.

პირველიდან მეხუთმეტე ყრილობამდე

მეოთხე გამაერთიანებელი ყრილობა.

მესამე ყრილობიდან პარტიის მეოთხე ყრილობა გაიხსნა სტოკ-ჰოლმში 1906 წელს აპრილში. ამ ყრილობას

ეწოდება — გამაერთიანებელი ყრილობა.

ჩვენ ვიცით, რომ მეორე პარტიულ ყრილობაზე აღმოცენებული უთანხმოებანი ისე გაღრმავდა და განვითარდა, რომ ლონდონში მოწვეული მესამე ყრილობა მხოლოდ ბოლშევიკებისგან შესდგებოდა, მენშევიკებმა კი იმავე დროს თავისი ფრაქციული კონფერენცია მოაწყვეს ენევაში. ამნაირად ჩამოყალიბდა მაშინ ორი პარტია.

მაგრამ ცხრაას ხუთი წლის რევოლუციის მსვლელობამ კვლავ წამოაყენა საკითხი ამ ორი მიმდინარეობის გაერთიანების შესახებ.

ამ საკითხს ხელი შეუწყო იმ გარემოებამ, რომ 1905 წლ. ოქტომბერში რუსეთში რევოლუციონური ტალღა იმ წერტილამდე ავიდა, რომ თავისთავად მოისპო ბევრი სადაო საკითხი და ნიადაგი მომზადდა გაერთიანებისთვის. ოქტომბრის თვემ ბოლო მოუღო ეგრედწოდებულ „ბულიგინის სათათბიროს“. იმავე თვემ ყველაზე წინ წამოაყენა პროლეტარიატი და უკან დააყენა სხვა დანარჩენი პარტიები. ამხანად, პროლეტარული ორგანიზაციები, — მუშათა საბჭოები, უკვე ცდილობდნენ ძალა-უფლების ხელში ჩაგდებას.

ისიც აღსანიშნავია, რომ ბოლშევიკების ლოზუნგები ცხოვრებაში გამოძახილს ჰპოულობდნენ და იგივე ლოზუნგები ხდებოდა მენშევიკურ ტაქტიკის სამოქმედო დებულებად. მომენტის პირობები დაჟინებით მოითხოვდა ერთიან მოქმედებას და შეთანხმებას გამოსვლების დროს.

თუ დავაკვირდებით 1905 წლის გამოსვლებს დავინახავთ, რომ ეს ასეც ხდებოდა; მართალია, იყო ცალკე ორგანიზაციები, მაგრამ იმავე დროს ქვევით, — მუშებში, ემჩნეოდა გაერთიანებისკენ მისწრაფება. მუშები აარსებდნენ ფედერატიულ კომიტეტებს, საბჭოებს და ზოგან გაერთიანებასაც ახდენდნენ.

გაერთიანებისკენ მისწრაფება გამოსკვიოდა არა მარტო მუშებში, — აგრეთვე ჰტიქრობდენ ზევითაც. პლენაროვი ამბობდა: „საჭიროა მთლიანობა; რამდენიც არ უნდა ვიკამათოთ ჩვენ ერთმანეთში, თუ საქმეს გადავხედავთ, ნათელი გახდება, — რომ რევოლუციონური ძალების დაახლოვება საჭიროა. მენშევიკიც და ბოლშევიკიც ერთმანეთთან ყველაზე ახლო დგანან: მენშევიკი, რომელიც ეძებს მოკავშირეს, ურდა ჰტიქრობდეს ბოლშევიკზე და აგრეთვე ბოლშევიკი“.

ამავე აზრს დაადგა პარტიის ორივე ცენტრი. დაიწყო მოლაპარაკება ორ ცენტრს შორის: ბოლშევიკურ ცეკასა და მენშევიკურ საორგანიზაციო კომისიას შორის. იმ ხანებში მოხდა მენშევიკების კონფერენცია — ნოემბერში — და აგრეთვე ბოლშევიკებისა — დეკემბრის დასაწყისში.

მენშევიკების კონფერენციაზე მიწვეული იყვნენ ბოლშევიკების ცენტრალურ კომიტეტის წევრები. საორგანიზაციო საკითხებში სრული შეთანხმება მოხდა. ორივე მხარემ აღიარა დემოკრატიული ცენტრალიზმის პრინციპები.

შემდეგ ბოლშევიკების კონფერენციაზე გამოტანილ იქნა რევოლუცია ცენტრალურ ორგანოების დაუყოვნებლივ გაერთიანების შესახებ, თანაბარი პირობებით. ორივე კონფერენციის დადგენილების თანახმად შესდგა გაერთიანებული ცენტრალური კომიტეტი, ორივე ცენტრის თანაბარ წარმომადგენლებისაგან. ამ ცენტრს დაევალა პარტიული ყრილობის მოწვევა. ზამთრის განმავლობაში ზდებოდა მრავალი კომიტეტების გაერთიანება: შეიქმნა „კოალიციური“, „ფედერატიული“ და „გაერთიანებული“ კომიტეტები რუსეთის სოც.-დემოკრატიულ მუშათა პარტიისა.

ამნაირად ნიადაგი, პარტიის მთლიანობის შესახებ, ორივე კონფერენციის მიერ უკვე მომზადებული იყო. თანახმად ორივე კონფერენციის დადგენილებისა, ყრილობის წევრები უნდა არჩეულიყვნენ პროპორციონალური წარმომადგენლობით, ფართო დემოკრატიულ საფუძველზე, — ერთი — 300 პარტიულ წევრზე.

ყრილობის შემადგენლობა. გამაერთიანებელი ყრილობა გაიხსნა სტოკჰოლმში აპრილში 1906 წელს. ყრილობას დაესწრო 111 დელეგატი გადამჭრელი

ხმით და 39 სათათბირო ხმით. გადამჭრელ ხმებში ბოლშევიკებს ჰქონდათ 46 ხმა, მენშევიკებს 62. ცენტრი შეადგენდა უმნიშვნელო ჯგუფს, რომელიც მენშევიკებისკენ იხრებოდა. ამნაირად მენშევიკებს ჰქონდათ გარკვეული უმრავლესობა.

ყრილობაზე იყვნენ აგრეთვე ნაციონალურ სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციების წარმომადგენლები; სამი—პოლონეთის და ლიტვის სოც.-დემოკრატიულ პარტიისა, ორი ბუნდიდან: ერთი—ლიტიშების სოც.-დემოკრ. მ. პარტიიდან და ერთიც ჩინეთის სოც.-დემოკრ. მ. პარტიიდან.

ყრილობა გახსნა მისალოცი სიტყვით გაერთიანებული ც. კომიტეტის სახელით შმიდტმა (პეტრე რუმინაძე) და წინადადება მისცა კრებას აერჩია პრეზიდიუმი და მდივანი.

პრეზიდიუმის არჩევის დროს ფრაქციები ვერ შეთანხმდნენ, აქედან უკვე დაიწყო ფრაქციული ბრძოლა. ამიტომ მისი არჩევა გადაწყდა ცალ-ცალკე პირების დასახელებით და კენჭის ყრით. ამნაირად პრეზიდიუმში არჩეულ იქნა: ლენინი, პლეხანოვი და დანი.

გაერთიანებულმა ყრილობამ იქონია მსჯელობა შემდეგ საკითხებზე: 1) აგრარული კითხვის განხილვა, 2) რევოლუციონური მომენტის და პროლეტარიატის კლასიური ამოცანების შეფასება, 3) დამოკიდებულება სახელმწიფო სათათბიროსთან, 4) შეიარაღებული აჯანყება, 5) პარტიზანული გამოსვლები, 6) გაერთიანება ნაციონალურ სოც.-დემოკრატიულ ორგანიზაციებთან, 7) პარტიის წესდება.

სამანდატო კომისიაში ისეთი გახურებული ბრძოლა სწარმოებდა, რომ პირველი სამანდატო კომისია იძულებული შეიქნა თავი დაენებებინა მუშაობისათვის. განსაკუთრებული კამათი გამოიწვია ტფილისის ორგანიზაციის მანდატების დამტკიცებამ. საქმე ის იყო, რომ ტფილისიდან წარგზავნილი თერთმეტი დელეგატიდან ყველა მენშევიკები იყვნენ, ერთის გარდა. ეს იყო სტალინი (ჯუღაშვილი). ამ მანდატების სრულუფლებიანობის წინააღმდეგ პროტესტს აცხადებდა ტფილისის მუშების საკმაო ნაწილი, მაგრამ მენშევიკებმა მაინც თავისი გაიყვანეს და ყველა დელეგატი დაამტკიცეს.

საზოგადოთ, საქართველოდან გადაქარბებულათ იყვენ წარმოდგენილი დელეგატები მენშევიკების მეოხებით, სწორედ ამ დელეგატების საშუალებით შესდგა მენშევიკების უმრავლესობა ყრილობაზე. სულ წარმოდგენილი იყო ჩვიდმეტი დელეგატი. გურიის კომიტეტიდან იყვენ: ჟაკოვი—ნ. ხომერიკი, ვორობიოვი—ქოლა ლომთათიძე, შაიტანოვი—შილაკაძე, ქუთაისის კომიტეტიდან: კარტველოვი—ქიკინაძე, პეტროვი—(არ ვიცით ვინ იყო), ბათუმის კომიტეტიდან: ბაქანოვი—თურმანიძე, ტფილისის კომიტეტიდან: კოსტროვი—გორდანიძე, დავიდოვი—კალ. გოგუა, გრიშინო—ურატაძე, გარინი—(არ ვიცით), ბრადინი—ერაძე, ბაჩიძე—(არ ვიცით), ტრიაძე—ვლასა მგელაძე, ბერიევი—ი. რამიშვილი, ივანოვი—(არ ვიცით), სოლონიკო-

ვი—(არ ვიცით). ივანოვიჩი—ჯულაშვილი (სტალინი). ბაქოდან: დიანოვი—ს. დევდარიანი, საკარელოვი—პ. დ. საყვარელიძე.

გამაერთიანებელი ყრილობა ყველა წარმომადგენლობისგან შესდგებოდა და ყოველ მნიშვნელოვან საკითხზე ყრილობაზე წარმოდგენილი იყო ყოველი მიმდინარეობის შეხედულება. როგორც თავშივე გვქონდა აღნიშნული, ყველაზე მეტად მუშები იბრძოდნენ. თვით ყრილობაზე მუშათა ჯგუფის მიერ შეტანილ იქნა განცხადება დახურულ ფრაქციულ სხდომების წინააღმდეგ, რადგან ეს ყრილობის გაერთიანების ამოცანას ეწინააღმდეგებოდა. ყრილობამ დაადგინა შეწყვეტილ იქნას დახურული ფრაქციული სხდომები.

მაგრამ ფრაქციულმა ბრძოლამ თავშივე წამოყო თავი, როცა შეუდგენ დღის წესრიგის შემუშავებას. ამ კითხვამ დიდი და ხანგრძლივი კამათი გამოიწვია. შემოიტანეს წინადადება, რომ შეუცვლელათ მიღებული ყოფილიყო ის წესრიგი, რაც გაერთიანებულ ც. კ-ის მიერ იყო შემუშავებული. ლენინი და სხვები თხოულობდნენ შეტანილი ყოფილიყო კითხვა მიმდინარე მომენტზე, რომ გამორკვეულიყო საერთო პოზიცია.

„წინააღმდეგე საჭიროა განხილულ იქნას კითხვა რუსეთის თანამედროვე მდგომარეობის და პროლეტარიატის ამოცანების შესახებ, ეს მოგვცემს ჩვენ სარჩულს ყველა ტატკიკური რეზოლიუციების გამოტანის დროს... ხომ არ დაეწერთ ჩვენ რეზოლიუციებს დაუსაბუთებლად“... ასე ამბობდნენ ბოლშევიკები. ამის წინააღმდეგ ილაშქრებდნენ მენშევიკები. დაბოლოს ეს კითხვაც შეტანილ იქნა დღის წესრიგში.

მწვავე ხასიათი მიიღო კამათმა ნაციონალურ სოც.-დემოკრატიულ ორგანიზაციებთან შეერთების შესახებ. ეს ორგანიზაციები თხოულობდნენ, რომ კითხვა დასმულიყო თავშივე, რათა მათ შეძლება ჰქონოდათ ყრილობის მსვლელობის დროს კამათში მონაწილეობაც მიეღოთ და გადაწყვეტი ხმაც ჰქონოდათ. ბოლშევიკები მათ მხარს უჭერდნენ, მენშევიკები კი—წინააღმდეგი იყვნენ, რადგან არ უნდოდათ მათი ხმებით ბოლშევიკური პოზიცია გამაგრებულიყო. კითხვა გადაიტანეს ყრილობის უკანასკნელ საკითხებში.

პირველ რიგში ყრილობამ დასვა კითხვა ჩვენი აგრარული პროგრამის შესახებ.

ყველაზე მწვავე და მთავარი საკითხი, **აგრარული კითხვა.** რომლის შესახებაც ყრილობას ხანგრძლივი და გაათვრებული ბრძოლა ჰქონდა, ეს იყო აგრარული პროგრამა. ეს კითხვა იყო პირველი რევოლუციის დედა-ძარღვი და ამიტომ არ

შეიძლება, რომ აქ არ აღმოჩენილიყო უთანხმოებანი მენშევიკ-ბოლშევიკების შორის და ასეც მოხდა.

ჩვენ ვიცით, რომ 1905 წლის რევოლუციის წინა ხანა ძლიერი იყო გლეხური მოძრაობით. ცნობილია გლეხური არეულობანი პოლტავის და კიევის გუბერნიებში 1902 წ. მრავალი გლეხური გამოსვლები 1905 წელს მთელ რუსეთში. ჩვენში ხომ მასიური ხასიათი მიიღო ამ მოძრაობამ, როგორც ქართლში, ისე გურიაში და ყველგან. არ დარჩენილა კუთხე, სადაც გლეხებს ძალით არ გაედევნათ თავის სოფლიდან თავადები და ხელში არ ჩაეგდოთ მიწები. გლეხები ბოიკოტს უცხადებდნენ თავადებს და მასთან მუშაობას უკრძალავდნენ მუშებს. ბევრგან ცეცხლს უკიდებდნენ თავადების სახლებს, ხელში იგდებდნენ ბელლებს, ეპატრონებოდნენ დამუშავებულ მიწებს, სთიბავდნენ და სჭრიდნენ ტყეს. შემდგარი იყო წითელი რაზმი, თავადების შავი რაზმის წინააღმდეგ საბრძოლველად და სხვა. მალე ამ გამოსვლებს მოჰყვა მთავრობის მიერ გლეხების დასასჯელათ შემდგარი „დამსჯელი რაზმი“, რასაც გლეხების დარბევა და აწიოკება მოჰყვა.

რევოლუციონურ-დემოკრატიული ხასიათი გლეხურ მოძრაობისა მთლიანად გამოირკვა 1905 წელს. გლეხობა, როგორც გაყვლილი წოდება, აღსდგა თავადების წინააღმდეგ და განაცხადა, — რომ მიწა არავის კუთვნილებას არ შეადგენს, არამედ ხალხისაა... და აი, ასეთმა მოთხოვნამ აგრარული პროგრამის საფუძვლიანად გადახალისების და მისი გაფართოების საჭიროება წამოაყენა.

ამიტომ გაკეთდა ყრილობაზე რამოდენიმე მოხსენება ამ საგნის შესახებ. მათში ორი მთავარი მოხსენება იყო — პირველი ლენინის და მისი ჯგუფის, მეორე მენშევიკების.

ლენინი და მასთან ერთად ბოლშევიკების ჯგუფი, რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ, მოითხოვდა მთელი მიწის ნაციონალიზაციას. ასეთ მიწაზე უნდა განვითარებულიყო სოფლის მეურნეობა თავისი ბუნებრივი მსგელობით. ნაციონალიზაცია მიწის სახელმწიფოს ხელში გადასვლას ნიშნავს, — მაგრამ ლენინს არ ეშინოდა სახელმწიფოებრივობის, რადგან დარწმუნებული იყო, რომ რევოლუციის წიაღიდან გამოსული მუშურ-გლეხური მთავრობა არ დაუშვებდა რეაქციას. მიწის ნაციონალიზაცია იყო ბუნებრივი დასასრული ბურჟუაზიული რევოლუციისა. ნაციონალიზაცია ებრძვის და სპობს მიწის კერძო საკუთრებას და გზას უკაფავს გლეხებს და მუშებს სოციალიზმისთვის საბრძოლველად.

ლენინი იძლეოდა გარკვეულ და ნათელ ლოზუნგებს. ასეთი

ლოზუნგები მაშინდელი მომენტისათვის იყო:—საეკლესიო, სამონასტრო, საუფლისწულო, სახელმწიფო და საბატონო მიწების კონფისკაცია. შემდეგ—გლეხური კომიტეტების დაწესება, რომ საბოლოოდ მოსპობილიყო ყოველი ნაშთი ბატონყმური მდგომარეობისა და ფაქტიურად შესაძლებელი გახდარიყო კონფისკაცია ქმნილ მიწების განაწილება, ვიდრე დამფუძნებელი კრება შემოიღებდა მიწად-მფლობელობის ახალ წესს; დაბოლოს, მიწის კერძო საკუთრების მოსპობა და მისი გადაცემა საყოველთაო საკუთრებათ ხალხის ხელში—თუ იგი დემოკრატიულ რესპუბლიკას მოიპოვებდა. ამავ დროს, აუცილებელ საჭიროდ უნდა ყოფილიყო აღიარებული სოფლის პროლეტარიატის დამოუკიდებელი კლასიური იარგანიზაცია.

ამნაირად, ამ ლოზუნგების ქვეშ გლეხი დაიწყებდა ბრძოლას ნამდვილ, რეალურ მიწისთვის და ადვილი გახდებოდა მისთვის მონარქიულ შეხედულებების უკუგდება. ის დაიწყებდა ბრძოლას პოლიტიკურ რევოლუციისთვის და ფართე დემოკრატიულ რესპუბლიკისთვის.

„თავის თავად ცხადია—ამბობდა ლენინი—აქედან ორი გზაა: მიწის დაყოფა ან ნაციონალიზაცია. ნაციონალიზაცია, რასაკვირველია, არ არის სოციალიზმი. პირიქით, შეიძლება ნაციონალიზაციამ გამოიწვიოს შემდეგი კაპიტალიზმის განვითარება. მიუხედავად ამისა, ეს არის მშვენიერი საფუძველი მომავალ სოციალიზმისათვის საბრძოლველად“. — ლენინი ხაზს უსვამდა იმ გარემოებას, რომ მიწა ეკუთვნის ხალხს და ეს კარგათ არის განმტკიცებული გლეხის შეგნებაში. ლენინის სიტყვა იყო მიმართული იმ გეზით, რომ რევოლუციის სათავეში ჩადგებოდა გარკვეული რევოლუციონური მთავრობა. აგრარულ რევოლუციას ლენინი პოლიტიკურ გადატრიალებას უერთებდა, ის ამბობდა: „ჩვენ უნდა პირდაპირ და გარკვევით უთხრათ გლეხს, — თუ შენ გინდა მიიყვანო აგრარული რევოლუცია ბოლომდის, მაშინ ბოლომდის უნდა მიიყვანო პოლიტიკური რევოლუცია. აცუამისოდ არ შეიძლება იყოს მკვიდრი აგრარული რევოლუცია.

ლენინის აგრარული პროგრამა მოუწოდებდა გლეხებს უშუალო რევოლუციონურ ბრძოლისკენ თავადების წინააღმდეგ, ბატონების მიწების ხელში ჩაგდებისკენ, ძველი ძალა-უფლების მოსპობისკენ და ახალი რევოლუციონური ძალა-უფლების შექმნისაკენ, გლეხური კომიტეტების მეოხებით.

ლენინის ასეთ გარკვეულ და ნათელ პროგრამის შემდეგ ყრილობაზე წარმოდგენილი იყო მეორე პროგრამა—დჟონისა (მასლოვი), რომელიც მუნიციპალიზაციას იცავდა.

საზოგადოთ ყრილობაზე მრავალნაირი აზრი იყო წარმოდგენილი ამ, მართლაც, — თავსატეხ კითხვის შესახებ.

ასე მაგალითად, ისინი ამბობდენ, ჩვენ არ უნდა მოვითხოვოთ არც ნაციონალიზაცია, არც კონფისკაცია მიწებისა. უნდა დავტოვოთ ძველი პროგრამა ცოტაოდენი დამატებებით. ამ პოზიციაზე იდგა როეკოვი.

მეორენი ამბობდენ, — აგრარულ პროგრამაში უნდა შეტანილ იქნას კონფისკაცია მემამულეების მიწებისა და არავითარ შემთხვევაში, ნაციონალიზაცია. ამ პოზიციას ემხრობოდა პლეხანოვი, თუმცა შემდეგ მან მხარი დაუჭირა მასლოვს.

მესამენი ამბობდენ, — პროგრამაში საჭიროა შევიტანოთ ჩამორთმევა მემამულეების მიწებისა და მისი გადაცემა ადგილობრივ თვითმართველობების ხელში. ეს იყო ცნობილი პოზიცია მასლოვისა.

მეოთხენი ამბობდენ, — კონფისკაცია მემამულეების მიწებისა და გარკვეულ პოლიტიკურ პირობების დროს — ნაციონალიზაცია. ეს პოზიცია იყო ლენინისა.

ამ უკანასკნელ პოზიციას იზიარებდენ ეგრედწოდებული მიწის დაყოფის (раздел) მომხრენი — ივანოვიჩი (ჯულაშვილი-სტალინი) და ბორისოვი. ისინი ემხრობოდენ მემამულეების მიწების კონფისკაციას მისი გლეხებში დაყოფის მიზნით, მაგრამ წინააღმდეგი იყვნენ ნაციონალიზაციისა,

როგორც ვთქვით, ყრილობაზე წარმოდგენილი იყო ასე თუ ისე ყველა მიმდინარეობა (ხუთი მომხსენებელი იყო), მაგრამ მთავარი კამათი სწარმოებდა ლენინის ნაციონალიზაციის და მასლოვის მუნიციპალიზაციის გარშემო.

მასლოვის პროგრამა არ მოუწოდებდა გლეხებს საბრძოლველად საერთო ინტერესების ორგანიზაციისთვის. „გლეხურ კომიტეტების“ მაგიერ ის იძლეოდა „საერთო დემოკრატიულ უწოდებრივო კომიტეტებს“. პროგრამა მოუწოდებდა გლეხებს რევოლუციონური გზით კი არ ჩაეგდოთ ხელში მემამულეთა მიწები, არამედ — ბიუროკრატიული გზით, ე. ი. თვითმართველობათა ადგილობრივი ორგანოების დადგენილებებით, რომელნიც განსაზღვრავდენ მინიმალურ სივრცეს ჩამოსართმევ მიწებისას. მასლოვის პროგრამა თხოულობდა მხოლოდ ნაწილობრივ ნაციონალიზაციას, როგორც საეკლესიო, სამონასტრო და სხვა მიწების გადაცემას დემოკრატიულ სახელმწიფოზე.

მასლოვის პროგრამას იცავდა ბრწყინვალე ორატორი და თანამომხსენებელი — პლეხანოვი. ის გააფთრებით შეებრძოლა ლენინის აგრარულ პროგრამას, განსაკუთრებით მის ნაციონალიზაციის მოთ-

ხოვნას. უწოდებდა მას უტოპისტს, სწამებდა ბუნტარობას და „ნა-
როდოვოლცობას“ ე. ი. ძალა-უფლების შეთქმული ორგანიზაციის
შემწეობით ხელში ჩაგდებას.

ნაციონალიზაცია მას მიაჩნდა სახიფათო მოთხოვნათ პოლიტი-
კური მოსაზრებით, რადგან — ამბობდა ის — ჩვენ არა გვაქვს გარან-
ტია, რომ არ მოხდება რესტავრაცია, ე. ი. ძველი წყობილების აღ-
დგენა რევოლუციონურ მოძრაობის შემდეგ. და აი, რესტავრაციის
დროს ნაციონალიზაცია დამლუპველია: მაშინ მიწა გადაეცემა ძვე-
ლი წყობილების წარმომადგენლებს და გაამაგრებს მათ ძალას...

საზოგადოთ, მრწამსელებს მაშინ ნაკლებათ სწამდათ რევოლუ-
ციის საბოლოო გამარჯვება; ისინი დარწმუნებული იყვნენ, რომ რე-
ვოლუციის შემდეგ უსათუოდ დაიწყებოდა რეაქცია. ამიტომ იყო
მათი აგრარული პროგრამა მერყევი. ეს არ იყო არც პირდაპირი
გადაცემა მიწისა, როგორც ეს მოხდა საფრანგეთის რევოლუციის
დროს და არც ნაციონალიზაცია.

მუნიციპალიზაციის წინააღმდეგ ლენინი ამბობდა, რომ „ის მიუღე-
ბელია მაშინაც, როცა რევოლუცია გამარჯვებით დამთავრდება და
მაშინაც, როცა იგი დამარცხდება. გამარჯვების დროს იმიტომ, რომ
მუნიციპალიზაცია არ სცვლის არაფერს გლეხის მდგომარეობაში,
რადგან მემამულის მაგიერ ჩნდება ადგილობრივი თვითმმართველობის
ორგანო — ერობა, რომელიც აიღებს მისგან გადასახადს, როგორც ეს
ხდებოდა წინათ. და თუ საკმე საბოლოო გამარჯვებამდის შივიდა,
მაშინ ხომ ლაპარაკიც არ შეიძლება არც კონსტიტუციაზე, არც მუ-
ნიციპალიზაციაზე“...

ბოლშევიკების შორისაც, როგორც აღვნიშნეთ, იყო ეროვნობის
სხვაობა. ბორისოვი (სუფოროვი) და ივანოვიჩი (ჯულაშვილი) მოით-
ხოვდნენ მიწის დაყოფას (раздел) გლეხების მთლიან საკუთრებათ.
ბორისოვი ამტკიცებდა, რომ მიწის დაყოფა უფრო შეესაბამება ჩე-
ნი რევოლუციის ხასიათს, ვიდრე ნაციონალიზაცია, რადგან მიწის
გადაცემა გლეხებზე ასწევს მათ მეურნეობას და წარმოებას. ამის
შემდეგ სოფელში მოხდება დანაწილება: გაჩნდებიან მსხვილი მიწის
მფლობელები და ლარიზ-ლატაკები და მერე კი, როდესაც დიფერე-
ნციაცია თავის გზას გაივლის, მოხდება სოციალური რევოლუცია.
ამ პროგრამით მას უნდოდა აგრარული კითხვა ევროპიულ ნიადაგზე
დაეყენებინა.

ივანოვიჩი (ჯულაშვილი) ამბობდა: „ჩვენ მხარი უნდა დაუჭი-
როთ მეზობელ გლეხების მოთხოვნას, თუ ეს მოთხოვნა საერთოდ
არ ეწინააღმდეგება ეკონომიური განვითარების ტენდენციას და რე-

ვოლიუციის განვითარებას... გლეხები მოითხოვენ დაყოფას. ეს მოთხოვნა არ ეწინააღმდეგება აღნიშნულ პირობებს, ამიტომ ჩვენ მხარი უნდა დაუჭიროთ მთლიან კონფესკაციას და დაყოფას. ამ თვალთახედვის ისრით მუნიციპალიზაცია და ნაციონალიზაცია მიუღებელია... რასაკვირველია, ტყე და წყალი არ უნდა გაიყოს, მათი ნაციონალიზაცია უნდა მოხდეს. მასლოვის ლოზუნგი, რევოლუციონური კომიტეტები—**რევოლუციონურ გლეხურ კომიტეტების მაგიერ**, ძირიანად ეწინააღმდეგება აგრარულ რევოლუციის არსებას. აგრარული რევოლუცია თავის მიზნათ ისახავს უწინარეს ყოვლისა და უმთავრესად, გლეხების განთავისუფლებას, ამიტომ რევოლუციონურ გლეხების კომიტეტები ერთად ერთი ლოზუნგია, რომელიც შეეფერება აგრარულ რევოლუციას. **თუ პროლეტარიატის განთავისუფლება არის თვით პროლეტარიატის საქმე, აგრეთვე გლეხების განთავისუფლება უნდა იყოს თვით გლეხების საქმე...**

ამ პროგრამის შესახებ (დაყოფის) ლენინი ამბობდა: „დაყოფას არ მოაქვს ვნება, მაგრამ შემცდარია, როგორც პროგრამა“. დაბოლოს ლენინმა განაცხადა: „თუ ყრილობა მიიღებს ბორისოვის პროექტს, მაშინ ის თავის პროექტს შეიტანს ბორისოვის პროექტის შესწორებისთვის, თუ ყრილობა უარყოფს დაყოფას, მაშინ ის მოხსნის თავის პროექტს როგორც არა საიმედოს“...

კამათის დამთავრების შემდეგ ყრილობა შეუდგა პროგრამის პროექტების კენჭის ყრას, მათი შემოსვლის წესრიგით კენჭის საყრელათ მენშევიკებს შემოაქვთ არა პირვანდელი პროექტი მასლოვისა, არამედ შესწორებული—პლეხანოვის, დანის და კოსტროვის მიერ.

კენჭის ყრის დროს კვლავ ცხარე კამათი გაიმართა. მასლოვის მუნიციპალიზაცია რომ შეესუსტებინათ,—ბოლშევიკებს შეჰქონდათ შესწორებანი. მენშევიკებს ეშინოდათ, რომ შესწორებებთან ერთად ბოლშევიკებს არ შეეპარებინათ ლენინის ნაციონალიზაცია. პირველ კენჭის ყრის დროს ვერც ერთმა პროექტმა და შესწორებამ ვერ მიიღო აბსოლიუტური უმრავლესობა. მოხდა განმეორებითი კენჭის ყრა, ატმოსფერა გახურდა. ნერვები დაიჭიმა.

განმეორებულ კენჭის ყრის დროს პლეხანოვის, დანის და კოსტროვის მიერ შესწორებულმა პროექტმა მიიღო 61 ხმა, წინააღმდეგ—46.

ამნაირად, მიღებულ იქნა შემდეგი აგრარული პროგრამა: „ბატონყმური წესების ნაშთების თავიდან ასაცილებლად, რაც უშუალოთ მძიმე უღლათ აწევს თავზე გლეხობას და სოფელში კლასიური ბრძოლის თავისუფალი განვითარების ინტერესებისათვის, რუს. სოც.-დემოკრ. მუშათა პარტია მოითხოვს:

1) პიროვნების, გლეხის საკუთრების და ყველა წოდებრივი შევიწროვების გაუქმებას.

2) ყველა იმ გადასახადთა და ვალდებულებათა გაუქმებას, რაც დაკავშირებულია გლეხის წოდებრივობასთან, აგრეთვე პირობითი ვალის გაუქმებას, რასაც გაყვლეფის ხასიათი აქვს.

3) კონსტიტუცია საეკლესიო, სამონასტრო, საუფლისწულო, საკაბინეტო და სახელმწიფო მიწებისა და მისი გადაცემა ადგილობრივ მსხვილ თვითმართველობის ორგანოზე, რომელიც აერთებს ქალაქის და სოფლის ოლქებს. ამასთან, მიწები, რომელიც საჭიროა გადასახლებულების ფონდისთვის, აგრეთვე ტყე და წყალი, რომელიც საერთო სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობისაა, გადაეცემა დემოკრატიულ სახელმწიფოს.

4) კერძო მესაკუთრეთა მიწების კონფისკაცია, გარდა წვრილი კერძო საკუთრების მიწებისა და მისი გადაცემა დემოკრატიულ პრინციპებზე არჩეულ ადგილობრივ მსხვილ თვითმართველობის ორგანოებზე, მასთან, კონფისკაციისათვის დანიშნულ მიწის ნაჭრის მინიმალურ სივრცეს აწესებს ადგილობრივ თვითმართველობათა ორგანოები.

რუსეთის სოც. დემ. მუშათა პარტია ხელს უწყობს რა გლეხების რევოლუციონურ გამოსვლებს, მემამულეთა მიწების კონფისკაციამდე, მუდამ წინ აღუდგება ყოველ ცდას, რაც ხელს შეუშლის ეკონომიურ განვითარებას. რევოლუციის გამარჯვებით განვითარების დროს რუს. სოც.-დემ. მუშ. პარტია ისწრაფის კონსტიტუციამნილი მიწები გადაცემულ იქნას ადგილობრივ დემოკრატიულ თვითმართველობების დაწესებულებებზე, არა ხელსაყრელ პირობებში კი—მოითხოვს მემამულეთა იმ მიწების დაყოფას გლეხთა შორის, რომლებზედაც ფაქტიურად სწარმოებს წვრილი მეურნეობა ან მის (გლეხის) მეურნეობისთვის აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს. ამასთან, პარტია ყოველ შემთხვევის და ყოველ დემოკრატიულ აგრარულ გადატრიალების დროს თავის მიზნათ ისახავს შეუწყვეტლათ აწარმოოს სოფლის პროლეტარიატის დამოუკიდებელი კლასური ორგანიზაცია, აუხსნას მას შეურიგებელი წინააღმდეგობა მისი ინტერესებისა გლეხურ ბურჟუაზიასთან, გააფრთხილოს იგი, რათა არ იქნას გატაცებული წვრილი მეურნეობის სისტემით, რომელიც საქონლის წარმოების დროს ვერ მოსპობს მასის ლარიზ-ლატაკობას, დაბოლოს უჩვენოს მთლიანი სოციალისტური გადატრიალების აუცილებლობა, რომელიც ერთად ერთი საშუალებაა, რომ მოსპობილ იქნას სიღარიბე და ყოველი ექსპლოატაცია“.

მიმდინარე მომენტი. აგრარულ პროგრამის მიღების შემდეგ ყრილობამ იმსჯელა მიმდინარე მომენტის და პროლეტარიატის კლასიურ ამოცანების შესახებ. უკვე აგრარულ პროგრამის მიღების დროს აღმოჩნდა დიდი განსხვავება ბოლშევიკებსა და მენშევიკებს შორის. ეს განსხვავება უფრო გამოკრთა, როცა ყრილობა შეუდგა მიმდინარე მომენტის შეფასებას. მეორე ყრილობაზე აღმოცენებული ორი მიმდინარეობა, როგორც ვიცით, თანდათან გაღრმავდა და გაფართოვდა. 1905 წლის 9 იანვრის გამოსვლამ წამოაყენა უამრავი კითხვები, რომლებზედაც ბოლშევიკები და მენშევიკები სხვადასხვანაირად უპასუხებდნენ. ეს კითხვები იყო: შეიარაღებული აჯანყება, დროებითი რევოლუციონური მთავრობა, პროლეტარიატის როლი ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ რევოლუციაში, გლეხებთან დამოკიდებულება, ლიბერალურ ბურჟუაზიასთან დამოკიდებულება და სხვა.

ბოლშევიკები პირდაპირ და გადაჭრით ატარებდნენ ერთ გამტკიცებულ ხაზს. ისინი ამბობდნენ:—რადგან პროლეტარიატი თავისი მდგომარეობით ყველაზე რევოლუციონური კლასია, რომელსაც დაკისრებული აქვს თვითმპყრობელობის დანგრევის დროს გადამწყვეტი როლი ითამაშოს,—ამიტომ პარტია ვალდებულია ხელში აიღოს ინიციატივა შეიარაღებულ აჯანყების მომზადებისა და ცხოვრებაში გაყვანისა და როცა თვითმპყრობელობის დანგრევის შემდეგ ხალხი ძალა-უფლებას ხელში ჩაიგდებს,—მაშინ პარტიამ იგი უნდა შეინარჩუნოს კიდევ და ეს არის სწორეა რევოლუციონური დემოკრატიული დიქტატურა. თუ თვითმპყრობელობის მთავრობა ნამდვილად ჩამოგდებული იქნება, მაშინ მის ადგილზე უნდა გაჩნდეს სხვა მთავრობა და ეს სხვა მთავრობა იქნება დროებითი რევოლუციონური მთავრობა, რომელიც დაეყრდნობა რევოლუციონურ ხალხს, ე. ი. პროლეტარიატს და გლეხკაცობას. ეს იქნება დიქტატურა ე. ი. ორგანიზაცია არა წესის, არამედ ომის...

მენშევიკები კი აფრთხილებენ პარტიას, რომ ხელში არ აეღო შეიარაღებული აჯანყების მომზადების და მისი ცხოვრებაში გაყვანის საქმე. პარტიას უშუალოდ არ უნდა ეხელმძღვანელო შეიარაღებული ბრძოლისათვის.

ისინი პრინციპიალურად უარყოფდნენ სოც.-დემოკრატიის ყოველ მონაწილეობას დროებითი რევოლუციონურ მთავრობაში რესპუბლიკისათვის ბრძოლის დროს. მათ ეშინოდათ, თუ სოც.-დემოკრატია ჩაიგდებდა ხელში ძალა-უფლებას, ის იძულებული იქნებოდა დაეწყო სოციალისტური მშენებლობა და ამისათვის ჯერ კიდევ არ

იქნებოდა მომზადებული სოციალ-ეკონომიური პირობები, ამიტომ ეს ამბავი კრახით გათავდებოდა, — ამბობდნ ისინი.

არ შეიძლებოდა, რომ ამ პრინციპიულურ განსხვავებას გამაერთიანებელ ყრილობაზედაც არ ამოეყო თავი. და ეს ასეც მოხდა.

მართალია, მიმდინარე მომენტის შესახებ ორივე ფრაქცია აღიარებდა, რომ რუსეთში დაწყებულია ეკონომიური და ფინანსიური კრიზისი, რომ რევოლიუცია არ დამთავრებულა, არ ამოწურულა, არამედ უფრო ზევით იწევს, მაგრამ ორივე მხარე განსხვავდებოდა მოძრაობის ფორმის ჩამოყალიბებაში, რევოლიუციის განვითარების გზების აღნიშვნაში, სხვადასხვა კლასების და პარტიების როლის შეფასებაში მიმდინარე ბრძოლის დროს.

ბოლშევიკები ამზადებდნ მდგარ რევოლიუციურ გამოწვევებს არა ლეგალური ბრძოლის და კონსტიტუციის ნიადაგზე, არამედ — ფართო მასების რევოლიუციაში ჩაბმით არსებული რეჟიმის დასარღვევად და გასანადგურებლად. შეიარაღებული აჯანყება ერთადერთი გზა იყო დამფუძნებელ კრების მოსაწვევით.

შეიარაღებული გამარჯვება, დროებით რევოლიუციური მთავრობა, დამფუძნებელი კრება, დემოკრატიული რესპუბლიკა, — აი, საფუძვლები, რომლითაც უნდა განვითარდეს რევოლიუცია. მთავარი ძალა და წინამძღოლი ამ საქმისა იქნება პროლეტარიატი. მაგრამ პროლეტარიატი გაიმარჯვებს, როცა მას მოკავშირეთ ეყოლება გლეხკაცობა. ლიბერალური ბურჟუაზია კი, თავისი კლასიური ბუნებით, ისეთი თვისებისაა, რომ ყოველ წამს მზათაა უღალატოს რევოლიუციას და მზარი დაუჭიროს ძველ ძალას. ის დაიწყებს მტკიცებას, რომ პარლამენტში ბრძოლა არის ერთადერთი საშუალება პილიტიკური ბრძოლისა.

მომხსენებელად მიმდინარე მომენტის შესახებ გამოვიდა მარტინოვი. ის ამბობდა, — შემცდარი არიან ბოლშევიკები, როცა კონსტიტუციონალურ წყობას წინ უყენებენ შეიარაღებულ აჯანყებას. მას უნდოდა ყველა პოლიტიკურ ძალების მობილიზაცია და ორგანიზაცია მომხდარიყო სახელმწიფო სათათბიროს არჩევნების გარშემო. ის ამბობდა, რომ საჭიროა მხარი დაუჭიროთ ოპოზიციონურ ბურჟუაზიას, რადგან ის უფრო სერიოზულ პოლიტიკურ ძალას წარმოადგენს, ვიდრე გლეხკაცობა.

მარტინოვის ასეთი აზრი უფრო განავითარა და გააღრმავა კოსტროვმა (ეორდანია), ის ასე ამბობდა: „მიმდინარე მომენტი ხასიათდება იმით, რომ შექმნილია წარმონადგენლობითი დაწესებულება (სახელმწიფო სათათბირო), რომელიც იქნება ასპარეზი პოლი-

ტიკური ბრძოლისა და საერთო ყურადღების ცენტრი. ამიტომ ჩვენი ამოცანა მდგომარეობს იმაში, რომ შეუთანხმოთ ჩვენი ტაქტიკა ამ მოვლენას და სახელმწიფო სათათბირო გავხადოთ რევოლუციის მომავალ ღერძად“...

საზოგადოთ, მენშევიკები თავის ტაქტიკას აშენებდნენ პროლეტარიატის ბრძოლის მთავარ ამოცანების მოთხოვნილებიდან გამოსული კი არა, არამედ—დროული საჭიროებისა და ინტერესების მიხედვით.

ივანოვიჩი (სტალინი) უპასუხებდა რა მარტინოვს, ეკითხებოდა მას: „რევოლუცია ღრმავდება და ჩვენ უნდა მივიყვანოთ იგი ბოლომდის. ამაში ყველა ერთხმდებით, მაგრამ რა გარემოება-პირობებში უნდა მოვახდინოთ ჩვენ ეს,—როცა იქნება პროლეტარიატის ჰეგემონია, თუ ბურჟუაზიული დემოკრატიის ჰეგემონია? აი, აქ იწყება ძირითადი განსხვავება... თუ მენშევიკების აზრით ჩვენთვის პროლეტარიატის ჰეგემონია კი არაა საჭირო, არამედ დემოკრატიულ ბურჟუაზიის, მაშინ ცხადია, რომ არც შეიარაღებულ აჯანყებაში, არც ძალა-უფლების ხელში ჩაგდებაში ჩვენ არ უნდა მივიღოთ უშუალოდ აქტიური მონაწილეობა. ასეთია მენშევიკების სქემა. პირიქით, თუ პროლეტარიატის კლასიური ინტერესი მიდის ჰეგემონიისაკენ, თუ იგი კულში კი არ უნდა მისდევდეს რევოლუციას, არამედ—სათავეში,—მაშინ ცხადია, პროლეტარიატი ვერ უარყოფს შეიარაღებულ აჯანყებაში აქტიურ მონაწილეობის მიღებას და ძალა-უფლების ხელში ჩაგდებას. ასეთია ბოლშევიკების სქემა. ან პროლეტარიატის ჰეგემონია, ან დემოკრატიულ ბურჟუაზიის ჰეგემონია, აი როგორ დგას კითხვა პარტიაში, აი, სად არის ჩვენი განსხვავება“...

ლენინი აღნიშნავდა, რომ პროლეტარიატის ტაქტიკა უნდა განისაზღვრებოდეს საერთო ძირითადი ინტერესებით და პროლეტარულ ბრძოლის ამოცანებით. პარტიამ ღრმად და ფართოდ უნდა შეაფასოს მოვლენები, ანგარიში უნდა გაუწიოს მოძრაობის შესაძლებელ გარემოება-პირობებს და პროლეტარიატის როლი რევოლუციაში უნდა გახადოს მოწინავე ბელადის დანიშნულებათ.

მიმდინარე მომენტის შეფასებამ ღრმა განსხვავება აღნიშნა მენშევიკ-ბოლშევიკების შორის. მენშევიკებმა რევოლუცია მოხსნეს. ყრილობას მიმდინარე მომენტის შესახებ არ გამოუტანია არავითარი რევოლუცია.

ბოლშევიკების პროექტი რევოლუციისა—პროლეტარიატის კლასიური ამოცანები დემოკრატიულ რევოლუციის მიმდინარე მომენტში—მოგვყავს აქვე, რომ უფრო ნათლად წარმოვიდგინოთ

მაშინდელი მომენტის შეფასება, აი, ეს პროექტიც,—ვიღებთ რა მხედველობაში:

1) რომ დემოკრატიული რევოლიუცია რუსეთში ზევით იწევს და კონტრ-რევოლიუციის მხარზე დგება მსხვილ კაპიტალისტების და მემამულეთა კლასი, რევოლიუციის მხარეზე კი პროლეტარიატს თან მიყვება ახალი ფენები წვრილ-ბურჟუაზიისა და გლეხობისა;

2) რომ პროლეტარიატის კლასიური ინტერესები ბურჟუაზიულ რევოლიუციაში მოითხოვენ სოციალიზმისათვის წარმოებული ბრძოლის პირობების შექმნას, მქონებელ კლასების წინააღმდეგ;

3) რომ ერთად ერთი შესაძლო საშუალება ამ პირობების შექმნისა და უზრუნველყოფისათვის არის დემოკრატიულ რევოლიუციის ბოლომდე მიყვანა, ე. ი. დემოკრატიული რესპუბლიკის მოპოვება, ხალხის მთლიანი თვითმპყრობელობა და პროლეტარიატისათვის სოციალ-ეკონომიურ მონაპოვართა მინიჭების მინიჭება (რვა საათის სამუშაო დღე და სხვა მოთხოვნილებანი სოც. დემ. პროგრამა-მინიმუმისა);

4) რომ დამთავრება დემოკრატიულ რევოლიუციისა შეუძლია მხოლოდ პროლეტარიატს და იმ პირობით, თუ ის, როგორც ერთად ერთი რევოლიუციონური კლასი თანამედროვე საზოგადოებისა, თან გაიყოლებს გლეხურ მასას და მის სტიქიურ ბრძოლას მემამულეთა მიწათმფლობელობის და ბატონყმურ სახელმწიფოს წინააღმდეგ, მისცემს პოლიტიკურ შეგნებას;

5) რომ პროლეტარიატს მიეცემა საშუალება უფრო მეტად ასწიოს თავისი სოციალ-ეკონომიური მდგომარეობა, როცა ის ხელმძღვანელია დემოკრატიულ რევოლიუციისა და არა მარტო განავითაროს კლასიური თვითშეგნება და აგრეთვე შეაესოს თავისი კლასიური მოქმედება ეკონომიურად, არამედ პოლიტიკური შინაარსითაც.

— ჩვენ ვალიარებთ და წინადადებას ვაძლევთ ყრილობას მიიღოს:

1) რომ პროლეტარიატის მთავარ ამოცანას წარმოადგენს მიმდინარე ისტორიულ მომენტში, რუსეთში დემოკრატიულ გადატრიალების ბოლომდე მიყვანა.

2) რომ ამ ამოცანის ყოველი მიჩქმალვა ნიშნავს მუშათა კლასის, როგორც ხალხურ რევოლიუციის ბელადის, რომელსაც თან მიჰყავს დემოკრატიულ გლეხობის მასა,—რევოლიუციის პასიურ მონაწილეთ გადაქცევას და ლიბერალურ-მონარქიულ ბურჟუაზიის კუდში მოქცევას.

3) და რომ ყველა პარტიული ორგანიზაცია უნდა ხელმძღვა-

ნელობდეს პროლეტარიატის ასეთ მოქმედებას, რომ შესრულებულ იქნას ეს ამოცანა და ერთი წუთითაც არ იქნას დავიწყებული პროლეტარიატის საკუთარი სოციალური მიზნები“...

ამ კითხვამაც ორი შეხედულება, ორი დამოკიდებულება სახელმწიფო სა-სხვადასხვა ხაზი აღნიშნა პარტიულ ყრილობათბიროსთან. ბაზე.

ბოლშევიკები ბოიკოტით შეხვდნენ როგორც თვით სახელმწიფო სათათბიროს, ისე მის არჩევნებში მონაწილეობის მიღებას.

მენშევიკები პირველ ხანად მონაწილეობას იღებდნენ არჩევნებში და თვით სათათბიროში კი არ მიდიოდნენ. ისინი ყრილობაზე მოითხოვდნენ, რომ სოციალ-დემოკრატებს მონაწილეობა მიეღოთ სათათბიროს მუშაობაში.

უნდა გაეიხსენოთ, რომ ეს ის ხანა იყო, როცა გამარჯვებული რეაქცია (იანვარი-აპრილი 1906 წ.) თავისი დამსჯელი რაზმებით, მასიური დაკერებით და მასიური დახვრეტით, შესაძლებლობას არ იძლეოდა არჩევნებში მონაწილეობის მიღებისათვის. აბა, როგორი არჩევნები უნდა ყოფილიყო მაშინ, როცა პარტიული ორგანიზაციები დარბეული იყო, ამხანაგები ციხეში ისხდნენ, სოც.-დემოკრატიული გაზეთები დახურული იყო და ყოველი მუშათა კრება აკრძალული.

არჩევნებში მონაწილეობის მიღება ნიშნავდა ბურჟუაზიულ პარტიებთან შეთანხმებას, ეს კი ეწინააღმდეგებოდა პროლეტარიატის წმინდა კლასიურ პოზიციას. სახელმწიფო სათათბიროს ბოიკოტი მუშებს მოუწოდებდა შემდეგი რევოლუციონური ბრძოლებისკენ დამფუძნებელი კრებისათვის.

კამათის დროს გამოირკვა, რომ ბოიკოტის ტაქტიკა ეთანხმებოდა მუშათა სულიერ განწყობილებას და ხელს უწყობდა ორგანიზაციულ მუშაობას, სადაც ეს ტაქტიკა ტარდებოდა.

ყველაზე მტკიცე დამცველად მენშევიკური შეხედულებისა კრებაზე გამოვიდა მომხსენებელი აქსელროდი. ის ამბობდა, რომ რუსეთის საზოგადოებრივი ურთიერთობა მომწიფებულია მხოლოდ ბურჟუაზიულ რევოლუციისთვის. საერთო პოლიტიკურ უფლებების მოპოვების დროს არ შეიძლება ვილაპარაკოთ პროლეტარიატის სხვა კლასებთან უშუალო პოლიტიკური ბრძოლის შესახებ. ობექტიური ისტორიული პირობები ძალას ატანენ პროლეტარიატს ბურჟუაზიასთან თანამშრომლობაზე, საერთო მტრის წინააღმდეგ საბრძოლველათ. და აი, ამ ბრძოლის ნიადაგზე საესებით დასაშვებია შეთანხმებანი და ხელშეკრულებანი ლიბერალურ-ოპოზიციონურ ბურჟუაზიასთან.

პარლამენტარული ბრძოლის ფორმა უკეთესია, ვიდრე სხვა რომელიმე ფორმა, როგორც, გაფიცვები, დემონსტრაციები და სხვა,—ის (პარლ. ბრძოლა) უზრუნველყოფს პროლეტარიატის კლასიურ პოზიციის საწმინდეს: უფრო მდიდარია სოციალური შინაარსით და პროლეტარიატი ხედავს თავის ნამდვილ მდგომარეობას სხვა საზოგადოებრივ კლასთა შორის; საპარლამენტო ბრძოლის მოედანზე ის ნათლად ჰხედავს ამ კლასიურ ანტაგონიზმს; მტრული სოციალური ძალები აქ ერთმანეთს უშუალოდ ეჯახებიან თავისი კლასიური ინტერესებისთვის...

ბოიკოტის ტაქტიკა მას მიაჩნია შემცდარად, ანარქისტულად; პირდაპირ ამბობს: „ჩვენ უნდა ჩავებლაუჭოთ სახელმწიფო სათათბიროს. ჩვენ მას ვაფასებთ, როგორც მთავრობის დათმობას, მაგრამ რომელიც მიმართულია ხალხის მოტყუებისკენ. ამავე დროს ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ მთავრობის იმედებისა და ანგარიშის წინააღმდეგ სახელმწიფო სათათბირო რევოლუციონერების ხელში იქნება და ან შეაქნება რეაქციის წინააღმდეგ საბრძოლველ ღერძათ, რევოლუციის სასარგებლოთ“... ასეთი იყო აქსელროდის მოხსენება.

მეორე მომხსენებელათ ამ კითხვის შესახებ გამოვიდა ლენინი.

ლენინმა მოიყვანა ოთხი პუნქტი მენშევიკების რეზოლიუციის წინააღმდეგ ამ კითხვის შესახებ:

1) მენშევიკების რეზოლიუციაში არ არის არჩენების შეფასება, არ არის ნაანგარიშევი ჩვენი პოლიტიკური ცდის ობიექტიური შედეგები.

2) ამ რეზოლიუციაში გამოსკვივის გაუფრთხილებელი, რბილად რომ ვსთქვათ, ოპტიმისტური დამოკიდებულება სახელმწიფო სათათბიროსთან.

3) რეზოლიუციაში არ არის დემოკრატიულ ბურჟუაზიის დაყოფა სხვადასხვა შიმშინარეობათ ან პარტიებათ, მათთან ჩვენი ტაქტიკის თვალთახედვის მიდგომით.

4) მენშევიკების რეზოლიუცია ადგენს მოეწყოს პარლამენტარული ფრაქცია ისეთ მომენტში და ისეთ პირობებში, როცა სარგებლობა ასეთი საშუალებისა პროლეტარულ პარტიისთვის არაფრით არ მტკიცდება.

მენშევიკების რეზოლიუცია—ამბობდა ლენინი,—უპირდაპირებს რა მთავრობას სახელმწიფო სათათბიროს, უკანასკნელს უცქერის იდეალური და არა მარქსისტული თვალთახედვის ისრით. ჰგონიათ, რომ ის არის,—წმინდა ხალხური წარმომადგენლობა და არა ორგანო, რომელიც ემსახურება განსაზღვრულ კლასების და პარტიების

ინტერესებს. რეზოლიუცია სდუმს სახელმწიფოს სათათბიროს კლასიურ და პარტიულ შემადგენლობის შესახებ, თითქო ის ერთფეროვანი იყოს თავის კლასიურ შემადგენლობით, თითქო სათათბიროს პარტიების უმრავლესობა არ იყვეს დაკავშირებული ათასი ძაფებით ძველ ხელისულებასთან.

სავსებით მიუღებელია სოც.-დემოკრატიული რეზოლიუციის გამოთქმა:—„პირველათ დავინახეთ რუსულ ნიადაგზე ახალი, თვით მეფის მიერ ცხოვრებაში გამოწვეული კანონით მიღებული ძალაუფლება“.

„თქვენი სათათბირო არ არის მართლაც ძალაუფლება. რეზოლიუციაში ნათქვამია,—ამბობს ლენინი,—რომ სათათბირო ესწრაფის დაეყრდნოს ხალხს. ეს მხოლოდ ნახევრად არის მართალი და ამიტომ არ არის სწორი. რა არის სახელმწიფო სათათბირო? რომელი სახელმწიფო ესწრაფის დაეყრდნოს ხალხს? არა ოქტომბრისტების, რასაკვირველია, რადგან ისინი შორს არიან ამ მისწრაფებისაგან. არც გლეხური სათათბირო, რადგან გლეხი-დეპუტატები გაუყოფელი ნაწილია ხალხისა. მისწრაფება—დაეყრდნოს ხალხს, დამახასიათებელია სწორეთ კადეტურ სათათბიროსთვის. მაგრამ კადეტებისთვისებაა, როგორც დაყრდნობა ხალხზე, აგრეთვე შიში ხალხის რევოლუციურ თვით-მოქმედების წინაშე. უჩვენებთ რა საქმის ერთ მხარეს და ჩუმდებით მეორეზე,—თქვენი რეზოლიუცია სთესავს არა სწორ და მასთანავე მავნებელ წარმოდგენას“...

შეიარაღებული აჯანყება.

შეიარაღებული აჯანყების შესახებ ყრილობას წარედგინა სამი რეზოლიუცია. ამოირჩიეს კომისია რეზოლიუციის დასამუშავებლად. ამ კომისიამ ორი დღე იმუშავა, მაგრამ საერთო მისაღები რეზოლიუცია მაინც ვერ გამოიმუშავა. აკიმოვმა, რომელიც არც ბოლშევიკებს და არც მენშევიკებს არ ემხრობოდა, წარმოადგინა თავისი რეზოლიუცია.

თავის რეზოლიუციის დასაცავათ თვითონვე გამოვიდა. ის ამტკიცებდა ყოველი რევოლუციის უნაყოფობას და მავნებლობას, სამაგიეროდ ანეითარებდა ბურჟუაზიულ-დემოკრატიასთან თანამშრომლობის საჭიროებას.

აკიმოვი იძლეოდა ორ წინადადებას: 1) „თუ მოქალაქეთათვის სათათბირო უზრუნველყოფს სიტყვის, კრების და ორგანიზაციების თავისუფლებას, მაშინ პარტია ახლობელ მომავალში აჯანყების წინააღმდეგ წავა“. 2) „და თუ მთავრობა შერჩება უსაზღვრო თვითნებობის ეხლანდელ პოზიციას, მაშინ პარტია მიიღებს შეიარაღებულ

აჯანყებას და ისიც იმ შემთხვევაში, თუ პროლეტარული აჯანყება უზრუნველყოფილი იქნება გლეხური აჯანყების მხარის დაქვეითებით“.

ბოლშევიკების რეზოლიუცია აღნიშნავდა, რომ რუსეთში სწარმოებს რევოლიუციურ მოძრაობის შეუჩერებელი წინსვლელობა, უფრო გადამჭრელი და მასიური, რომელიც მთელ მხარეს ედება. ოქტომბრის გაფიცვამ დაამტკიცა უდიდესი ძალა პროლეტარიატისა, მისი უნარი და თავგანწირვა პოლიტიკური ბრძოლისათვის, — და აიძულა მთავრობა ელიარებინა პოლიტიკური თავისუფლების დასაწყისი. პოლიტიკური გაფიცვა უკვე აღარ აკმაყოფილებდა პროლეტარიატის ბრძოლას, იგი ახლა სტიქიურად შეიარაღებულ აჯანყებაში გადადიოდა. დეკემბრის აჯანყებამ დაამტკიცა ხალხის შეიარაღებულ ბრძოლის შესაძლებლობა თანამედროვე ჯარის წინააღმდეგ.

კამათის და ბოლშევიკების მიერ რეზოლიუციაში შესწორების შეტანის შემდეგ მიღებულ იქნა შემდეგი რეზოლიუცია:

ვიღებთ რა მხედველობაში:

1) რომ რევოლიუციური ბრძოლა ისახავს უშუალო მიზნათ, რათა ხელიდან გამოგლიჯოს სახელმწიფოებრივი ძალა-უფლება თვითმპყობელ — ბატონყმურ მთავრობას, — ეს რევოლიუციური ბრძოლა უკვე აყენებდა და ახლაც აყენებს ხალხს შეიარაღებულ აჯანყების აუცილებლობის წინაშე.

2) რომ ხალხური შეიარაღებული აჯანყების გამარჯვება შესაძლებელია მხოლოდ ჯარის დეზორგანიზაციის დროს და მისი ნაწილობრივად ხალხის მხარეზე გადმოსვლის შემდეგ.

3) რომ შესაძლებელია, ჯარმა მთავრობის ხელში ბრმა იარაღათ ყოფნას თავი ანებოს და ცოტათ თუ ბევრად საგრძნობმა ნაწილმა ხალხს დაუჭიროს მხარი, თუ ის დაინახავს აჯანყებაში პროლეტარიატის გადამჭრელ და აქტიურ ბრძოლას და მის მხარეზე მყოფ ქალაქის ბურჟუაზიის და გლეხობის ფართო ფენებს.

4) რომ მოსახლეობის ფართო ფენების აჯანყებაში მონაწილეობის მიღება შეიძლება მოხდეს მოსახლეობის თანდათანობითი აქტიურ ბრძოლაში ჩაბმით მთავრობის წინააღმდეგ, რომელიც მოხდება როგორც შედეგი საზოგადოებრივ-პოლიტიკური წინააღმდეგობათა გამწვავებისა ბრძოლის პროცესში,

ყრილობა იღებს:

ა) რომ პარტიის მთავარი ამოცანა მიმდინარე მომენტში არის რევოლიუციის განვითარება პროლეტარიატის ფართო ფენებში, აგრეთვე გლეხობაში, ქალაქის წვრილ ბურჟუაზიაში და ჯარში აგიტაციის გაფართოება და მათი მთავრობის წინააღმდეგ აქტიურ ბრძო-

ლაში ჩაბმა, პოლიტიკურ ცხოვრების ყოველ მოვლენების დროს სოც-დემოკრატიისა და პროლეტარიატისა და პროლეტარიატის მონაწილეობის მიღება. შეასრულებს რა ამ თავის მთავარ ამოცანას, — პარტია იმავე დროს ხელს შეუწყობს აჯანყების გასამარჯვებლათ პირობების მომზადებას, მოსახლეობის მასას შეაგნებინებს, რომ ყოველნაირი შეთანხმება მეფესთან და მის მთავრობასთან შეუძლებელია და რომ პოლიტიკური მოთხოვნების მოპოებისთვის აუცილებელია შეიარაღებული ძალა.

ბ) რომ პარტია, როგორც ორგანიზაცია, ვერ იღებს თავის თავზე ცრუ იმედების გამაღვივებელ მოვალეობას ხალხის შეიარაღების შესახებ და რომ ის მხოლოდ ხელს შეუწყობს მოსახლეობის თვით შეიარაღებას, ორგანიზაციას და მებრძოლ რაზმების შეიარაღებას, რომელნიც შეიტანენ ინიციატივას და გეგმიანობას აჯანყების დროს.

გ) რომ პარტიის მოვალეობას შეადგენს წინააღმდეგეს პროლეტარიატის შეიარაღებულ შეტაკებაში ყოველ ჩაბმის ცდას არა ხელსაყრელ პირობების დროს, რითაც არა უნდა იყოს გამოწვეული ეს ცდები.

დ) რომ შეიარაღების კარგათ მოწყობის ინტერესებისთვის და აჯანყებულთა მოქმედების შეთანხმებისთვის პარტიის კომიტეტები ვალდებული არიან ბრძოლის შეთანხმებანი მოაწყონ სხვა რევოლუციონურ და ოპოზიციონურ ორგანიზაციებთან.

ამავე დროს ყრილობა ადგენს, რომ საჭიროა გაძლიერდეს და სისტემაში მოყვანილ იქნას პროპაგანდისტული და ორგანიზაციული მუშაობა ჯარსა და სამხედრო სასწავლებლებში.

თავიანთ მოქმედებაში ადგილობრივი სამხედრო ორგანიზაციები ხელმძღვანელობენ ცენტრ. კომიტეტის და ადგილობრივ პარტიულ კომიტეტების დადგენილებებით, რომელთაც ყრილობა უკანასკნელი გამოცდების თანახმად, წინადადებას აძლევს, რომ არა დროული სამხედრო გამოსვლები სასურველი არ არის, რადგან უსარგებლოთ და მიზანშეუწონლათ იხარჯება რევოლუციონური ენერგია.

პარტიზანული გამოსვლები.

შეიარაღებულ აჯანყების შესახებ კამათის დამთავრების შემდეგ დანარჩენ კითხვებს აღარც ერთს არ გამოუწვევია სერიოზული

უთანხმოება.

პარტიზანულ გამოსვლების შესახებ არჩეულმა კომისიამ გამოიტანა შეთანხმებული რეზოლიუცია.

რეზოლიუცია ჰკიცხავს და ავალებს პარტიას ებრძოლოს კერ-

ძო პარების დაჯგუფების გამოსვლებს, რომლებიც ფულის იტაცებენ პარტიის სახელით, რეზოლიუცია აგრეთვე ჰგმობს ფულის ექსპროპრიაციას კერძო ბანკებში, შენობების დანგრევას და გაფუჭებას, როგორც კერძო პირებისა, ისე სახელმწიფოს; რკინის გზის დაშლა შეიძლება მაშინ, როცა ეს საბრძოლველ შიზნებისთვის საჭიროა. თუ შედგება სარევილიუციო ძალაუფლების ორგანოები, დასაშვებია სახელმწიფო ბანკიდან კაპიტალის გატანა, მხოლოდ სარევილიუციო ორგანოების ნებართვით და მისი ანგარიში უნდა ჩაბარებულ იქნეს სახალხოთ...

პროფესიონალურ კავშირების შესახებ რეზოლიუცია ერთხმად იქნა მიღებული როგორც კომისიაში, ისე ყრილობაზე.

**სოც.-დემოკრატიულ
ეროვნულ ორგანიზა-
ციებთან გაერთი-
ანება..**

გამაერთიანებელი ყრილობის დადებითი მხარე, გარდა ბოლშევიკ მენშევიკების შეერთებისა, კიდევ იმაში გამოიხატა, რომ პირველათ ამ ყრილობაზე მოხდა გაერთიანება სოც.-დემოკრატიულ ეროვნულ ორგანიზაციებთან.

გაერთიანება პოლონელებთან და ლატიშებთან მოხდა თითქმის უკამათოთ. კომისიის მიერ დამუშავებული გაერთიანების რეზოლიუციის პროექტი ყრილობის მიერ ერთხმად იქნა მიღებული.

ლატიშების ორგანიზაციის შესახებ დამატებული იყო, რომ მას ეძლევა უფლება აგრარული პროგრამა თავის მხარეში თავისებურათ გადაჭრას, როგორც ერთგვარად განსხვავებული რუსეთისგან და ამიტომ რ. ს.-დ. მ. პარტიის პროგრამას უკეთდება შენიშვნა, რომ მიღებული აგრარული პროგრამა არ არის სავალდებულო ლატივიის სოც. დემოკრატიულ ორგანიზაციისთვის.

რაც შეეხება ბუნდთან გაერთიანებას, ამ საკითხმა გახურებული კამათი გამოიწვია, როგორც კომისიაში მუშაობის დროს, ისე თვით ყრილობაზე. როგორც ვიცით, პირველ ყრილობის დროს ბუნდმა შესამჩნევი მონაწილეობა მიიღო, მაშინ ბუნდი პარტიაში ავტონომიურად შედიოდა. ბუნდს ჰყავდა თავისი ცენტრალური კომიტეტი, იწვევდა თავის ყრილობას და აწყობდა თავის ორგანიზაციებს. მაღე ბუნდმა მიიღო ნაციონალური სახე, რაც გამოიხატა მის მიერ მეხუთე ყრილობაზე მიღებულ წესდებაში. მეორე მუხლი ამ წესდებისა ამბობს: „ბუნდი არის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაცია ებრაელ პროლეტარიატისა, რომელიც თავის მოქმედებაში განუსაზღვრელია რაიმე რაიონულ ფარგლებით და შედის პარტიაში, როგორც ერთადერთი მისი წარმომადგენელი“.

მეორე ყრილობაზე ბუნდებზე მოითხოვეს პარტიის წყობის

ფედერატიული პრინციპი; ისინი თხოულობდნენ ებრაელ პროლეტარიატისთვის დამოუკიდებელ პოლიტიკურ ორგანიზაციას და ამნაირად პარტიას აშენებდნენ ეროვნული ნიშნებით, რაც, რასაკვირველია, მარქსიზმს ეწინააღმდეგებოდა. ასეთი მათი მოთხოვნა მეორე ყრილობის მიერ უარყოფილ იქნა და ბუნდი გამოვიდა პარტიიდან.

გამაერთიანებელ ყრილობაზე ბუნდოელებმა უკან წაიღეს ფედერაციის მოთხოვნილება და აგრეთვე ის მოთხოვნილება, რომ ბუნდი არის ერთად ერთი წარმომადგენელი ებრაელ პროლეტარიატისა. ბუნდოელები დათანხმდნენ ადგილებზე მოეწყოს ერთი მთლიანი ხელმძღვანელი ორგანოები, სადაც გადაწყვეტილებანი გატარდება უბრალო ხმის უმრავლესობით. ბუნდოელებთან გაერთიანების პროექტი მცირე შესწორებით ყრილობის მიერ მიღებულ იქნა.

პარტიული წესდება საორგანიზაციო წესდება ერთი პარაგრაფის გარდა მიღებულ იქნა ორივე მხარის და არჩევნები. მიერ ერთხმად. ამ წესდების მიღებით ყრილობამ დაამთავრა თავისი მუშაობა. წესდება დამუშავებულია დემოკრატიულ ცენტრალიზმის პრინციპზე. წესდების მიღების შემდეგ მოხდა არჩევნები ცენტრალურ კომიტეტისა და ცენტრალურ ორგანოსი. ცენტრალურ კომიტეტის შემადგენლობა განსაზღვრული იყო ათი კაცი: 7 მენშევიკი და 3 ბოლშევიკი. მენშევიკებიდან გავიდნენ: როზანოვი, გოლდმანი, ხინჩუკი, კროხმალი, რადჩენკო, კოლოკოლნიკოვი და ბახმეტევი; ბოლშევიკებიდან: ლესნაკი, კრასინი და რიკოვი. ცენტრალურ ორგანოში ყველა მენშევიკები გავიდნენ.

განსაკუთრებულმა კომისიამ ყრილობის დროს შეაგროვა საინტერესო ცნობები ყრილობის შემადგენლობის შესახებ. კომისიამ დაპკითხა სულ 145 დელეგატს და მიიღო შემდეგი ცნობები: ეროვნების მიხედვით ყრილობის წევრები ასე გაიყოფიან:

ველიკოროსები . . . 68	სომხები 2.
მალოროსები. . . . 6	ესტონელი . . . 1.
ებრაელები. . . . 35	ლიტველი . . . 1.
ქართველები . . . 19	ფინი 1.
პოლონელები . . . 6	ბოლგარელი . . 1.
ლატიშები 5	

ხნოვანობის მხრივ ყრილობის წევრები ასეთ სურათს წარმოადგენენ:

20 წლიდან 24 წლ. . . 39	40 წლიდან 44 წლ. . 2.
25 " 29 " . . . 51	45 " 49 " . . . 2.

30 წლიდან 34 წლ.	30	50 წელზე უხნესი	2.
35 " 39 "	17	გაურკვეველია	2.

საშუალო ხნოვანება ყრილობის დელეგატისა—30,08. მინიმუმი—20, მაქსიმუმი—56 წელი.

განათლების ცენზის მიხედვით ყრილობის წევრები გაიყოფიან:

უმაღლეს სწავლა დამთავრებული, მათ შორის სტუდენტი	67.
საშუალო " " " " "	43.
დაბალი " " " " "	27.
ოჯახური " " " " "	1.
თვითშესწავლით	5.
გაურკვეველი	2.

სოციალური მდგომარეობით ყრილობის წევრები წარმოადგენენ:

მუშები	36	მემამულე	1
ინტელიგენტი	106	სასულიერი რავენი	1
გლეხი	1		

რევოლიუციურ მოძრაობაში მუშაობდნენ:

1 წლიდან 3 წლამდე	37 კაცი	16 წლ. 20 წლამდე	3 კ.
3 " 5 "	27 "	21 " 25 "	0 "
6 " 10 "	50 "	26 " 30 "	2 "
11 " 15 "	14 "	31 " 33 "	2 "

მთლიანად ყრილობამ რევოლიუციურ მოძრაობაში იმუშავა 997,5 წელი, საშუალოდ თვითეული—6,9 წ. მინიმუმი—1 წ. მაქსიმუმი—33 წ. (1 კაცი).

პარტიის დაარსებამდე სოციალ-დემოკრატიულ მიმართულებას მისდევდნენ:

1883 წლიდან	2 კაცი
1890 "	1 "
1891 "	2 "
1892 "	3 "
1893 "	3 "
1894 "	2 "
1895 "	5 "

1896	"		10	"
1897	"		12	"

ს უ ლ 41 კაცი

პარტიაში შევიდნენ:

1898—1900 წლამდე 34 კ.

1901—1903 " 51 კ.

1904—1905 " 19 კ.

სოციალ-დემოკრატიულ მუშაობაში ყრილობამ გაატარა 942 წ. საშუალოდ თვითეულმა—6,5 წ. მინიმუმი—1 წელი, მაქსიმუმი 23 წელი.

პოლიტიკურ საქმეზე ყრილობის წევრები დასჯილი იყვნენ:

ერთხელ . 22 კ.	ხუთჯერ . 3 კ.	არ ყოფილან . 16 კაცი
ორჯერ . 31 კ.	ექვსჯერ . 4 კ.	5 კ. ცნობა არ მოუცია.
სამჯერ . 46 კ.	შვიდჯერ . 2 კ.	
ოთხჯერ . 14 კ.	რვაჯერ . 2 კ.	

მთელი ყრილობა დასჯილი იყო 343-ჯერ.

ყრილობის წევრები ისხდნენ ციხეში:

ერთ თვეზე ნაკლებ 8 კ.	24 თვიდან 36 კ. 16 კ.
ერთი თვიდან 6 თვემდე 32 კ.	37 " 42 კ. 6 კ.
7 " 12 " 26 კ.	46 " 50 კ. 1 კ.
13 " 24 " 34 კ.	არ მსხდარან 17 კ.

5 წევრს არ მოუცია ცნობა.

საერთოდ ყრილობა ციხეში მჯდარა 138 წ. 3,5 თვე.

საშუალოდ თვითეული—11,9 თვე. მაქსიმუმი—50 თვე, მინიმუმი 2—დღე.

ყრილობის წევრები გადასახლებაში ყოფილან:

თვეზე ნაკლები—2 კ.

ერთი თვიდან 11 თვემდე 14 კ.	5 წლამდე 5 კ.
ერთი წლიდან 2 წლამდე 14 კ.	6 " 2 კ.
2 " 3 " 16 კ.	8 " 1 კ.
3 " 4 " 7 კ.	10 " 1 კ.

გადასახლებაში არ ყოფილა—82.

საერთოდ ყრილობამ დაჰყო გადასახლებაში 148 წელი, 6 თვე. საშუალოდ—12,8 თვე თვითეული; მაქსიმუმი—10 წ. მინიმუმი—3 დღე.

ციხიდან გამოიქცა:	გადასახლებიდან გამოიქცა:
ერთხელ . . 18 კ.	ერთხელ . . 23 კ.
ორჯერ . . 4 „	ორჯერ . . 5 „
	სამჯერ . . 1 „

ყრილობის შედეგი. გამაერთიანებელ ყრილობის მუშაობას

თუ გადავხედავთ, უნდა ვთქვათ, რომ ყრილობაზე გაცხარებული ბრძოლა სწარმოებდა ორ მიმდინარეობას შორის, მემარცხენე-რევოლიუციონურ-მარქსისტულსა და მემარჯვენე-ოპორტიუნისტულს შორის. ყველა გამოტანილ რევოლიუციებში მოსჩანს მერყეობა, დაბნევა და ოპორტიუნიზმი. ყრილობა ძალიან ოპტიმისტურად უცქეროდა სახელმწიფო სათათბიროს და სთვლიდა, რომ ის იქნებოდა ახალი ცენტრი განმათავისუფლებელი მოძრაობისა და მახლობელი ზიდი დამფუძნებელ კრებისათვის. ყრილობა უარყოფდა ძალა-უფლების რევოლიუციონური გზით ხელში ჩაგდებას. მენშევიკური მისი ნაწილი პროლეტარიატს არ აკუთვნებდა ბელადის როლს ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ რევოლიუციაში. მენშევიკებს არ სწამდათ რევოლიუციის მთლიანი გამარჯვება, ისინი უთანხმდებოდნენ კადეტებს და მათთან ერთად უნდოდათ რევოლიუცია კონსტიტუციური გზით წაეყვანათ.

ერთი დადებითი მხარე გამაერთიანებელი ყრილობისა ის იყო, რომ მან შეიერთა სოციალ-დემოკრატიული ნაციონალური ორგანიზაციები. რუსეთის შეგნებული პროლეტარიატი გაერთიანდა რუს. სოც. დემოკრატიულ მუშათა პარტიის და მის ხელმძღვანელ ცენტრალურ ორგანოების ქვეშ. გამაერთიანებელმა ყრილობამ ბოლო მოუღო განხეთქილებას, ფორმალურად შეიქნა ერთი მთლიანი პარტია. ორგანიზაციული საკითხები ორივე მხრით ამოიწურა, მაგრამ დარჩა უთანხმოება ტაქტიკურ საკითხებში.

ყრილობის დამთავრების შემდეგ გამაერთიანებელ ყრილობის ყოფილ „ბოლშევიკურ“ ფრაქციის დელეგატებმა გამოუშვეს მიმართვა პარტიისადმი*) მიმართვა იწყება ასე:

„რუს. სოც. დემოკრ. მუშათა პარტიის გამაერთიანებელი ყრილობა დამთავრდა. განხეთქილება აღარ არის. არა თუ გაერთიანდა ყოფილი ფრაქციები „ბოლშევიკებისა“ და „მენშევიკებისა“, არამედ მიღწეულია შეერთება პოლონეთის სოციალ-დემოკრატიასთან, ხელმოწერილია შეერთება ლატიშებთან და გადაწყვეტილია გაერთიანე-

*) ეს მიმართვა დაწერილი იყო ლენინის მიერ ყრილობაზე.

ბა „ბუნდთან“. ამ ფაქტს ყოველთვის დიდი მნიშვნელობა ექნებოდა და მით უმეტეს ახლა აქვს ასეთი ისტორიული მომენტის დროს.

მთელი ბედი მომავალი რუსეთის რევოლუციისა გადაწყდება ალბათ მოკლე ხანში“...

და შემდეგ... ასეთ მომენტში, ყოველი სოც. დემოკრატის ვალაია, რომ ყოველი იდეური ბრძოლა თეორიული და ტაქტიკურ პარტიის შიგნით საკითხების შესახებ სწარმოებდეს რაც შეიძლება აშკარათ, ფართეთ და თავისუფლათ, მაგრამ ის არ უნდა არღვევდეს და აძნელებდეს სოციალ-დემოკრატიულ პროლეტარიატის საერთო რევოლუციურ გამოსვლებს. ბურჟუაზიულ რუსეთის ყველა კლასების ბრძოლამ თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ მოგვცა მხოლოდ კონსტიტუცია ქაღალდზე...

სოციალ-დემოკრატია ისწრაფის რა მთლიანი დემოკრატიული რევოლუციისაკენ, თავის მუშაობის დროს ანგარიში უნდა გაუწიოს ახალი რევოლუციური აფეთქების აუცილებლობას... გლეხური აჯანყების მთლიანი გამარჯვებისთვის ჩვენ უნდა მოუწოდოთ მას შემკიდროებისაკენ, ჩვენ უნდა აუხსნათ ფართე მასებს დიადი მნიშვნელობა დეკემბრის აჯანყებისა და ახალი აჯანყების აუცილებლობა, რომელსაც ექნება შესაძლებლობა ნამდვილად გამოგლიჯოს ხელიდან ძალა-უფლება მეფის თვითმპყრობელობას და ნამდვილად გადასცეს იგი ხალხს. ასეთი უნდა იყოს მთავარი ამოცანები ჩვენი ტაქტიკისა მიმდინარე ისტორიულ მომენტში... ჩვენ არ შეგვიძლია და არც უნდა მივჩქმალეთ ის ფაქტი, რომ ჩვენი ღრმა რწმენით გამაერთიანებელმა ყრილობამ მთლად სწორათ არ გაიგო ეს ამოცანები, ასე, უმთავრეს ყრილობის რევოლუციაში პირდაპირ გამოსვლის შემცდარი შეხედულებანი „მენშევიკების“ წინანდელი ფრაქციისა, რომელიც ყრილობაზე უმრავლესობას შეადგენდა...

ყრილობის შემცდარ გადაწყვეტილებათა წინააღმდეგ ჩვენ ვიბრძოლებთ იდეურათ... მაგრამ ამავე დროს ჩვენ ვაცხადებთ მთელი პარტიის წინაშე, რომ ჩვენ წინააღმდეგი ვართ ყოველი განხეთქილებისა, ჩვენ დავემორჩილებით ყრილობის დადგენილებებს. ჩვენი ღრმა რწმენით სოც.-დემოკრატიული ორგანიზაციები უნდა გაერთიანებული იყვნენ, მაგრამ ამ გაერთიანებულ ორგანიზაციებში უნდა წარმოებულ იქნას თავისუფალი მსჯელობა-კამათი პარტიულ კითხვების შესახებ, თავისუფალი ამხანაგური კრიტიკა, პარტიულ ცხოვრების მოვლენათა შეფასება“...

ასე ახასიათებდა გაერთიანებულ ყრილობის შედეგებს ბოლშევიკური ფრაქციის ყოფილი წევრები...

იმედები მკვიდრი გაერთიანების შესახებ არ გამართლდა.

ფრაქციული ცენტრები მაინც არსებობდა; დამოკიდებულება ფრაქციათა შორის ისე გამწვავდა, რომ უკვე იმავე წლის ზაფხულში ბოლშევიკები მოითხოვდნ ყრილობის სასწრაფო მოწვევას. ლონდონის ყრილობის შემდეგ (1907 წელს) პრინციპიალური განსხვავება ფრაქციათა შორის ისე გამწვავდა, რომ 1912 წელს იანვრის კონფერენციის შემდეგ სრული განხეთქილებით დამთავრდა და ორივე ფრაქციამ ცალ-ცალკე დაიწყო მუშაობა.

„კავკასიის ფრონტის“ არმია ოქტომბრის დღეებში

ოქტომბრის რევოლუციისაში მეშებთან ერთად გადამკრელ როლს თამაშობდა ძველი არმია.

ძალით და უმიჯნოთ გაწვეული მშრომელი გლეხკაცობის და მუშების შეილებისათვის საკმარისი შეიქნა რევოლუციონური გამო-
ძახილი თვითმმკერობელობის და კაპიტალისტ-მემამულეთა წინააღმ-
დეგ, რომ მათ თავს ედევით თვითმმკერობელობის აპარატის დაშლა.
ისინი გვერდში ამოუდგენენ ბოლშევიკურ ორგანიზაციებს. ამიტომ
იყო, რომ ჩამოვარდა თუ არა ტახტიდან ნიკოლოზი, შესდგა მუშა-
თა და ჯარისკაცთა საბჭოები, რომლებიც იბრძოდნენ 1917 წლის
თებერვლიდან იმავე წლის ოქტომბრამდის ძალა-უფლების ხელში
ჩასაგდებათ.

აქედან წარმოსდგა ლოზუნგი: „მთელი ძალა-უფლება მუშათა,
ჯარისკაცთა და გლეხთა საბჭოებსო“ მაშინ, როდესაც კოალიციური
დროებითი მთავრობა ლამობდა ანგარიში არ გაეწია ცხოვრების
სინამდვილისთვის და საბჭოები მხოლოდ იმავე დროებით მთავრო-
ბის უფასო დამატებათ გაეხადა.

აქ აშკარად ჩამოყალიბდა ორი ინტერესი და ორი მიმართუ-
ლება: ერთი—კოალიციური მთავრობის—განაგრძოს იმპერიალისტუ-
რი ომი, გააჰიანუროს დამფუძნებელი კრების მოწვევა, გადასდოს გლეხ-
კაცობის რევოლუციონური მოთხოვნილება მემამულეთა მიწების
კონფისკაციის შესახებ და უმთავრესი სოციალისტური პარტიები
გამოიყენოს ლიბერალური პოლიტიკისთვის რუსეთში რეფორმების
გასატარებლად და არა რევოლუციის შემდეგი განვითარებისთვის.

მეორე იყო—მუშათა და გლეხთა საბჭოების ინტერესი და მი-
მართულება თანდათანობით აშკარად გამოიხატა დამფუძნებელი კრე-
ბის სასწრაფოდ მოწვევაში, გლეხკაცობის რევოლუციონურ მოთ-
ხოვნილების მხარის დაჭერაში, იმპერიალისტური ომის შეწყვეტაში
და ზავის ჩამოგდება. დროებით კოალიციურ მთავრობას ზურგს

უმაგრებდა სოც. დემ. პარტიის მენშევიკების ფრაქცია, მემარჯვენე სოც. რევოლუციონერები და ამ პარტიათა მონათესავე სოციალისტური ჯგუფები და ლიბერალები.

მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა საბჭოებს ამაგრებდა და თავის დარექტივას აძლევდა სოც. დემოკრატიის მემარცხენე ფრთა— ბოლშევიკური ფრაქცია და მემარცხენე სოც. რევოლუციონერები, რომლებმაც იმ პერიოდში შესაფერისად შეაფასეს რევოლუციონური სიტუაცია და ბოლშევიკების ფრაქციასთან ერთად იბრძოდნენ საბჭოებისთვის ძალა-უფლების გადასაცემად და მუშათა კლასიური სახელმწიფოს ჩამოსაყალიბებლად.

სწორედ აქ, ამ მომენტში, ძველი არმიის როლი ერთობ თვალსაჩინოა კავკასიაშიც, ყველაზე უფრო კავკასიის არმიის რევოლუციონიზმი გამოიხატა არმიის მეორე ყრილობაზე, რომელიც შესდგა 1917 წლის დეკემბერში. ყრილობა გაიხსნა სახალხო სახლში 12-ს და დასრულდა 23 დეკემბერს. ხსენებული ყრილობის შესახებ ბოლშევიკური გაზეთი „ბრძოლა“ (იხ. № 55) შემდეგს სწერდა: „კავკასიის არმიის დელეგატთა სიეზდი. 10 დეკემბერს სახალხო სახლში კავკასიის არმიის მეორე სიეზდი გაიხსნა. ჯერ-ჯერობით 280 დელეგატია მოსული.

„პარტიული შემადგენლობა ხელათ გამოირკვა, როგორც კი სამანდატო კომისიის მოხსენების განხილვას შეუდგენ. წარმოდგენილია სულ ოთხი ფრაქცია: ბოლშევიკების, მემარცხენე ესერების, მენშევიკ-ობორონცების და მემარჯვენე ესერების (ობორონცების). ბოლშევიკები და მემარცხენე ესერები ერთათ შეადგენენ ჯერ-ჯერობით მხოლოდ სიეზდის ნახევარს; ხოლო მეორე ნახევარს შეადგენენ: მემარჯვენე ესერები, მენშევიკები და კაზაკების მცირე ჯგუფი. ხმის მიცემაში ერთი მეორეს უპირდაპირდება ორი ბლოკი: ერთია ბლოკი ინტერნაციონალისტების, ბოლშევიკების და მემარცხენე ესერების, ხოლო მეორე: მემარჯვენე ესერების, მენშევიკების და კაზაკების.

„სანამ ოფიციალურად კრებას გახსნიდნენ, ჩვენი მხრის საარმიო საბჭოს თავმჯდომარემ, მოქალაქე დონსკოიმ მოკლე სიტყვით მიმართა დელეგატებს და მოუწოდა მათ საქმეს გულით შესდგომოდნენ.

„დაასრულა თუ არა სიტყვა მან, გაუგებარი საბუთის ძალით, თავი თავმჯდომარეთ წარმოიდგინა და სამანდატო კომისიის წარმომადგენელს სიტყვა მისცა.

„ბოლშევიკების ფრაქციის წარმომადგენელის, ანხ. სტეფანე შაუმიანის წინადადებისმებრ სიეზდმა ახალი სამანდატო კომისია

აირჩია 4 პირისაგან—თითო თითოეულ ფრაქციიდან,—რომლებიც არჩევნების მთელ საქმეს გულდასმით განიხილავენ და სიეზდს თავის დასკვნა-შენიშვნებს წარმოუდგენენ.

„ცხარე კამათი გამოიწვია წინადადებამ, რომ ძველ საარმიო ცენტრალურ კომიტეტს, რომელიც ახლა გადაყენებულათ ითვლება, სიეზდზე წარმომადგენლობის უფლება მისცემოდა. მცირე ხმის უმეტესობით გადაწყდა, რომ უფლება მიეცათ, მხოლოდ სადაო იყო, თუ რამდენი ხმით იქნებოდა იგი წარმოდგენილი.

„ბოლშევიკების წინადადება იყო მიეცათ მხოლოდ ერთი ადგილი, სხვები კი 15 ადგილს აძლევდნენ.

ხმები შუაზე გაიყო. დაადგინეს, რომ ფარული ხმის მიცემით გადაჭრან საკითხი.

ახალი სამანდატო კომისიის არჩევის შემდეგ მოქალაქე დონსკოი სიეზდის გახსნას აცხადებს და წინადადებას აძლევს კრებას პრეზიდიუმი აირჩიოს.

ამხ. შაუმიანი ბოლშევიკების ფრაქციის სახელით აცხადებს რომ, რაკი მოქალაქე დონსკოი ექვის ქვეშ არის და მას ბრალი ედება, რომლისგანაც ჯერ თავი არ უმართლებია, საჭიროა მის მაგიერ დროებითი თავმჯდომარის არჩევა. ამ განცხადებამ საშინელი აღელვება გამოიწვია დელეგატთა უმრავლესობაში, რომელიც კავკასიის მხრის საბჭოს ძველი მეთაურების წინააღმდეგ ამხედრებულა†.

დონსკოის დამცველათ გამოვიდა ამიერ-კავკასიის მთავარი მინისტრი, ევგ. გეგეჭკორი, მაგრამ კრებას არ სურდა, რომ მისი სიტყვა მოესმინა, ხშირად აწყვეტინებდა, ასე რომ, გეგეჭკორმა სიტყვა, რომელშიაც ის ბოლშევიკებს ბრალს დებდა ვითომ ისინი მათ ცილს სწამებენ, დიდი ვაი-ვაგლახით ძლივს დაასრულა. მაშინ საპასუხოთ ტრიბუნაზე ავიდა ბოლშევიკების მხრით ამხ. სერგო ქავთარაძე და საბუთებით ხელში აშკარა ჰყო, თუ როგორ კავკასიის მხრის საბჭოს ცხვირის წინ იტაცებდნენ იარაღს, პატრონებს ვაგონობით უგზავნიდნენ კალედინსა და კარაულოვს მაშინ, როდესაც კავკასიის არმიის მთელი ქონების ერთად ერთი დამცველ-შემნახველი ეს საბჭო უნდა ყოფილიყო. საბჭოს წარმომადგენლებმა თვითონვე აღიარეს ამ ფაქტის სისწორე და ამით თავი სამუდამოთ შეირცხვენეს, თუმცა თავს იმით იმართლებდნენ, რომ მათ ამ საათში დეპეშა გაუგზავნეს ბაქოს მუშათა საბჭოს აღმასრულებელ კომიტეტს, რომ მან ზომები მიიღოს, რათა პატრონებით სავსე ვაგონები დააკავონ.

ამის შემდეგ მოქალაქე დონსკოი აცხადებს, რომ იგი თავმჯდომარეობას აღარ იკისრებს და მოითხოვს, რომ ყველა ისინი, ვინც

მას ბრალი დასდო, სამართალში გაჰყვენ და იქ დაუმტკიცონ ეს ბრალდება. ის ამაცობს იმით, რომ ყოველთვის კავკასიის ცენტრებთან შეთანხმებულათ და შეწყობილათ მოქმედებდა.

სიეზდის დროებით თავმჯდომარეთ დონსკოის ნაცვლად კრებამ ხუთი ხმის უმეტესობით აირჩია მოქ. ბეკზადიანი (დონსკოის ჯურის „ამხანაგი“) ბალშევიკების კანდიდატს—ს. ქავთარაძეს ხმა მისცა 191 კაცმა.

ბოლშევიკების ფრაქციის წინადადებით სიეზდმა გადასწყვიტა დეპეშით აცნობოს ბაქოს მუშათა საბჭოს აღმას. კომიტეტს, რომ სად. ნავთლულიდან გასული ექვსი ვაგონი (პატრონებით სავსე), რომლებიც კონტრ-რევოლიუციონურმა ჯგუფმა თბილისიდან კარაულოვს გაუგზავნა, დაუყონებლივ დააკავოს.

სრულიად მოულოდნელმა განცხადებამ სამანდატო კომისიისამ, რომ ბევრი მანდატი სრულიად უსაფუძვლოთ არის გაცემული და არჩევნების წესი ბევრი მხრით დარღვეულია, ამიტომ სიეზდის დადგენილება ხელახლათ გადასინჯული უნდა იქნას შემდეგ სხდომებზე.

უპირველესად უნდა შეამოწმონ მანდატები, რომლის შემდეგ გამოირკვევა სიეზდის ნამდვილი შემადგენლობაც და მისი ძალა-უფლებაც“.

კავკასიის არმიის მეორე ყრილობას მოუხდა მუშაობა იმ მომენტში, როდესაც ჩრდილოეთ კავკასიაში კონტრ-რევოლიუციაონური ძალები დაირაზმა და რევოლიუციას ომი გამოუცხადა.

ყაზახთა ატამანებმა და მეფის ლენერლებმა მიზნად დაისახეს რევოლიუციის ლიკვიდაცია. მათ შეიმუშავეს შესაფერისი პროგრამა კონტრ-რევოლიუციის მოსახდენად, გაამწვავეს ბრძოლა ჩრდილოეთ კავკასიის ერებს შორის, მიხედნ რა, რომ ფრონტზე ნამყოფი ყაზახები, სალდათები საიმედო არ არიან კონტრ-რევოლიუციისათვის; მათ დაბრუნებულთ ფრონტიდან ანთარალებდნ და მის მაგივრად ჰქმნიდნ ეგრედ წოდებულ „ველურ“ დივიზიებს. კონტრ-რევოლიუციას სათავეში ჩაუდგა კალენინი, კარაულოვი, ფილიმონოვი და სხვები. ნაციონალური შუილი ყაზახებსა და მთიელ ხალხებს შორის ერთი საუკეთესო დასაყრდნობი შეიქნა რევოლიუციასთან საბრძოლველად.

არმიის ყრილობაზე ჩრდილოეთ კავკასიის საკითხი შეიქნა მომენტის აქტუალურ საკითხად. ამ საკითხის გარშემო ერთობ გამოაშკარავდა ბოლშევიზმის დაუნდობელი ბრძოლა კონტრ-რევოლიუციასთან და მენშევიზმის მიერ მომენტის არ დაფასება და ხელის შეწყობა კალენინ-კარაულოვის კონტრ-რევოლიუციასთან.

ვის არ ახსოვს კერენსკის მიერ დანიშნული კავარშიის კომისარი დიმიტრი დონსკოი, (დიმიტრი დონსკოი გასამართლებულ იქნა, როგორც ესერი, ესერების ცნობილ პროცესში მოსკოვში და ამჟამად იმყოფება საკონცეტრაციო ბანაკში. მას ათი წლის იზოლაციაა აქვს მისჯილი).

დიმიტრი დონსკოი იყო გამომხატველი კერენსკის კოალიციონური მთავრობის და ის ხელი-ხელ ჩაკიდებული მუშაობდა ქართველ სოციალ-დემოკრატ მენშევიკებთან. დონსკოის, იმის მაგივრად, რომ ხელი შეეწყო კონტრ-რევოლუციონურ ჯარების განიარაღების საქმეში, ის ხელს უწყობდა რევოლუციის მხარეზე მდგომ ჯარების განიარაღებას და ამით ზრდიდა კონტრ-რევოლუციონურ ჯარებს. ამის დასამტკიცებლად საჭიროა მოვიყვანოთ ბოლშევიკების ფრაქციის კოლზინსკის სიტყვა ყრილობაზე, რომელიც ამბობს... *Верхи казачества принимали все меры к уничтожению революционного движения и изоляции казаков и горцев от революционной демократии. Для осуществления своих задач им нужно было убрать пехотные части и они при содействии краевого совета разоружали и выводили их. Краевой Совет сознательно не посылал пехотные части в Терскую область и посылал артиллерию без прикрытия*... (იხ. „იზვესტია“—ტფილისის) 1917 წელი № 215.

კერენსკის მთავრობის მიერ დანიშნული კომისარები ფიქრობდნენ, რომ ჯარის დამორჩილება ომის გასაგრძელებლად შესაძლებელია ძველი მეთოდებით და რეპრესიებით. ჯარისთვის თუ არ იქნებოდა ახალი საბრძოლველი ლოზუნგი და სამოქმედო პროგრამის ძირითადი შეცვლა გარდამავალ მომენტში, შაბლონიური ბრძანებანი მათ ფრონტზე ვერ შეაჩერებდა. დიალექტიკა უცხო ხილი შეიქნა საზოგადოთ „ობორონცებისათვის“. მე-ნნ დივიზიამ, უარყო რა ძველი ტრადიციები: მეფე და კერენსკი—ფრონტებიდან მოიხსნა და თბილისისაკენ დაიძრა. ამ დივიზიის ნაწილებთან ერთად მეც ვიყავი, რადგან შერიფხანეს სალდათთა და ძუშათა საბჭოს აღმასკომმა, რომლის თავმჯდომარე ვიყავი, თავის თავი რევოლუციონურ კომიტეტად გამოაცხადა და მიემხრო ოქტომბრის რევოლუციას. კომისარ ტასკს ეს გარემოება არ მოეწონა და ჩემი „ანარქისტობის“ შესახებ თბილისში მოხსენება გაუკეთა იქაურ „ობორონცებს“. ჩემთან ერთად იყო მაშინ კარგად ცნობილი ბოლშევიკი ამჟამად უპარტიო ანდრო ბეზურიშვილი.

ბრძანება ბრძანებად დარჩა. ვის შეეძლო დაეპატიმრებია დი-

ვიზიის შტაბი. ტასკი იყო უჯარო დენერალი: ჯარი და მისი შტაბი ემორჩილებოდა არა კერენსკის კომისრებს, არამედ ბოლშევიკურ რევოლუციონურ კომიტეტებს. აი თვით ბრძანება, რომელიც ასეა დაბეჭდილი ტფ. „იზვესტიასში“ (13/I—1918 წ. № 9).

Арест штаба 66 дивизии.—Телеграмма комиссару по военным и морским делам: «за самовольный уход штаба 66-ой дивизии впереди отсутствующих частей своей дивизии и оставление последних на произвол судьбы, за преступный призыв в войсках дивизии, подчиняться распоряжениям штаба, а не начальника дивизии генерала Половцева, с согласия моего и армейского совета, оставшемуся на своем посту в Урмии, я, комиссар корпуса, с согласия армейского совета приказал члену армейского совета матросу Салтыкову выступить с воинской командой в Джульфу, арестовать весь штаб 66-ой дивизии вместе с дивизионным интендантом и доставить их в Урмию.

Одновременно об этом сообщается всем войсковым частям дивизии. Комиссар корпуса Таск.

Председатель армейского комитета, прапорщик Татиев“.

არმიის საოლქო საბჭო, რომელიც იყო არმიის პირველ ყრილობაზე არჩეული და რომელთანაც კონტაქტში მუშაობდა დონსკოი, თავისი შემარჩეველი და არა რევოლუციონური პოლიტიკით ზრდიდა კონტრ-რევოლუციას, რომელიც ემზადებოდა მახვილის ჩასაცემად რევოლუციისათვის.

ავილთ ამხ. სტეფანე შაუმიანის განცხადება, რომელიც ამბობს („იზვესტიას“ იგივე ნომერი), რომ მას აქვს დოკუმენტები იმის შესახებ, რომ გენერალმა პოლოვცევმა თბილისიდან მიიღო 32 ვაგონი პატრონები. სულ ამ ახლო ხანში გაიგზავნა კიდევ ექვსი ვაგონი, მაგრამ ის ბაქოს მუშებმა დააკავეს. ამხ. შაუმიანმა გამოაქვეყნა მოლაპარაკება პირდაპირ მავთულზე გენერლების პრეველსკის და ჰიდევანის გენ. პოლოვცევთან, სადაც ლაპარაკია იარაღის და პატრონების გაგზავნის შესახებ და ეს ხდება, ამბობს ამხ. შაუმიანი, არმიის საბჭოს თვალწინ, ამიერ-კავკასიის კომისარიატის დახმარებით. უნდა ითქვას, რომ ბოლშევიკი ილიკო მამულია, რომელიც თვალსაჩინო როლს თამაშობდა ამ არმიის ყრილობაზე, ააშკარავებდა ამიერ-კავკასიის მთავრობის პოლიტიკას. მას ამ შემთხვევაში ხელს უწყობდა ის გარემოება, რომ თითონ იყო დაკავშირებული ფოსტა-ტელეგრაფის კომისარიატთან (ფოსტა-ტელეგრაფის მინისტ-

რი). აქ მან გამოიყენა თავისი თანამდებობა და აპარატი ჩვენი პარტიის გავლენის გასაძლიერებლად და ამიერ-კავკასიის კომისარიატის შავი მუშაობის გამოსააშკარავებლად.

დ. დონსკოიმ თავის სიტყვაში, რომლითაც მას უნდა მიეცა ფაქტიური ცნობა ყრილობისათვის თვით დაამტკიცა ის ბრალდებანი, რომელსაც როგორც მას, ისე არმიის საოლქო საბჭოს ყრილობის მემარცხენე სექტორი უყენებდა. აი მისი სიტყვა, თქმული 15 დეკემბრის სხდომაზე:

„მიმართვას რა საქმის ფაქტიურ მხარეს, რაც მოყვანილი იყო ყრილობაზე დონსკოი განმარტავს, რომ რადგანაც ოლქში არანორმალური მდგომარეობაა, სადაც ყაზახთა ჯარები ემორჩილებიან ერთს, ჩეჩნები—მეორეს, რუსები კი—მესამე პირთ, ყველა საჭიროდ სცნობდა სარდლობის გაერთიანებას ერთ პიროვნებაში. შექმნილი იქნა ეგრედწოდებული საკონტაქტო საბჭო, სადაც შევიდნენ ყაზახებთან და მთიელთა მთავრობასთან თანასწორი უფლებებით რევოლუციონური ორგანიზაციების—მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა საბჭოების დეპუტატები. ამ საკონტაქტო საბჭომ სამხედრო ხელისუფლება ოლქში ჩააბარა გენ. პოლოვცევს, რომელსაც მკიდრო კავშირით უნდა ემუშავნა საკონტაქტო საბჭოსთან, მასთან შეუთანხმებლად არ უნდა გადაეჭრა არც ერთი საყურადღებო საკითხი. არც ერთ ორგანიზაციას არ განუცხადებია პროტესტი გენ. პოლოვცევის ოლქის ჯარების სარდლად დანიშვნაზე. საოლქო საბჭოს, ბუნებრივად ჰქონდა მასთან საქმე, როგორც მთელი სამხედრო ძალების სარდალთან. ამით აიხსნება მასთან კავშირი და იარაღის გაგზავნა მისთვის. კარაულოვიც გამოდიოდა აგრეთვე როგორც სამხედრო დრო წრის მიერ არჩეული, ის აგრეთვე ყოველთვის მიუთითებდა წრის კონტროლზე. მასთან ბრძოლა ძნელი საქმე იყო. ასე მაგალ., კარაულოვმა მოითხოვა პლასტუნის ბრიგადის ფრონტიდან თერგის ოლქში გადაყვანა. საოლქო საბჭო ამაში ხედავდა საშიშროებას და ურჩია პლასტუნებს ბაქოსა და განჯის გუბერნიებში დარჩენა, სპარსეთის ავაზაკების წინააღმდეგ. მაშინ კარაულოვმა უბრძანა პლასტუნებს თავის ნებით სახლში წასვლა მთავარი სარდლის უნებართვით. ამასვე დაჟინებით მოითხოვდა მიუხედავად იმისა, რომ ჩრდილოეთში კონტრ-რევოლუციონური მოძრაობა ძლიერდებოდა, ბაქოს საბჭო. ყველა ამავის გავლენით პლასტუნები წავიდნენ თერგის ოლქში. კარაულოვის ჩამოგდება შეუძლებელი იყო, თუ ომს არ გამოუცხადებდით მთელ ყაზახობას; გელური დივიზია გადაყვანილი იქნა თერგის ოლქში პეტერბურგის რაიონიდან კორნილოვის გამოსვლის

დღეებში. ეხება რა ვაზნების საკითხს, ორატორი მიუთითებს, რომ იარაღის გაცემას საარტილერიო საწყობიდან აწარმოებდა სპეციალური კომისია, ნოემბრის გასულიდან კი—შერეული საერთო პარტიული კომისია. საოლქო საბჭოს პრეზიდენტს ამ საქმესთან პირდაპირი კავშირი არ ჰქონია. 32 ვაგონი იარაღის გაგზავნა პრეზიდენტმა ბაქოში დაკავების შემდეგ გაიგო. მიიღო რა მან მხედველობაში ჩრდილო კავკასიაში დაწყებული შეტაკებები, განკარგულება გასცა ამ იარაღის დაკავების შესახებ. ესევე მოვექცით შემდეგ გაგზავნილ 6 ვაგონ იარაღს. ვაზნები ეგზავნებოდა გენ. პოლოვეცეს როგორც მთელი სამხედრო ძალების სარდალს. ყაზახთა ნაწილებსაც, რახან ისინი არსებობენ, უნდა ეძლეოდეს იარაღი ისე, როგორც სხვებს. გეორგიევს საწყობში იგზავნებოდა იარაღი აგრეთვე მილიციისთვის. ეს საწყობი იმყოფება ადგილობრივი საბჭოს მეთვალყურეობის ქვეშ.

„ჯარის ნაწილების დაშლა მოხდა შემდეგ პირობებში: ფრონტი დაქინებით მოითხოვდა შევსებას და შეცვლას. ზურგის ნაწილები ეწყობოდა სამარშო როტებში გასაგზავნად. საქმე იქამდე მივიდა, რომ დივიზიის კომიტეტებს თვით მოუხდა წასვლა და შევსებულ ნაწილების ჩამოყვანა, მაგრამ ამას ყოველთვის ვერ ახერხებდნენ. ამნაირ მდგომარეობის დროს ერთად ერთი ხსნა იყო ნაწილების დაშლა. თურქეთის ფრონტზე დროებითი ზავი დადებული იყო არა ვადით, არამედ—სრული ზავის შეკვრამდე, ამიტომ უნდა შეესდგომოდით ნაწილობრივ დემობილიზაციას. სამხედრო ნაწილებს ამქამად ვაუქმებთ, ვშლით იმის გამო, რომ საჭიროება არ მოითხოვს მათ შენახვას. მცხოვრებთა დასაცავათ ჩრდილო კავკასიაში უნდა მოეწყოს სპეციალური მოხალისეთა რაზმები“.

ყრილობამ გადასწყვიტა გაიგზავნოს დელეგაცია ჩრდილოეთ კავკასიაში საქმის მდგომარეობის გამოსარკვევად და მიეცეს მას ყრილობისაგან სრული რწმუნება იმოქმედონ ყრილობის სახელით. თუ რომელიმე წინადადება კომისიაში გამოიწვევდა შეუთანხმებლობას, ის გადაეცემოდა განსახილველად მხოლოდ ყრილობას.

მენშევიკებიდან დელეგაციაში შევიდა პანოვი, რუზენშტეინი და ტატკესი. ბოლშევიკებიდან—მიხა ცხაკაია, მამია ორახელაშვილი, კოლპინსკი, რომანოვი, სტურლა, ანჟიევსკი, გამბაროვი, კაზბანოვი, გალკინი და კისელევი. ესერებიდან: სტეპანიანი, მერხალევი, მალიაევსკი, ფროლოვი, და გამრეკელი. მემარცხენე ესერებიდან: მეჟევი და კალანდარიშვილი, კაზაკებიდან: სემკოვი, გვოზდი და ვლადონინ, დაშნაკებიდან: სარკისიანი.

რათა ძალთა განწყობილება არ შეცვლილიყო ყრილობაზე, მი-

შავალ დელეგატებს უფლება მიეცათ თავიანთი ხმები მიენიჭებიათ ყრილობის იმ ფრაქციებისთვის, რომელთაც თვით ეკუთვნოდნენ.

რუსეთის სახალხო კომისართა საბჭოს მთავარ ცდას შეადგენდა რაც შეიძლება ჩქარა ზავის ჩამოგდება გერმანელებთან და მით რევოლუციის ხსნა და მისი განვითარებისთვის ხელის შეწყობა.

21 დეკემბრის სხდომაზე ყრილობის მემარცხენე სექტორის მიერ შეტანილ იქნა შეკითხვა—იციის თუ არა კომისარიატმა, რომ 19 დეკემბერს მიღებულია კრილენკოს დეპეშა, რომლითაც იტყობინება, რომ მიღწეულია შეთანხმება გერმანელებთან ზავის ჩამოგდებისა უკონტრიბუციოდ და უანექსიოდ.

ამასთანავე ის კითხულობდა რატომ ხსენებული ტელეგრამა არ გამოქვეყნდა. შეკითხვაზე უპასუხა ევგენი გეგეჟკორმა, მან კატეგორიულად უარყო ასეთი შინაარსის დეპეშის მიღება და რომ მან ამის შესახებ არა იცის რა. ნახევარი საათის წინად, ვიდრე აქ ხმა გავრცელდებოდა დეპეშის მიღების შესახებ, ევგენი გეგეჟკორი თითქმის შეეკითხა ფოსტა-ტელეგრაფს, საიდანაც პასუხად მიიღო, რომ არავითარი ასეთი დეპეშა არ არის მიღებულიო. განცხადების შემომტანთ ამით მიზნად აქვთ მხოლოდ ამიერ-კავკასიის კომისარიატისთვის სახელის გატეხაო. ასე ბოლშევიკები პირველად არ იქცევიან, ეს მათი ჩვეულებააო. (იხ. გეგეჟკორის სიტყვა, „იზვესტია“ № 222—1917 წ.).

ამხ. ილიკო მამულიამ ტრიბუნიდან განაცხადა, რომ აქ არიან ის მოხელეები, რომლებმაც მიიღეს ასეთი დეპეშა. შეიძლება გეგეჟკორმა არ იცის ამის შესახებ, ეს სხვა საქმეაო. ილიკო მამულიას სიტყვები დაამოწმეს ფოსტა-ტელეგრაფის მოხელეებმა, რომლებმაც განაცხადეს, რომ 19—20 დეკემბერს მიღებულია კრილენკოს დეპეშა, რომელიც ეხება გერმანელებთან მოლაპარაკებას და ზავსო. ყრილობამ აირჩია კომისია, რომელმაც მონახა (ტელეგრაფში) ხსენებული დეპეშა. 20 წუთის შემდეგ კომისიამ ყრილობას წარუდგინა ეს დეპეშა: აი მისი შინაარსი:

„თბილისი უსათუოდ სასწრაფოდ, კავკასიის ფრონტებს. ბრძანება არმიისადმი, რევოლუციონური არმიის ხალდათებს „ხტავკის“ სამხედრო რევოლუციონურ კომიტეტს, ყველა არმიის კორპუსებს, დივიზიის, ფრონტების, პოლკების და ყველა კომიტეტებს, ყველას, ყველას ყველას.

„ამხანაგებო! ცილის წამებითა და კორებით აავსეს ქვეყანა ჩვენმა მტრებმა ჩვენს საწინააღმდეგოდ, როცა ჩვენ საზავო მოლაპარაკებას შევუდექით. ჩვენ მათ ხალხის ღალატი დაგვწამეს, ჩვენ გვა-

შინებდნენ მოკავშირეებთან დამოკიდებულების შეწყვეტით და იაპონიის მხრივ ომის გამოცხადებით, როცა ჩვენ მოკავშირეებთან შეუთანხმებლად მოლაპარაკება მაინც გაემართეთ. 8 თვის განმავლობაში, 27 თებერვლიდან 25 ოქტომბრამდე, ბ. ბ. კერენსკი და ტერეშჩენკო ნაწილ-ნაწილად და ერთბაშად ყიდდნენ რუსეთის რევოლიუციას: სიტყვით ზავის მომხრეთ გამოდიოდნენ, ხოლო საქმით შეტევას და ომს ნიადაგს უმზადებდნენ: მე ხელთა მაქვს საბუთები, რომელიც საარტილერიო მზადებას შეეხება და რომელიც „სტავკაში“ ვიპოვეთ, საიდანაც სჩანს, რომ კერენსკის მთავრობა ერთი შეტევისთვის კიდევ ემზადებოდა, რომელიც 1918 წლის მაისში უნდა დაწყებულიყო და მხოლოდ 1918 წ. დეკემბრის გასულისათვის ფიქრობდა იგი ზავზე მოლაპარაკების დაწყებას.

ამხანაგებო! 25 ოქტომბერს ძალა-უფლება ხელთ აიღო სახალხო კომისართა საბჭოს მთავრობამ და 22 ნოემბერს მან პირველად გაუგზავნა დელეგაცია გერმანიის მთავრობას, რომ წინასწარ მორიგებაზე მოლაპარაკება დაეწყო, რომ შემდეგ ზავის პირობების შემუშავებას შესდგომოდნენ.

მეფის მოკავშირეები, ბანკირები და კაპიტალისტები ინგლისისა და საფრანგეთისა ყოველ ღონეს ხმარობდნენ, რომ მოლაპარაკება რითიმე შეეწყვიტათ. მათ ჯიუტობას რუსეთის ბურჟუაზიასთან ერთად „ობორონცების“ სიყალბეც თან დაერთო. ამათ ასტეხეს ხმაურობა და ქაქანი იმაზე, ვითომ სახალხო კომისარების საბჭოს სეპარატიული ზავის ჩამოგდება სურს. ჩვენ მოკავშირეებს წინადადებით მივმართეთ, რომ მოლაპარაკება დაეწყოთ, მაგრამ ისინი სდუმდნენ; და როცა წინასწარი მორიგება ჩამოვარდა, მოკავშირეებმა სხვაგვარ ღონისძიებასაც მიმართეს საბჭოოლველად, რადგან მათ თავიანთი მუქარის სისრულეში მოყვანა არ შეეძლოთ, ისინი უღონო შეიქნნენ ჩვენთვის ომი გამოცხადებით, ვინაიდან მათი ხალხი არასოდეს არ მოისურვებს რუსეთის რევოლიუციის წინააღმდეგ გაილაშქროს, იმ რევოლიუციის, რომელიც ყველა ქვეყნის ხალხთ ზავის ჩამოგდებას უქადის. და მაშინ მოკავშირეებმა გადასწყვიტეს რუსეთის რევოლუციას ვერაგული გზით ბოლო მოუღონ.

ჩვენ ახლა უკვე ვიცით, რომ ამერიკის კაპიტალისტები იარაღს და ფულს უგზავნიან როსტოვში დონის მხრის მემამბოხე კალედინს, რომელიც დღეს რუსეთის ბურჟუაზიის ბელადთა ითვისება. ჩვენ ახლა ვიცით, რომ საფრანგეთის მთავრობას უკრაინის რადასთან საიდუმლო მოლაპარაკება აქვს გამართული იმ მიზნით, რომ ზავზე მოლაპარაკება ჩაიშალოს.

„ამხანაგებო, 12 დეკემბერს ბრესტ-ლიტოვსკში ნემცები უკვე დასთანხმდნენ ზავზე მოლაპარაკებას ჩვენ მიერ ნაკარნახევ პირობების საფუძველზე. ნემცები თანახმა არიან შეკრან ზავი უანექსიოთ და უკონტრიბუციოთ. თავის პასუხში, რომელსაც მე ამასთან ერთად ვაქვეყნებ, ისინი აცხადებენ, რომ თანახმა არიან საყოველთაო ზავის და არა მხოლოდ სეპერატიულის. ისინი თანახმა არიან ზავი შეკრან ყველა მეომარ სახელმწიფოებთან იმ პირობით, რომ ყველა მოპირდაპირე მხრის ჯარებით ომის დროს დაკავებული ადგილები განთავისუფლებულ იქნას; ნემცები თანახმა არიან, რომ ყველა პატარა სახელმწიფოები, რომელთა დამოუკიდებლობა ომის დროს შეილახა, აღდგენილ იქნან თავიანთ საზღვრებში. ნემცები არაფრითაა კონტრიბუციას არ მოითხოვენ: თანახმა არიან, რომ ომის დროს აოხრებული ოლქების და ქვეყნების ზარალი ანაზღაურდეს განსაკუთრებულ საერთაშორისო ფონდიდან, ისინი მხოლოდ იმაზე ამბობენ უარს, რომ დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს არ მიეცეთ ნება გავიდნენ იმ უცხო სახელმწიფოების საზღვრებიდან, რომლებშიაც ისინი ომამდე შედიოდნენ, მაგრამ ამასთან ნემცები მოითხოვენ არა მარტო რუსეთის, არამედ—სხვა დიდი სახელმწიფოებიც დასთანხმდნენ უანექსიო და უკონტრიბუციო ზავს.

„ჩვენ ახალი მოლაპარაკება ათი დღით კიდევ შევსწყვიტეთ, რათა ერთხელ კიდევ უკანასკნელად მივმართოთ მოკავშირე სახელმწიფოებს, რომ მიიღონ მორიგების პირობები.

„ამხანაგებო. მოკავშირე ინგლისისა და საფრანგეთის მთავრობათა წინაშე შეიშა და კრძალვა როდი გვაძლუბს ჩვენც ასე მოვიქცეთ. რუსეთის რევოლუციამ უნდა იღონოს ყოველივე, რომ ზავი საერთოდ ყველა ხალხებისათვის შეიკრას. თუ მოკავშირე სახელმწიფოების მთავრობები ეხლაც გაჩუმდებიან, მაშინ ხალხთა სისხლის ღვრის გაგრძელებისათვის დეე, წყევლა-კრულვა ასი-ათასობით ადამიანისა თავს დაატყდეს ამ მთავრობებს. ჩვენ ჩვენი მოკავშირეების ბურჟუაზიულ მთავრობებს მოფიჭრებისათვის ათი დღის ვადას კიდევ ვაძლევთ. არა სამარცხვინო ზავის შეკრა გერმანიის ბურჟუაზიასთან, არამედ საპატიო და მასთან დემოკრატიული საყოველთაო ზავის ჩამოგდება შეუძლია დღეს რუსეთს, რომელიც გაწამებულია შიმშილით, დაცლილია სისხლისაგან სამოქალაქო, ძმათა ომში და საყინანსო და ეკონომიური სრული გაკოტრების უფსკრულის წინაშე დგას. რუსეთის რევოლუცია ბოლომდის მტკიცე დამცველი დარჩება თავის სიტყვისა.

„საყოველთაო, სანატრელი დემოკრატიული ზავის მოახლოება

სრულიად დამოკიდებულია ჩვენს სიმტიკეცეზე და ფრონტების შე-
ურყევლობაზე. პატარა ხანი კიდეც და სანატრელი ზავი განხორცი-
ელების გზას დაადგება. მილიონობით ხალხი მადლობას გეტყვის
თქვენ იმ ზავისთვის, რომელიც რუსეთის რევოლიუციას და რუსე-
თის რევოლიუციონურ არმიას სისხლის ღირით ძალა-მიხდომილ ხალ-
ხებისთვის მოაქვს.

„ამხანაგებო. დიადი გამარჯვება მოპოვებულია.

„რუსეთის რევოლიუციის დიადი ნების წინაშე ქედი მოიხარეს
გერმანიის ბურჟუაზიის მტაცებლებმა. მათ ამიერიდან აღარ შეუ-
ძლიათ დაპყრობითი და მტაცებლური მოთხოვნები წამოგვიყენონ,
ვინაიდან მათ თავიანთი ხალხის ეშინიათ. აწი ჩვენი დანიშნულება და
ვალა იმაშია, რომ ბოლო მოუღოთ ზავის მტრებს შინ; ჩვენი ვალაა
ჩავაჩუმოთ ისინი, რომელნიც კიდეც ბედავენ და იარაღით ხელში
ებრძვიან რუსეთის სახალხო კომისრების საბჭოს მთავრობას, რო-
მელსაც მოაქვს სახალხო მშვიდობა და ზავი წინააღმდეგ კადეტურ
ბურჟუაზიისა, წინააღმდეგ უკრაინის რადისა, რომელიც მხარს უჭერს
კალედინს ხალხის საწინააღმდეგოთ და რომელიც დღეს თავის პო-
ლიტიკით ზავის ჩამოგდებას მეტად ზელს უშლის.

„მიმართეთ თქვენი იარაღი ამხანაგებო უკრაინელებო ხალხის
მტრების წინააღმდეგ. თქვენი ვალაა მხარი მოგვცეთ ამ დიად სახა-
ლხო ბრძოლაში, რომ ზავი განხორციელებულ იქნას და ხალხის
მტრები დედამიწის პირიდან აღიგავოს.

„მოგვიწერეთ, ეს ბრძანება გავრცელებულ იქნას ყველგან ჯარე-
ბში, განსაკუთრებით სანგრებში, ტელეგრაფისა და რადიოგრაფიის სა-
შუალებით.

სახალხო კომისარი სამხედრო და საზღვაო საქმეთა, მთავარსა-
რდალი—კრილენკო.

მემარცხენე სექტორის გამარჯვება და მენშევიკების დემოკრატიზმი.

ყრილობის გახსნის პირველ მომენტში ბოლშევიკები არ იყვნენ
უმრავლესობაში. ყრილობის მუშაობის პროცესში მემარცხენე სექ-
ტორი გაიზარდა. სპარსეთის ფრონტიდან დელეგაციამ სწორედ იმ
მომენტში ჩამოუსწრო, როდესაც კენჭის ხელმოწერა ყრა იყო. ჩემ-
თან ერთად იყო ათზე მეტი დელეგატი, არჩეულნი სპარსეთში მდგომ
სამხედრო ნაწილებიდან. ჩვენთან იყო მებლვაური სემიონოვი და

სხვები, ყველა ჩვენი ხმები მიემატა მემარცხენე სექტორს. იმ (ხანებში შერიფხანაში მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატების საბჭო აღმასკომის თავმჯდომარე ვიყავი და დელეგატად არჩეული შერიფხანის გარნიზონიდან).

თანახმად შეთანხმებისა, მიმდინარე მომენტზე მომხსენებლად გამოვიდა სოც. რევოლუციონერი ლუნევიჩი. ლუნევიჩის მოხსენება იყო ობორონცული, ის სახალხო კომისართა საბჭოს მოქმედებას თვლიდა რევოლუციის დამლუპველად. აი, ერთი ადგილი მისი მოხსენებიდან: „სახალხო კომისართა საბჭომ განხეთქილება შეიტანა რუსეთის დემოკრატიაში, გაამწვავა სამოქალაქო ომი, დემორალიზაცია შეიტანა მასებში, რომელსაც ახლა თვითონ ვერ უვლის, მაგრამ თავი და თავი საშიშროება იმაშია, რომ ის აპატიმრებს და მიერეკება დამფუძნებელი კრების წევრებს, რითაც სცემს მასების თვალში დამფუძნებელი კრების ავტორიტეტს, რომელსაც შესწევს უნარი იხსნას რუსეთი“.

ამის შემდეგ ლუნევიჩის მოხსენების გარშემო ბევრი ლაპარაკი არ დაგვირდებია: მისი მიმართულება აქ საკმარისადაა ჩამოყალიბებული და, თქმა არ უნდა, მას არ შეეძლო ყრილობის სურვილის გამოხატვა.

მენშევიკების ფრაქციის მომხსენებელმა ალექსანდრე ლომთათიძემ მკაფიოთ გამოხატა თავის ფრაქციის პროგრამა და ტაქტიკა. ალ. ლომთათიძე ხაზს უსვამდა იმ გარემოებას, რომ სოციალისტური რევოლუციის პრესპექტივები რუსეთში არ არის. სოციალიზმი — ეს სოც. დემოკრატიის პროგრამა — მაქსიზმია, თქვენ, ბოლშევიკებს კი, გასურთ თვითმპყრობელობის დანგრევის მომენტში დაამყაროთ სოციალიზმიო...

ჯერ დემოკრატიული რესპუბლიკა, შემდეგ სოციალიზმი. ამ პროგრამიდან გამომდინარეობდა ის ტაქტიკა, რომელსაც მენშევიკები აწარმოებდნენ და სწორეთ ამ ტაქტიკას თავის თავად მიყავდა სოც. დემ. მენშევიკური ფრაქცია კონტრ-რევოლუციის ბანაკში, რაც თანდათანობით განვითარდა და განხორციელდა. ბოლშევიკურ ფრაქციის პასუხისმგებელმა მომხსენებელმა სტ. შაუმიანმა მიმდინარე მომენტს მისცა ბოლშევიკურ-მარქსისტული დაფასება და მისი მოხსენება საფუძვლად დაედვა იმ რეზოლუციას მიმდინარე მომენტის გარშემო, რომელიც ყრილობამ ხმის უმრავლესობით მიიღო: (მემარცხენე სექტორმა მიიღო 181 ხმა, მემარჯვენებმა 167), აი რეზოლუციის სრული ტექსტი:

მოისმინა რა მოხსენება მიმდინარე მომენტზე, კავკასიის არ-

მიის მეორე სიეზდის დელეგატთა მემარცხენე ესერების ფრაქციამ წარმოადგინა შემდეგი რეზოლიუცია:

1) რუსეთის დიდი რევოლუციის ცხრა თვის გამოცდილებამ თვალსაჩინოთ დაგვანახვა, რომ მთავრობაში კაპიტალის წარმომადგენლების შეყვანა ნიშნავს თავის ბანაკში მტრის შემოყვანას, რომელიც პირველ შემთხვევისთანავე შეეცდება რევოლუციონური დემოკრატიის ფრონტი გაარღვიოს.

გარდამავალი ხანა, ვიდრე რევოლუციონური დამფუძნებელი კრება არ განამტკიცებს და არ დაამყარებს მშრომელი ხალხის სასარგებლოდ ცხოვრებაში ყველა რევოლუციონურ მონაპოვარს (პოლიტიკურს და სოციალისტურს) მოითხოვს იმ კლასის დიქტატურას, რომელსაც უნდა გაიმარჯვოს გლეხებისა და მუშების უფლებისთვის ბრძოლაში.

2) ამიტომ ჩვენ მშრომელი ხალხის ინტერესებისათვის აუცილებელ საპირობად ვცნობთ მთელი ჩვენი ძალღონით ენერგიულად მხარი დავუჭიროთ სახალხო კომისრების საბჭოს (მუშათა და გლეხთა მთავრობას), რომელიც გამოყო თავის წრიდან სრულიად რუსეთის მუშათა და სალდათთა დეპუტატების საბჭოთა მეორე სიეზდმა და დამტკიცა გლეხთა დეპუტატების საგანგებო ყრილობამ; მხარს უჭერთ მას ენერგიულ ბრძოლაში წინააღმდეგ კონტრ-რევოლუციისა, რომელიც მოდის დონის და ურალის მხრიდან ყაზახთა გენერლების, კალენინებისა და დუტოვების წინამძღოლობით, რომლებმაც მშრომელი ყაზახობა დაატყუილეს; მხარს უჭერთ, რომ ცხოვრებაში გატარებულ იქნან დეკრეტები მიწაზე, ზავზე, მუშათა კონტროლზე, მუშების სოციალურ დაზღვევაზე, 8 საათის სამუშაო დღეზე, ბანკების ნაციონალიზაციაზე (გასაზოგადოებრივობაზე) ქალაქის უძრავ ქონების სოციალიზაციაზე (განსაზოგადოებრივობაზე), საზღვარ-გარეთის სესხის სარგებლის გადახდის უარყოფაზე, ჯარის დემოკრატიზაციაზე, იმ ოჯახების სრულიად უზრუნველყოფაზე, რომლებიც სისხლის მსმელ ომის მეოხებით უმწეოთ დარჩენ. ქონების პატრონებზე უმოწყალო გადასახადების გაწერაზე და ერების თვითგამორკვევაზე.

3) ყოველივე ცდა კონტრ-რევოლუციონური კლასების მხრით საბჭოთა მთავრობისა და მუშათა, სალდათთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოების წინააღმდეგ მიმართული, უმოწყალოდ ჩახშობილ უნდა იქნას.

ამასთანავე ჩვენ ვაცხადებთ, რომ ყველა ის, რაც მტრებმა მუშათა და გლეხთა მთავრობას მოუგონეს, ვითომ მან ტერორის მთე-

ლი სისტემა შექმნა, ვითომ ის გილიოტინის ხმარებაში შემოღებას აპირებს და სხვა ასეთები, ზიზღით უკუგდებულა ჩვენ მიერ, როგორც ისეთი საშუალება, რომელიც ჩვენი მტრების სულს და გულს შეადგენს, მარა მიუკარებელია საბჭოთა მთავრობისათვის.

4) ზიზღით უკუ ვაგდებთ და უვარყოფთ რა ყველა იმ ცილის-წამებას, ინსინუაციებს და ბინძურ ჭორებს, რასაც ასე უხვად თხზავენ და ავრცელებენ ბურჟუაზიის მკველნი, მისი დამქაშნი საბჭოთა მთავრობის შესახებ, ჩვენ მოვუწოდებთ ყველა იმათ, ვინც თავს სოციალისტად და დემოკრატად თვლის, რომ შეწყვიტოს დევნა და კიცხვა-გმობა ხალხის მიერ არჩეულ ორგანოებისა და შეუდგეს ხალხის სამსახურს მთელი თავისი ცოდნითა და გამოცდილებით, რაც მას ამ რევოლუციის ხანაში შეუძენია.

5) ჩვენ დაჟინებით მოვითხოვთ, რომ დამფუძნებელი კრება მაშინვე გაიხსნას, როგორც კი ხალხის მიერ არჩეულთა საკმაო რიცხვი შეიკრიბება. ამასთანავე ჩვენ ვაცხადებთ, რომ დამფუძნებელ კრებას ჩვენ მხოლოდ იმ შემთხვევაში დავუჭერთ მხარს, თუ იგი პირველი დღეებიდანვე შეუდგება მუშათა, სალდათთა და გლეხთა საბჭოების სოციალურ პრაგრამის ცხოვრებაში გატარებას და არა ძალა-უფლებისათვის ბრძოლას.

6) იმ შემთხვევაში, თუ დამფუძნებელი კრება მშრომელი ხალხის ნება-სურვილს, რომელსაც სრულიად რუსეთის მუშათა, სალდათთა და გლეხთა საბჭოები გამოხატავენ, წინააღმდეგობას გაუწევს, ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია გვერდი ავუხვიოთ მას და მეტბოლ რევოლუციონერ ორგანოების—მუშათა, სალდათთა და გლეხთა დეპუტატების საბჭოების საშუალებით ის პროგრამა გავატაროთ, რაც აუცილებელია რუსეთის ცხოვრების გარდაქმნისათვის ახალ სოციალურ საფუძველზე.

ადგილობრივ მთავრობის შედგენის საკითხში ჩვენ, მემარცხენე ესერება, კავკასიის ცხოვრების განსაკუთრებულ პირობების გამო, სადაც მრავალ წვრილ ერთა ინტერესები ერთი მეორეშია ჩაქსოვილი, ხაზგასმით აღვნიშნავთ საბჭოთა მთავრობის საჭიროებას და ვცნობთ მხოლოდ ისეთ მთავრობას, რომელიც გამოსულია მუშათა, სალდათთა და გლეხთა საბჭოების წრიდან, სადაც კავკასიის ყველა ერებია წარმოდგენილი, როგორც მშრომელი ხალხის ელემენტები და მხოლოდ რომელთაც ძალუძთ თავიდან აიცილონ ის გრანდიოზული ცეცხლი, რომელიც შეიძლება აინთოს კავკასიის ერთ-ერთი რომელიმე ერის ნაციონალურ ტერიტორიალურ მისწრაფების ნიადაგზე“.

ამის შემდეგ საოლქო ცენტრში არჩეული უნდა ყოფილიყვნენ

უმრავლესობაში ისინი, ვინც ყრილობის უმრავლესობის აზრს გამო-
ხატავდა და ეს ასეც მოხდა: არჩეულ იქნა 52 წევრი ცენტრში მე-
მარცხენე სექტორიდან, 48—მემარჯვენეებიდან.

მენშევიკები ძლიერ, ნერვიანობდნენ, როდესაც დამფუძნებელი
კრება გარეკეს, ამბობდნენ: ეს რა დემოკრატიზმია, უმცირესობამ
უმრავლესობა გარეკაო. მაგრამ ამ საშვალებას მათ უფრო ადრე მი-
მართეს,—როდესაც უმრავლესობაში ბოლშევიკები მოხდნენ. ყრილო-
ბის დაშლისთანავე დელეგატების ნაწილი გაემგზავრა ფრონტზე იქ
სახელმძღვანელოდ და ჯარის დემობილიზაციაში მონაწილეობის მი-
საღებად. ახალი ხელმძღვანელი ორგანო, რომელშიაც უმრავლესო-
ბაში ბოლშევიკები შედიოდნენ, შეუდგა მუშაობას, მაგრამ ერთ მშვე-
ნიერ დღეს მათ „კრავოი ცენტრის“ ოთახები დაკეტილი დაუხვდა
და დარაჯმა მოახსენა: თქვენ არ არსებობთ, თქვენი კომიტეტი და-
კეტილიაო.

ეს იყო ზრდილობიანათ გარეკა ამიერ-კავკასიის კომისარია-
ტის მიერ ყრილობისაგან არჩეული ხელმძღვანელი კომიტეტისა.

კომიტეტი საჩქაროდ გადატანილ იქნა ბაქოში და დაიგზავნა
ფრონტის ჯარების აღმასკომებისადმი მიმართვა ამიერ-კავკასიის კო-
მისარიატის საქციელის შესახებ. შერიფხანას გარნიზონის აღმასკომ-
მა თავისი თავი რევოლუციონურ კომიტეტად გამოაცხადა, რადგა-
ნაც უმრავლესობაში ბოლშევიკები იყვნენ. იმ ადგილებში, სადაც აღ-
მასკომები კერენსკის და მენშევიკების მომხრე იყო, ვერ მოხერხდა
რევკომების შედგენა.

ჯარში ჩატარდა დემოკრატიზაცია: უფროსების არჩევა, რაც
მეტად სასარგებლო შეიქნა ჯარის რევოლუციის სასარგებლოდ გა-
მოსაყენებლად.

კავკასიის არმიის დემობილიზაციამ და აქედან გასვლამ ერთი-
ორად გაამაგრა მენშევიკები, რომლებიც შეუდგნენ რეპრესიებს აქ
დარჩენილი ბოლშევიკების წინააღმდეგ.

თენგიზ ულენტი.

+ პოლკოვნიკ ალფტანის დამსჯელი რაზმი ქართლში

1905 წელს ქართლში დიდი ამბები დატრიალდა: საუკუნოებით დამონავებული და დაბეჩავებული გლეხობა ადგა და მემამულეებსა და პოლიციას შეესია. გლეხურ მოძრაობის ისეთ უდიდეს ცენტრს, როგორიც იყო გურია, მიემატა ქართლი მისი მსხვილი მამულებითა და ნაკლებად შეგნებულ და დარაზმულ (გურიასთან შედარებით) გლეხობით.

გლეხური მოძრაობის ეს ორი ცენტრი ჯერ-ჯერობით სრულიად შეუსწავლელია. ამიტომ ზედმეტი არ იქნება მოვიყვანოთ აქ ზოგიერთი ფაქტიური მასალები ქართლის მოძრაობისა და მის წინააღმდეგ მიმართული რეპრესიებისა.

გაზ. „კავკაზში“ (№№ 68, 70) მოთავსებულ ოფიციალურ განცხადების თანახმად ქართლში რევოლუციონური მოძრაობის სურათი 1905 წლის დასაწყისისათვის ასეთი იყო:

„გლეხთა მოძრაობა გორის მაზრაში თანდათან იზრდება და მწვავდება. წარსულ კვირას ზემო გომში მოხდა გლეხთა ყრილობა, რომელმაც გადაწყვიტა უსასყიდლოთ ისარგებლოს მემამულეთა მიწებით, აღარ მიმართოს ადმინისტრაციის დახმარებას და ყველა საქმე თვითონ გაარჩიოს არჩეულ კაცების მეოხებით. ასეთივე ყრილობა მოხდა სად. მიხაილოვთან დეპოს მუშების მონაწილეობით. ამასთან ყრილობამ თავის მოთხოვნილებათა სისრულეში მოსაყვანად საჭიროდ დაინახა ძალა იხმაროს ადმინისტრაციის მოხელეთა წინააღმდეგ და გადაწვას სასოფლო სამმართველოები.

7 მარტს სოფელ კარალეთში მახლობელ სოფლებიდან შეიკრიბა გლეხობა წითელი დროშებით, უწყესება მოახდინა და დააზიანა სოფლის კანცელარია. რადგან კარალეთის საზოგადოებამ არ იკისრა თავის კანცელარიის დაცვა, საქმეები გადატანილ იქნა მემამულის თავად ერისთავის სახლში.

ცხინვალში ხალხი ქუჩა ქუჩა დადიოდა, იძახდა „ურას“ და „ერთობას“ და რევოლუერებს ისროდა.

11 მარტს დაიწყო თავდასხმა ქარელში თავ. ციციშვილების ტყეებსა და სახლკარზე. ამასთან გლეხები უშლიან სოფლის მოხელეებს თავიანთ თანამდებობის ასრულებას და ითხოვენ მემამულეთა მოსამსახურეებს. სოფელ რუისში 11 მარტს ხალხმა ჩაღწა სკოლისა და სასოფლო სამმართველოს შუშები, შემდეგ დააზიანა ოთხი ქარის წისქვილი. ეს წისქვილები სადაოა გლეხებსა და მემამულეებს შორის. ჩამოთვლილ ადგილებს გარდა მოძრაობამ ოავი იჩინა აგრეთვე ბაქურიანშიაც. თითქმის ყველა სასოფლო სამმართველოში საქმის წარმოება შეჩერდა.

გორის მაზრის გლეხთა საქიროებების გამოსარკვევად კავკასიის უმაღლესმა მთავრობამ მარტის პირველ რიცხვებში ადგილობრივ გაგზავნა დეისტეიტელნი სტატსკი სოვეტნიკი ე. გ. ვეიდენბაუმი, რომელიც კარგად იცნობს ადგილობრივ გლეხთა ყოფა-ცხოვრებას. რადგან მოძრაობამ საშიში ხასიათი მიიღო, ადმინისტრაციის დასახმარებლად გორის მაზრაში სხვადასხვა ადგილას გაიგზავნა ჯარი!!

თუ რას მოითხოვდა გლეხობა, ნათელჰყოფს შემდეგი დოკუმენტები (იხ. „მოგზაური“ № 10, 1095).

„ჩვენ მშრომელ და ყოვლად დაბეჩალებულ გლეხკაცობას არა გვაქვს მიწა, ტყე, წყალი. ბუნების ყველა ეს სიმდიდრე უფალმა სხვას ჩააბარა, მემამულეებს. ამით ისარგესლეს მათ და ერთი ორად დაადეს გადასახადი, იჯარა ანუ ღალა მიწაზე, აგრეთვე გააძვირეს ტყე. ამიტომ ვთხოულობთ დაწესდეს შეღავათიანი გადასახადი მიწაზე და ტყე კი უფასოთ მოგვეცეს. მოისპოს ყოველივე ბეგარა, მუშა, გუთანი გლეხკაცებისაგან მემამულეების სასარგებლოთ. აგრეთვე სამწყემსური მემამულეებმაც გადაიხადონ.

ჩვენში არიან „ნადელიანი“ გლეხკაცები, რომლებსაც ჯერ არ გამოუყიდიათ შეუძლებლობის გამო. ამიტომ ვთხოულობთ უფასოთ დაეთმოთ ეს „ნადელები“, აგრეთვე უნადელო ხალხს მიეცეს ნადელი უსასყიდლოთ და ვისაც გამოუყიდა, იმას უკანვე დაუბრუნდეს ფული.

ჩვენ ვიხდით სხვადასხვა გადასახადს, როგორც სასოფლოს, აგრეთვე სახელმწიფოს, რაც ერთი ორად გვაღატაკებს ისედაც გასაწყლებულ ხალხს, ამიტომ ვთხოულობთ დაწესდეს გადასახადი შეძლებისდაგვარად, ესე იგი, ვისიც წლიური შემოსავალი არ აღემატება 50 თუმანს, იმან არაფერი გადაიხადოს და ვისაც მეტი შემოსავალი ჰქონდეს, იმან გადაიხადოს.

ჩვენ მღვდლები ყოველი წესის ასრულებაზე ფულს გვთხოვენ და ზედმეტ დრამას. ამიტომ ვთხოულობთ მოისპოს ყოველივე გადასახადი მღვდლების სასარგებლოთ და მიეცეთ მათ სახელმწიფო ჯამაგირი ან, არადა, ვისაც სურს იმან აძლიოს.

ჩვენ არ გვსურს პოლიცია თავის ჩაფრებით, რადგანაც ესენი ჩვენს საქმეს არ არჩევენ, ემსახურებიან ქრთამს და მხოლოდ მთავრობის ბრძანებას ასრულებენ.

ჩვენ არა გვსურს არც ერთი სასამართლო, რადგანაც მომეტებული ადგილას სასამართლო სწარმოებს უვიც თარჯიმანების შემწეობით. ამიტომ მოვითხოვთ დაარსდეს საგლეხო თვითმართელობა.

ჩვენ ადამიანები ვართ, ამიტომ ვთხოულობთ ყოველ უფლებას თანასწორათ სხვა წოდებასთან.

ჩვენ როგორც გვინდა ისე მოვიხმართ ჩვენს კირნახულს, ამიტომ ვთხოულობთ მოისპოს აქციზი არაყის გამოხდაზე, რადგანაც ჩვენში ძაან შემცირდა ღვინის მოსავალი და უსასმელოდაც არ შეგვიძლია გაძლება. ყოველს ნივთს დიდი ბაჟი ადევს, მაგ., ჩვენებური ნავთი უცხო ქვეყანაში 30 კაპ. ღირს, ჩვენში-კი 1 მ. 80 კაპ. აგრეთვე ძვირია ჩვენში შაქარი, საპონი, სპირტი, სპიჩქა და სხვ. ამიტომ ვთხოულობთ მოისპოს ეს ბაჟი, რაც მომეტებულად ჩვენ, ლაბიებს გვაწევს კისერზე.

ჩვენ გვსურს სწავლა-განათლება, რადგანაც უსწავლელ კაცს ყველა ჩაგრავს ამ წუთი სოფელში. ამიტომ ვთხოულობთ დაარსდეს საყოველთაო სავალდებულო სწავლა, სადაც, განურჩევლად სქესისა, უნდა სწავლობდნენ ჩვენი ბავშვები 16 წლამდე და სწავლა უნდა წარმოებდეს ქართულ ენაზე.

ჩვენი ჯარისკაცები მიყავთ უცხო ქვეყანაში, სადაც ისინი ვერ იტანენ ჰავას და უდროვით ესაღმებთან წუთისოფელს. ამიტომ ვთხოულობთ ჩვენი ჯარისკაცები გააწესონ ადგილობრივ პოლკებში.

გზებს მარტო გლეხკაცები ვაკეთებთ, თითქოს მარტო ჩვენ დაედოდათ. ამიტომ ჩვენ ვთხოულობთ ყველა წოდებამ მიიღოს მონაწილეობა.

ჩვენი ხალხი ბევრი იხოცება უექიმოთ იმიტომ, რომ ჩვენ არა გვყავს ექიმი და არ გვაქვს საავადმყოფო. ამიტომ ვთხოულობთ დაგვიარსონ საავადმყოფო თავის ექიმით.

ჩვენმა გამწვავებულმა ცხოვრებამ გვაიძულა ხმა ამოგვეღო და მოგვეთხოვა ყოველივე ზემოთ მოხსენებული“ (გორის მაზრის სოფ. სალოლაშენის გლეხობის მოთხოვნებიდან).

ერთი სიტყვით, ქართლის გლეხობა აყენებდა რადიკალურ მოთ-

ხოვნილებებს როგორც პოლიტიკურ, ისე ეკონომიურ სფეროში და რადგანაც იგი არ იყო პოლიტიკურად საკმაოდ გათვითცნობიერებული და ორგანიზაციულად მჭიდროთ დარაზმული, ის სტიქიურად ეკვეთა თავის მტრებს, იმათ, ვისაც ის ყოველდღე ხედავდა და ვინც მას სულს უზუთავდა. დაიწყო დიდი მოძრაობა. გლეხებმა დაიწყეს მიწების დატაცება, ტყეების გადაჩეხა, ცეცხლს მისცეს აქა-იქ ყველაზე თავხედ მემამულეთა სახლკარი და სხვ. თავის მხრით მემამულეებიც დაირაზმენ, მათ გადასწყვიტეს იარაღით დაეცვათ თავისი უპირატესობანი, თვითშეპყრობელი მთავრობა, რა თქმა უნდა, მიეშველა მათ, გააძლიერა ადგილობრივი ადმინისტრაცია ჩაფრებითა და ჯარებით, მაგრამ ვერაფერს გახდა. რეაქციონურმა თავადაზნაურობამ გადასწყვიტა მოეწყო საკუთარი ძალების ორგანიზაცია თავადაზნაურული მილიციის—შავი რაზმის, სახით.

1905 წლის სექტემბერში იწყება ქართლის რევოლუციონურ მოძრაობაში გადამწყვეტი მომენტი. კავკასიის უმაღლესი მთავრობა გზავნის ქართლში დამსჯელ რაზმს პოლკოვნიკი ალფტანის მეთაურობით.

რაზმის მოღვაწეობა გამოიხატა: 1) რევოლუციონური ორგანიზაციების განადგურებაში; 2) სოფლებში ეკზეკუციების ჩაყენებაში და 3) რევოლუციონერთა დაპატიმრება-გადასახლებაში.

პოლკოვნიკმა ალფტანმა სასტიკი იერიში მიიტანა უპირველეს ყოვლისა ხაშურის სოც.-დემ. ორგანიზაციაზე, რომელიც ხელმძღვანელობდა გაფიცვებს და სხვა აქტიურ გამოსვლებს. ხაშურის სადგურზე მოხდა შემდეგი ტერორისტული აქტები:

1) დაჭრილ იქნა ბოქაული ტანენბერგი;

2) მოჰკლეს კანტორის მომუშავენი ვოროპანოვი და სლადკოვსკი;

3) დასჭრეს: ბოქაული უზნაძე, სად. ბორჯომის უფროსის თანაშემწე ავალიშვილი და ჟანდარმთა უნტერ-ოფიცერი მირიშნიჩენკო;

4) მოჰკლეს კონდუქტორი ჯანიზაშვილი;

5) მოჰკლეს ჩაფარი ტაჩენკო;

6) დასჭრეს სად. ქარელში ჟანდარმი ტოკმანოვი;

7) 8 სექტემბერს მოჰკლეს სად. ხაშურის მოლარე ანჩაბაძე, რომელსაც წინედ თავს დაესხნენ.

ხაშურის სოციალ.-დემ. ორგანიზაციის შესახებ ჩვენ გვაქვს ასეთი შენაკრები ჟანდარმთა სამმართველოს არქივიდან: ადგილობრივი სოც.-დემ. კომიტეტში 1904 წელს მუშაობდნენ დიმ. გურგენიძე და

მისი ცოლი ანა ჯავახიშვილისა. წრეში შედიოდნენ ადგილობრივი ფოსტა-ტელეგრაფის კანტორის უფროსის თანაშემწე ივანე ომიანიძე, ტელეგრაფისტი გრიგ. ქიმერიძე, კონდუქტორი ნიკო ცინცაბაძე და სხვები.

არსებობდა ტერორისტთა ჯგუფი, რომელშიაც შედიოდნენ: 1) ივანე ომიანიძე, 2) ნიკ. ცინცაბაძე, 3) გრ. ქიმერიძე; 4) ბეგ. კვეტენაძე, 5) ივანე ნინუა; 6) ივ. მურმანიშვილი; 7) ოლიფ. სიმონია; 8) მასწავლებელი ივანე დეკანოზიშვილი; 9) იოსებ ნანითაძე; 10) ეგ. ფაჩულია.

ყველა ამათ წინააღმდეგ წამოყენებულია კონკრეტული ბრალდებანი. მაგ., ბ. კვეტენაძის ხელმძღვანელობით მოკლულ იქნა კანტორშიკი ვოროპანოვი, ოლ. სიმონიამ მოკლა კანტორშიკი სლადკოვსკი, იოსებ ნანითაძემ მოკლა ბოქაული უხნაძე და სხვ.

ქანდარმერიის სამმართველოს ცნობით კომიტეტის თავმჯდომარეთ იყო ნ. სიხარულიძე, რომელიც „საკუთარი ინიციატივით თუ წრის წევრების განცხადებით სწყვეტდა ვინ უნდა მოეკლათ“. ის ამტკიცებდა ყველა განაჩენს.

ივ. ომიანიძე იყო კომიტეტის მოლარე და მოაწყო თათბირი, სადაც გადაწყდა როტმისტრის მარტინოვის და ბოქაულის ეაშაძის მოკვლა.

გრ. ქიმერიძე თავს დაესხა სადგურის უფროსს ბელევიჩს და მოლარე ანჩაბაძეს.

ასეთი ცნობებით უხვად ისარგებლა პოლ. ალფტანმა და ულმობელი ხელით შეუდგა რევ. ორგანიზაციების ლიკვიდაციას მაზრაში.

სექტემბრის ბოლო რიცხვებში სოფელ ლამის ყანაში აღმოჩენილ იქნა იარაღის საწყობი.

მაზრის უფროსის თანაშემწე ამის შესახებ სწერს თავის მოხსენებაში:

„22 სექტემბერს მე-2 ჩერნომორსკი პოლკის პირველი ასეულის უფროსის თანხლებით ყაზახებისა და ჩაფრების რაზმით მე გაეჩხრიკე თავად ერისთავის სახლი, სადაც მუდმივად ცხოვრობენ მისი მოიჯარადრე ივანე როსინსკი და მამულის გამგე მიხ. მაყაშვილი, გაჩხრეკის დროს აღმოჩნდა 7 ბერდანკა, 2 თოფი „პიბოდის“ სისტემის, 3 დუსტოვოკა, 1 თოფი „კოლტის“ სისტემის, 4 რევოლვერი, ორი მანქანა, ფორმები ტყვიის ჩამოსასხმელი, 2 თოფი ბერდანის სისტემის, 28 ვაზნა, 42 ცარიელი გილზი, 10 გირ. ტყვია, 50 პროკლანაცია ქართულ ენაზე და 5 პროკ. რუსულ ენაზე და ერთიც სომხურ ენაზე“ და სხვ.

პოლკოვნიკი ალფტანი არ დამაყოფილდა რევოლუციონური ორგანიზაციების განადგურებით, ის გზაენის ეგზეკუციებს ქართლის სხვადასხვა სოფლებში.

„მოგახსენებთ, რომ დღეიდან მე ჩავაყენე ეგზეკუცია სოფ. ქვე-ში. ეგზეკუციის შედეგი ასეთია. იმ წამსვე შეიკრიბნენ გლეხები და დაასახელეს გლეხების მთელი ბრბო, რომელმაც მიიღო მონაწილეობა თავადი ერისთავის მოკვლაში, „შაიკა“ შესდგებოდა 15 კაცისაგან, აქედან 6 ქვეშიდან, 6 ფლავისმანიდან, 3 ზემორწვევიდან. 10 მოხუც გლეხმა განაცხადა, რომ დაგვეხმარება მათ დაპატიმრებაში, მხოლოდ ყაზახები მოგვეცითო“ და სხვ.

ასეთი პატაკები მოდიოდა პოლ. ალფტანს სხვადასხვა სოფლებიდან, რომლებსაც აწიოკებდნენ გამხეცებული კაზაკები.

მიუხედავად სასტიკი რეპრესიებისა სოფლების დიდი უმრავლესობა მტკიცედ იდგა თავის რევოლუციონურ პოზიციებზე და შემოსეულ ყაზახებს აქა-იქ იარაღითაც კი ხვდებოდა. ერთი ასეთი შეტაკება გლეხებსა და კაზაკებს შორის მოხდა სოფელ ხოვლეში სექტემბრის 20—21. მთავრობის რაზმი შესდგებოდა 7 კაცისაგან, შეტაკების დროს მოკლულ იქნა ორი ჯარისკაცი, დაიჭრა ერთი. გაიარა რა მთელი ქართლი ცეცხლითა და მახვილით პოლ. ალფტანი შეუდგა მასიურ გადასახლებას. ზოგიერთი ცნობებით გორისა და დუშეთის მაზრებიდან მოკლე ხნის განმავლობაში გადასახლებულ იქნა 600 კაცი. საქმეებში არის გადასახლებულთა ორნაირი სიები: მცირე სიები და ვრცელი სიები. 1905 წლის 13 სექტემბერს ნამესტნიკის სახელზე პოლ. ალფტანმა გაგზავნა გადასახლებულთა სამი მცირე სია.

სია პირველი: 1) გიორგი გზირიშვილი; 2) მიხ. ლომოური; 3) სოსო მახარაშვილი; 4) ალ. კეცხოველი; 5) დ. ცერცვაძე; 6) გიორგი ვარდანაშვილი; 7) ბაგრატ მეზერიშვილი; 8) მიხ. ტერ-სტეფანოვი; 9) თ. გიორგი მაჩაბელი; 10) მიხ. შვეცოვი; 13) ნიკო გვარამაძე ყველა ესენი გადასახლებული არიან 5 წლით.

სია მეორე: 1) გიორგი ფურცელაძე; 2) კონსტ. დანდუროვი; 3) გრ. ზაზუნაშვილი; 4) ვასილ მეზერიშვილი; 5) გოლა გარიგლეჯაშვილი. ესენი გადასახლებული არიან 4 წლით.

სია მესამე: 1) ქიტესა ჯანაშვალი; 2) დარო პაიჭაძე; 3) ბეკომი პაიჭაძე; 4) ილიკო გიორგაშვილი; 5) პადა ფორასტაშვილი; 6) ზაქრო მკედლიშვილი; 7) დავით მეჩიტაშვილი; 8) პავლე მესხი; 9) ილია თუხარელი. ესენი გადასახლებული არიან სამ-სამი წლით.

სიებთან ერთად პოლ. ალფტანი გზაენის მომართვას, სადაც სწერს, რომ ზოგიერთს 5 წელზე მეტი ეკუთვნოდა, ჩემ მიერ დანი-

შნული ვადები მინიმალურია, მათი შემცირება არ შეესაბამება მათ მიერ ჩადენილ დანაშაულს. თუ რა „დანაშაული“ ჩაიდინეს მათ—ეს სჩანს ცალკე მოხსენებიდან:

ხიდისთავის უბნის სოფ. ხოვლეს მცხოვრებით ბ. პაიჭაშვილს, ქ. ჯანაშვილს, დათა პაიჭაშვილს და ილ. გიორგაშვილს ბრალდებით საიდუმლო რევოლუციონური კომიტეტის აგენტობა, კრებების მოწყობა. ესენი ლეზულობდნენ კომიტეტიდან განკარგულებებს და გადასცემდნენ მათ გლეხებს. მათ მეოხებით ხოვლეს საზოგადოება არ ემორჩილება სოფლის ხელისუფლებას. სოფ. კასპის მცხოვრები გ. გზირიშვილი მუშაობდა ტფილისის კომიტეტის დავალებით, ლეზულობდა თავის სახლში ტფილისიდან ჩამოსულ აგიტატორებს, ავრცელებდა პროკლამაციებს და სხვა.

სოფელ არბის მცხოვრები მიხ. ლომაური—მეთაურობს რევოლუციონურ პარტიას ცხინვალის უბანში. წევრია გლეხთა ბრბოს, რომელიც ახდენს დაცემებს და სხვა.

სოსო მახაშვილი მეთაურობდა რევოლუციონურ მოძრაობას გორსა და მის მაზრაში, მართავდა საიდუმლო კრებებს, ხელმძღვანელობდა გაფიცვებს და სხვ.

ალექსანდრე კეცხოველი—„ყველაზე ენერგიული და ყველაზე საშიში აგიტატორი“, რევოლუციონური კომიტეტის თავმჯდომარე, სარგებლობდა დიდი ავტორიტეტით. „საკმარისი იყო ერთი მისი სიტყვა, ერთი მისი ხელის დაქნევა, რომ მთელი მოსახლეობა, რევოლუციურ კომიტეტის წევრებთან ერთად, დაიძროდა და შეასრულებდა მის ნებას“. ასე ახასიათებენ მას პატაკში. იყო რევოლუციონური სასამართლოს თავმჯდომარე, მართავდა კრებებს, ამბობდა სიტყვებს, ტერორისტები მუშაობდნენ მისი გეგმით და თანხმობით. როცა იგი დაიჭირეს, თურმე—„მთელი ქალაქის მოსახლეობა, ქალებთან ერთად, გავიდა ციხეზე, საიდანაც მოსჩანს ციხის ეზო, აქნევდნენ ცხვირსახოცებს, ყვიროდნენ და ამით გამოხატავდნენ თავის თანაგრძნობას,—ბევრი კიდევ ტიროდა. ციხეში თავი თავზედათ და გამოიწვევით ეჭირა“. გადასახლებულია 5 წლით ოლონეცის გუბერნიაში.

გ. ვარდანაშვილი—55 წლის, იყო ხალხის თვითმართველობის სათავეში და წყვეტდა ყველა საქმეებს სასამართლოსა და პოლიციის შესახებ, ჰქონდა დიდი გავლენა, კრფოდა ფულს ხალხში. გაიგზავნა ოლონეცის გუბერნიაში 5 წლით.

ზაქარო მჭედლიშვილი 55 წლის—უკიდურესი აგიტატორი.

ბ. მეზერიშვილი—საშიში ტერორისტი—გარდასახლებულია 5 წლით.

მიხ. სტეფანოვი—უკიდურესი და საშიში პროპაგანდისტი, ხელმძღვანელობდა რევ. მოძრაობას ცხინვალის რაიონში.

გ. მაჩაბელი—საშიშო პროპაგანდისტი და ტერორისტების ხელმძღვანელი.

მიხ. ცოცხალაშვილი. ტერორისტი. ლეზულობდა მონაწილეობას ყველა ტერორისტულ აქტებში, რაც გორსა და მის მაზრაში მომხდარა, გადასახლებულია 5 წლით.

მიხ. შვეცოვი—ტერორისტი ბრალდება თავადი კ. ერისთავის და ბოქაულის ავალიშვილის მოკვლა—გადასახლებულია ოლონეცის გუბერნიაში 5 წლით.

პ. მესხი—გამოდირდა კრებებზე და ლაპარაკობდა მთავრობის საწინააღმდეგო სიტყვებს, გადასახლებულია 5 წლით.

გ. ფურცელაძე—უკიდურესი აგიტატორი. გადასახლებულია 4 წლით.

ილია თუხარელი—საშიში აგიტატორი, გადასახლებულია 3 წლით.

ს. დანდუროვი—ტერორისტების შაიკის მთავარი ხელმძღვანელი, თავის ბინაზე მართავდა კრებებს, სადაც წყდებოდა საკითხი ვინ უნდა მოეკლათ. კომიტეტის ყველა დადგენილებებს სწერდა დანდუროვი. გადასახლებულია 4 წლით.

გ. ზაზუნაშვილი—56 წლის რევოლუციონერი, სასამართლოს თავმჯდომარე, კრეფდა ფულებს კომიტეტის სასარგებლოთ, ეწეოდა პროპაგანდას და იღებდა მონაწილეობას ყველა კრებებზე, გადასახლებულია 4 წლით.

ნიკ. გვარამაძე—ყველაზე თავადებული ტერორისტი. გადასახლებულია ოლონეცის გუბერნიაში 5 წლით.

1905 წლის 22 სექტემბერს პოლკოვნიკი ალფტანი უდგენს პოლიციის გამგეს კავკასიაში ორ ვრცელ სიას.

სია პირველი: 1) თედო რაზიკაშვილი, 2) ს. ფანჩურიძე, 3) ვ. ბაციკაძე, 4) ვ. გეთაშვილი, 5) ალ. თავშავაძე, 6) ი. ოდეშაშვილი 7) ს. მაჭარაშვილი, 8) ს. გარსევანიშვილი, 9) დ. ნოზაძე, 10) მიხ. შაუკაშვილი, 11) ნიკ. მერაბიშვილი, 12) ნიკ. გოგიაშვილი, 13) ს. დალაქიშვილი, 14) ი. თვარელიძე, 15) იას. ნადირაძე, 16) ს. ბარიკანოვი, 17) სიმ. ოქროპირიძე, 18) კ. ჩეხაშვილი, 19) გ. სტეფანაშვილი, 20) ს. აბრეივი, 21) შ. გაგნიძე. 22) ივ. ბურჯანაძე, 23) ალ. დავითაშვილი 24) ლ. ალექსიძე, 25) ვ. ჩიხლაძე, 25) იას. მალლაფერიძე, 27) ალ. ჯოჯიშვილი, 28) ივ. ცოტაშვილი, 29) მიხ. მათიაშვილი.

სია მეორე: 1) ივ. ომიანიძე, 2) ნიკ. ცინცაბაძე, 3) ვ. კვეცენაძე, 4) ოლ. სიმონია, 5) ივ. დეკანოზიშვილი, 6) იას. ნანიაძე, 7) ე. ფაჩულა, 8) ნიკ. სიხარულიძე, 9) ივ. ნინუა, 10) ივ. მურვანიშვილი, 11) ვ. მაჭავარიანი, 12) მიტ. ჯანელიძე, 13) გრ. ქიმერიძე.

დამსჯელი რაზმის უფროსი იძლევა ზემოხსენებულ პატიმართა დახასიათებას.

თედო რაზიკაშვილი, სოფელ ხელთუბანის მცხოვრები. ადგილობრივი რევოლუციონური პარტიის მეთაური და ხელმძღვანელი. მოსახლეობა ტერორს ქვეშ ყავს, მისი ბრძანებები უყოყმანოდ სრულდება, კრეფს ფულებს, რაზიკაშვილი არის რევოლუციონური კომიტეტის თავმჯდომარე. კომიტეტმა გადააყენა მთავრობის მოხელენი — მოსამართლენი, მამასახლისი და სხვ. დააყენა თავისი ხალხი, რომლებიც არჩევენ გლეხების დავას, კრეფენ ფულებს. კომიტეტმა დააწესა გადასახადები: შეძლებულნი იხდიან თითო მანეთს. ღარიბები — 50 კ.

პოლკოვნიკი ალფტანი მოითხოვს: „თუ წესიერება და სიმშვიდე გინდათ, რაზიკაშვილი და მისი ამხანაგები გაგნიძე და სტეფანიშვილი არ გაუშვათო. თედო რაზიკაშვილი გადასახლებულია 5 წლით.

„უკიდურესი ტერორისტი“, „შაიკის მეთაური“, „საშიშო პროპაგანდისტა და აგიტატორი“ და სხვა ასეთი ჩვეულებრივი დახასიათება, რომლითაც ალფტანი ამკობს ყველა დაპატიმრებულთ.

პოლკოვნიკი ალფტანი თავის მოხსენებაში ერთგვარ ულოლიკობაში ვარდება: „უკიდურეს ტერორისტებისა“ და „საშიშ აგიტატორებისა და შაიკის მეთაურებისათვის“ ის მოითხოვს 5 წლით ოლონეცის გუბერნიაში გადასახლებას, თვითმპყრობელი იუსტიცია კი მათთვის სახლობელას მოითხოვდა.

ამიტომ კავკასიაში პოლიციის გამგემ არ დააყოვნა შეეტანა თავისი შესწორება ალფტანის გადაწყვეტილებაში. იგი სწერს მეფის ნაცვალს:

„ტფილისის გუბერნიის გორისა და ღუშეთის მაზრებში საგანგებო რწმუნებით მივლინებულმა პოლკოვ. ალფტანმა წარმომიდგინა იმ პირთა ორი სია, რომელთაც ბრალდებით ადგილობრივ მოსახლეობაში აგიტაცია და აგრარული ხასიათის დანაშაულებათა ორგანიზაცია, რომლებიც თქვენი ბრწყინვალეების მიერ მინიჭებულ უფლებათა მე-9 პარაგრაფის თანახმად გადასახლებული არიან ოლონეცისა და უფის გუბერნიაში და მთხოვს ვიშუამდგომლო თქვენი ბრწყინვალეების წინაშე, რათა მათ დაენიშნოს ასე თუ ისე ხანგრძლივი ვადები გადასახლებაში საყოფად.

განვიხილე რა პოლკოვნიკი ალფტანის მიერ წარმოდგენილი

მასალა ამ პირების შესახებ, მე ესთელი, რომ ამ მაზრების რევოლუციონური მოძრაობის დღევანდელ პირობებში ადმინისტრაციული წესით დასჯა იმ პირებისა, რომლებიც შეიძლება გამტყუნებელი იქნენ არა მარტო მთავრობის საწინააღმდეგო პროპაგანდა-აგიტაციაში, არამედ აგრეთვე შაიკების ორგანიზაციაში მემამულეთა სახლკარზე დასაცემად, რასაც თან სდევდა მკვლელობანი და ან დაცემებში მონაწილეობაში ყოველ შემთხვევაში, არ შეეფერება მათ მიერ ჩადენილ დანაშაულებათა ზომას და ამიტომ ვერც აღწევს მიზანს არც იურიდიულად და არც მორალურად. სანამესტკნიკოს ფარგლებიდან ადმინისტრაციული გადასახლება სავსებით გასაგებია იმათ მიმართ, ვის შესახებაც არის ექვი მთავრობის საწინააღმდეგო აგიტაციის გაწევაში და რომელთა დანაშაულობა შეუძლებელია დამტკიცდეს სასამართლო წესით, მაგრამ იგი არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება დაშვებულ იქნას აშკარა ბოროტმოქმედთა მიმართ, რომელთა დანიშნული შეიძლება გამოარკვევულ იქნას სასამართლოს მიერ. ამიტომ მათ მიმართ ადმინისტრაციული ზომის მიღება ნიშნავს შეგნებულად გაანთავისუფლოთ ისინი მძიმე სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან და მით მიეცეთ საშუალება კვლავ განაგრძონ წინანდელი დანაშაული მოღვაწეობა. ადგილობრივ მოსახლეობაზე მორალური ზეგავლენის თვალსაზრისით ამ შემთხვევაში ადმინისტრაციული გადასახლების გამოყენება არის აგრეთვე სრულიად მიუღებელი, ვინაიდან ასეთი ზომა ყოველთვის ტოვებს ნიჟარს ექვისათვის, თუ რამდენად სამართლიანი იყო წამოყენებული ბრალდებანი, ასეთ ექვს არა აქვს ადგილი, როცა სასჯელს ადგენს თუნდაც საგანგებო სასამართლო.

ამის გამო და აგრეთვე ვლებულობ რა მხედველობაში რევ. მოძრაობის სიფართოვესა და სერიოზულობას, რომელიც მოედდა ხსენებულ მაზრებს, აგრეთვე მოსახლეობაზე ნამდვილი მორალური ზეგავლენისათვის, მე ვფიქრობ, რომ იქნებოდა უფრო კანონიერი და შესაფერისი იმ დავალებისა, რომელიც პოლ. ალფტანს აქვს, წინადადება მიეცეს ხსენებულ აფიცერს მსგავს შემთხვევებში დააწესოს სამხედრო სავსელე სასამართლოები, რომელთა მსჯავრს უნდა გადაეცეს გამოძიების შედეგები ასეთ ბრალდებებზე“.

მალე რევოლუციამ გააუქმა როგორც შირინკინის, ისე ალფტანის გეგმები. გამოიცა 17 ოქტომბრის მანიფესტი. ამნისტიამ გაანთავისუფლა აქ ჩამოთვლილი პირთა დიდი ნაწილი, — ზოგი გზიდან დაბრუნდა, ზოგიც გადასახლებიდან.

„რა გვქონდა და რა გვაკლდა“

ამ სათაურით ქვემოთ დაბეჭდილი ხელმოწერელი და უთარი-
ლო წერილი აღმოჩნდა საქართველოს ცენტრო-არქივში.

ჩვენ მას ვბეჭდავთ სრულიად უცვლელად. წერილის ავტორის
ვინაობა რედაქციამ ჯერ არ იცის, შეიძლება ის ახლო მომავალში
გამოვარკვიოთ. უთუოდ წერილი ეკუთვნის ერთ-ერთ ძველ ბოლშე-
ვიკს. მისი შინაარსი და რევოლიუციონური სტილი დამამტკიცებე-
ლია 1905 წ. ოქტომბრის მანიფესტის შემდეგ წარმოებული სოც.
დემოკრატიის ღმრავლესობის (ბოლშევიკების) ტაქტიკისა.

წერილი ნათლად გვიხატავს ბოლშევიკ-მენშევიკებს შორის მა-
შინდელ წარმოებულ დავას ტაქტიკურ კითხვაში.

ჯერ კიდევ ბრიუსელ-ლონდონის რ.ს.დ.მ.პ. მეორე ყრილობაზე
გამოიჭედა ორი ტაქტიკა თვითმპყრობელობასთან საბრძოლველად.
პირველი ლენინის, მეორე მარტოვის ჯგუფისა.

მარტოვის მიმდევრები ვერ დაარწმუნა პოლიტიკურმა სიტუა-
ციამ უარი ეთქვათ იმ ლიბერალურ-კადეტურ ტაქტიკაზე, რომელიც
მათ თავიდანვე დასჩემდათ და რომელიც იყო გაგრძელება ეკონო-
მისტების პროგრამის და ტაქტიკისა.

ისტორიულად ცნობილია, რომ 1905 წ. რევოლიუციის დამარ-
ცხების ერთ-ერთ მიზეზი პროლეტარიატის შეიარაღებული აჯანყე-
ბისათვის მოუშაადებლობა იყო.

სრულიად არ გამართლდა მენშევიკების ის აზრი, თითქოს რუ-
სეთში მომქმედი სხვადასხვა წერილ-ბურჟუაზიული პარტიები პრო-
ლეტარიატის მოკავშირედ დარჩებოდნენ ბოლომდის, რევოლიუციას
ნამდვილ დემოკრატიულ რესპუბლიკამდის მიიყვანდნენ.

დამფუძნებელი კრების მოწვევა მხოლოდ მის შემდეგ შეიქნა
ბურჟუაზიის ლოზუნგით, როდესაც ის, ესე იგი, დამფუძნებელი კრე-
ბა, კონტრ-რევოლიუციის დასაყრდნობ საშვალებათ გახდებოდა
პროლეტარიატის წინააღმდეგ, ხოლო სანამ იგი რევოლიუციონერ
მოთხოვნას აყენებდა, ბურჟუაზია მისი წინააღმდეგი იყო. და ამიტომ

დაუპირდაპირა მას ბურჟუაზიამ სახელმწიფო სათათბირო, რათა რევოლუციონური მოძრაობა შეენელებინა და საზღვარგარეთ ნდობა მოეპოვებინა.

ამრიგად საყოველთაო, თარული, თანასწორი და პირდაპირი კენჭის ყრით არჩეული დამფუძნებელი კრება შეცვლილ იქნა 17 ოქტომბრის მანიფესტით სახელმწიფო სათათბიროს კონსტიტუციით.

ბოლშევიკური ხაზი წერილში დაცულია თავიდან ბოლომდის, ის აკრიტიკებს რევოლუციონურ თვითმართველობას, რომლის შექმნას გვირჩედა მენშევიკი მარტოვი. მარტოვს რევოლუციონური თვითმართველობის საშვალეებით სწადდა დამფუძნებელი კრების მოწვევა და ამ თვითმართველობას უპირდაპირებდა დროებით რევოლუციონურ მთავრობას. ამის მაგალითად ასახელებდა გურიის რევოლუციონურ თვითმართველობას. მართალია, გურია 1905 წ. პერიოდში წარმოადგენდა რევოლუციონურ თვითმართველობას, მაგრამ ეს თვითმართველობა გურიამ მოიპოვა შეიარაღებული ბრძოლით, ტერორით და ბოიკოტით. გურიის მაგალითი როდი ამართლებდა მარტოვის ტაქტიკას, პირიქით, ის ამართლებდა ბოლშევიკების ტაქტიკას, თუმცა იმ განსხვავებით, რომ მუშაობა მენშევიკების სახელით სწარმოებდა, მაგრამ მასა ბოლშევიკურ ტაქტიკას აწარმოებდა.

მაგალითები: 1) შეიარაღებული რაზმის შექმნა გურიაში და მისი სამხედრო ყაიდაზე გაწრთვნა; წითელი რაზმი შემდგარი იყო ულარიბის გლეხობისაგან და გაბედულ რევოლუციონერებისაგან. ის მოქმედებდა როგორც სამხედრო არმია; მას ყავდა ათეულები და ასეულები, რომელთაც მეთაურობდნენ მეფის ჯარში ნამყოფი ოფიცრები, უნტერ-ოფიცრები და სალდათები.

2) მასიური ტერორი გურიაში, რომელიც ხშირად ორგანიზაციის გარეშე სწარმოებდა.

3) სახელმწიფო დაწესებულებებისადმი ბოიკოტის 100 % განხორციელება და სხვა.

ეს ფაქტები ეწინააღმდეგებოდა მარტოვის ტაქტიკას. თუ ერთ შემთხვევაში ძალა-უფლების საკითხში გურიის მაგალითი—მისაღები იყო, მაშინ მისაღები უნდა ყოფილიყო მარტოვისათვის ის მეთოდებიც, რომელსაც გურია აწარმოებდა რევოლუციონური თვითმართველობის თუ მთავრობის შესაქმნელად, რევოლუციონური თვითმართველობის შემოღება გულისხმობდა ბურჟუაზიასთან კოალიაციას, რასაც სოც. დემოკრატიის ერთი ნაწილი—მენშევიკები, ბოლომდის გაყვა. დროებით რევოლუციონური მთავრობა კი გულისხმობდა

პროლეტარიატის დიქტატურას, რომლის ლოლიკური შედეგი სოციალისტური რევოლუცია უნდა ყოფილიყო. სწორეთ ამ ტაქტიკის გაგრძელება იყო ოქტომბრის რევოლუცია რუსეთში 1917 წელს.

როდის გაიმარჯვებს რევოლუციონური თვითმართელობა? უთუოდ მაშინ, როდესაც ის ეყრდნობა რეალურ ძალას და როდესაც ის წარმოიშვება შეიარაღებული აჯანყების შედეგებიდან. ამიტომ წერილის ავტორი სწერს: „ან უნდა ამ შეიარაღებულმა აჯანყებამ გაიმარჯვოს და მით უზრუნველყოს ამ „თვითმართელობის“ არსებობა, ანდა თვითმპყრობელობა ამ თვითმართელობებს გააუქმებს. ასეთი ბედი მოელის ხალხის ყოველ თვითმართელობას, თუ ის აჯანყებულთა გამარჯვებაზე არაა დამყარებული. სწორედ ამაში იყო დავა და განსხვავება მეუმცირესებთან. სწორედ ამიტომ იყო, რომ ჩვენ, ბოლშევიკები, ვინათლებოდით ბლანკისტებათ, რადგან რევოლუციონურ მომენტს სწორად აფასებდა ჩვენი ფრაქცია და დღის წესრიგში შეიარაღებას სვამდა და პროლეტარიატს მიიწვევდა საერთო სარუსეთო შეიარაღებული აჯანყებისათვის. მენშევიკების მოტივები სახელმწიფო სათათბიროში მონაწილეობის მიღების შესახებ უტყუარი საბუთი იყო რევოლუციონური მოძრაობის შენელებისა და რეფორმიზმის გზაზე დადგომისა.

ეს მომენტი ავტორს საუცხოვოდ აქვს დაფასებული და სწერს: „ასე, იარაღის შოვნა და მეტრძოლ რაზმების გაწვრთნა-შეიარაღებას აი, საით უნდა მიმართოს ჩვენმა პარტიამ თავისი უმთავრესი ძალ-ლონე, აი, რის განხორციელებას უნდა შეუდგეს დღეიდანვე ჩვენი პარტიული ორგანიზაციები. და როცა ეს პირობა შესრულდება, როცა ჩვენი ორგანიზაციები განახორციელებენ ამ მძიმე საქმეს, მაშინ, მხოლოდ მაშინ შეიძლება საერთო პოლიტიკური გაფიცვა გადაიქცეს საერთო შეიარაღებულ აჯანყებად და ბოლო მოუღოს ყოველგვარ მეფის მთავრობას რუსეთში. წინააღმდეგ შემთხვევაში—თვითმპყრობელი მონარქია „სახელმწიფო სათათბიროში“ გადაინათლება კონსტიტუციონალურ მონარქიით და მაშინ შეერთებული მეფე და ბურჟუაზია, მუდმივ ჯარზე დამყარებულნი, მედგრათ გადაელობებიან პროლეტარიატს გზაში და მით შეაფერხებენ მის მსვლელობას სოციალიზმისაკენ“.

ამ მთელი ტაქტიკა ბოლშევიკებისა, რომელიც ერთხელაც არ შეცვლილა, სანამ 1917 წ. ოქტომბრის რევოლუცია გაიმარჯვებდა.

ამ ყველაფერი ნათელია. საუცხოვოდ არის შეფასებული მომენტი და წერილის სათაურიც მოხდენილი მოუნახავს ავტორს: „რა გვქონდა და რა გვაკლდა“.

რა გვქონდა და რა გვაკლდა.

რუსეთის საერთო პოლიტიკური გაფიცვა და ალაგ-ალაგ მთავრობასთან შეიარაღებული შეტაკება, აი ის დიადი ისტორიული აქტი, რომლის მსგავსი ჯერ არ ახსოვს მსოფლიო ისტორიას.

ეს გაფიცვა როგორც თავისი სიმძლავრით, ისე შედეგითაც, დიდად განსხვავდება წინანდელ კერძო გაფიცვებისაგან: ის, რაც კერძო ცალკალე გაფიცვებში მრავალ წელთა განმავლობაში ვერ გააკეთეს—ეს სულ რამდენიმე დღეში მოახდინა შეერთებულმა გაფიცვამ. მან მძლავრი თვითპყრობელობა წააფორბილა, მანამდე მედგარი მეფის მთავრობა წელში მოხარა და გამოგლიჯა 17 ოქტომბრის მანიფესტი, ამ მანიფესტით მან სინდისის, სიტყვის და კრებების თავისუფლება აღიარა და მით „დასთმო“ ის იარაღი, რომლითაც მისი საკუთარი კლბო უნდა გაიკედოს, ამას ის თვითონაც კარგათ გრძნობდა და თუ ეს მაინც ჩაიდინა, იმიტომ, რომ მიტანილი საერთო იერიში მოეგერებინა, საზოგადოების ერთი ნაწილი პროლეტარიატისათვის ჩამოეშორებინა და მით რევოლუცია შეესუსტებინა. იმედმა არ უმტყუნა: ბურჟუა-ლიბერალები დაკმაყოფილდნენ, ისინი სამადლობელ დეპეშას დეპეშაზე უზავნიან და მტკიცე ერთგულებას აღუთქვამენ. მეფე მათ კანონმდებლობაში მონაწილეობის მიღებას პირდება—სახელმწიფო სათათბიროს უფლებას აფართოვებს და მათ ზომ ამის მეტი არა უნდოდათ რა, მათი რევოლუცია აქ გათავდა, ისინი ახლა გამარჯვებას დღესასწაულობენ.

არ ცხრება მხოლოდ პროლეტარიატი. ის მედგარ ბრძოლას უცხადებს მეფის მანიფესტს, ააშკარავებს მის ვერავობას და არაოაობას; მან კარგათ იცის, თუ რას ნიშნავს შემკრთალი მეფის შერყეულ ტახტზე დატოვება და აი, ის იწვევს სოციალ-დემოკრატიის დროშის ქვეშ ყველა წამდელი თავისუფლების მოყვარეს თვითმპყრობელობის სრულიად მოსასპობათ—ის იწვევს ყველას შეიარაღებულ აჯანყებას ძირიან-ფესვიანად ამოაგდოს მეფის მთავრობა და მის ნანგრევებზე ააშენოს დემოკრატიული რესპუბლიკა—აი ის ლოზუნგი, რომელიც 9 იანვრის შემდეგ დაისახა რუსეთის რევოლუციონერ—სოციალ-დემოკრატიულმა პროლეტარიატმა და რომელიც დაასაბუთა და მიიღო მის პარტიის მესამე კრებამ. ამ ლოზუნგით იყო გამსჭვალული რუსეთის რევოლუციონერი პროლეტარიატი, ეს რწმენა უფრო გაამაგრა და განამტკიცა მასში ცხოვრების მიმდინარეობამ: ოქტომბრის საერთო გაფიცვამ სავსებით დაამოწმა ამ ლოზუნგის სისწორე, მეფის მანიფესტმა და მის შემდეგ მომხდარ ამბებმა ყველა რევოლუციონერი სტიქიურად შეაყენა ამ გზაზე. სხვანაირად არც შეიძლებოდა მომხდარიყო, ოთხიოდე „თავისუფლების“ დღე, დიდი გაკვეთილის დღე—ერთი იყო ყველასათვის. ამ დღეებმა აშკარად დანახვა თვით ბრმებსაც-კი, თუ რას ნიშნავს რუსეთში თავისუფლება, როცა ის გამარჯვებულ აჯანყებით არაა მოპოებული. ჩვენ ამ „თავისუფალ“ დღეებით მაინც ვიპარგებლეთ; გაიმართა პოლიტიკური მიტინგები, მთელი რუსეთის ქალაქები შეიმოსა წითელი დროშებით, გაჩაღდა პოლიტიკური აგიტაცია. ამ საერთო ფერხულში იყო ჩაბმული თბილისიც. ეს „თავისუფალი“ დღეები, როგორც მოსალოდნელი იყო, გაფრინდა და ჩვენ ისევ ძველ ბუნაგში ამოვყავით თავი.

ებლა ჩვენ შეგვიძლია ანგარიში გაუწიოთ ჩვენ თავს, ნაწიზილოთ, თუ როგორ შეხვდა ჩვენი პარტია ამ დღეებს—რა ქონდა მას და რა აკლდა.

თბილისში მომადარ მიტინგებში დაგვანახვა, რომ სოციალ-დემოკრატიის გავლენა, მუშათა კლასის გარდა სხვა კლასებზედაც დიდია. მის დროშის ქვეშ ასი ათასობით ხალხი იყრიდა თავს, მის ორატორებს ყველა გულდანით უსმენდა, მისი წინადადებები ერთხმად გავიოდა. მის ბრძოლის ლოზუნგებს, — ძირს თვითპყრობელობა, გაუმარჯოს საერთო შეიარაღებულ აჯანყებას და სხვ. ყველა აღტაცებით იმეორებდა, ერთი სიტყვით, სოციალ-დემოკრატია იყო ხელმძღვანელი მრავალრიცხოვან მიტინგებისა. პარლეტარიატი და დიდი ნაწილი წვრილი ბურჟუაზიისა სოციალ-დემოკრატიის დროშას მისდევდა, მის ხელმძღვანელობას ღებულობდა. ეს უმთავრესი პირობა მეფის მთავრობის გასანადგურებლად იყო. არ იყო მხოლოდ ერთი რამ — ი ა რ ა ლ ი, დიან, არ იყო იარაღი, ცარიელი ხელით კი მტერს ვერ შეებედეთ, ის უძველესი დაგვამარცხებდა. სოციალ-დემოკრატიის სიტყვამ თავის საქმე გააცეთა — ხალხის გულში საუფუნოებით მოგროვილი გრძნობა — ზიზღი მტარვალთა მიმართ — აბოპოქრდა, ის გამოსავალს ეძებდა, სიტყვას საქმეთ კტევას მოითხოვდა, მაგრამ... საქმე არსად იყო, რადგან იარაღი არსად იყო. აქ ყველამ აშკარად დაინახა იარაღის მნიშვნელობა და ისინიც კი, ვინც წინათ შეიარაღებულ აჯანყებას უსაქმოთა ოცნება ეძახდნენ, ახლა ხმა მალა გაჰკიოდნენ: „საერთო შეიარაღებულ აჯანყებას გაუმარჯოს“.

შეიარაღებულმა პრაქტიკამ ერთხელ კიდევ დამტკიცა შეიარაღების ძეო-რია და შეიარაღებული აჯანყება საერთო ლოზუნგით აქცია (ამით „რევოლუციონერ თვითმართველობაზე“ და „არა ლეგალურით შედგენილ დამფუძნებელ კრებაზე“ ბაასი ისტორიის ჩაბარდა*).

მაგრამ არც ეს კმარა, საქმე ის კი არაა, რომ შეიარაღების სურვილი გამოვსთქვათ, საქმე ამ სურვილის განხორციელებაა. როგორ უნდა მოხდეს შეიარაღება — აი ის საჭირობოროტო კითხვა, რომელიც დღესაც პასუხს მოითხოვს. თბილისის მიტინგებზე ბევრმა ორატორმა მიმართა ხალხს და შეიარაღება შეუცვითა — „შეიარაღდით, შეიარაღდით“, გაისმოდა ტრიბუნიდან, ამ სიტყვების მოსმენის შემდეგ ბევრმა ასეთი კითხვით მომმართა: „როგორ და რანაირად შევიარაღდეთ, სად ვიშოვოთ ან როგორ შევიანხოთ იარაღი. პოლიცია წაგვართმევს და ჩვენც დაგვკისო“. ეს კითხვა ძალაუფლებურად ებადებოდა თავში თვითუფლ მსმენელთაგანს. მართლად, ვინ უნდა იკითხოს იარაღის შოვნის და მისი შენახვის საქმე? შეუძლია თვითუფლ მუშამ ან მოქალაქემ შეიძინოს იარაღი და გაჭირვების დროს გამოიყენოს? არა, ეს მათ არ შეუძლიათ, მათ ამისათვის არც დრო აქვს, არც სახსარი, ამიტომ მათ იმედზე დარჩენა შეიარაღებულ აჯანყების სრული უარყოფა

*) უნდა შევნიშნოთ, რომ როდესაც „დიდებული“ მარტოვი „რევოლუციონერ თვითმართველობაზე“ შედგენილ დისერტაციის იკავდა შეიარაღებულ აჯანყების საწინააღმდეგოთ, ის მუდამ კავკასიაში არსებულ „რევოლუციონერ თვითმართველობაზე“ გვითითებდა (გურია ჭონდა სახეში) და გვარწმუნებდა, რომ ანაირი „თვითმართველობებიდან“ დამფუძნებელი კრება წარმოიშვებაო; ეს კრება კი მისი აზრით თვითმპყრობელობას გაუქმებულათ გამოაცხადებდა და დემოკრატიულ რესპუბლიკას დაამყარებდა. ეხლა გურიაში აჯანყება, ორში ერთი: ან უნდა ამ შეიარაღებულმა აჯანყებამ გაიმარჯვოს და მით უზრუნველყოს ამ „თვითმართველობების“ არსებობა, ანდა თვითმპყრობელობა ამ „თვითმართველობებს“ გააუქმებს. ასეთი ბედი მოელის ყოველ ხალხის თვითმართველობას, თუ ის აჯანყებულთა გამარჯვებაზე არაა დამყარებული.

იქნება. მათ შეუძლიათ მხოლოდ ნივთიერად დაეხმარნენ ამ საქმეს, თვით საქმე-კი პარტიულ ორგანიზაციებმა უნდა აიღონ ხელში.

მხოლოდ გამოცდილ პირებისაქან შემდგარ კონსპირატიულ ორგანიზაციას შეუძლია სასტიკად აღკვეთილი იარაღის შოვნა და მისი დრომდე შენახვა; სპეციალურად ამ საქმეზე მიჩენილ ორგანიზაციამ უნდა იზრუნოს როგორც იარაღის, ისე მის საწყობების შეძენაზე. თუ ეს ასე არ მოხდა, სიტყვა შეიარაღება სიტყვად დარჩება, ხალხი კი უიარაღოთ, ისე როგორც ოქტომბრის მიტინგზე იყო.

შეიარაღების საქმე უნდა ითავოს პარტიამ, ამას მოითხოვს სასტიკი აღკვეთილობა. ეს საქმე ძალიან ძნელია, მაგრამ შეუძლებელი კი არაა.

იარაღს შოვნა-შენახვის გარდა მოხმარებაც უნდა. უჩვეუ კაცს რომ მაგალ. თოფი მისცე, ის მას ვერაფრით გამოიყენებს. ჩვენ საქმე გვაქვს მთავრობის გაწვერთნილ ჯართან, საჭიროა ჩვენი მებრძოლნიც ასევე იყვნენ დაწვრთნილნი, როგორც იარაღის ხმარებაში, ისე მტერზე მოჩერებულად დაცემაში. თავის თავად ცხადია, რომ ჩვენ მთავრობის ოდენ ჯარს ვერასოდეს ვერ გამოვიყვანთ (ეს არც საჭიროა), მაგრამ რამოდენიმე ასი კაცთაგან შემდგარი რაზმი კი შეგვიძლია ეი-ყოლიოთ. ეს რაზმები საერთო მღელვარების დროს ბევრს, ძალიან ბევრი საქმეს გააკეთებენ. 18 ოქტომბრის (მანიფესტის გამოცხადების პირველ დღეს), რომ რამოდენიმე ასი კაცი ყოფილიყო შეიარაღებული და გაწვრთნილი თბილისის ყველა მთავრობის დაწესებულებებს და სიმაგრეებს ადგილად ჩაიდგებდა რევოლუცია ხელში და ადმინისტრაციას და ჯარსაც შეთაურებს მოაშორებდა. მაგალითად, ამ დღეს სასახლის ახლოს დიდი მიტინგი მოხდა, ხალხს „დვორეცამდე“ მშვიდად შეეძლო მისვლა, არავინ უშლიდა. საქმარისი იყო ჯი თავგამოდებული გაწვრთნილი მებრძოლი, რომ სასახლე და მის ახლო-მახლო ჯარის იარაღი ხელში ჩაეგდო; გაცილებით ნაკლები ძალა იყო საჭირო სახელმწიფო ბანკის ასაღებათ; მეტრის ციხის დაკერა და „ყარაულის“ იარაღის წართმევაც სულ ადვილი იყო: აუარებელი ხალხი მიაღდა ამ ციხეს და წინააღმდეგობა არავის გაუწევია; არსენალზე დაცემაც ადვილი იყო, რადგან თავგზადაკარგულ მთავრობამ ზომები ვერ მიიღო რა. ასეთი ზედნიერი შემთხვევა, მთავრობის დაბნევა, რასაკვირველია, იშვიათი მოვლენაა, მაგრამ მებრძოლი რაზმების ყოლა მით უფრო საჭიროა. პარტიზანული ბრძოლა საუკეთესო საშუალებაა დღევანდელ პირობებში და ეს მებრძოლი რაზმები აქაც დიდ საქმეს გააკეთებენ. მეტყვიან: ეგ კარგი პლანია, მაგრამ განხორციელება შეუძლებელია. სულაც არა, აქ შეუძლებელი არაფერია, საქმის სიმწელე მის შესრულებლობას სულაც არ ხიშნავს. დიახ, ეს ძნელი საქმეა, ესევე ძნელია როგორც თვითმპყრობელობის დაშლობა, შეუძლებელი კი არც ერთია, არც მეორე.

ორში ერთი: ან უნდა ჩვენ ეს სიმწელე დავძლიოთ, ხსენებული რაზმები შევადგინოთ და მით თვითმპყრობელობასთან ბრძოლა ჩვენი გამარჯვებით დაებაოლაოთ, ანდა შეურიგდეთ მონარქიის არსებობას და დემოკრატიულ რესპუბლიკას გამოვეთხოვით.

იმ დრომდე, სანამ ხალხს მებრძოლი რაზმები არ წაუძლევია წინ და თავის იარაღით და მამაცობით მასაც იარაღს და სიამაყეს არ შესძენს, შეიარაღებულ აჯანყებაზე ლაპარაკი. და, მაშასადამე, თვითმპყრობელობის სრულიად განადგურებაზედაც, ცარიელ სიტყვას ვერ გასცილდება.

რაც შეეხება ჯარის ჩვენკენ გადმოსვლას, ესეც მხოლოდ მაშინაა მოსალოდნელი, როცა ის ზნეობრივ ძალასთან ერთად ფიზიკურ ძალასაც დაინახავს ჩვენში.

თბილისში მიტინგების დროს, ცხენის დაფრუტუნებაზე და ზან ცარიელ ფურცულის რახრახის ზმაზე, ხალხი ზშირათ თავზარდაცემული გარბოდა ერთმანეთზე ყირამალა გადადიოდა. ამის მნაავეი ჯარი, რაც უნდა დიდი კავშირები გვექონდეს მასთან, ჩვენცენ არას დროს არ გადმოვა.

ასე, იარალის შოვნა და მებრძოლ რაზმების გაწერთნა-შეიარაღება—აი, საით უნდა მიმართოს ჩვენმა პარტიამ თავის უმთავრესი ძალღონე, აი რის განხორციელებას უნდა შეუდგეს დღეიდანვე ჩვენი პარტიული ორგანიზაციები. და როცა ეს პირობა შესრულდება, როცა ჩვენი ორგანიზაციები განახორციელებენ ამ მძიმე საქმეს, მაშინ, მხოლოდ მაშინ, იქცევა სიტყვა შეიარაღებული აჯანყებათ საქმეთ, მაშინ და მხოლოდ მაშინ შეიძლება საერთო პოლიტიკური გაფიცვა გადაიქცეს საერთო შეიარაღებულ აჯანყებათ და ბოლო მოუღოს ყოველგვარ მეფის მთავრობას რუსეთში.

წინააღმდეგ შემთხვევაში—თვითმპყრობელი მონარქია „სახელმწიფო სათათბიროში“ გადინათლება კონსტიტუციონალურ მონარქიით და მაშინ შეერთებული მეფე და ბურჟუაზია, მუდმივ ჯარზე დამყარებულნი, მედგრათ გადაელობებიან პროლეტარიატს გზაში და მით შეაფერხებენ მის მსვლელობას სოციალიზმისაკენ.

ციხის ცხოვრება და არალეგალური მუშაობა

(1919 წლის მეორე ნახევრიდან 1921 წლამდე — მენშევიკების
ბატონობის ხანაში).

ცნობილია, რომ მენშევიკური მთავრობა მთელი თავის „ნაძ-
რახ სიცოცხლის“ განმავლობაში, უსახელო და სამარცხვინო სიკვდი-
ლის უკანასკნელ წუთამდე, ისე იკბინებოდა, როგორც შემოდგომაზე
გამწარებული ბუზი.

„სოციალისტი“ რამიშვილი და მისი საგანგებო რაზმის უფრო-
სი, ძველი რევიმის ყოფილი ბოქაული კედია „სიმწრის ოფელში გა-
წურულნი „დაულალავად“ ნადირობდენ: ხერცთა და დაპატიმრებანი
ჩვეულებრივ მოვლენად გიდაიქცა.

მეტეხის და ქუთაისის ციხეები სავსე იყო საქართველოში მო-
მუშავე ბოლშევიკებით. მომეტებული რიცხვი ხელმძღვანელი და აქ-
ტიური ამხანაგებისა მენშევიკურ მთავრობას 1919 წლის მეორე ნა-
ხევრის დამლევს მეტეხში ჰყავდა გამომწყვდეული.

ტყვე-ამხანაგები ციხის კედლებიდანაც ცდილობდენ მენშევიკუ-
რი მთავრობის შეწუხებასა და მასთან აშკარა ბრძოლის წარმოებას.
სხვათაშორის მაგონდება ერთი ასეთი ბრძოლის ეპიზოდი. ჩვენ მიერ
მოპოვებული უფლებების თანახმად ჩვენი საკანების კარები დღითა
და ღამით ღია იყო. თავისუფლათ დაედოდი ერთმანეთთან, კო-
რიდორებში და ციხის ეზოში, საკანში არ გვედგა „სახელგანთქმუ-
ლი“ „პარაშკა“, ყოველთვის თავისუფლათ გახვიდოდით საპირფარე-
შოში და სხვა.

მაგრამ აი, ერთ სადამოს, როცა ციხის ეზოს უკვე სიბნელე
აწვებოდა, ქურდულათ შემოპარულიყო თავისი ამალით ნოე რამი-
შვილი ციხის დასაჯალიერებლათ. ბატონ მინისტრს აწუხებდა ალ-
ბათ ბაქოელი გრადონაჩაღნიკის ცნობილი მარტინოვის პოზისა და
„სიდიადის“ ჩვენების სურვილი.

გრადონაჩაღნიკმა მარტინოვმაც სწორედ შეღამებისას იცოდა შემახიის დიდი ციხის დათვალიერება. ჩინ-ორდენებში ჩასხმული, ამალით გარშემორტყმული, დიდი, მოვერცხლული, მოღვალინებული გერმანული ხმლით გვერდზე უნდა გენახათ თვითმპყრობელობის დამცველი ამ ერთგული ძაღლის უხეში პოზა და გამოლაპარაკება. დიდი ცერემონიით, „სმირნას“ დაძახილზე, სწრაფი სამხედრო სალამის მიცემასთან ერთად თვალის დახამხამებაში იღებოდა მის წინაშე თვითეული საკანის კარები, ისიც სასწრაფოდ შემოსდგამდა ფეხს შიგ და „სმირნაზე“ გაჩერებულ ტყვეებს მხეცურ თვალებს მიაშტერებდა, ჟანდარმი ჟანდარმულად იკითხავდა რამეს და ისევ უკან მოტრიალდებოდა. ყველაფერი ეს ხდებოდა სწრაფად, „წესიერად“, „მწყობრად“, თითქმის უსიტყვოდ და ამაში ხედავდა ეს გათახსირებული ძველი რეჟიმის ჩინოვნიკი თავის ძლევა-მოსილებას.

მინისტრი ნოე რამიშვილის ოცნებაც ეს იყო: „ჩამოვივლი ყველა საკნებს, ჩემს წინ სასწრაფოდ გაიღებიან მაგრათ ჩაკეტილი რკინის კარები, ამაყად გადავხედავ ტყვე ბოლშევიკებს. ჩემს გარშემო ჩემი ამაღა იდგომება „სმინაზე“ გაჩერებული, ორ ღერ სიტყვას ამაყად ვესვრი თუ რაიმე მკითხეს, სასწრაფოდ გამოვბრუნდები და რკინის კარები ისევ მაგრათ ჩაიკეტება. სრული წესიერება, მორიდება, სიწყნარე და წესრიგი. ეს იქნება აქ საუკეთესო სურათი ჩემი „ძლევა-მოსილების“. ასე ფიქრობდა მინისტრი, მაგრამ იმედი გაუცრუვდა. ნაცვლად „წესიერებისა“ და „მორიდებისა“ პირველ კორიდორში ფეხის შემოდგომისთანავე მას ესმის კრიამული, სიცილ-ხარხარი და ლაპარაკი. ბოლშევიკები თავისუფლად დასეირნობენ კორიდორებში, ყველა საკანის კარები ღია არის. „რამიშვილი, რამიშვილი“, ესმას მას ამავე დროს იქიდან აქედან რამდენიმე ირონიით საესე ხმა.

„რა უმსგავსობაა, რა უზრდელობაა, რატომ არის ღია საკანის კარები, რატომ არ არიან ჩაკეტილი ბოლშევიკები? სად არის წესიერება?“ — საშინელის სიბრაზით და გაბოროტებით ჩაილაპარაკა მან და კბილების კრაქუნით ციხის კანტორაში შეიქრა.

რა მოხდა იქ, როგორი განკარგულება გასცა „სოციალისტმა“ მინისტრმა, ჩვენ არ ვიცოდით.

მხოლოდ შუალამის შემდეგ ჩვენ გამოგვაღვიძა ერთ-ერთი საკანიდან მოულოდნელმა ბრახუნმა და დაძახებამ: აშხანაგებო! ჩვენ დაუკეტივართ ამ ავაზაკებს ჩუმად, ქურდულად... ადექით ზედ, დადამტვრიეთ კარები!..

წამოვიშალენით... შთელი ციხე ფეხზე დადგა. კარებზე მართ-

ამ დღეს ველარაფერს გახდენ. ყველაფერი მიწყნარდა და ჩვენ მთელი დღე და ღამე ღია კარებში ვიმყოფებოდით. აშკარა იყო, რომ ნოე რამიშვილი და მისი აგენტები ახალი იერიშის მოსატანად

ემზადებოდნენ, რაც იმათ მოახერხეს მხოლოდ მომხდარი ამბის შესა-
 მე დღეს.

საგანგებოთ, ახლათ დამზადებული რკინის საკილტავებითა და
 ვეებერთელა ახალი ბოქლომებით ხელში, გაძლიერებული შეიარაღე-
 ბული რაზმის საშვალებით, რომელსაც წინ მიუძღოდნენ ძველი რე-
 ეიმის პოლკოვნიკები, ციხის ადმინისტრაციის მთელი შემადგენლო-
 ბის თანხლებით და დახმარებით თვითეული საკანი ცალკ-ცალკე
 უხეში ძალით იქნა აღებული ჩვენის მხრით სასტიკი პროტესტისა
 და მენშევიკური მთავრობის ამ მორიგ ავაზაკური მოქმედების გამო-
 მელაფენების მიუხედავად და ჩვენ კარები გამოგვიკეტეს.

მახსოვს, ამხ. ნოე ლეჟავას აღშფოთება და ცხარე შეკამათება
 ძველი რეეიმის ერთ-ერთ გადაბერძალლებულ ოფიცერთან, რომე-
 ლიც ხელმძღვანელობდა ჩვენს ჩაქეტვას. ამ უკანასკნელმა პასუხის
 ნაცვლად შემდეგის თქმა მოახერხა: „რა ვქნათ, ასთეა და“.

შემდეგ დიდ ხანს ვიცინოდით ჩვენ ამ სიტყვების მოგონებაზე
 და ერთმანეთს შეხვედრის დროს ვემასხრებოდით: „რა ვქნა ძმაო,
 ასთეა, ასთეა და ასთეა“.

ამ საქციელით მენშევიკურმა მთავრობამ ერთხელ კიდევ მოა-
 წერა ხელი თავის თავის გაკოტრებას. მორალური გაპარჯება. ჩვენს
 მხარეზე იყო.

რამდენიმე ხნის შემდეგ ჩვენ თანდათანობით მაინც ვაიძულეთ
 ციხის ადმინისტრაცია და მთელი დღის განმავლობაში თავისუფლად
 გამოვდიოდით და შევდიოდით საკანების ღია კარებში.

მენშევიკების მთავრობის უმსგავსო მოქმედებისა და ციხეში
 გამეფებული რეეიმის წინააღმდეგ იმ ხანათ ჩვენ შიმშილობაც გამო-
 ვაცხადეთ და წარუდგინეთ მთავრობას რამდენიმე მოთხოვნილებანი.
 საკმელი არ მიგვიღია 5 დღის განმავლობაში, მთავრობა იძულებუ-
 ლი შეიქნა მოთხოვნილებების უმრავლესობა დაეკმაყოფილებია და
 ბოლოს პარტიის ბრძანებით მოვხსენით შიმშილობა.

მსგავსი კონფლიქტები ციხის ადმინისტრაციასთან და მთავრო-
 ბასთან მრავალგვარი გვექონდა, მაგრამ ყველას ჩამოთვლა აქ საჭი-
 რო არ არის. ყველაფერი ეს ხდებოდა დაწყებული 1919 წლის შე-
 მოდგომიდან 1920 წლის გაზაფხულამდე. გაზაფხულზე კი ჩვენ 1920
 წლის აპრილის დამლევს სრულიად მოულოდნელად თავს დაგვესხენ
 და 200-დე ბოლშევიკები ქუთაისის ციხეში გადაგვაგზავნეს. მაგრამ
 სანამ ამის შესახებ სიტყვას გავაგრძელებდე, მინდა მკითხველს მცირე
 რამ გავუზიარო ციხეში ჩვენი შინაურული, ოჯახური ვითარების

შესახებ. ის, რაც ზემოთ ვსთქვი, უფრო შეეხებოდა, თუ შეიძლება ასე ვსთქვათ, ჩვენს „საგარეო პოლიტიკას“.

მე ვფიქრობ, რომ მთლათ ინტერესს მოკლებული არ არის მაშინ ციხეში მყოფ ბოლშევიკების შინაური ცხოვრების შინაარსის ზოგიერთი მხარეების მოგონება.

ზოგჯერ ციხის შინაური ამბებისა და ერთი-ერთმანეთისადმი დამოკიდებულების გახსენება ციხის კედლების მიტოვების შემდეგ ყველა ჩვენთაგანს ხშირად სიცილათაც არ გვეყოფნის. მაგრამ ამასთანავე იმის უარყოფაც ძნელია, რომ იგი ხშირად საგულისხმო და ყურადსაღებია ციხის კედლების გარეთაც.

ადამიანის საერთო ნაკლი და უარყოფითი მხარეები აქ თითქმის თავის-თავად იჩენენ თავს, ხედავ მას მთელი სიგრძე-სიგანით. ნერვებიც ხომ ციხის პირობებში არავის აქვს დამშვიდებულ მდგომარეობაში.

ციხეში ხდებოდა არჩევნები ციხის კომიტეტის, ამხ. „სტაროსტასი“ და სხვა.

გვექონდა სამეცადინო წრეები, მოხსენებები მომენტზე, თვითგანვითარება, წიგნების კითხვა, პოლიტიკური საკითხების შესწავლა და მთლიანი, ფოლადისებური ფრონტი გარეშე მტერთან, ესე იგი, მენშევიკურ მთავრობასთან და ბოლშევიკური, რკინისებური პარტიული დისციპლინა.

ყველაფერი ეს გამოხატავდა ნაწილობრივ ჩვენი შინაური ცხოვრების შინაარსს, მის დადებით მხარეებს, ნაკლსა და დეფექტებს, გადამახინჯებას, არა ამხანაგურ საქციელსა და სხვას, იქნება იგი პირადული თუ საზოგადოებრივი ხასიათის, შეუძლია გამოიწვიოს ერთგვარი უკმაყოფილება, მოუთმენლობა და შეურთიგებლობა. ამიტომ ყოველგან და ყოველთვის აუცილებელია ზრუნვა მისი გამოსწორებისათვის. მაგრამ ეს ყოველთვის არ ხდება პატარა კონფლიქტებისა და შეხლა შემოხლის გარეშე ერთმანეთს შორის. და აი, აქ უზენაესი სამსჯავრო არის კოლექტივი, უმრავლესობა, რომელიც ყველაფერს საბოლოოთ აწესრიგებს და სწყვეტს.

დაახლოვებით ასევე ხდებოდა ციხეშიაც. დადებითსა და უარყოფით მხარეებზე, ციხის კომიტეტისა და „სტაროსტასი“ მუშაობის ავკარგიანობაზე, პერსონალური თუ საერთო ნაკლისა და დეფექტების შესახებ ლაპარაკი, გამოსწორებისათვის ზრუნვა და სხვა, მაშინ დარჩა შესაძლებელი და აუცილებელი, როცა ციხეში ჩვენი რიცხვი კედლის „დაულალავი“ „მოღვაწეობის“ წყალობით საკმაოდ გაიზარდა.

1919 წლის შემოდგომამდე მეტების ციხეში ბოლშევიკების

რიცხვი ძალიან ცოტა იყო. ვკონებ ენკენისთვის დასაწყისი იყო, როცა 5 თუ 7 ამხანაგი გურიიდან ჩამოგვიყვანეს დაქერილები. ჩემს გარდა ესენი იყვნენ: ამხ. ალექსი იმნაძე, (გურული გლეხი, ბოლშევიკი) გოგვაძე, (სახელი არ მაგონდება), მიხაკო მკურნალი, ბენია თავდიშვილი და კირილე ფირცხალაშვილი.

მაშინ ჩვენ მეტეხის ციხეში დაგვხვდა მხოლოდ სერიოკა ქავთარაძე, კ. ცინცაძე, ღუშეთის აჯანყებაში მონაწილე ამხ. პავლიაშვილი და მასთან კიდევ რამდენიმე ამხანაგები (მათ შორის აფხაზეთიდან ამხ. ფარლავა, ბუღუ მდივანი ამაზე წინ გადაესახლებიათ).

მაგრამ აი, ორიოდ თვის შემდეგ, განსაკუთრებით გურიაში გამოსვლების წინ და ამ გამოსვლების შემდეგ და მასთან რუსეთში ძლევა-მოსილი წითელი ლაშქრის თეთრებზე ზედი-ზედ გამარჯვების გამო, საქართველოში დაიწყო ბოლშევიკებისა და მათი მიმდევარი მუშებისა და გლეხების მასიური ჭერა და მეტეხის ციხეც აივსო მათი რიცხვით.

1919 წლის დეკემბრის შუა რიცხვებში მრავალ ამხანაგთა შორის აქ ისხდნენ შემდეგი ბოლშევიკები: ფილიპე მახარაძე (რომელმაც მალე რამდენიმე ამხანაგთან ერთად ციხის საავადმყოფოდან მოახერხა გაქცევა), გრიშა სარჯველაძე, ალექსი იმნაძე, ვარდენ კალანდაძე, ელიზბარ კალანდაძე, ვალოდია თავართქილაძე, თედორე დოლიძე, გოგია მახარაძე, სიმონ ჟღენტი, ს. გეგეჭკორი, ეშბა, ალექსანდრე მგელაძე, მიხაკო მკურნალი, ანდრო დოლიძე, აღნიაშვილი, გახოკია, ტალახაძე, ვიქტორ სიხარულაძე, გიორგი ჩხეიძე, გიორგი რთველაძე, ფიგატნერი, დათიკო ფოცხიშვილი, გრიშა გოგოტიშვილი, კარაპეტოვი (დავახეთქე), სტანსკი, კამო, ალექსანდრე ერქომაშვილი, გიორგი ელისაბედაშვილი, ნოე ლევაჟა, სილია თოდორია, ვანო ბოლქვაძე, რაქდენ კალაძე, გ. სტურუა, არტემ ბარამიძე, ზალიკო ქიქოძე, ალექსანდრე მახარაძე, მანუკიანი, ეჯიბია (რომელიც ამას წინად ტრალიკულად დაიღუპა ამხ. კოჩეტოვთან ერთად), ნიკო კიკნაძე, ბენო კალანდაძე, ბლაგიძე, გრიგოლ მგალობლიშვილი, შარაშენიძე და სხვები.

ქუთაისის ციხეში სხვათა შორის ისხდნენ თენგიზ ჟღენტი, ბესარიონ გოგია, იპოლიტე ბახტაძე, პარმენ წულუკიძე და სხვები. 1920 წლის მაისის რიცხვებში იქვე მოათავსეს ამხ. მიხა ცხაკაია. ქუთაისის ციხის საავადმყოფოში ამავე დროს იყვნენ ამხ. მამია ორახელაშვილი და შ. ლევაჟა.

და აი, როცა მეტეხის ციხეში ამოდენა ბოლშევიკებმა მოვიყარეთ თავი, ბუნებრივად გამახვილდა ყურები და თვალები ციხეში

ჩვენი შინაური ცხოვრებისა და ნაკლულთაგანგანთა გარშემო. ციხის კომიტეტისა და „სტაროსტას“ მუშაობა ეხლა უფრო რთული და ყურად საღები გახდა, წინანდელი, კარჩაკეტილი მეთოდებით მუშაობა ეხლა აღარ შეიძლებოდა.

გარეთ კავშირის დაქერა, ციხის ადმინისტრაციასთან ოფიციალური წარმომადგენლობა, მრავალი საკითხების მოგვარება და სხვა წინად ხდებოდა დამოუკიდებლათ, არავის არ ეკითხებოდნენ, ორი, სამი კაცის საშეღებით.

ესენი იყვენ ს. ქავთარაძე და კოტე ცინცაძე, რომლებსაც ემორჩილებოდა „სტაროსტა“. ეხლა ეს მდგომარეობა უნდა ძირ-ფესვიანად შეცვლილიყო, მაგრამ კონსერვატიზმი პირველ ხანებში თავისას შერებოდა.

წამოიჭრა „ძალა-უფლების“ საკითხი, რომელსაც ახლა „დემოკრატია“ „წაეპოტინა“. მაგრამ დახეთ, პირველი ცდა ამ მხრით „დამარცხებით“ თავდება. სწორედ ამ დროს (13 დეკემბერს 1919 წელს) გამოვეცი პატარა იუმორისტული გაზეთი „ანათემას გეხლი“, რომლის მიზანი უშთაფრესად ციხის შინაური ცხოვრების უარყოფითი მხარეებისა და პირადი ნაკლის გაკილვაში გამოიხატებოდა. გაზეთს ხელით სწერდა ამხ. ბლაგიძე ისე, რომ ნაბეჭდი გეგონებოდა. როგორიღაც ამ გაზეთის № 1 შემომინახავს, რომელიც ამას წინად ჩემს პირად „არქივში“ აღმოვაჩინე.

ს. ქავთარაძის და კ. ცინცაძის ჯგუფს ამ გაზეთში დავარქვე „ვლადიმეტეხელები“. სიტყვა, „ვლადი“ სიტყვა მეტეხელებს (სიტყვა მეტეხიდან) მივუმატე იმიტომ, რომ სერიოზა და კოტე ამაზე წინ ვლადიკავკავში იყვენ ნამყოფი.

ამით ყველა მიხვდებოდა ვისზე და რომელ ჯგუფზე იყო ლაპარაკი.

ციხის კომიტეტის არჩევნებში ს. ქავთარაძის და კ. ცინცაძის ჯგუფის „გამარჯვების“ შესახებ იუმორისტული გაზეთი „ანათემას გეხლი“ შემდეგს სწერდა: „როგორც სარწმუნო წყაროებდან გავიგეთ, „ვლადიმეტეხელების“ წინააღმდეგ „ოპოზიციის“ ბრძოლამ ჯერ-ჯერობით მხოლოდ ის ნაყოფი გამოიღო, რომ არც ერთს ძირითად მცხოვრებს სამინისტრო პორტფელი არ ერგო. ძალა-უფლებას ისევ „ვლადიმეტეხელები“ დაეპატრონენ. როგორც ავი ენები გადმოგვეცემენ, მიზეზი ამის ყოფილა არჩევნების „სუროგატი“.

როგორც ზევით ვსთქვით, ციხის იუმორი მიზნად ისახავდა ჩვენი საკუთარი ნაკლის გაკილვას, სადაც პირდაპირ კი არ იყო ლაპარაკი კონკრეტულ ნაკლზე და უარყოფით მხარეებზე, მაგრამ ცი-

ხეში მყოფი ამხანაგები ყველანი მიხვდებოდა, რომ იქ ყველაფერი ნათქვამი იყო ქარაგმულათ, გადაკვრა-გადმოკვრით და უნდა წაკითხულიყო სტრიქონსა და სტრიქონ შუა დაფარული აზრი თვითთვის ნაკლისა და უარყოფითი მხარეების შესახებ.

ეს თავისებურ თვითკრიტიკას შეიცავდა ციხის ცხოვრების სინამდვილეში.

რამდენიმე ხნის შემდეგ ციხის კომიტეტისა და „სტაროსტას“ მუშაობის წინააღმდეგ უკმაყოფილება გაიზარდა. უმოქმედო, ბიუროკრატიული, ციხის მასასთან მოწყვეტილი იყო. დაინიშნა საერთო კრება. სასტიკი კრიტიკის ქვეშ გატარდა კომიტეტის მუშაობა, რომელშიაც მთავარ ხელმძღვანელებათ ითვლებოდნენ ს. ქავთარაძე და კ. ცინცაძე. ხდება ხელ-ახალი გადარჩევა, სდგება ახალი კომიტეტი, სადაც უმრავლესობას ეხლა მუშური ელემენტები შეადგენდნენ. კომიტეტის შემადგენლობაში შედიოდნენ გიორგი სტურუა, გიორგი რთველაძე, ა. დოლიძე და სხვები. ქავთარაძე და ცინცაძე არ იქნენ არჩეული კომიტეტის ახალ შემადგენლობაში „სტაროსტათ“ არჩეულ იქნა გრიშა სარჯვალაძე.

ახალმა კომიტეტმა გამოაცხატა მუშაობა და მისცა მას უფრო მასიური ხასიათი. სხვათა შორის, გამოყოფილ იქნა ჯანმრთელობისა და შრომის დაცვის „კომისარიატის“ მაგვარი ქვეგანყოფილებები, რომლებმაც მართლაც სერიოზულად მოჰკიდეს ხელი მუშაობას, შეადგინეს მუშაობის გეგმა, გამოსცეს სავალდებულო დადგენილებები და სხვა. ადმინისტრაციას წარედგინა კატეგორიული მოთხოვნები აუცილებელ საჭიროებების დაკმაყოფილებისათვის.

სხვათა შორის კომიტეტმა გამოსცა არა იუმორისტული, არამედ—სერიოზული ყოველკვირეული, არალეგალური პატარა გაზეთი „ციხის კომუნა“. ხელთა მაქვს ამ გაზეთის № 2. ეს იყო უკვე 1920 წლის აპრილის რიცხვებში.

რუსეთში ძლევა-მოსილმა წითელმა ჯარმა გამარჯვება გამარჯვებაზე მოიპოვა და სხვათა შორის თეთრებისაგან გასწმინდა ჩრდილო კავკასიაც. ამ დროს ადერბეიჯანიც უკვე გასაბჭოებულა. ამ გარემოებამ საშინლათ დააფრთხო მენშევიკური მთავრობა, მან აღარ იცოდა როგორ დაეძვრინა თავი მომდგარი გასაჭირიდან. დიდი იყო მისი დანაშაული რევოლუციონური მუშებისა და გლეხების მიმართ. ახლოვდებოდა განკითხვის დღე. კომუნისმის აჩრდილით აცახცახებული მენშევიკური მთავრობა მოსკოვში დიდ ლენინთან გზავნის მოსალაპარაკებლათ თავის წარმომადგენილს (გრიშა ურატაძეს).

ხოლო მეორე მხრით სრულიად მოულოდნელათ, ჩვეულებისა-

მებრ ქურდულად შეიარაღებული რაზმებით თავს გვესხმიან მეტეხის ციხეში, გამოყვევართ 200-დე ბოლშევიკი და ქუთაისის ციხეში გზავნიან. არალეგალური გაზეთი „ციხის კომუნა“ № 2-ში ამ ამბის შესახებ შემდეგს სწერდა: „გაკოტრებული მენშევიკების მთავრობა დაფრთხა და დაიბნა, მოახლოებულმა სიკვდილის შიშმა აიტანა. მისთვის სასაშიშრო შეიქნა არამც ის კომუნისტები, რომლებიც გარეთ მოსვენებას არ აძლევენ მას და ძირს უთხრიან, არამედ, ციხის შავ კედლებში გამომწყვდეული ამხანაგებიც. სწორედ ამიტომ გაცემლების საზიზღარი აგენტები და დამპაშები მეტეხში მოულოდნელათ თავს დაგვესხნენ და ქუთაისის ციხეში გადმოგვაგზავნეს. მაგრამ სამაგიეროთ მეტეხის ციხიდან ქუთაისის ციხემდის 200 ბოლშევიკის მოგზაურობა გადაიქცა გამყიდველთა მთავრობის საწინააღმდეგო დემონსტაციით. ყოველ თვალსაჩინო სადგურებზე ამხანაგები ესროდნენ შეგროვილ ხალხს კომუნისტური ცეცხლით გაღვივებულ ლოზუნგებს, სქექდა ვაგონებში რევოლუციონური სიმღერები და, ეს გარემოება გულს უხეთქავდა, გულზე აკლავდა და სიცოცხლეს უშხამავდა მენშევიკების (როგორც ფარულ, ისე აშკარა) აგენტებს, ჯაშუშებს და მათი პარტიის გახრწნილ წევრებს. დიახ, ეს მგზავრობა გადაიქცა პირველი მაისის წინა დღით გაკოტრებული მთავრობის წინააღმდეგ კომუნისტების გამოსვლათ.

„ჩვენ ვაგონის ფანჯრებიდან ალტაცებით ვამჩნევდით ქართველი გლეხებისა და მუშების სახეებს, რომელთაც სიამოვნების შუქი ეფინებოდათ, როცა ამხანაგებისაგან წარმოთქმული ცეცხლის მფრქვევი სიტყვები მათ ყურებს წვდებოდა. სჩანს, რომ ისინი ელიან... ელიან განთავისუფლებას იმ მძიმე უღლისაგან, რომელიც მოღალატე მენშევიკურმა მთავრობამ დაადო მათ კისერზე. და შორს აღარ არის ის დღე, როცა ეს მათი სურვილი ახდება. კომუნისტური პარტია, თავისი მიმდევრებისა და ძლევამოსილი წითელი ლაშქრის საშუალებით შეასრულებს მათ ნატვრას.

მაშ, გაუმარჯოს კომუნისტურ პარტიას! გაუმარჯოს წითელ ლაშქარს! გაუმარჯოს მუშებისა და გლეხების ძალა-უფლებას საქართველოში!..

და მასთან ერთად მხურვალე სალამი ქუთაისის ციხეში მყოფ ამხანაგ კომუნისტებს მეტეხის ციხიდან ახლათ მოსული ამხანაგებისაგან“. („ციხის კომუნა“ № 2).

გაზეთის მასალა ჩვენ დამზადებული გვქონდა მეტეხის ციხეში და იქვე უნდა გამოსულიყო იგი პირველ მაისს. მაგრამ ვინაიდან აპრილის უკანასკნელ დღეს გამოგვამგზავრეს ქუთაისისკენ, იმდენი

ვეცადეთ, რომ პირველ მაისს იგი მაინც გამოვეცით. ქუთაისის ციხეში. ზემოთ მოყვანილი წერილიდან მკითხველი ხედავს, რომ ჩვენი გადაგზავნა ქუთაისის ციხეში გზებზე საპროტესტო დემონსტრაციით გადავაქციეთ.

ამრიგათ ჩვენ გადაგვიყვანეს და მოგვათავსეს ქუთაისის საპრობილეში. მაგრამ ვაი ამისთანა მოთავსებას! თუ რანაირი აუტანელი მდგომარეობა იყო მენშევიკების საგუბერნიო ციხეში, ამას ამოწმებს „ციხის კომუნის“ იმავე № 2-ში მოთავსებული შემდეგი წერილი: „ამხანაგებო! საშინელი და აუტანელია ქუთაისის ციხის პირობები. აქაური ადმინისტრაცია ალბათ შეეცდება მოგვისპოს ციხის ფარგლებშიც ყოველგვარი თავისუფლება. მაგრამ, ამხანაგებო, ისინი ვერ მიაღწევენ თავის მიზანს, თუ ჩვენ არ დავივიწყებთ იმ ტრადიციას, რომელიც ჩვენ შევქენით და შევიძინეთ მეტეხის ციხეში. იმ უფლებების ფეხქვეშ გათელვას, რომელიც ჩვენ მოპოვებული გვქონდა მეტეხში, ვერავის დაეანებებთ. ამისათვის ჩვენ ამ თავითვე დაგვჭირდება ერთსულოვნება და სიმაგრე. რომ ადმინისტრაციამ არ ისარგებლოს შემთხვევით რაიმე მოთხოვნილების წაყენების დროს „რბილი ხასიათის“ გამოჩენით ჩვენი მხრივ. კატეგორიული მოთხოვნილება უნდა წარუდგინოთ ადმინისტრაციას ყველა იმ საჭიროების შესახებ, რომლებიც აუცილებელია ჩვენი არსებობისა და ჯანმრთელობის შენახვისათვის.

უნდა სავსებით დავიცვათ ის უფლებები, რომლებიც ჩვენ მოპოვებული გვქონდა მეტეხში. ამ ნიადაგზე ბრძოლას ჩვენ ეხლავე უნდა შევუდგეთ. პირველ ყოვლისა უნდა მოვითხოვოთ ბინა და ლოგინი, სისუფთავე და ექიმობა. ჩვენი საკანის კარები ღია უნდა იყოს დღისით. ჩვენ თავისუფლათ უნდა შეგვეძლოს სეირნობა და სიარული ეზოსა და „კორიდორებში“. ჩვენ უნდა გვქონდეს სუფთა ქურქლები, ადულებული წყალი და სხვა. ბრძოლა, ამხანაგებო!“

ასე თავდება წერილი. მკითხველი აქედან აშკარათ ხედავს, რომ მენშევიკების ციხეში არც ბინა ყოფილა, არც საწოლი, არც ქურქელი, არც სისუფთავე და არც წამლობა. სამაგიეროთ სასტიკი რეჟიმი, უხეში მოპყრობა, სიბინძურე, ავადმყოფობა, შიმშილი და სხვა. ასეთი სურათი დავგიხედა ქუთაისის ციხეში.

ასეთი იყო მენშევიკების ციხეები, რომლებსაც არაფრით არ გვანან ჩვენი გამასწორებელი სახლები, სადაც, სხვათა შორის, სცენა და კლუბებიც კი არსებობენ.

ქუთაისის ციხიდან ჩვენ მოსკოვთან დადებულ მაისის ხელშეკრულების თანახმად მალე გამოვედით. მაგრამ ამ ციხეში მოკლე ხნის

ჩვენს ცხოვრებას, განთავისუფლებას და შემდეგ ჩვენს „ლეგალურათ“
თუ არა ლეგალურათ მუშაობას შევეხები მეორე წერილში, რომლის
დაწერას შევეცდები შემდეგი ნომრისათვის.

ა. დოლიძე.

(შემდეგი იქნება).

ფოთის ორგანიზაციის მუშაობის მთავარი მომენტები

(1917—1920 წ. წ.)

რუსეთ-გერმანიის ფრონტიდან კავკასიის სამხედრო შტაბში გადმოყვანის გამო მე და ამხ. კიბალო ჩამოვედით ფოთში 10 აპრილს 1918 წელს. (მაგრამ ვინაიდან ამიერ-კავკასია დაგვხდა სეიმის ხელში და ბოლშევიკური ჯარების ლიკვიდაცია იყო ქმნილი, ჩვენ აქვე დავეშორდით ერთმანეთს). ამხ. კიბალო თბილისში გაემგზავრა, მე წავედი ზუგდიდში. ვინახულე ჩემი ძმა პეტრე და ისაკი უვანია, რომლებიც ზუგდიდის ციხეში იხდნენ.

მათი დატუსაღების გამო ზოგიერთი მენშევიკი მწუხარებას გამოსთქვამდა ჩემთან, მაგრამ იმასაც აღნიშნავდნენ, რომ ბოლშევიკები მათ არ ასვენებდნენ და ხელს უშლიდნენ მუშაობაში. დაპირება იყო მათი მალე განთავისუფლებისთვის. მართლაც, რამოდენიმე დღის შემდეგ ისინი გამოუშვეს, ხოლო იმ პირობით, რომ ზუგდიდიდან არ გასულიყვნენ სხვაგან, მაგრამ ისაკმა ეს პირობა დაარღვია, განთავისუფლების მეორე დღესვე გასწია სოხუმისაკენ.

მე დავბრუნდი ფოთში და შევუდექი ჩემ ძველ სამსახურს ქალაქის თვითმმართველობაში. დავიწყე პარტიულ ორგანიზაციის რეგისტრაციაში გატარების და მუშაობის საქმე. სამწუხაროდ, ორგანიზაცია მენშევიკების უხეშ რეპრესიის გამო სრულებით დანგრეული იყო. ამხანაგები დაქსაქსული, ბიუროს შენობა დახურული და ორგანიზაციის უძველესი ბოლშევიკი ამხ. შამშე ლეიავა გაქცეული. ამხ. ლამბაროვი უფრო ადრე იყო წასული, ასე რომ, ფოთში შეწყვეტილი იყო ყოველგვარი ორგანიზაციული მუშაობა. ცენტრთანაც კავშირი გაწყვეტილი იყო.

დაშლამდე ფოთის ორგანიზაციას ჰქონდა ერთი ცენტრი ბიუროს სახით, სადაც ეწერებოდნენ მსურველები პარტიაში, ღებულობდნენ პარტ-ბილეტებს და ესწრებოდნენ საერთო კრებებს.

მთავარ ხელმძღვანელებად მაშინ ითვლებოდენ ამხ. შ. ლეევა, ლამბაროვი.

1917 წ. ნოემბერში მომხდარ საერთო კრებაზე გამოყოფილ იქნა პარტიული კომიტეტი, რომელშიც შედიოდნენ: ლეევა (თავმჯდომარე) ა. ლომია—(მდივანი), ბარინოვი—(ხაზინადარი), წევრები: გამბაროვი, ბახუშვილი, კაციტაძე, გ. ფანცულაია.

მენშევიკებს ეგონათ, რომ მათ შესძლეს ბოლშევიკური ორგანიზაციების სამუდამოდ განადგურება, მაგრამ მალე ფოთის ევლინებიან ძლიერი ხელმძღვანელი ამხანაგები: საშა ლამბაროვი და ბესო გოგია, რომლებმაც დაიწყეს ამხანაგების თავის მოყრა და ორგანიზაციულად ჩამოყალიბება.

საინიციატივო ჯგუფი. 1918 წელს აგვისტოს ბოლო რიცხვებში ამხ. ლევან ბახუშვილის მეთაურობით დაარსებულ „შეკრავთა კოლექტივის“ სახელოსნოში თავი მოიყარა ათამდე ამხანაგმა, რომლებმაც საძირკველი ჩაუყარეს ფოთის ორგანიზაციას და მტკიცედ გადასწყვიტეს ორგანიზაციის გაძლიერება ფოთში. ამ დღიდან, შეიძლება თამამად ითქვას, რომ ფოთის ორგანიზაცია ღებულობს ნამდვილ ორგანიზაციულ სახეს, ამ ჯგუფს შეგვიძლია ვუწოდოთ პირველი უჯრედი, რომლის ირგვლივ სულ მოკლე ხნის განმავლობაში ჩამოყალიბდა ათეული უჯრედები. ამ ჯგუფმა გამოყო ხელმძღვანელი ორგანო ლამბაროვის თავმჯდომარეობით, გოგიას მდივნობით და ბახუშვილის ხაზინადრობით. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საინიციატივო ჯგუფის დაარსებაში დიდი ღვაწლი და შრომა მიუძღვის ბახუშვილს.

საინიციატივო ჯგუფის შემადგენლობაში შედიოდნენ: 1. ლამბაროვი, 2. გოგია, 3. ლ. ბახუშვილი, 4. გ. ლომთათიძე, 5. ზ. ხუხია, 6. ბ. სერგია, 7. თ. ეჯიბია, 8. ვ. ჭანტურია, 9. დ. მუჭერია, 10. გ. ფანცულაია, 11. გ. მეუნარგია, 12. შარაშანიძე და ი. შვანგირაძე.

დანაწილდა ორგანიზატორები მუშურ რაიონებში და ჯარის ნაწილში: ა) მესამე ქართულ პოლკში—1, ბ) სანაპირო რაზმში—1, გ) ქალაქის ცენტრალურ ნაწილში—2, დ) ახალ-სოფელში—1, რკინის გზის სადგურში—1, ე) ნავთსადგურში—1, ნაბადაში—2, ვ) ტვირთელებში—1 და ინტელიგენციის უჯრედი—1, უკანასკნელის ჩამოყალიბება დავალებული მქონდა მე.

აქტიური მომუშავეები ორგანიზაციის შექმნაში 1918—19-ში იყვნენ ჯარის ნაწილებში: ამხ. ამხ. შარაშანიძე, დ. კოპლატაძე, ა. ლომაძე, ს. ქავთარაძე, ბარამიძე, ვ. ჭურბიძე, (სუფსის პირველი) სალარეიშვილი და კილაძე.

მუშურ-რაიონებში: ბახუშვილი, გ. ლომთათიძე, კ. სერგია, ზ. ზუბია, ვ. ჭანტურია, ეჯიბია, მუჭერია, უჩანეიშვილი, ლ. კალანდაძე და მეუნარგია; მთავარ ხელმძღვანელებათ იყვნენ: ს. ლამბაროვი, ბ. გოგია, მ. გახოკია, ქ. იმედაძე და ა. მიქაძე. ცენტრიდან ჩამოდიოდნენ სხვა და სხვა დროს ორგანიზაციის დასათვალისწინებლად — ვ. ვაშაქიძე, დუმბაძე და სხვები.

ფოთის ორგანიზაცია ემორჩილება ქუთ. საგუბ. კომიტეტს.

ზემოთ აღნიშნულ ადგილებში სულ მოკლე ხანში იქნა მოწყობილი კომუჯრედები, რომლებშიაც, რასაკვირველია, სწარმოებდა ნორმალური მეცადინეობა, რა თქმა უნდა, არაღეგალური. პირველ დღიდან რკინის დისციპლინა იქნა შემოღებული და განმტკიცებული, ყოველგვარი დავალება ხელმძღვანელებისა სრულდება სრულ 100%-ით. უჯრედების განმტკიცების შემდეგ რამოდენიმე ხნის განმავლობაში არსდება რაიონული კომიტეტები, ერთიანდება რამოდენიმე უჯრედები მეცადინეობისათვის. ნავთსადგურში, ნაბადაში, რკინის გზაში და ქალაქში. ნავთსადგური აერთიანებდა დიდი კუნძულის, ნავთსადგურის და ელსადგურის უჯრედებს, ნაბადა გადატვირთველ კავშირის მუშების მიერ შემდგარ უჯრედებს, რკინისგზების, ქალაქის ცენტრში კი ქალაქის, ახალ-სოფლის და პარკის ორგანიზაციებს.

ფოთში გამოსვლების წინა დღეებში ორგანიზაციულად ჩამოყალიბებული უჯრედები გვქონდა: ა) ცენტრალური, ბ) ნაბადა-ტრანსპორტის, გ) რკინის-გზის, დ) ჯარის ნაწილები, ე) წყლოსანთა კავშირის, ვ) ახალ-სოფლის, ზ) პარკის, ი) ინტელიგენციის, კ) ქალაქის თვითმართველობის მუშა-მოსამსახურეების, ლ) მედსანშრომის.

გამოსვლების შემდეგ მოგვემატა კიდევ სამი უჯრედი ელსადგურის, მეთევზეთა, გვარდიელების და ფოსტა-ტელეგრაფის.

საშვალოდ ყველა უჯრედი აერთიანებდა 400-დე წევრს, ეს რიცხვი მერყეობდა — რეპრესიების დროს გვაკლდებოდა ამხანაგების დაპატიმრების გამო, ზოგიერთები სავსებით გვშორდებოდა.

სწრაფი ტემპით წარმოებულ მუშაობამ, განსაკუთრებით ჯარის ნაწილში, საგრძნობი შედეგი მოიტანა. ფოთში უკვე მზათ იყო ნიადაგი გამოსვლების მოხდენისთვის და ძალაუფლების აღებისათვის. მენშევიკებიც გრძნობდნენ ამას და ცდილობდნენ მეთაურების თავიდან აცილებას. პირველი იერიში მიიტანეს ბ. გოგიაზე, რომელმაც მიუტკეტა მენშევიკებს წიგნთ-საცავი და გადავიდა არაღეგალურ პირობებში. არაღეგალურად მუშაობდა რამოდენიმე ხნის განმავლობაში და შემდეგ მაინც იძულებული გახდა დაეტოვებია ფოთი და

წასულიყო სხვაგან პარტიულ მუშაობის გასაგრძელებლად. პირველად საშას ითმენდნენ, მაგრამ ბოლშევიკების აშკარა მუშაობამ აიძულა მენშევიკები უკანასკნელზე იერიში მიეტანათ და გადაწყვიტეს მისი დაპატიმრება. ამ დროს მზადდება ნიადაგი პარტიულ კონფერენციისათვის. 20 აგვისტოს 1919 წ. მოწვეულ იქნა კონფერენცია როზინის ქუჩაზე, ჯიჯავაძის სახლში. კონფერენციას დაესწრო 45 დელეგატი და ანხ. ა. მიქაძე, რომელიც იყო ცენტრიდან მოვლინებული. დღის წესრიგში იდგა საკითხები: 1) საერთაშორისო ზღვომარეობა, 2) არჩევნები და 3) მიმდინარე საკითხები.

არჩეულ იქნა კომიტეტი 11 კაცისაგან: ლამბაროვი, მიქაძე, ბახუშვილი, დენიავა, მეუნარგია, ხუზია, ი. დოლბაია, ა. ესაკია, ლომაძე, ვ. ქანტურია, მ. მაკალათია.

21 აგვისტოს ლამბაროვის ბინაზე მოხდა პრეზიდიუმის გამოყოფა, სადაც იქნა თავმჯდომარეთ არჩეული ლამბაროვი, მდივნათ ა. მიქაძე და ხაზინადრათ ბახუშვილი, თავმჯდომარეს მოადგილეთ ა. დენიავა, მდივნის მოადგილეთ კი მეუნარგია.

1919 წლის დასაწყისიდან ორგანიზაციამ აიღო ხაზი თავისი რიგების შემოწმების მხრივ და ეს საქიროც იყო, ვინაიდან სამოქალაქო ომის გართულებასთან ერთად საქართველოს მენშევიკური მთავრობა აწარმოებდა აშკარა კონტრ-რევოლუციონურ პოლიტიკას რევოლუციონურ რუსეთის წინააღმდეგ. რასაკვირველია, საქართველოს მუშებთან ერთად ფოთის მუშები ასეთ ბოროტებას გულგრილად არ შეხედებოდნენ და უნდა აემაღლებია ხმა თავის კონტრ-რევოლუციონური მთავრობის წინააღმდეგ, მუშები ხედავდნენ რა სიმაართეს ბოლშევიკების მხარეზე, თანდათანობით იწყებენ გადმოსვლას ჩვენსკენ.

პრეზიდიუმმა მოგვცა დირექტივა, რათა ჩვენ გადაესულიყავით ვიწრო პარტიული მუშაობიდან მასიურ მუშაობაზე. საქიროდ იქნა ცნობილი პროფკავშირებში შეკრა (მაშინ ფოთში რამოდენიმე მენშევიკური კავშირები არსებობდა, არსებობდა აგრეთვე მათი გამაერთიანებელი ცენტრი—პროფ-საბჭო).

ჩვენ ამ მიმართულებით გავაჩაღეთ მუშაობა და უნდა ითქვას სიმაართლე, რამოდენიმეთ მივალწიეთ მიზანს. შევსძელით წყლოსანთა, ქალაქის თვითმშრომელობის, მუშა-მოსამსახურეთა და მედსანშრომის კავშირებიდან გაგზავნა წარმომადგენლების ზემოხსენებულ საბჭოში. ამ სამ კავშირში გამგეობის უმრავლესობა კომუნისტებისაგან შესდგებოდა, აგრეთვე თავმჯდომარეები ჩვენები იყო. ცენტრალურ საბჭოში გვყავდა წარმომადგენლებათ ანხ. ვასო ჯოჭუა და სხვები.

მუშების ჩვენს მხარეზე გადასვლას და ჩვენი პარტიის პრესტიჟის აწევას ხელი შეუწყო უმთავრესად მენშევიკების უმოქმედობამ, მათი ჯარის ნაწილებზე უყურადღებობამ და განუწყვეტელ ომებმა, რომელსაც აწარმოებდნენ ახლო-მახლო მაზრებში მუშების და გლეხების წინააღმდეგ.

ჩვენი ორგანიზაციის ზრდამ (ორგანიზაციაში ითვლებოდა 400 წევრი) დიდი ნაყოფი გამოიღო. თუ წინეთ მენშევიკები ანგარიშს არ გვიწევდნენ და მასხარად ვყავდით აღებული, ჩვენმა რამოდენიმე გამოსვლებმა ისინი იმდენად დააფეთა, რომ არ იცოდნენ, როგორ დაედწიათ თავი ბოლშევიკური საშიშროებისათვის.

ილიუსტრაციისთვის ზედმეტი არ იქნება ზოგიერთი მაგალითი მოვიყვანო:

პირველი გამოცდა მოხდა 1918 წელს ამხ. ლამბაროვის, გოგიას და გახოკიას დროს, როდესაც ჩამოვიდა ცნობილი მენშევიკი, დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარე ა. ლომთათიძე, რომელსაც გააქეთების მოხსენება ცირკის შენობაში, სადაც დაესწრო აუარებელი ხალხი. მენშევიკები, ფედერალისტები, ნაციონალ-დემოკრატები და ყველა ჯურის სპეკულიანტები სმენათ გადაქცეული უსმენდნენ მას.

სიტყვის დამთავრების შემდეგ უკანა რიგებიდან გამოყო თავი ამხ. გახოკიამ და მოითხოვა სიტყვა, მისმა გამოსვლამ აღწვოთება გამოიწვია მოწინააღმდეგე ბანაკში.

გახოკიას, მართალია, სიტყვა მისცეს, მაგრამ არ დაამთავრებინეს, რეპლიკების საშვალებით შეაწყვეტინეს. მართალია აქ ვერ მოვაწყვეთ კრების ჩაშლა, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ვაგრძნობინეთ, რომ ჩვენ ვარსებობთ ფოთში.

მეორე ცდა უფრო საგრძნობი იყო, სადაც არამც თუ ობსტრუქცია, არამედ—კრება დემონსტრაციით გადავაქციეთ და აი როგორ... 1919 წელს, დაახლოვებით კონფერენციის ერთი კვირის შემდეგ, ჩამოვიდა ცენტრიდან დამფუძნებელი კრების წევრი ონიაშვილი, რომელსაც უნდა გაეცეთებია მოხსენება იმავე ცირკის შენობაში; სამი დღის წინეთ, სანამ ონიაშვილი ჩამოვიდოდა, ჩვენმა ორგანიზაციამ მიიღო ცნობა, ამხ. საშამ მოუყარა თავი აქტივს და მისცა დირექტივა შემდეგი შინაარსის: „რაც არ უნდა დაგვიჯდეს, კრება უნდა ჩავშალოთ“-ო. ამხ. ამხ. იმედაძემ, ლ. ბახუაშვილმა, მ. ქანტურიამ, ა. ლომაძემ და სხვებმა გადაიტანეს ეს საკითხი ძირითად უჯრედებში, ჩვენი მუშები ჯარისკაცებთან ერთად დაესწრნენ ამ კრებას, დაიკავეს წინა ადგილები. ონიაშვილს დაწყებისთანავე შეაწყვეტინეს ლაპარაკი, ჩამოაგდეს ტრიბუნიდან და ჩვენმა მუშებმა დაიპირეს

მისი ადგილი, ჯარის ნაწილიდან სიტყვით გამოვიდა ს. ქავთარაძე, ილაპარაკეს მუშებმა, გამოსული ამხანაგები კრიტიკის ქარცეცხლში ატარებდნენ მენშევიკურ მთავრობას, გმობდნენ მენშევიკების მოღალატურ პოლიტიკას და მოუწოდებდნენ ამხანაგებს დემონსტრაციისაკენ. მთელი აუდიტორია ტოვებს ცირკის შენობას და მიემართება საშა ლამბაროვის ბინისაკენ. ადმინისტრაცია და გარნიზონის უფროსი იმდენად დაიბნენ, რომ არ იცოდნენ რა ექნათ. დემონსტრაცია ჩერდება საშას ბინის წინ, საშა თავის კონსპირატიული ოთახიდან გამოდის და სიტყვას ამბობს, ის მოუწოდებს მუშებს, რათა ისინი დახმარებოდნენ რევოლუციონერ რუსეთს, რომელიც იმყოფებოდა განსაცდელში სამოქალაქო ომის გართულების გამო. სიტყვის შემდეგ დემონსტრაცია გრძელდება და საშასთან ერთად მიდის ციხის მიმართულებით, რომელიც ციხესთან იშლება. საშა კი მატროსის ტანისამოსში გადაცმული იმალება. დემონსტრაციის დაშლის შემდეგ მილიცია გარნიზონის უფროს გრიგოლიასთან შეთანხმებით იწყებს მოქმედებას, აპატიმრებს ჯარისკაცებს. ამრიგათ დემონსტრაცია გრძელდებოდა ორ ნახევარი საათი. ჯარისკაცი ქავთარაძე კახარმას ტოვებს და გადადის არალეგალურ მდგომარეობაში. სატრანსპორტო ორგანიზაციის წარმომადგენელი გიგო ლომთათიძე გაიქცა გურიაში, სადაც ის დააპატიმრეს და გადაგზავნეს მეტეხის ციხეში.

ჩვენმა არა ლეგალურმა მუშაობამ და ამ უკანასკნელმა გარემოებამ იმდენად გააბრაზა და აამოძრავა მენშევიკები, რომ შიმართეს უსაშინელეს რეპრესიებს, რომელსაც შედეგად მოყვა ამხ. საშა და ა. მიქაძეს დაპატიმრება და ფოთიდან ქუთაისის ციხეში გადაგზავნა. საშას დაპატიმრებაში დიდი დამსახურება მიუძღვის ცნობილ ჯაშუშს — გიორგი გაბუნიას და პირველ რაიონის მილიციის უფროსის თანაშემწე იაგორა კანუყვაძეს.

ამხ. საშა და არჩილის დაპატიმრებისთანავე ჩვენ სასწრაფოდ მოვიწვიეთ პლენუმი, რომელმაც დაამტკიცა ახალი პრეზიდენტი შემდეგი შემადგენლობით: თავმჯდომარე ა. დენიაგა, მდივანი მეუნარგია (გედი) და ხაზინადარი ბახუაშვილი. ამ შემადგენლობას სექტემბერ ოქტომბრის თვეების განმავლობაში მოუხდა მუშაობა მეტად რთულ პირობებში, ვინაიდან მთელი თავისი სიგრძე-სიგანით მის წინაშე დაისვა აჯანყების საკითხი. ჩვენც მოგვეცა წინადადება, რათა გამოგვეყო ამისთვის სათანადო ორგანოები და გვეწარმოებია სამზადისი. ჩვენ გამოვეყენეთ რევოლუციონერი კომიტეტი შემადგენლობით: დენიაგა, ლომაძე, მეუნარგია. გავყავით ქალაქი სამუბნათ და გავანაწილეთ ამხანაგებში. ჯარის ნაწილს არკვეს ა. ლომაძე,

ნავთსადგურს—დენიაგა და ქალაქს და რკინისგზელთ—მეუნარგია, რომლებმაც საჭირო ცნობები მოაგროვეს, შეადგინეს საერთო გეგმა და წარუდგინეს რევოლუციონურ კომიტეტს საბოლოო დასამუშავებლად და დასამტკიცებლად.

გამოსვლებისათვის მზადება. ოქტომბრის პირველ ნახევარში ამხ. გიორგი სტურუა (რაფაელი) ჩამოვიდა ფოთში, როგორც ცეკას წარმომადგენელი დასავლეთ საქართველოში აჯანყების მოსაწყობად. ის გაეცნო ჩვენს ორგანიზაციას, როგორც მუშურ რაიონებში, ისე ჯარის ნაწილებში და დაინახა გამოსვლების მოხდენის სრული შესაძლებლობა. ამხ. გიორგის ხელმძღვანელობით რევოლუციონურმა კომიტეტმა შეადგინა გეგმა, ჩამოაყალიბა რაზმები, დაუნიშნა თითოეულ რაზმს ხელმძღვანელი, გამოყო ყველა ერთეულების საერთო ხელმძღვანელი, რომელიც აწარმოებდა მათ შორის მეცადინეობას. ნავსადგურში არსებულ დაწესებულებების და სამხედრო და სავაჭრო გეგმების ხელმძღვანელებად გამოყოფილ იქნენ მ. მაკალათია, ი. კვაკანტირაძე, ო. ცანავა, ვ. ქუთასელი, ი. სიხარულიძე და სხვა. ჯარის ნაწილებში ხელმძღვანელობდნენ კომუნისტ-ჯარისკაცები მ. ლომაძის უშუალო ხელმძღვანელობით. ამ დროს ჩამოდის ფოთში ახალი დირექტივებით და საჭირო თანხებით მარიამ ორახელაშვილი, რომლის ჩამოსვლის შემდეგ ჩვენ დანამდვილებით ვიცოდით, რომ გამოსვლები მოხდებოდა 24 ოქტომბერს, ნაშუადღევს 4 საათზე. ამხ. ორახელაშვილის უკან დაბრუნებისთანავე ჩვენ გავაათკეცეთ მოქმედების ტემპი. რევოლუციონური კომიტეტი თავს იყრიდა გურიის ქუჩაზე, მიშა მაკალათიას სახლში 19—20—21—22 ოქტომბერს. 22 ოქტომბერს დამთავრდა გეგმის შედგენა და პასუხისმგებელ ამხანაგების დანაწილება და მიმაგრება სხვადასხვა რაიონებში. ყველა ემორჩილება რევოლუციონურ კომიტეტს და მის განკარგულებას.

22 ოქტომბერს უკვე ეტყობა შენშევიკების გამოცოცხლება, ხდება გვარდიის ნაწილობრივ მობილიზაცია. 23-ს ჯარის ნაწილიდან მივიღეთ ცნობა, რომ საგუშაგოდან ხსნიან ჯარისკაცებს, სადაც ჩვენები იდგენ და აყენებენ გვარდიელებს. 24-ს დილიდან ჩუმად ააქვთ კოშკზე ტყვიის მფრქვეველები. მესამე პოლკს გამოუცხადეს ფოთიდან გადაყვანა, ჩვენ გამოურკვეველ მდგომარეობაში ვიმყოფებით. არ ვიცით რაშია საქმე, წინაგრძნობა ცუდი არის, ლალატის ნიშნები სჩანდა, მაგრამ არ ვიყავით დარწმუნებული იმაში, რომ მართლაც გავცა ვინმემ, ჯერჯერობით არ გვქონდა საბაბი, ჩვენ განვაგრძობდით მუშაობას; მუშები დანიშნულ პუნქტებში თავმოყრილი არიან, ამხანაგები სათანადო დირექტივების შემდეგ მიდიან დანიშ-

ნულ ადგილზე, რევოლუციონური შტაბი გადადის გურიის ქუჩიდან როზინის ქუჩ. დანიელ ჯიჯავაძის სახლში, სადაც მოხდა 1-ლ არალეგალური კონფერენცია საშა ლამბაროვის ხელმძღვანელობით. რაიონებში მოგროვებული ამხანაგები ემზადებიან წასასვლელად მთავარ პუნქტებში, აქვე იდგა ჩვენი კაცი, რომელიც აჩვენებდა ამხანაგებს დანიშნულ ბინას.

24 ოქტომბერს ყველა რაიონებიდან წარმომადგენლები ლეზულობენ სამოქმედო დირექტივებს. მუშები 300 კაცის რაოდენობით ჯარის კაცებთან მზათ არიან გამოვიდნენ ძალაუფლების ასაღებად, შეიარაღებული გემები მთელი თანამშრომლებით ლეზულობს მონაწილეობას, გამარჯვების დიდი იმედია.

იმავე დღეს ნაშუადღევს 5 საათზე ადმინისტრაცია გვარდიელების მობილიზაციას აწყობს, აძლიერებს ქალაქის დაცვას, ხიდებზე აყენებენ გუშაგებს, იარაღის საწყობებს იცავენ და სხვა.

ჩვენი ამხანაგები მიუხედავად მენშევიკების ასეთი აშკარა მზადებისა გამოდიან რაიონებიდან და მიეშურებიან დანიშნულ ადგილისაკენ, მაგრამ ასეთებს გზაში აპატიმრებენ. შტაბსა და სამოქმედო რაიონებს შორის წყდება კავშირი. შტაბი უძლურია, არავის მოაქვს ამბავი, გავაგზავნეთ ამბის გასაგებად რევოლუციონურ კომიტეტის წევრი ვ. ჭანტურია, რომელიც კვანტალიანთან ერთად დაპატიმრებულ იქნა და ველარ დაბრუნდა.

დააპატიმრეს ნავსადგურის მთავარი ხელმძღვანელები, რომლებსაგან ნავსადგურის ამხანაგები მოელოდნენ განკარგულებას, დაიჭირეს ვასო ჭოკუა—შესახვევი პუნქტის უფროსი თავის მოწყობილობით.

ჭანტურიას დაპატიმრებით უკანასკნელი კავშირი წყდება, ვინაიდან ის იყო ყველა პუნქტების შტაბთან გამაერთიანებელი ძაფი.

დავრჩით შტაბში რამოდენიმე კაცი, ვიმყოფებით გამოურკვეველ მდგომარეობაში, საჭიროა საქმის ვითარების გაგება. ჯერ კიდევ არ ვიცით დაემარცხდით თუ კიდევ შესაძლებელია საქმის გამოსწორება. ის იყო გიორგიმ მომცა წინადადება წავსულიყავი მიშა მაკალათიას სახლში, სადაც ზოგიერთი პასუხისმგებელი ამხანაგები გვეგულებოდა. წავედით მე და ზოსიმე ხუხია. გზაში შპიკები დახეტიალობდნენ. მივედით მაკალათიას სახლში, სადაც ონისიმე ცანავას მეტი არავინ დავხვდნენ. მან გვითხრა არასასურველი ამბავი—ყველა დააპატიმრეს, ქუჩებში გასილა შეუძლებელია, ჩვენ სასტიკად დაემარცხდით. ჩვენ დავბრუნდით უკან და უთხარით ყველაფერი გიორგის. მოითხოვა ჯარის კაცის ტანისამოსი ყაზარმებში წასასვლელად,

ის ლამობდა ჯარისკაცების საშვალეებით საქმის გამოსწორებას, მაგრამ ჩვენ არ ვუორჩიეთ.

მთელი ღამე დარბიან მილიციონერები და აპატიმრებენ კომუნისტებს. დაპატიმრება გრძელდება მეორე — მესამე დღეებშიაც, მე გამოცხადდი სამსახურში, ჩემი შეხედვა ეზარებათ. არაფერს მეუბნებიან, მეგონა გამოვჩიო მხედველობიდან, მაგრამ შევცდი. იმავე ღამეს მესტუმრენ სალუქეაძის სახლში, დამაპატიმრეს და მილიციის სამმართველოში 1¹/₂ დღის ყოფნის შემდეგ ექიმ ბუზბინდერი და გრიშა ხოფერიას შუამდგომლობით გამანთავისუფლეს.

ამის შემდეგ ისევ ვუერთდები არალეგალურად მყოფ ამხანაგებს. გამოსვლების დამარცხების შემდეგ ამხ. გიორგი სტურუა ხედავდა ერთად-ერთ გამოსავალ გზას, რომლის საშვალეებით შესაძლებელი იქნებოდა საქმის გამოსწორება, გურია-სამეგრელოდან შეტევა ფოთზე და აღება მისი, ამ მიზნით სათანადო მანდატი მივეციოთ ამხ. ამხ. ვალოდია და აპალონ ჭკუასიელებს და გავაგზავნეთ ზუგდიდში, გიორგი კი წავიდა გურიაში. როგორც ფოთში, ისე სხვა მეზობელ მაზრებშიაც დამარცხდა აჯანყება. ჭკუასიელები კი ზუგდიდში დაიჭირეს.

გამოსვლების დამარცხების მიზეზი. ორი დღით წინეთ ერთმა ამხანაგმა მოგვცა წინადადება, რათა უარი გვეთქვა გამოსვლებზე, ვინაიდან მისი ღრმა რწმენით გამოსვლების დღის წესრიგში დასმანაჩქარევი იყო, მაგრამ ლენინური ორგანიზაცია მის რჩევას არ გაუყვა, ის პარტიას მოაშორა ერთხელ და სამუდამოთ და მტკიცეთ შეუდგა ცეკას გადაწყვეტილების შესრულებას ე. ი. გამოსვლების გატარებას, მაგრამ მრჩეველის გარდა აღმოჩნდა აშკარა მოლაღატი, რომელმაც ერთი დღით ადრე მიაწოდა მენშევიკებს სია ყველა ხელმძღვანელ ამხანაგებისა და აცნობა დღე, დანიშნული გამოსვლებისათვის, ეს იყო მეზღვაური მარჩენკო.

მეზღვაურებმა კატეგორიულად მოითხოვეს მისი გასამართლება, უნდოდათ თვით ორგანიზაციის დაუკითხავად აქტის სისრულეში მოყვანა, მაგრამ იგი მალე გაიქცა.

ერთ საღამოს ჯიჯავაძის სახლში ამხანაგები ებაასობდით, შექმნილ მდგომარეობის გარშემო, ამ დროს ვილაცამ კარები არა ჩვეულებრივად დაარახუნა, წამოეხტით. კარი გაიღო და შემოვიდა მილიციონერი ოდიშარია. სტურუა შეეკითხა, ვის ეძებთ? მილიციონერმა უპასუხა — ბოლშევიკებს! გიორგიმ უთხრა, მე ვარ ბოლშევიკი — რა გინდა? — არაფერი! უპასუხებს მილიციონერი. მე მინდა თქვენი გაფრთხილება, ვინაიდან აღმინისტრაციამ იცის, რომ თქვენ აქ

ხართ. ჩვენ დავტოვეთ ჩვენი ძველი ბინა და დავიწყეთ ახალი ბინის ძებნა.

ეს იყო ლამის 12 საათზე. ჩვენ გავემგზავრეთ კირილე ლომაძის სახლისაკენ, ის მაშინ აქტიურ მომუშავედ ითვლებოდა და გვეგონა მიგვიღებდა. ჩვენი კონსპირატიული ბინიდან მის სახლამდე კარგი მანძილი იყო, იყო დაახლოებით 4 ვერსი, შემოვიარეთ ახალ-სოფელი, ნახუტური, პარკი და შემდეგ მივალწიეთ მის სახლამდე. მან შესვლისთანავე გაგვაფრთხილა, რომ მის სახლში დარჩენა შეუძლებელია, ვინაიდან, ვითომდა, მას მისცეს გაფრთხილება მისი სახლის გაჩხრეკის შესახებ. მის განცხადებამ ჩვენში ექვი გამოიწვია, რადგან ასეთ გაფრთხილების შემდეგ სახლში არ უნდა გაჩერებულყო, თავის-თავად იგულისხმება ჩვენი აქედან იმავე ქაობიან გზით დაბრუნება.

ამნაირად მარჩენკოს ლალატმა მოგვცა სასტიკი დამარცხება, ორგანიზაციის საგრძნობლად დაზიანება, განადგურება, თითქმის მთელი აქტივის დაპატიმრება. ამბ-ბი იძულებული არიან ან მოშორდნენ ფოთს, ანდა ჩაბარდნენ ადმინისტრაციას.

დაპატიმრებულ ბოლშევიკების უმწეოთ დარჩენილი ოჯახის წევრები აწუხებდნენ ადგილობრივ მთავრობას, რათა დაეჩქარებიათ საქმის გამოძიება, მენშევიკები დაინტერესებულია საქმე ფოთში გაირჩეს, რასაც ამტკიცებს მათ მიერ სხვადასხვა დროს ორგანიზაციებისთვის გაგზავნილი დეპეშები მაგალითად:

„ქუთაისი საოლქო სახაშართლო პროკურორს.

ერთი თვე გადის მას შემდეგ, რაც ფოთის და ქუთაისის ციხეებში დაპატიმრებული არიან 50 ფოთში ამბოხების მომწყობი ბოლშევიკები, გამოძიება არ სწარმოებს, გთხოვთ თქვენს განკარგულებას, რაც შეიძლება დაჩქარებით დაინიშნოს გამომძიებელი. შედეგი გვაცნობეთ.

25 ნოემბერი 1919 წ. № 2622.

მეორე დეპეშა—ტფილისი-სახალხე სოც.-დემოკრ. ფრაქცია ვასო ნოდიას.

ადგილობრივ ბოლშევიკების საქმე ჯერაც არ არის გარჩეული დააჩქარებინეთ გამომძიებლის გამოგზავნა.

ჩიტაი.—15 დეკემბერი 1919 წ. № 2773.

მესამე დეპეშა—ტფილისი სამხედრო მინისტრს.

საზოგადოებრივის თვალსაზრისით საჭიროა ადგილობრივ ბოლშევიკების საქმე გაირჩეს აქვე და არა ქუთაისში. გთხოვთ მოახდინ-

ნოთ განკარგულება, რათა სამხედრო საგანგებო სასამართლო ქუთაისიდან ამ საქმისათვის ჩამოვიდეს ფოთში.

ქალაქის თავი.—16 დეკემბერი 1919 წ. № 2785.

მეოთხე დეპეშა—ქუთაისი, დივიზიის უფროს ართმელაძეს.

საზოგადოებრივის თვალსაზრისით საჭიროა ფოთელ ბოლშევიკების საქმე გაირჩეს აქვე და არა ქუთაისში. გთხოვთ მოახდინოთ განკარგულება, რათა სამხედრო საგანგებო სასამართლო ამ საქმისათვის ჩამოვიდეს ფოთში. საშიშროება აქ არ არის.

ქალაქის თავი.—16 დეკემბერს 1919 წ. № 2786.

მეხუთე დეპეშა—ქუთაისი, ოლქის სასამართლოს პროკურორს.

გთხოვთ გეაცნობოთ რა მდგომარეობაშია ფოთში ბოლშევიკური მოძრაობის საქმე, თვითმართველობისათვის სასურველია, რომ ამ საქმის განხილვა მოხდეს ფოთში.

ქალაქის თავი.

საქმის გამოძიება ოთხი თვე გაჭიანურდა, ბოლოს 1920 წელს ფოთში მოხდა მათი გასამართლება სამხედრო საგანგებო სასამართლოს მიერ, რომელმაც ყველა გაანთავისუფლა, გარდა კ. სერგიას და ა. ნადარეიშვილისა, რომლებსაც სიკვდილით დასჯა მიუსაჯეს იმისათვის, რომ მათ ბრალად ედებოდა გარდა გამოსვლებში მონაწილეობის მიღებისა, იარაღების შესყიდვის ცდა.

სერგია მოკვდა ქუთაისის ციხეში.

გამოსვლების წინა დღეებში სენაკის ორგანიზაციიდან ჩამოვიდა ფოთში ა. ნადარეიშვილი, რომელმაც მიიღო სტურუასაგან ფული და წერილი აკაკი ქავთარაძის სახელზე. ა. ნადარეიშვილმა გაუარა ნაბადაში კოწია სერგიას, რატომ მივიდა სერგიასთან არ ვიცი, მხოლოდ ვიცი, რომ სერგიას სახლში ცხოვრობდა გვარდიელი—ბიგვა, რომელსაც კოწია სანდო პიროვნებათ თვლიდა, ენდობოდა, მაგრამ ვერ გაამართლა იმედები და უცხო კაცის დანახვისთანავე შეთხზა ცრუ ცნობები, ვითომც მას მისცეს წინადადება გამოსვლების შემთხვევისათვის—ბოლშევიკებზე იარაღების მიწოდების შესახებ, რისთვისაც ის მიიღებდა დიდძალ ფულს. ადმინისტრაცია დაეცა სერგიას სახლს, მაგრამ ამ დროს ნადარეიშვილი წასულიყო სადგურზე. სერგია დააპატიმრეს. ნადარეიშვილს სადგურში გაჩხრეკის დროს ჩექმაში აღმოუჩინეს პატარა წერილი, „რაფაელის“ ხელმოწერით აკაკის (ქავთარაძე) სახელზე, რომელშიაც ეწერა: „გიგზავნით 50.000 მანეთს“.

ნოემბრის მეორე ნახევარში დენიაგა ბრუნდება ფოთში, რო-

მელშაც გაგვაცნო გუბკომის დირექტივები. დირექტივა გვიკარნახებდა ფოთში სამეფულის დაარსებას და მუშაობის ჩქარი ტემპით დაწყებას ორგანიზაციის აღდგენის მიზნით, ის მოითხოვდა ჩემს გარდაკიდევ ორ ამხანაგს ამ სამეფულისათვის. მოვიწვიეთ ამხანაგები - გორგასლიძე და გაბესკირია, თავმჯდომარედ გამოვყვეით გაბესკირია მდივნად — გორგასლიძე და ხაზინადრად — მეუნარგია. მუშაობა გავანაწილეთ შემდეგნაირად: ორგანიზაციის აღდგენა ნავსადგურში დაევალო გაბესკირიას, რკინის გზაში გორგასლიძეს, ცენტრში მე.

გაბესკირია მაშინ პარტიის წევრი არ იყო, ახალი ჩამოსული იყო ლენინგრადიდან. აქ უნდა ითქვას შემდეგი გარემოება. როდესაც რუსეთიდან ვინმე ჩამოდიოდა, უკეთებდნენ გამოცდებს, როგორც მენშევიკები, აგრეთვე ჩვენც. ერთხელ კ. გაბესკირიას ქალაქის თვითმართველობაში გამგეობის წევრები ქუთათელაძე და დავითაია ეკამათებოდნენ, სხვათაშორის ეუბნებოდნენ: „შენ კომუნისტი ხარო, რომ ასე არ იყოს, ამ შუბას ბოლშევიკები გზაში გაგაძრობდნენ“ო, ის ახასიათებდა ბოლშევიკებს დადებითად და აქარწყლებდა მათ ცილისწამებას. ამ ლაპარაკის შემდეგ გაბესკირიასთან გავმართე მოლაპარაკება მისი პარტიული მუშაობაში ჩაბმის მიზნით, ის დათანხმდა და შეუდგა მუშაობას სრული შეგნებით და როგორც რუსეთის რევოლუციონურ მოძრაობასთან კარგად გაცნობილი, საკმაო უნარი გამოიჩინა.

სამეფულს მიეცა დირექტივა, რათა ორი კვირის განმავლობაში აღედგინა ორგანიზაცია, რაც პირველ შემთხვევაში მეტად ძნელი შეიქნა, ვინაიდან საუკეთესო მეთაურები, ორგანიზაციის ნამდვილი აქტივისტები, ციხეებში იმყოფებოდნენ. ამას გარდა მენშევიკები გაძლიერებული ენერგიით განაგრძობდნენ ბოლშევიკების დევნას. რებრესიამ დროებით შეანელა მუშაობა, მაგრამ არა სამუდამოთ, მართალია, ბევრმა ამხანაგმა მიგვატოვა, მაგრამ ბევრი მოგვემატა, რომლებმაც შეგვაძლებინა ისევ ორგანიზაციაში ძველი უჯრედების აღდგენა და ახალის დაარსება. სულ მოკლე ხნის განმავლობაში — ჯარში ა. ლომაძის ენერგიული მუშაობით დავაარსეთ უჯრედი, გვარდიაში დავაარსეთ უჯრედი 18 კაცის შემადგენლობით, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ამხ. გ. იამამიძე, გვარდიელების უჯრედს ორგანიზაციის ხარჯზე მივეცით ბინა, მოუწყეთ სათანადოთ. რკ. გზაში ამხ. გორგასლიძე, დ. კობახიძე, ნ. თარგამაძე, ვ. თოფურია, პ. კოდუა და ვ. ძნელაძეს აქტიური მუშაობამ ხელი შეუწყო რკინის გზის ორგანიზაციის აღდგენას. რკინის გზის კლუბმა დ. კობახიძის ხელმძღვანელობით დიდი დახმარება გაგვიწია დანარჩენ ორგანიზა-

ციების ერთ ცენტრში გაერთიანების საქმეში, ცენტრალურ უჯრედებს სათავეში ჩაუდგენ ინტელიგენციის უჯრედის წევრები: მეიშვილი, ა. გოგია, ა. შმაროვი, გ. ფანცულაია და სხვები, რომლებიც უჯრედების აღდგენასთან ერთად უწყევდენ სათანადო ხელმძღვანელობას მათ მუშაობას. ორგანიზაციულ მუშაობასთან ერთად სამეულს უხდებოდა შესაძლებლობის ფარგლებში მატერიალური დახმარების გაწევა, როგორც ციხეში მყოფ ამხანაგებისთვის, ისე მათი ოჯახის—წევრებზე, მაგრამ ეს დახმარება, საორგანიზაციო თანხის უქონლობის გამო იყო მეტის-მეტად მცირე და ვაძლევდით მხოლოდ ისეთებს, რომლებიც სრულებით უმწყოთ იყვნენ დარჩენილნი.

1920 წ. დასაწყისში მეკითხებიან რამდენათ ვართ მზათ ახალ გამოსვლებისათვის; აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ორგანიზაციაში ნიადაგი უკვე მომზადებული იყო, მიუხედავად ყოველგვარი დაბრკოლებებისა, რომელიც ჩვენ წინ გველოდებოდა, მუშები ინსტიქტიურად გრძნობდნენ გამოსვლების აუცილებლობას.

თებერვალში შეგვემატა სამი ამხანაგი,—მიმინოშვილი დ. კილაძე და შურა პანამარიოვისა (კილაძე), რომლებსაც მოუხდათ მუშაობა ფრიად საპასუხისმგებლო საქმის ჩატარების დროს. ეს ის დრო იყო, როდესაც ქუთაისში რეპრესიების გაძლიერების გამო გუბკომის წარმომადგენელი ვ. ძნელაძე გადმოვიდა ფოთში და ფოთის კომიტეტი მისივე ხელმძღვანელობით ასრულებდა დროებით საგუბერნიო კომიტეტის ფუნქციებს. აქ ხდება სამეულის განახლება, შეყვანილ იქნენ ამხ. დ. კილაძე—თავმჯდომარედ, შურა პანამარიოვისა (კილაძე)—მდივნათ და წევრად გოგრილიძე (იგივე რევოლუც. კომიტეტი), გამოიყო სამხედრო ტექნიკური კომისია შემადგენლობით: გაბესკირია, შმაროვი, მეუნარგია. გამოყოფილი ორგანიზაციები შეუდგენ სასწრაფო მუშაობას, მიმინოშვილი გაიგზავნა სოხუმში, მე გამაგზავნეს სამეგრელოს ორგანიზაციების მდგომარეობის გამოსარკვევად ზუგდიდში.

ამის შემდეგ როგორც ზუგდიდთან, ისე სენაკთან მჭიდრო კავშირი გვქონდა გაბმული.

ზუგდიდში:—გ. როგავა, ა. ქავთარაძე, ი. ჯანაშია, პ. მეუნარგია და ბერულავასთან.

სენაკში: სამსონ და ანია მამულიები და ტ. სიჭინავასთან. მუშაობა მიმდინარეობს გამოსვლების მომზადების ხაზით. არსდება რევოლუციონური კომიტეტები მაზრებში, ამ მიზნით გაიგზავნა სოხუმში ამხ. ს. ქავთარაძე, რომელიც იქვე დააპატიმრეს. ამ სასწრაფო მზადების პერიოდში იდება ხელშეკრულება საბჭოთა რუსეთს და მენ-

შვეიცურ საქართველოს შორის (ურატაძე), რომლის თანახმად კომუნისტურ ორგანიზაციებს მიეცა ლეგალურ არსებობის საშუალება.

ხელშეკრულების დადებამდე ამხ. ლამბაროვი გადმოიყვანეს ქუთაისის ციხიდან ფოთის ციხეში, რათა ადგილობრივად მომხდარიყო მისი გასამართლება, მაშინ ციხეში ლევან და საშას მეტი არაფერიყო. ლევან იმიტომ იყო ციხეში, რომ რამიშვილმა, რომელმაც პირადად ინახულა ციხეში ლევანი და ფორმალურადაც ვერ ათქმევინა უარი მუშაობაზე ხელის აღების შესახებ.

მოხდა ამხ. ლამბაროვის გასამართლება. პროცესის დღეს სასამართლოს დარბაზი გაჰყვანილი იყო მუშებით. ამ პროცესმა მენშევიკებში აურზაური გამოიწვია, ვინაიდან ფიქრობდნენ მისი თავის სასარგებლოდ გამოყენებას და გამოვიდა წინააღმდეგი. ზემოთ თქმული ხელშეკრულების თანახმად გააღეს საქართველოს ციხეების კარები და გამოუშვეს ბოლშევიკები. მოგროვდნენ ფოთში ყველა, ვინც ქუთაისის და ფოთის ციხეებში იყვნენ. ამხ. კილაძის ბინაზე იყო მოწვეული აქტივის კრება, სადაც იქნა არჩეული პირველი დროებითი კომიტეტი ს. კ. პარტიისა (მანამდე ორგანიზაცია ატარებდა „რ.კ.პ. (ბ) სახელწოდებას) შემდეგი შემადგენლობით: შმაროვი, ბახუშვილი, ლომაძე, ჭანტურია, მიმინოშვილი, გორგასლიძე და მეუნარგია. სია გაიგზავნა ქუთაისის საგუბერნიო კომიტეტში დასამტკიცებლად.

ახალი კომიტეტი შეუდგა ლეგალურ მუშაობას, გახსნა პარტიული კლუბი, ჩვენს ლეგალობას ამხ. ლამბაროვმა უწოდა (Канкан — მახე) რაშიაც ყველა ვიყავით დარწმუნებული, ვინაიდან ვიცოდით მენშევიკების თვისება და მათი მტრული განწყობილება ბოლშევიკურ რუსეთის მიმართ, რაც თვალსაჩინოთ დაამტკიცეს ფოთის მუშების წინაშე თავიანთი მოქმედებით. მაგალითად, ბოლშევიკებიდან გამოქცეულ დენიკინის ჯარის ნაწილების მიღება ფოთში, მათი სურსათ-სანოვავით მომარაგება იმ დროს, როდესაც თავისი საკუთარი ჯარი მშიერ-შიშველი ყავდათ, ყოველ მხრივ ხელის შეწყობა დენიკინელებისთვის, ისევე მათი შავი ზღვით საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ საბრძოლველად გადაგზავნა (ყირიმში). ეს უკანასკნელი საზიზღრობა არასოდეს არ ამოიშლება ისტორიის ფურცლებიდან, ვინაიდან ის ხალხი, რომელიც ოდესღაც თავის თავს სოციალისტ-მარქსისტს უწოდებდა—შავ რეაქციას უშუალო დახმარებას აძლევდა ლენინის წინააღმდეგ.

მართლაც, ჩვენი ლეგალობა ხანგრძლივი არ იყო. მენშევიკებმა, პირიქით, ისარგებლეს ამ ლეგალობით, გაიციეს ბევრი ახალი ამხანა-

გები, რომლებსაც წინეთ არ იცნობდენ, ამხ. ღამბაროვს არ შეეძლო აქ დარჩენილიყო, ვინაიდან ვიცოდით, რომ არ მოასვენებდენ მას, არ მისცემდენ მოქმედების საშვალებას და ის იყო, ორგანიზაციამ მას ნება დართო რუსეთში წასულიყო, — სამუშაოდ, სადაც მისი მუშაობა მართლა ნაყოფიერი იქნებოდა.

როგორც ზევით აღვნიშნეთ სია კომიტეტის შემადგენლობისა იქნა გაგზავნილი ქუთაისში, სადაც ის საგუბერნიო კომიტეტის ბინის გაჩხრეკის დროს იქნა აღმოჩენილი. ამ აღმოჩენას მოყვა ქუთაისის საგუბერნიო მილიციის უფროსის მაღნარაძის ჩუმათ ფოთში ჩამოსვლა და დაპატიმრება კომიტეტის წევრებისა. დაპატიმრებულ იქნენ ყველა, ვინც მაშინ ფოთში იყო, ზოგიერთმა მოასწრო გაქცევა. მაშინ შვებულობით ხეთაში ვიმყოფებოდი და არ ვიცოდი საქმის ვითარება, მაგრამ ერთმა ფოთიდან ჩამოსულმა პიროვნებამ მიაშპო ფოთში მომხდარი რეპრესიების შესახებ და დაუმატა: შენი ოთახი დაბეჭდეს და შენც გეძებენ დასაქერადო, მე უნდა წამოვსულიყავი ფოთში, მაგრამ ამის მერე დავრჩი ხეთაში არა ლეგალურად, სადაც გავატარე სამი თვე. ამ დროს ფოთის ციხეში ხდება შიმშილობის გამოცხადება, რომელიც გაგრძელდა 6 დღე და ამას მოყვა ბახუშვილის, ჭანტურიას და მიმინოშვილის აზერბეიჯანში გადასახლება.

ამით რეაქცია წყნარდება, ორგანიზაცია განაგრძობს ნახევრად ლეგალურად არსებობას, კომიტეტი ყავს თავმჯდომარეთ და ხელმძღვანელად ამხ. ვ. თავართქილაძე, მდივნათ ამხ. ვ. გაბუნია. კომიტეტი აწარმოებს ორგანიზაციულ მუშაობას, ავრცელებს ბოლშევიკურ ლიტერატურას, აღდგენს დანგრეულ ორგანიზაციებს, ცენტრის ნებართვით ღებულობს მონაწილეობას ქალაქის თვითმმართველობის არჩევნებში, სადაც ამხ. შუბლაძის ხელით წარდგენილი ვიყავით 6 ამხანაგი (მეიშვილი, გაბესკირია, შუბლაძე და სხვები), მაგრამ ამ სიაში მოთავსებული ამხანაგები პირველ რიგში მოხდენ გასაბჭოების წინააღმდეგეებში ქალაქის საბჭოს მაგივრათ ციხეში, რომლიდან განთავისუფლებულნი 13 მარტს 1921 წელს მიდიან მართლა თვითმმართველობის შენობაში, მხოლოდ არა მენშევიკურ თვითმმართველობის გამგეობაში, არამედ ფოთის მ/გ და წითელ არმიელთა რეგკომში. იმავე 1920 წ. ფოთის ორგანიზაციამ გააგზავნა დელეგატები (დ. ფაჩულია, ო. ცანავა და ჯალალანია) ბაქოში აღმოსავლ. დაჩაგრ. ერების კონგრესზე.

სპეციალურად ქალთა შორის მუშაობა არ სწარმოებდა, მაგრამ ქალები მაინც გვყავდა ორგანიზაციაში. ვინ იყვნენ ეს ქალები? უმრავლესობას შეადგენდა კომუნისტების ოჯახის წევრები, ითვლებო-

და ორგანიზაციაში 1919—1920 წ. 40-დე ქალი, უმთავრესად „წითელ ნაბადაში“ ეკა სერგია და სხვები ქალაქის რაიონში მუშაობდნენ: შურა პანამარიოვა (კილაძისა), ი. მაკალათია, ე. ჯაბურია, ნ. ხაინდრავა, ე. სიჭინავა და ფ. ჯიჯავაძე.

1920 წელს ფოთის კომიტეტს ქონდა მითითება ახალგაზრდობის ორგანიზაციის დაარსების აუცილებლობის შესახებ. ამის განხორციელება მეტად ძნელი იყო, ვინაიდან მაშინდელი ახალგაზრდობა ზედმეტად შოვინისტური მენშევიკების ან ფედერალისტების იდეოლოგიის გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა და ბოლშევიკების წინააღმდეგ მტრულად იყვნენ განწყობილი. მიუხედავად ამისა ამხ. მიშა კავეარაძის საშვალებით დაარსდა პატარა უჯრედი, დაახლოებით 6 ახალგაზრდისაგან, რომელიც შემდეგ გაიზარდა და გასაბჭოების პირველ დღეებში საგრძნობ ორგანიზაციად გარდაიქცა ა. კ. კ. სახელწოდებით. პირველ უჯრედის ორგანიზატორი და მისი პირველი მდივანი იყო ამხ. მიშა კავეარაძე.

1919 წ. ცენტრის წინადადებით ფოთის ორგანიზაციამ იკისრა ოდესაში ბოლშევიკებისთვის ნავთის პროდუქტების (ნავთი-ბენზინი, ზეთი) მიწოდების საქმის მოწესრიგება. პირადათ ბოლშევიკებს ამ საქმის მოწესრიგება არ შეეძლო, ამიტომ ღამბაროვი ამ საქმეს შეუდგა ვაჭრების მახარაძე და ზოდელავას მეშვეობით, რომელნიც დაპირდნენ ამ საქმის მოწყობას ორი კვირის განმავლობაში; საქონელი უნდა შეეძინათ თბილისის ბაზარზე, მაგრამ სოხუმიდან ჩამოვიდა ამხ. ბელოვი, რომელიც ჯერ დათანხმდა, მაგრამ შემდეგ გადათქვა, ალბათ პირობის მიუღებლობის გამო, და გაემგზავრა ბაქოში. ფოთში დატოვა წარმომადგენელი, რომელსაც უნდა ეწარმოებია როგორც მიღება, ისე გადაგზავნის საქმე. ნეცტო-პროდუქტის მიღება ფოთში დაგვიანდა $2\frac{1}{2}$ თვე, დაგვიანდა აგრეთვე მისი თავის დროზე ოდესაში გადაგზავნაც. ეს ნავთი წაიღეს, რომელსაც, ამხ. თ. ეჯიბია გაყვა, მაგრამ სანამ ნავთი მიაღწევდა ოდესამდე, საბჭოთა ხელისუფლება დამარცხდა და ნავთი ჩაუვარდა მტრებს—დენიკინელებს. ფულს 75.000 მან., რომელიც ზოდელავაზე ირიცხებოდა მენშევიკურ მთავრობის მიერ კონფისკაცია იყო.

ჩვენს ორგანიზაციას დიდ დახმარებას უწევდა ასოთ ამწყობი, მაშინ არა კომუნისტი და დღეს 1921 წლიდან ჩვენი ამხანაგი გალაქტიონ ჟვანია, ის ყოველთვის ყოველგვარ მიწოდებებს, პროკლამაციებს და კომიტეტის ბეჭედს გვიმზადებდა, ინახავდა საიდუმლოებას კეთილსინდისიერად, დაუმზადა ზუგდიდის ორგანიზაციას კომიტეტის ბეჭედი.

მართალია, ჩვენ გვქონდა საკუთარი სტამბა ქუთაისიდან გადმოტანილი, მაგრამ ის წარმოებაში არ იყო, რადგან საშვალემა გვქონდა თავისუფლად გვესარგებლებოდა ვადაქორიას სტამბით. სტამბა ინახებოდა ამხ. მუქერიას სახლში, მაგრამ სახლის გაჩხრეკის დროს ის აღმოაჩინეს მენშევიკებმა და კონფისკაცია უყვეს.

ორგანიზაციას დიდ დახმარებას უწევდა მაშინ ფედერალისტთა ორგანიზაციის წევრი ამხ. ემილიანე ნოდია, რომელიც მუდამ ოპოზიციის იდეა მენშევიკებს. ის ინახავდა ბესო გოგიას და სხვებს. ბესო ტენიკის ფორმით გამოწყობილი კარგათ გრძნობდა თავს და არალეგალურ მუშაობას აწარმოებდა მანამდე, სანამ მენშევიკებმა იქვი არ მიიტანეს ნოდიაზე იმის შესახებ, რომ ის ინახავდა ბოლშევიკებს, შემდეგ ბესო იძულებული იყო ფოთი კარგა ხნით დაეტოვებია.

საერთო აქტიურ პარტიულ მუშაობასთან ერთად ორგანიზაციას დიდ დახმარებას უწევდნენ სხვადასხვა ცნობების თავის დროზე მიწოდებით ფოსტა-ტელეგრაფში მომუშავე ამხ. ს. შავგულიძე, კ. ხოშტარია, ე. სიჭინავა და მ. ხოშტარია.

ყუღევის ორგანიზაციას ხელმძღვანელობდა ფოთის კომიტეტი, რომლის დაარსებაში და კავშირის გაბმვაში მონაწილეობდა ამხ. გრ. ბუკია.

ფოთის ორგანიზაციას არა ერთხელ გამოუცდია მთელი სიმშვენიერე მენშევიკური რეპრესიებისა, მაგრამ თავის მუშური სახე წას არასოდეს დაუკარგავს, ის ყოველთვის კლასიურ ხაზს ატარებდა, ერთ წუთსაც არ ივიწყებდა ლენინს და ურყევლად მიდიოდა მის მიერ ნაჩვენები გზით. მართალია, ბევრი ამხანაგები დღეს ამა თუ იმ ოპოზიციის მყოფნი, თავის დროზე კარგი მომუშავენიც, შეპყრობილნი ტროცკისტული იდეოლოგიით და ზოგიერთები კი გამსჭვალულნი ტროცკის პირადი სიმპატიით, უარყოფენ ლენინურ გზას და ამით შეაქვთ ჩვენ რიგებში დეზორგანიზაცია, რაც ყოველად დაუშვებლად არის მიჩნეული ორგანიზაციის მიერ და ის, როგორც უნიადგო მოვლენა—ძირიან-ფესვიანად აღმოფხვრილია.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ფოთის ორგანიზაციას არასოდეს არ ახასიათებდა უდისციპლინობა, არ ახასიათებს დღესაც და შემდეგშიაც მტკიცედ დაიცავს თავის პოზიციებს.

ორგანიზაციამ დაიმსახურა გასაბჭოების შემდეგშიაც მისი უმაღლესი ორგანოს (ცეკას) ყურადღება, მან მიიღო ჯილდო „ბრძოლის დროშა“ 1924 წელს მენშევიკურ გამოსვლების დროს.

გ. მეუნარგია.

რევოლუციონური ბრძოლა და პარტიული მუშაობა

(იხ. „რევ. მატ.“ № 3 (20) 1928 წ.)

1902 წელს შევედი ოდესის უნივერსიტეტში. მაშინ იქ იყვნენ: ვარლამ შავდია, მიშა მდივანი, კაპიტონ მეუნარგია, პლატონ გიგინეიშვილი, ანდრია პატარაია და სხვები. ვარლამ შავდია, კოწია სულაქველიძე და მიშა (ბეკო) მდივანი იმ დროს უნივერსიტეტიდან გამორიცხული იყვნენ სტუდენტთა დემონსტრაციების გამო.

მალე მიშა მდივნის საშუალებით დაუახლოვდით სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციას, ეგრედ წოდებულ „სამხრეთის წრეს“. ამ წრეში ქართველებიდან იყვნენ: შავდია, სულაქველიძე, მდივანი, გრ. ლორთქიფანიძე და მე. კავშირი დავიკავეთ ოდესის ნავთსაყუდარის მუშებთან და მეზღვაურებთან.

უნივერსიტეტის ცხოვრების გაცნობასთან ერთად ჩვენ გაგვაკვირვა მისმა სტრუქტურამ და იქ მყოფმა ეგრედ წოდებულმა „პედელეზმა“, რომელნიც თურმე უნივერსიტეტში შპიონების როლს ასრულებდნენ. მათ ჰქონდათ ჩვენი სურათები, ასე რომ, პედელეზმა სტუდენტების სახე ზეპირათ და გარკვევით იცოდნენ. სტუდენტთა მოძრაობა 1899 წლიდან და განსაკუთრებით 1900 წლიდან საკმარისად გაძლიერდა. პეტერბურგიდან დაწყებული სტუდენტთა მოძრაობა სხვა ქალაქებსაც მოედო. ეს იყო ცნობილი პეტერბურგის უნივერსიტეტის რექტორის სერგიევიჩის განცხადება, რათა 8 თებერვალს (უნივერსიტეტის წლის თავზე) უნივერსიტეტის კედლებში მყუდროება ყოფილიყო დაცული. ამ განცხადებამ სტუდენტთა მასის აღშფოთება გამოიწვია.

სტუდენტობა სიმღერით გამოვიდა რუმინეცების სკვერთან. შეტაკება მოხდა ქანდარშერიის ცხენოსან ჯართან. აქედან სტუდენტობა გადადის აკადემიური ბრძოლიდან პოლიტიკური ხასიათის ბრძოლებზე. არსდება საორგანიზაციო კომიტეტები და სხვა...

მაღე სტუდენტობა ჩაება მუშებთან ერთად თვითმპყრობელობის საწინააღმდეგო პოლიტიკურ ბრძოლაში.

ასე ხდებოდა ერთი მხრივ, თუმცა ძლიერი იყო ეგრედ წოდებული „აკადემისტების“—ჯგუფები, ამნაირად უნივერსიტეტში არსებობდა ორი მიმდინარეობა—„აკადემისტები“ და „პოლიტიკოსები“...

აკადემისტები ამბობდნენ „უნივერსიტეტი მხოლოდ მეცნიერებისათვის არის, ყოველივე პოლიტიკის გარეშე უნდა იდგესო. ჩვენი მიზანი არის,—სწერდა ენიგონი პროკლამაციებში, ბრძოლა აკადემიური საშუალებებით, აკადემიურ ნიადაგზე უნივერსიტეტის თავისუფლებისათვის, როგორც საშუალება კულტურულ-განმანათლებელი როლის. ყოველგვარ უნივერსიტეტის ჩარევას პოლიტიკურ მოქმედებაში ჩვენ უარყოფით ვუცქერით შემდეგი მოსაზრებებით: 1) ამ გვარი მონაწილეობა არ ეთანხმება ჩვენ პრინციპიალურ შეხედულებებს უნივერსიტეტებზე, როგორც კულტურულ განმანათლებელ ძალაზე. 2) სტუდენტობა არ წარმოადგენს ერთ მთლიან ერთეულს, რადგანაც იგი შესდგება სხვადასხვა საზოგადოებრივი კლასთა წარმომადგენლებისაგან. ამიტომ მას არ ძალუძს ჰქონდეს განსაზღვრული პოლიტიკური პროგრამა“. აკადემიური მიმართულების მომხრენი იმ დროს მოსკოვის ქალაქების უნივერსიტეტშიაც უმეტესობას წარმოადგენდნენ. იმდენათ, რამდენათაც პოლიტიკის მიმდევარი სტუდენტობა მჭიდრო კავშირს ჰკრავდა მუშათა კლასთან, მათი ხელმძღვანელობის ქვეშ იმყოფებოდნენ და რევოლუციონური სოციალ-დემოკრატია „ისკრას“ მეთაურობით მოძრაობას წინ უძღოდა, ენერგიულად მოუწოდებდა პროლეტარიატს ხელმძღვანელობა გაეწია სტუდენტთა მოძრაობისათვის. 1901 წლიდანვე ეკონომიზმმა თანდათან დაუთმო პოზიცია „პოლიტიკებს“ და მარქსიზმის მოძღვრების სტუდენტობაში გავრცელების მეოხებით მოძრაობა სწრაფად გაძლიერდა. სტუდენტობის ბელადთა შეიქნა ორგანიზაციული კომიტეტი პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტობის“. ამ კომიტეტმა აიღო თავისთავზე მოვალეობები დემონსტრაციების მოწყობისა სხვადასხვა უნივერსიტეტებში, ოთხ მარტს 1901 წ. 12 საათზე ამავე კომიტეტმა მოიწვია დემონსტრაციაზე ყაზანის სობოროს მოედანზე რამოდენიმე ათასი სტუდენტი პროტესტის გამოსაცხადებლად მთავრობის დროებით წესების გამოცემის გამო.

მუშათა უბნები იმ დროს ჯარებით იყო დაკავებული, რადგანაც მთავრობას მუშათა მოძრაობის ძლიერ ეშინოდა. დემონსტრაციამ მიიღო წმინდა ინტელიგენტური ხისიათი. 9 თებერვალის სამთო ინსტიტუტში სტუდენტთა სხდომამ დაადგინა გაფიცვა ობსტ-

რუქციით, იმავე დღეს აუარებელი მასის თანდასწრებით სტუდენტებმა ზეიმით დასწვეს „ვრემენია პრავილა“ გენერალ ვანოვსკისა. ამავე ხანებში მოძრაობა დაიწყო დანარჩენ უნივერსიტეტშიაც. მოსკოვში, კიევში, ხარკოვში, რიგაში, იურიევში, ყაზანაში და ოდესაშიაც თითქმის ყველგან გამოცხადდა გაფიცვა ობსტრუქციით, პროლეტარიატის ზეგავლენით სტუდენტობამ ქუჩისკენ იბრუნა პირი.

9 თებერვალს 1902 წ. კი მოსკოვის უნივერსიტეტის სტუდენტთა სტდომამ (ყრილობამ) გამოიტანა რეზოლიუცია შემდეგი ხასიათისა: ვსთვლით რა არანორმალობათ არსებულ აკადემიურ წყობილებას მხოლოდ საყოველთაო რუსეთის უუფლებობის ანარეკლათ, ჩვენ სამუდამოთ უარს ვყოფთ აკადემიური ბრძოლის ილიუზიებს და ვსწევთ მალლა საყოველთაო პოლიტიკური მოთხოვნილებების დროშას. «პოლიტიკური ამოცანები გვაიძულებენ ჩვენ, დასძენდენ სტუდენტები, გამოვიტანოთ ჩვენი პროტესტები ქუჩებში, სადაც მუშებთან ერთად ძალით შეგვიძლია დავიცვათ ჩვენი მოთხოვნილებები». ასეთივე შინაარსის იყო მანიფესტი, გამოცემული სტუდენტების მიერ პირველ სრულიად რუსეთის სტუდენტთა ყრილობაზე 1902 წელს, მარტის ბოლო რიცხვებში. ამ მანიფესტში, სხვათა შორის იყო ნათქვამი: „რაც შეეხება საკითხს მოძრაობის ტაქტიკაზე, ყრილობა სტოვებს რა ძალაში მიმართოს გაფიცვებს და ობსტრუქციებს მისი ყოველივე ფორმებით, პირველ რიგზე აყენებს გეგმას დემონსტრაციების შესახებ, როგორც უფრო ნამდვილ საშუალებათ, რათა მიიქციოს საზოგადოების ყურადღება არანორმალური საქმის ვითარებაზე“. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ მოკლე ხანში სტუდენტთა მოძრაობის დროს ბევრი ამხანაგები იყვნენ გაციმბირებულნი. 1902 წლის ბოლოში არალეგალურათ გამოიცა წერილი ამხანაგების მიმართ აღმოსავლეთ ციმბირში გადაგზავნილი სტუდენტების და კურსისტების მიერ, რომელშიაც მოუწოდებდნენ ამხანაგებს შემდეგი სიტყვებით: „ამხანაგებო, ევროპის ყველა ქვეყნის სტუდენტებმა ითამაშეს თვალსაჩინო როლი პოლიტიკური თავისუფლების დასაპყრობათ თავიანთ სამშობლოში, რუსეთის სტუდენტობა დღემდე არ ჩამორჩენია ამ მხრივ თავიანთ კოლეგებს, ამ წლის მოძრაობამ გამოიყვანა სტუდენტობა ფართე, ღია პოლიტიკური ბრძოლის ასპარეზზე. სტუდენტობას არ შეუძლია და არც უნდა გადაუხვიოს ამ გზას მოცემულ ისტორიულ მომენტში. ამნაირად სტუდენტთა მოძრაობა თანდათან ღებულობდა პოლიტიკური ბრძოლის ელფერს 1901 და 1902 წლ. პირველი ნახევრის სტუდენტობის ძლიერი მოძრაობის შემდეგ თვითმპყრობელობის მიერ სასტიკი რეპრესიების მა-

სიური დაპატიმრებების შემდეგ ეგონათ ხანგრძლივი მყუდროება ჩამოვარდებოდა, მაგრამ ნიკოლოზის ჯალათები მოსტყუდნენ: 1903 წ. დაწყებიდანვე რუსეთში მუშათა კლასის ზეგავლენითვე კვლავ დაიწყო უფრო შეგნებულათ და სიძლიერით სტუდენტთა მოძრაობა, რომელსაც მოჰყვა უნივერსიტეტების დახურვა, და კვლავ მასიური დაპატიმრებანი.

ჩემს მოგონებაში გავიხსენე მოკლეთ ოდესის უნივერსიტეტში შესვლის დროს წარსული ორი სამი წლის სტუდენტთა მოძრაობის შესახებ გაცვრით, რათა ნათლად გამეთვალისწინებინა მკითხველისათვის, თუ რათ სჭირდებოდათ უნივერსიტეტის ჟანდარმთა აღმინისტრაციას პედლებიდან დაწყებული თვით სუბინსპექტორებამდე და რექტორებამდე ჩვენი ფიზიონომიის კარგათ შესწავლა და ყოველივე ნაბიჯის გადადგმაზე თვალყურის დევნება ციხიდან გამოშვებამდის.

ჩვენმა ოდესის ორგანიზაციამ გააბა კავშირი საზღვარ გარეთელ ამხანაგებთან, რომლებიც ფარულად გვიგზავნიდნენ დიდძალ არა ლეგალურ ლიტერატურას, გამოცემბნეთ ოდესაშივე კონსპირატიული ბინა—ამხ. სოფიოსთან, ვარლამ შავდიას მეუღლესთან, სადაც ვანაწილებდით რუსეთის სხვადასხვა ქალაქებში და აგრეთვე საქართველოშიაც გადასავსავნ ჟურნალ-გაზეთებს—„ისკრას“, „ზარისა“, „რევოლუციონურ როსსიას“ „ერფრუტის პროგრამას“ და სხვ. ამხანაგი ვარლამი, რომელიც მიჩენილი იყო თვალ-ყური ედევნებინა იმ ამხანაგებისთვის, რომლებსაც რუმინეთის საზღვარზე გადმოჰქონდათ შვეიცარიიდან რუსეთში გადმოგზავნილი ლიტერატურა, ფრთხილად და საჩქაროდ ასრულებდა მასზე ჩვენ მიერ დეკისრებულ ამ საქმესაც. ზოგჯერ უშიშრათ, პოლიციელების თვალის წინ, რათა მათ ექვი არ აეღოთ, დაადებდა ვებერთელა კალათს ლიტერატურით სავსეს ეტლზე, მომიტანდა ჩემს ბინაზე, საიდანაც საჩქაროთ უნდა წამელო ამხანაგ სოფიოსთან, რომელიც ბინადრობდა ერთს მივარდნილ ქუჩაზე, რესტორანის უკანა ოთახში, ეს მეტად მოხერხებული ოთახი დიდხანს გამოგვადგა ლიტერატურის განმანაწილებელ პუნქტათ, უმეტესი ნაწილი ლიტერატურისა იმ ჩვენი საწყობიდან კიევისაკენ და ბათომისაკენ იგზავნებოდა. მახსოვს, ერთ დღეს ამხანაგ კიკიკო არდიშვილი გაგზავნეს კიევში ლიტერატურით დატვირთული: სამი ფუთი მარტო ერფრუტის პროგრამა, „ისკრა“ და „რევოლუციონარია როსია“ გავატანეთ, ეს მისთვის ძლიერ მძიმე ტვირთი ჩვენის მინდო-

ბილობით უნდა მიეცანა კიევში ერთი ამხანაგისთვის, რომელიც ბინაზე მოვიდოდა მეორე ამხანაგი „ტვიორდკამენის“ პაროლით და წაიღებდა იქ, სადაც საჭირო იყო. ამხ. ჭიჭიკო დაუზარებლად ასრულებდა მასზე დაკისრებულ მოვალეობას. ლიტერატურის გადაზიდვას ერთი ამხანაგიდან მეორესთან ამხანაგ სოფიოს ბინამდის ხანდისხან დღისითაც ვაწარმოებდით ხოლმე, ზოგი ჩვენი ამხანაგთაგანი ძლიერ გამოუცდელნი იყვნენ კონსპირატიულ მუშაობისათვის. საკმარისი იყო ცოტაოდენი დაკვირვებული თვალყურის დევნება ჩვენი მისვლა-მოსვლისათვის პოლიციელების მხრივ, რომ ჩვენი კალათებიანათ დავეჭირეთ.

1902 წლ. 6 დეკემბერს, დღით ნიკოლოზობას, ოდესის სავაჭრო ბირჟაში გაიმართა ტრადიციული გრანდიოზული საყოველთაო სტუდენტთა საღამო.. ამ გვარი საღამო თითქმის ყოველ წელს იმართებოდა ნიკოლოზ ხელმწიფის ტახტიდან გადმოგებამდის, რადგანაც ოდესის ლიბერალური ბურჟუაზია და ვაჭრები „გულ-კეთილობას“ იჩენდა ლარიბი სტუდენტების დასახმარებლად და თითო-ოროლა მანეთს თავიანთი „ბრწყინვალე“ დასწრებით ამ საღამოზე დასტოვებდნენ. თულის შესაგროვლებლად, „საპატიო ბილეთების“ დასარიგებლად დიდ შრომას ეწეოდნენ ამ დღისათვის თვით გენერალშები და გრაფინიებიც—გრაფ შუვალოვის ცოლის მეთაურობით, არც მოლიბერალო პროფესორები და მათი ცოლებიც ხვდებოდნენ გულგრილად ამ საღამოს მოწყობას, რადგანაც საყოველთაო სტუდენტთა საღამოს მოწყობას თვით ქალაქის უფროსი გრაფი შუვალოვი რეაქციონური სტუდენტობისათვის ლუკმის გადაგდებით მომადრიელებას სცდილობდა და სტუდენტთა მოძრაობას ზუბატოვშჩინის ხასიათს აძლევდა. ჩვენ კი სხვანაირად ვიყენებდით ამ საღამოს, დიდ პოლიტიკურ მნიშვნელობას ვაძლევდით, რადგანაც აქ ამ დღეს „ნიკოლოზობას“ თვითმპყრობელ ნიკოლოზის წინააღმდეგ ბრძოლის დემონსტრაციის დღეთ ვაქცევდით. ამ დღისთვის ყოველი ჩვენი ძალღონით ვემზადებოდით შეგვეგროვებია ხოლმე მოწინავე მუშათა და სტუდენტთა ჯგუფი, მუშებს სტუდენტების მუნდირებს გადავაცვამდით, ყველანი ცალ-ცალკე შევიდოდით და ვმართავდით სასტიკ იდეურ ბრძოლას წგრილ ბურჟუაზიულ სტუდენტობასთან და პროფესორობასთანაც კი.

ამ დღის პოლიტიკური ბრძოლა და კამათი გრაფ შუვალოვმაც კარგათ იცოდა, მაგრამ საღამოზე კრინტსაც ვერ დასძრავდა. ბირჟის ზემო სართულის ერთ დიდ დარბაზში ხტუნავდნ და კიკვავდნ კურსისტკები, პროფესორების, ვაჭრების და ყველა ჩასუქე-

ბული ბურჟუების ცოლები. რეაქციონურ სტუდენტობასთან ერთად საუკეთესო რევოლუციონური ნაწილი კი სტუდენტობისა სტუდენტობის ტანტსაცმელში გადაცმულ მუშებთან უნივერსიტეტთან მოძრაობისათვის გამოყრილ რევოლუციონურ სტუდენტობასთან ერთად შევიკრიბენით ბირჟის დაბლა სართულში, რომელსაც „მერტვეცკაიას“ უწოდებით—და გავმართეთ კამათი—ესერ-ნაციონალისტ-შოვინისტურ სტუდენტობის წინააღმდეგ. კრების დროს მერტვეცკაიაში ვერც ერთი ხულიგანი სტუდენტი, ვერც პროფესორი, ვერც პრისტავი, ვერც ჟანდარმი შესვლას ვერ ბედავდა,—რადგანაც იცოდნენ, რომ ამ დღეს თავისუფლად მომქმედი სტუდენტობა მათ დიდ შეურაცყოფას მიაყენებდა, არამც თუ სიტყვით, არამედ—ხელის შეხებითაც კი. ხანდისხან მხოლოდ ის პროფესორი შემოვიდოდა ხოლმე ჩვენთან, რომელიც სტუდენტთა და მუშათა მოძრაობის წინააღმდეგ არ იყო, ამისთანები კი რიცხვით ცოტანი იყვნენ—ჩვენც მერტვეცკაიას კარებს გაუღებდით კრებაზე შემოვეშვებდით ხოლმე და სიტყვასაც წარმოვათქმევინებდით, შემდეგ ჩვენს პარტიულ ამხანაგს პრივატ დოცენტს სოციალ დემოკრატ ტარასევიჩს გამოუშვებდით მათი გადამახინჯებული ლიბერალური აზრების სტუდენტების წინ შესასწორებლად. ნ დეკემბერს ჩვენი ამხანაგები მერტვეცკაიაში საკმაოდ შეგროვდნენ, რადგანაც დიდი კამათი უნდა გამართულიყო იდეურ მოწინააღმდეგეებთან.

ავირჩიეთ თავმჯდომარე. პირველად სიტყვა ითხოვეს ესერების ორატორებმა—ჩვენც დავთანხმდით მათ გამოეთქვათ სტუდენტების წინაშე თავიანთი აზრი, რათა შემდეგ ჩვენ ორატორებს მეტი მასალა მისცემოდათ სალაპარაკოთ და მასაზე შთაბეჭდილება მოეხდინათ. ესერი გრძლათ შეეხო კლასთა ბრძოლას, შეეცადა გაეკრიტიკებია მარქსი მიხაილოვსკის და ლავრობის აზრების მოყვანით; დააყენა პირველ ბრძოლის რიგში გლეხკაცობა, გაარკვია მიწის სოციალიზაცია და ხაზი გაუსვა ტერორისტულ აქტების მნიშვნელობას.

შავდია ნიჭიერი მოლაპარაკე იყო, თუმცა განთქმული შეიქნა თავისი დემაგოგობით. დემაგოგია იმ დღესაც დასპირდა ამხ. ვარლამს, რადგან უპარტიო სტუდენტებს რყევა დაეტყო ტარასევიჩის სიტყვის შემდეგ. ვარლამმა იმისთანა უცხო ავტორების ციტატები მოიყვანა თავის სიტყვაში უცნობი გვარების დასახელებით, რომლებიც თურმე არც მარქსისტები იყვნენ და არც არსებობდნენ როგორც ავტორნი. მის მიერ მოყვანილი ციტატების სინამდვილეში უცხო სახელებმა განაცვიფრეს ზოგიერთი მსმენელები. სტუდენტთა შორის

პასუხსაც ვერავინ გასცემდა ვარლამს, რადგანაც არავის წაეკითხა ევროპაში იმ არ არსებულ მარქსისტებას ნაშრომები, საიდანაც ვარლამმა თავისი აზრების დასამტკიცებლად ციტატები ზეპირად ჩაარა-ხუნა. ვარლამის შემდეგ მეც შემხვდა ლაპარაკი კლასთა ბრძოლაზე. დებატები თითქმის ლამის 12 საათამდის გაგრძელდა. ბრძოლაში მართლაც ჩვენ გავიმარჯვეთ იმ დღეს. ჩვენ მიერ წამოყენებული რე-ზოლიუცია კრების ხმის უმეტესობით გავიდა. ესერები ცუდ გუნე-ბაზე დადგენ ამ დიდ მასიურ სტუდენტთა კრებაზე. იმ საღამოს მთე-ლი ქუჩები პოლიციელებით იყო გაკავებული, რადგანაც ეშინოდათ „საღამოს“ დასრულების შემდეგ რაიმე უწყესობა არ მომხდარიყო.

ქართველთა სათვისტომო ოდესაში პირველ ხანებში თავისი მოქმედებით, აზროვნებით და მიმართულებით ისეთივე კონსერვატი-ული ნაციონალისტურ-შოვინისტური იყო, როგორც სხვა ეროვნე-ბების სათვისტომოები მთელ რუსეთის საუნივერსიტეტო ქალაქებში. მათ კავშირიც ქონდათ ურთიერთ შორის გაბმული, რათა სტუდენ-ტთა მოძრაობის დროს ერთიანი ფრონტით გამოსულიყვნენ საწინა-აღმდეგოთ, უნივერსიტეტის დახურვისთვის გაფიცვების დროს ხელი შეეშალათ და წმინდა აკადემიური მოთხოვნილებები წამოეყენებინათ, უნივერსიტეტი პოლიტიკის გარეშე დაეყენებინათ. ქართულ სათვის-ტომოს თუმც თავისი წარმომადგენელი ყავდა სტუდენტთა კოალი-ციურ საბჭოში, რომელიც თანდათან პოლიტიკურ ბრძოლის ხასიათს ღებულობდა, მაგრამ იგი მაინც მხოლოდ ურთიერთ შორის დამხმარე ორგანოთ ჩაითვლებოდა.

მათი მოღვაწეობა გამოიხატებოდა საღამოების მოწყობაში, სა-ქველ-მოქმედო ფულების შოვნაში. სტუდენტთა საღამოებზე ცეკვა-თამაშში და ღვინის სმაში. არ მახსოვს, რომ რომელიმე მათგანს, გარდა საბა კლდიაშვილისა დემონსტრაციებში, სტუდენტთა მოძრა-ობაში, მონაწილეობა მიეღოთ. კიდევაც დაგვცინოდენ, როდესაც სტუდენტთა სასადილოში თავს შევიყრიდით ხოლმე სადილობის დროს და რაიმე პოლიტიკურ საკითხზე კამათს ავტეხდით. ხანდისხან ჩხუბსაც გვიმართავდენ და საჯაროთ ფიზიკურათ შეურაცხოვას ჩვენს ამხანაგებს აყენებდენ. საჭირო შეიქნა რუსეთის ყველა სათვისტომოე-ბის შერყევა, მათი დაშლა, დარღვევა, საუკეთესო ნაწილის გამოყო-ფა, ჩამოგლეჯა და ამიტომ სათვისტომოთა შორის ქართველთა სა-თვისტომოს ოდესაში ყველაზე უწინ აუშალეთ ბუდე მოძრაობის გავლენით და რევოლუციონური ნაპერწკლების მათ შორის გადას-როლით. გვინდოდა ეს სახელწოდებაც „შემლიაჩესტეო“ მოგვესპო, ისეთი ამხედრებული ვიყავით ამ ორგანიზაციის წინააღმდეგ მათი

კონტრ-რევოლუციონური მოქმედების გამო რამოდენიმე სხდომების და დისკუსიების გამართვის შემდეგ.

ჩვენ გადმოვიბირეთ რამდენიმე სტუდენტი და შევექენით სექციები. უმათერესი სექციები შემდეგი იყო: პოლიტიკურ-ეკონომიური, ისტორიული, ფილოსოფიური, ბუნების მეტყველების, მათემატიკური და სხვა. თვითეულ სექციას ყავდა თავთავიანთი ხელმძღვანელები, არჩეულნი მოწინავე პირებიდან—რომლებიც მებრძოლნი და რევოლუციონერები იყვნენ: სექციებს ხშირად უყრიდით თავს, მოგვყავდა მარქსისტულად მომზადებულნი მათთვის უცხო ამხანაგები და ვაკითხებდით ლექციებს პოლიტიკურ-ეკონომიურ თემებზე—ამხ. ტარასევიჩი, რომელსაც ქართველი სტუდენტობა დიდ პატივს სცემდა და სხვები, კითხულობდნენ ლექციებს. მალე სექციების მუშაობას, რევოლუციონური უჯრედების მუშაობის ხასიათი მივეცით. უჯრედებს კვირაში ორჯერ უყრიდით თავს—ვკითხულობდით მარქსის, ენგელსის, მეცნიერულ სოციალიზმს, ერფრუტის პროგრამას, კაუცკის აგრარულ საკითხს და სხვას. ვარჩევდით, ვკამათობდით, კამათი ხანდისხან სტუდენტთა სასადილოშიც გადმოგვექონდა სადილობის დროს.

იმ ხანებში (1903 წ.). საქართველოში გაზეთ „ივერიას“ და ჟურნალ „კვალს“ შორის ესე იგი „ივერიელებსა“ და „დასელებს“ შორის მკაცრი ბრძოლა სწარმოებდა პრესის ფურცლებზე. ქართველი ნაციონალისტ-შოვინისტები ილია ჭავჭავაძის მეთაურობით გაშმაგებულნი, ამხედრებულნი გამოდიოდნენ მესამე დასელების წინააღმდეგ და უწმაწური, უშვერი სიტყვებით იხსენიებდნენ მესამე დასელებს. ხარკოვის რევოლუციონურმა სტუდენტებმა სტუდენტ კოწია ჯაფარიძის წინადადებით პროტესტი გამოუცხადეს გაზეთ „ივერიას“ „კვალის“ საშუალებით შოვინისტური აზრების გავრცელებისთვის და მესამე დასელების უშვერი ლანძღვა-გინებისთვის. ამ ამბებმა ოდესაში ჩვენ სმენამდისაც მოაღწია. ვიშოვეთ მიზეზი „ზემლიაჩესტვოში“ გაზეთ „ივერიის“ და ჟურნალ „კვალის“ მიმართულებებზე საკითხების დასმისა. მით უფრო დროულად დაეინახეთ ამ ორ ორგანოს სხვადასხვა იდეოლოგიის გარჩევა, რომ 1903 წელს სრულდებოდა ათი წელი ჟურნალ „კვალის“ არსებობის, რომელიც ჩვენ ოდესის და სხვა ქალაქების უნივერსიტეტის ესდეკებს ადრესის მირთმევით და მილოცვით უნდა აღგვენიშნა. თუ არ ვცდები, თებერვალში 1903 წელს მოვიწვიეთ მთელი ქართველი სატვისტომოს სტუდენტთა კრება ამ საქმის გასარჩევათ, მისალოცი ადრესი უკვე შედგენილი გვქონდა და მომზადებულიც ვიყავით „ზემლიაჩესტვოში“ იდეური ბრძოლის გასაჩაღებლად, მის დასაშლელად.

კრების თავმჯდომარეთ ოდესაში ორი სამი თვის ჩამოსული პეტრბურგიდან ამხანაგი (მაშინ დასელი იყო) ვანო ზედგინიძე ავირჩიეთ. ამხანაგ ზედგინიძის იდეურ მიმართულებას ბევრი „ზემოლიაჩესტვოს“ წევრებთანაც კარგათ ვერ იცნობდენ, თორემ იგი ხმის უმეტესობით კრების თავმჯდომარეთ ვერ გავიდოდა. ვანოს ჩვენ წინდაწინ მოველაპარაკეთ იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა ეხელმძღვანელებინა კრებისათვის, თუ თავმჯდომარეთ გავიდოდა—ერთი სიტყვით, იგი უნდა მოქცეულიყო ჩვენ მიერ მიცემული დირექტივების თანახმად. ეგრეთაც მოიქცა. გაიხსნა კრება თუ არა, პირველათ სიტყვები წარმოსთქვეს მთელმა რიგმა ნაციონალისტთა ორატორებმა.

ჩვენ მიერ ადრესის წაკითხვამ, „ივერიის“ შოვინისტური, ნაციონალისტური მიმართულების მხილებამ და დაგმობამ შოვინისტ ნაციონალისტთა სტუდენტობა ძალზე ააღელვა, აახმაურა. თავმჯდომარემ ველარ შეაჩერა ზოგიერთი ამხანაგები - სანამდის ერთმა მათმა მოაზროვნეთაგანმა სოლომონ წერეთელმა—უბიდან ქალაქი არ გამოიღო და კითხვა არ დაიწყო. ეს იყო კონტრ-ადრესი, თუ შეიძლება ასე ვთქვათ ვაზეთ „ივერიისადმი“ გასაგზავნათ. თურმე—ამ ნაციონალისტ-შოვინისტებსაც წინ და წინვე დაემზადებინათ თითქმის ორ ფურცელზე დაქუპანული ადრესი ილია ქავჭავაძისათვის გასაგზავნი და „ივერიის“ იდეების გამარჯვების მისალოცი.

ჩვენ დასვლებმა თავაზიანათ მოვეუსმინეთ სოლომონ წერეთელს შოვინისტურ ნაციონალისტური შინაარსის ადრესი. შემდეგ გაიმართა მსჯელობა წმინდა პოლიტიკური ხასიათისა ორ ბანაკს შორის—დასვლებს, რევოლუციონურ სოციალ-დემოკრატებს და ნაციონალ-შოვინისტურ დემოკრატ სეპარატისტებს შორის. „ივერიის“ მომხრეთა რიცხვი მეტი შეიქნა კრებაზე. დავატყვეთ, რომ ჩვენ ადრესი „კვალის“ მისალოცი ნაკლებ ხმას მიიღებს, ვიდრე სოლომონ წერეთლის მიერ წაკითხული ადრესი „ივერიის“ მიმართ. ეს იგრძნო კრების თავმჯდომარემაც ვანომ—ავსტენეთ განვაში—ყვირილი, დაბოლოს სიტყვა ჩვეულებრივ ვარლამ შავდიას მიეცა. მან გვარიანათ გალანძლა ქართველი ზეჟლიაჩესტვო, „ხულიგანური ორგანიზაცია“ უწოდა, რამაც მეტად გააბრაზა ყველანი; წყნარი, მუდამ უსიტყვო მსმენელი საბა კლდიაშვილიც კი ააღელვა ჩვენმა კამათმა, მაგრამ ჩვენ არ მოვერიდებოდით ამ შემთხვევაში თვით „პატივემული“ პროფესორების ვასილ პეტრიაშვილის და პეტრე მელიქიშვილის აღელვებასაც, ოღონდაც კი ჩვენ წადილს მიგვეხწია და „ზემოლიაჩესტვო“ დაგვენგრია და კიდევაც დავანგრეთ, დავშალეთ.

ორგანიზაცია „ფაკელი“

მესამე დღესვე ქართველი სათვისტომოს დაშლისა მოვახდინეთ ოდესის პორტში მუშათა თეატრის „ვოლნორეზის“ ერთს ოთახში ოდესის კომიტეტის რამოდენიმე წევრების სხდომა, სხდომაზე განხილულ იქნა წინასწარ შემუშავებული გეგმა ქართველი ესდეკების მიერ. უნდა შეგვექნა იმისთანა განცალკევებული წრე, რომელშიდაც ამ ჯგუფის პირობები ოდესის რევოლუციონურ სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის იდეური გავლენის ქვეშ მოექცეოდა. განვიხილეთ გეგმა ჩვენი მოქმედებისა, აღენიშნეთ სახელწოდება, დაეაარსეთ ორგანიზაცია „ფაკელი“. „ფაკელის“ დიდი უმეტესობა შესდგებოდა სოციალ-დემოკრატებიდან, შემდეგ სოციალისტ-რევოლუციონერებიდან იყო ოთხი, აგრეთვე ერთი ანარქისტ-კომუნისტიც—შამპენუა. ორგანიზაცია ფაკელმა ჩვენის იდეური ხელმძღვანელობით პირველ დღეებიდანვე მისი დაარსებისა იწყო ენერგიული მუშაობა, გამოვაცოცხლეთ მუშათა უჯრედები ოდესის პორტში, სლაბოდკა რომანოვკაში, ლიმანზე—და ახლო მახლო ოდესის რაიონებში, რომლებთანაც თითქმის ყოველ კვირაში ვაწარმოებდით სამზადის მუშაობას, ვარკვევდით მარქსიზმს, ვზეპირობდით კაუცკის აგრარულ საკითხებს. „ფაკელში“ მოგვდიოდა აგრეთვე დიდძალი არალეგალური ლიტერატურა, ვადგენდით პროკლამაციებს მუშაობის და სტუდენტების მიმართ ოდესის ორგანიზაციასთან შეთანხმებით და ვავრცელებდით როგორც სტუდენტთა შორის, აგრეთვე მთელ ოდესის ქარხნის, ფაბრიკების და ნავთსაყუდარის მუშათა შორის. აგრეთვე ორგანიზაცია „ფაკელის“ რედაქტორობით გამოიცა რევოლუციონური იუმორისტული—(გექტოგრაფზე იბეჭდებოდა) ჟურნალი, რომლის მიზანი იყო ნაციონალისტ-შოვინისტური მოაზროვნე სტუდენტობის გაკიცხვა—მათი მიმართულების დაგმოება.

ქართველ სტუდენტთა ორგანიზაციის დაშლის და „ფაკელის“ დაარსების შემდეგ ბრძოლა ჩვენსა და ნაციონალისტ-შოვინისტებს შორის უფრო გამწვავდა. სტუდენტთა სასადილოში მუდამ დღე კამათი იმართებოდა. ხშირად რევოლუციონურ სხვა ეროვნებების ნაწილი სტუდენტობისა ჩვენ გამოგვესარჩლებოდნენ ხოლმე მთელ ნაციონალისტურ-შოვინისტურ სტუდენტობის წინააღმდეგ ილაშქრებდნენ. ასე რომ, სასადილოში მთელი მიტინგი იმართებოდა. ქართველ ზემლიაჩესტვოს სტუდენტებმა მე, ვ. შავდია, კ. სულაქველიძე, მ. მდივანი და გ. ლორთქიფანიძე „ფაკელის“ დაარსებისთვის სამშობლოს მოღალატე მტრებათ საჯაროთ გამოგვაცხადეს.

საერთო სტუდენტთა კოალიციონურ საბჭოში მალე მათ მიერ მოხსნილ და გამოწვეული იყო ვარლამ შავდია, თუმცა არ შეასრულა ქართულ ზემოლიაჩესტვოს დადგენილება მისი მოხსნის შესახებ და განაგრძობდა რევოლუციონურ მუშაობას საბჭოში, სანამდის მის მაგიერ სათვისტომოს მიერ კოალიციონურ საბჭოში გადაგზავნილმა სტუდენტმა ვასილ ბერეჟიანმა სტუდენტთა სასადილოში ჩხუბი არ აგვიტება და ვარლამს ფიზიკური შეურაცხოფა არ მიაყენა. ვასილ ბერეჟიანის ატეხილმა ჩხუბმა და ვარლამის გულცივად შეხვედრამ ბერეჟიანის აზიურ ბრძოლის მეთოდისა—დიდი საპროტესტო აყალმაყალი გამოიწვია მთელ სასადილოში მყოფ სტუდენტთა შორის. ამხანაგი ვარლამი ფიზიკურათ თითქმის ყველაზე შეძლებული იყო, თანაც დიდი მოთმინების და ნებისყოფის პიროვნება—ამიტომ მისმა სიჩუმით შეხვედრამ ბერეჟიანის მიერ სილის გარტყმევამ, მეტად გააბრაზა სტუდენტობა, ოდესის ნავთსაყუდარში ხუთასზე მეტი მუშა იმყოფებოდა ამიერ კავკასიიდან აქ სამუშაოდ გადმოხვეწილი, მათ შორის ყველაზე მეტი რიცხვი გემების დამტვირთავ-გადმომტვირთავი მუშებისა გურია-სამეგრელოდან და იმერეთიდან ჩამოსულიყვნენ. აქ შეხედვბოდით მუშებს აღდრბეიჯანიდანაც—სომხეთიდანაც და აგრეთვე სხვადასხვა მოშორებული ოდესის კუთხეებიდან. ჩვენ ორგანიზაცია ფაქელს დაევალა ჩვენ მიერ ენერგიული ბრძოლა ეწარმოებინა მათ შორის ოდესის ფაბრიკა ქარხნების მუშებთან დაეახლოვებინა ისინი და პოლიტიკურ ბრძოლაში ჩაებათ ოდესის რევოლუციონური სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტებიდან. ამ მიზნით მე და მიშა მდივანი ვიყავით პორტში მიმაგრებულნი—ხშირად ჩვენ გადავიცვამდით მუშის ტანისამოსს, გავერევოდით მუშებში და დღიურ მუშაობას ვეწეოდით გემების დატვირთვის დროს, თუმცა ჩვენ ორივეს პირველ ორი-სამ დღეში ძლიერ გვიკირდა ფქვილით საცხე ტომრების გემის კიბეზე აზიდვა, მაგრამ მალე შევაჩვიეთ ზურგი. აქ ქართველ მუშებს უხსნიდით ქართულად სოციალიზმს, თვითმპყრობელობის აუცილებელ დამხობაზე და სხვადასხვა მუშათა საკითხებზე—გურულ მუშების შორის წერაკითხვის მცოდნე ბევრი მოიძებნებოდა, მათ ვაჟალებდით პატარ-პატარა ჯგუფათ მუშაობიდან ბინაზე დაბრუნების დროს თავის მოყრას და არა ლეგალური ლიტერატურის კითხვას. ოდესის ნავთსადგურის ყველა გემების დამტვირთავი მუშების და აგრეთვე მთელი მეზღვაურების შესაკავშირებლად პოლიტიკურ ცხოვრებაში ჩასათრევად ხანგრძლივი ენერგიული მუშაობა აწარმოვა ოდესის სოციალ-დემოკრატიულმა ორგანიზაციამ და აგრეთვე მისი დავალებით ორგანიზაცია „ფაქელმა“ ჯერ კიდევ ქართველ სტუ-

დენტთა სათვისტომოს გაყოფამდის. ჩვენ შევესძელით ერთი რუსი მსახიობის დახმარებით, რომელიც დიდ თანაგრძნობას იჩენდა სტუდენტთა მოძრაობის დროს ჩვენამდე დავახლოვებოდით ოდესის პორტის ეგრედ წოდებულ „მუშათა თათბირს“ ვოლნორეზში სადაც თითქმის ყოველ შაბათ (სალამოთი) კვირაზე იკრიბებოდნენ მუშები ისვენებდნენ ამ თათბირის დარბაზში, მუსაიფობდნენ თავიანთ ქირვარამზე და მდგომარეობაზე.

მე და ამხ. ვარლამმა (ორლოვსკიმ), მუშურ ტანსაცმელებში, რომ კონსპერაცია დაგვეცვა და ჟანდარმერიას არ ჩავცვენოდით გაუფრთხილებლობით ხელში არტისტობასაც მივყავით ხელი. შევადგინეთ ჯგუფი ქართველებიდან—და დაეწყოთ „ვოლნორეზში“ ნაცნობი მართლაც არტისტის დახმარებით ქართული და რუსული წარმოდგენების გამართვა. „ვოლნორეზ“-ში ხშირად ვმართავდით წარმოდგენებს. მთელი პორტის მუშები დიდი სიამოვნებით მოდიოდნენ და ესწრებოდნენ სალამოებს.—ქართველი კოლონიაც არასოდეს გამოტოვებდა არც ერთ ქართულ წარმოდგენას.

ზუბატოვშიჩინა-შაევშიჩინა

მუშათა მოძრაობის ჩქარი ტემპით განვითარებამ რევოლუციონური ორგანიზაციების ზრდამ, გაძლიერებამ, სტუდენტთა მოძრაობის და მათი მუშათა კლასთან ერთად ქუჩებში პოლიტიკური ბრძოლის თვითმპყრობელობის დასამხობათ გაჩაღებამ, ნიკოლოზ ხელმწიფის მინისტრები და მთელი რუსეთის ფაბრიკა-ქარხნების მფლობელნი საშიშ მდგომარეობაში ჩააგდო. გულზე ხელზე დაკრეფილნი ხომ ვერ უტკეროდნენ თვითმპყრობელობის დამქაშნი ამ მათთვის არა სასიამოვნო ამბებს! პირველ ხანებში, 1901—1904 წლებში, გზა-კვალ აბნეულ ნიკოლოზის მინისტრებმა არც იცოდნენ, თუ რა პოლიტიკას დასდგამოდნენ—მუშათა მოძრაობის შესანელებლათ და ჩასაქრობათ. ვერც მუშების მიმართ რეპრესიებმა, ვერც დროებითი წესების გამოცემამ და რევოლუციონური სტუდენტების უნივერსიტეტებიდან გამოყრამ, გაციმბირებამ და სალდათებათ დაგზავნამ, ვერ შეანელა მუშათა მოძრაობა. პირიქით,—გააძლიერა. ფაბრიკანტებმა განგაში ასტეხეს. ჟანდარმერია შეაწუხეს; მოსკოვის ჟანდარმთა ობერანკის განყოფილების უფროსმა ზუბატოვმა ამცნო მათ თავისი პროგრამა „სპეციალური პოლიციური სოციალიზმისა“, რომელსაც ატარებდა იგი მოსკოვში. პოლიცემისტერმა თავის პროგრამის საბოლოო მიზნათ დაისახა მოეწესრიგებინა მუშებისა და ფაბრიკან-

ტებს შორის დამოკიდებულება შრომასა და კაპიტალს შორის წინა-
აღმდეგობის მოსპობით, პარმონიის დამყარებით. ობერ-პოლიცმეის-
ტერმა იცოდა რა, მუშათა ორგანიზაციების მოსპობა მისთვის ჩვეუ-
ლებრივი საშუალებების ხმარებით შეუძლებელი იყო, მან მიმართა
თავის პროგრამით ლეგალური ორგანიზაციების მოწყობას და მუ-
შათა ორგანიზაციების ხელში ჩაგდებას, რითაც მისი აზრით შესაძ-
ლებლად ქმნიდა მუშათა პოლიტიკურ მოძრაობის ტემპის რამდენიმე
ხნით შენელებას. ობერ-პოლიცმეისტერი ზუბატოვი ამასთანავე თა-
ვისი აგენტების საშუალებით ყოველივე ძალ-ღონეს ხმარობდა მუშა-
თა მეთაურებისთვის სახელი გაეტეხა—შეგნებული რევოლუციონე-
რები მუშათა მასებისთვის ჩამოეშორებინა, თავისი თავი სოციალიზ-
მის მქადაგებლად მოეჩვენებინა ორგანიზაციის ხელში ჩაგდებით;
„ვიდრე რევოლუციონერი სოციალიზმს ქადაგებს,—ამბობდა მოსკო-
ვის ობერ-პოლიცმეისტერი,—მას შეგვიძლია გაუმკლავდეთ მარ-
ტო რეპრესიული საშუალებებით, მაგრამ როდესაც იგი იყენებს თა-
ვის სასარგებლოთ არსებული კანონიერი წყობილების ნაკლულევენ-
ბებს,—რეპრესიული საშუალებები მაშინ არ კმარა! საჭირო არის მას
ფეხქვეშ ნიადაგი გამოვაცალოთ. ამიტომ—დასძენდა „სოციალიზმის“
მქადაგებელი ჟანდარმი,—იქ, სადაც რევოლუციონერი მოეწყობა,
საჭიროა სწრაფად გაჩდეს სახელმწიფოებრივი პოლიცია“. ობერ-
პოლიცმეისტერ ზუბატოვმა დაგზავნა რუსეთის საუნივერსიტეტო
ქალაქებში თავისი აგენტები, რომლებიც ატყუილებდნენ, მუშებს
უკითხავდნენ ლექციებს სოციალიზმზე, უქადაგებდნენ მშვიდობიანათ,
უბრძოლველად, მხოლოდ ეკონომიური მდგომარეობის თანდათანო-
ბით გაუმჯობესობით. ზუბატოვის აგენტებს ყველგან ყავდა ჯაშუ-
შები, რომლებიც გადაცმულ ტანსაცმელებში გაერეოდნენ მუშებში,
სტუდენტობაში, ეწეოდნენ ჯაშუშობას, პროვოკაციას და ატყუებდნენ
მუშათა მეთაურებს. ჟანდარმერიის საშუალებით ზუბატოვის ამნაირი
ბრძოლის მეთოდი რევოლუციის წინააღმდეგ პირველ ხანებში მე-
ტად მოწონებული იყო ნიკოლოზის შინაგან საქმეთა მინისტრის
მიერ, რომელიც დიდ დახმარებას უწევდა მთელ ამ აგენტურას ახა-
ლი ჟანდარმული ბრძოლის გასაძლიერებლად. ზუბატოვმა და მისმა
აგენტებმა დიდხანს ვერ შესძლეს ზოგიერთ ქალაქებშიაც კი, მუშათა
მასების მოტყუილება, მოსყიდვა, მუშებისგან თვით აღმინისტრაცია
შეიქნა მოტყუილებული, ლექციებს თუმცა უსმენდნენ ცრუ სოცია-
ლისტებად მოვლინებულ პიროვნებებს, მაგრამ მალე რწმენას კარ-
გავდნენ მათზე, კვლავ მკადროთ ირაზმებოდნენ და ქუჩებში საბრ-
ძოლველათ სტუდენტებთან ერთად გამოდიოდნენ. საბრალო ზუბატო-

ვი ამაოდ უყრიდა ხოლმე თავს მოსკოვის მრეწველთ და გრძელ-გრძელ სიტყვებით უმტკიცებდა მათ რამდენად სასარგებლოდ შეიქნებოდა მათთვის მის მიერ ვითომდა მუშათა უფლებების გაფართოება ფაბრიკა-ქარხნებში. მრეწველები მაინც გამოსთქვამდნენ უკმაყოფილებას და პროტესტსაც აცხადებდნენ მის პოლიტიკის წინააღმდეგ, ალბათ ეს მუშათა კლასის სისხლის მსმელები უფრო გრძნობდნენ, რომ მუშათა კლასის მოძრაობას ნიკოლოზის იგივე ჟანდარმერიის ოხრანკის ნაჩალნიკის ობერ-პოლიციეიმესტერის გაიდვერული მოქმედებანი ვერ შეამჩნევდნენ და მათი რისხვა, როცა იქნებოდა, მეტის სიმკაცრით თავს დაატყდებოდა.

1903 წლის დასაწყისში (იანვარში) ქალაქ ოდესას მოველინა „სოციალისტის“ სახელწოდებით მკერმეტყველურათ მოტატყანე გაიდვერა მოქადაგე პროვოკატორი ვილაც შაევიჩი. შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ წინადადება ჰქონდა მიცემული ადგილობრივ ადმინისტრაციას—ჟანდარმერიას, რათა დახმარება გაეწიათ შაევიჩისათვის, ხელი არ შეეშალათ მუშათა კრებისათვის, რომლებსაც კი შაევიჩი მოაწყობდა, ეშვინათ შაევიჩის აგენტებისათვის საცხოვრებელი ბინები, ეზრუნვათ მათ პირად ცხოვრებაზე, აღმოეჩინათ მათთვის ყოველგვარი დახმარებანი. შაევიჩმა თურმე ოდესაში ჩამოსვლისთანავე გაავრცელა თავისი აგენტების საშუალებით ხმები, რომ იგი სოციალისტი არის და უნდა მუშათა კეთილდღეობაზე იზრუნოს, ებრძოლოს უსამართლობას და სხვა. თვით შაევიჩის თავმჯდომარეობით ახდენდნენ განსაკუთრებულ, მათთვის პოლიციის მიერ დაქირავებულ ოთახებში კრებებს, რომლებზედაც იგი უხსნიდა მუშებს კავშირების მნიშვნელობას ჟრთიერთშორის დამხმარე კასის დაარსების აუცილებლობას, იმუშავებდნენ წესდებებს საზოგადოებისას, ირჩევდნენ რწმუნებულებს კავშირთა საბჭოებში და სხვა...

როგორც ამბობდნენ, ამ კრებებზე არავის უშვებდნენ გარდა იმ მუშებისა, რომლებსაც შაევიჩი თავის აგენტების საშუალებით მოტყუილებით ჩაითრევდნენ ხოლმე, განგებ თურმე პოლიციელებსაც გამოავადებდნენ ხოლმე კრებიდან, რომ მუშებს ექვი არ აეღოთ ამ მოხერხებულ პროვოკატორების, ზუბატოველების მოქმედებებზე, შაევიჩი თურმე თავის ბინაზედაც იბარებდა მუშებს და უხსნიდა მათ ზუბატოვის პროგრამის მნიშვნელობას. მუშებს პროფესიონალურ კავშირების მნიშვნელობაზე ურკვევდა—სწერდა წევრებად და ახდევინებდა ერთდროულ საწევრო ფულს 50 კაპ. და ყოველ კვირაში ორ-ორ შაურს. ორი სამი თვის განმავლობაში შაევიჩი თურმე კომიტეტის შეუმჩნევლად აწარმოებდა დიდ ენერგიულ მუშაობას.

მან გაავრცელა თავისი მოღვაწეობა სხვა ქალაქებშიაც: ელისავეტ-გრადში, ნიკოლაევში და ხერსონში დაარსა ორგანიზაციები, რომლებსაც ხელმძღვანელობდა ეგრედწოდებულ „დამოუკიდებელი მუშათა კომიტეტი“, Независимый рабочий комитет. ამ კომიტეტებს მთავრობა ალბად ფულებს ბევრს აძლევდა და თვითონ მუშებიდანაც ქონდათ შეკრებილი თანხები. შავეიჩის ოდესაში ჩამოსვლა მის მიერ რამოდენიმე მუშების—მატროსების მოტყუილება ჩვენმა კომიტეტმა ერთობ გვიან შეიტყო. ორგანიზაცია „ფაკელმაც“ არ იცოდა რა ამ პროვოკატორის მოქმედების შესახებ ორი სამი თვის განმავლობაში. შავეიჩი მოხერხებულად მუშაობდა. ზემოთჩამოთვლილ ქალაქებში—ერთი ქალაქიდან მეორეში ხშირ-ხშირად დადიოდა და ლექციებს კითხულობდა თავის მუშათა მოწყობილ კრებებზე. ჩვენ კიდევ გვიან შევიტყობდით მის ვინაობას, რომ შემთხვევით ერთ ჩემ მიერ შეკრებილ უჯრედში ოდესის განაპირა კუთხეში (სლაბოტკა-რომანოვკაზე) ქარხნის მოხუცებულ მუშას არ ეამბნა ამ ოდესაში ჩამოსულ „ქრისტეს მოციქულის“ ქადაგებებზე. ორგანიზაცია ფაკელმა 1903 წლის განმავლობაში საკმაოდ გაამრავლა მუშათა უჯრედები და სტუდენტთა სამაცადინო წრეებიც. თითქმის 20-ზე მეტი სტუდენტთა წრეები გვექონდა. მუშათა უჯრედების დაარსებაში დიდად ხელი შეგვიწყო „მუშათა სახლში“ „ვოლნორეზში“ ჩვენმა მოქმედებამ. ოდესის განაპირა ადგილებშიც კი დავიარებოდი თაბრიკა ქარხნების ახლო მდებარე მუშათა რაიონებში და ვეწეოდით მუშაობას. ფაკელმა ამ ხნის განმავლობაში დიდი როლი ითამაშა მუშათა ჯგუფის გათვითცნობიერებაში, მათთან რევოლუციონური სტუდენტობის იდეურად დაახლოებაში. თითქმის ყოველ კვირაში უშვებდით მოწოდებებს მუშათა და სტუდენტთა მიმართ. ორგანიზაცია ფაკელიდან ოდესის კომიტეტის დავალებით ხანდის-ხან ჩვენ ფაკელის ორგანიზაციის ფრაქციის ინიციატივით დადგენილებით: მოწოდებებს უშეტეს ნაწილად გექტოგრაფზე ვებქდავდით. ოდესის პრისტავი პანასიუკი და ჟანდარმერია გაფაციცებით ცდილობდა ორგანიზაციის ფაკელის მიკვლევას, მაგრამ მან ერთის წლის განმავლობაში ვერ შესძლო კვალის აღება. მუშათა უჯრედებში მუშაობა 1904 წ. ამახ. პავლე საყვარელიძესაც დაევალა. „დიდი“ პავლე იმ დროს ოდესაში იმყოფებოდა, შეგნებულ ბოლშევიკთა ითვლებოდა. ხშირად უჯრედში სამუშაოდ მე და ის ერთად დავიარებოდით. მახსოვს ერთ დიდ-რიცხოვან უჯრედში მე და პავლეს პროპაგანდა მარქსის დიალექტიკაზე.

ეხლა ორიოდ სიტყვით მინდა გავიხსენო ის მომენტი, რო-

დესაც ჩვენ შავეიჩის ოდესაში მუშაობა, მისი მოქმედება, მუშების მოტყუილება შევიტყვეთ. შავეიჩი თავის თავს სოციალისტს უწოდებდა, საზოგადოებებში, სტუდენტობაში ხომ ვერსად გამოჩნდებოდა, თავის აგენტებით მუშებს და მატროსებს საქმეში იზიდავდა. ინდივიდუალურად ამზადებდა ზოგიერთ მოწინავე მუშებს და მათი საშუალებით თანდათან ჯგუფებს, კრებებს აწყობდა, ლექციებს უკითხავდა. შავეიჩი კითხვებს მუშების „სასარგებლოდ“ აყენებდა ხოლმე; კრებებზე ეუბნებოდა მათ ებრაძლათ მშვიდობიანათ ხელუფასის მომატებისათვის, ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის, ურჩევდა შეკავშირებულყვენ პროფკავშირებში მშვიდობიანი გზით. გაფიცვებს და ქუჩებში დემონსტრაციებს უაზროთ თვლიდა—მაგალითები დამახინჯებულათ თავისებურათ მოყავდა ინგლისის ტრედ-უნიონების მოთხოვნილებები, წაყენებული მათი მთავრობის მიმართ. რასაკვირველია, პირველ ხანებში შავეიჩი ამგვარი ქადაგებით მუშებს და მატროსებს მოატყუილებდა, თუ რომ რევოლუციონური ორგანიზაციები დროზე ვერ შეიტყობდნენ ზებატოვის აგენტების ვინაობას, მათ პროვოკატორულ მოქმედებას. ცოტა არ იყოს, უნდა ვსთქვათ აქვე გულწრფელად, რომ ოდესის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციასაც არ მიუტყევია შავეიჩის ოდესაში ჩამოსვლისთანავე ჯეროვანი ყურადღება, თორემ შავეიჩი სამი ოთხი თვის განმავლობაში ვერ შესძლებდა ათასზე მეტი მუშების და მატროსების მოტყუილებას. არც „ფაკელს“ შეუტყვია რაიმე შავეიჩის მოქმედებაზე, ვერც შეიტყობდა, რომ ჩემთვის სრულიად მოულოდნელად არ ეამბნა ერთს მოხუცებულ ქაოხნის მუშას.

ახალი გაზაფხული იყო. 1903 წელს, თვე აღარ მახსოვს, როდესაც მე, ნესტორ წულესკირი და ვანო მაღალიშვილი ოდესის ახლოს მდებარე უბანში — „სლაბოდკა-რომანოვკაში“ წავედით. შაბათს საღამოს მქონდა მუშების უჯრედების დიდრიცხოვანი კრება მოწვეული. „სლაბოდკა რომანოვკაში“ ხშირად დავდიოდით სამუშაოდ, მაგრამ არც ერთ მუშათაგანს ამ დღემდის არ უთქვამს ჩვენთვის ერთი სიტყვაც შავეიჩზე—ათბათ ის მუშები, რომლებიც შავეიჩის კრებებზე დაიარებოდნენ—შავეიჩის სოციალისტად თვლიდნენ. „სლაბოდკა რომანოვკაში“ თითქმის ღამის თორმეტ საათამდის გავაჭიანურეთ მუშებთან პროპაგანდა-აგიტაცია, მუშათა საკითხების გარკვევა. „სიმონ კონსტანტინოვიჩი“, იცნობთ თქვენ თუ არა შავეიჩს,—შემეკითხა ერთი ჩვენი მსმენელი მუშათაგანი იმ დროს, როდესაც მუშების შრომის ხელუფასზე და მუშათა გაფიცვებზე ვმუშაობდით. არა, არ ვიცნობ! ეუპასუხე მე,—„ვინ არის იგი, რა მოხელე არის“—შევეკი-

თხე მოხუც მუშა ათანასეს, „იგი სოციალისტია რევოლუციონერი ნამდვილ ქრისტეს წააგავს—ქრისტეს მოციქულივით ქადაგობს, სწორედ ჩვენ მხსნელათ არის იგი აქ მოვლინებული, იგიც შაბათობით აწყობს კრებებს, ძლიერ გასაგებათ გველაპარაკება ჩვენს ქირავარამზე, ბევრი მუშებიც და მატროსებიც ჩაეწერენ მის ორგანიზაციაში“. ათანასეს სიტყვებმა ცოტა არ იყოს გაგვაკვირვა ჩვენ იქ მყოფი ამხანაგები, შევეჩიხე ნუ თუ დღემდის არავინ გვითხრა რამე, თუ რომ მართლაც მან მუშები გადიყოლია, გავიფიქრე, ან რატომ დღემდის არ გავიგეთ ვინ არის ეს შავეიჩი! მე ათანასეს სიტყვების შემდეგ ბევრი აღარ მილაპარაკნია მუშებთან. „იგი, ჩემო ათანასე, ვილაც მატყუარა იქნება და არა სოციალისტი“, ვუთხარი ხმა მალა ათანასეს; მოხუცი ათანასე პირდაპირ მოხიბლული იყო შავეიჩის ქადაგებით „არა—არა, იგი, კარგი კაცი არის, სწორედ ქრისტესავით მხსნელად“ მოგვევლინა ჩვენ მუშებს. „ათანასეს კამათი აღარ გაუმართეთ შავეიჩის შესახებ,—რადგანაც ჩვენ თვითონ არ ვიცოდით, თუ ვინ იყო ეს „ახლად მოვლანებული ქრისტე“.

პროვოკატორი იყო თუ ესერი, არ ვიცოდით—სოციალ-დემოკრატი რომ არ იყო, ეს კი ვიცოდით. რადგანაც ვინმე ჩვენი ამხანაგი რომ ჩამოსულიყო ოდესაში ორგანიზაციაში გამოცხადდებოდა შესაფერი მანდატით ან ვინმე ჩვენგანს მოძებნიდა, გაგვეცნობდა. მეორე დღეს კვირა იყო. ესეც კარგათ მახსოვს ათანასე სამუშაოდ არსად მიდიოდა. ამიტომ ესთხოვე ათანასეს მოსულიყო ჩემთან ბინაზე 12 საათზე რათა ამხანაგებთან ერთად მოგველაპარაკებია—ამ ჩვენთვის ახალი ამბის შესახებ. დილის 11 საათამდის თითქმის ყველა მოწინავე ამხანაგებს, ვისთვისაც გვინდოდა გვეცნობებინა, თვითონ ზოგს ჩამოუარე და უამბეო, ზოგსაც შეუთვალეთ სანდო ამხანაგის პირით მოსულიყვნენ თორმეტი საათისათვის ჩემს ბინაზე, ოდესის ნავთსადგურიდან მოვრწვიეთ ზოგიერთი მოწინავე მუშები, როგორც ქართველებიდან, აგრეთვე რუსებიდან—ამხანაგ ისაის მეთაურობით. ამხანაგი (ისაი სოციალ-დემოკრატი იყო), თორმეტ საათისათვის „სლაბოდკა რომანოვკადანაც“ მოვიდნენ ამხანაგ ათანასესთან ერთად ჩვენი იქაური უჯრედის მუშები, რომლებიც ძლიერ დაეინტერესებიათ ათანასეს შავეიჩის პიროვნებით. გავხსენით თუ არა კრება, ამხანაგებს ვაუწყეთ ათანასეს მიერ ნაამბობი შავეიჩის შესახებ, გაიმართა ბასი. გამოირკვა სულ მოკლე კამათის შემდეგ, რომ შავეიჩი ბევრს ჩვენ წრეში მყოფ მუშებსაც სცოდნიათ, ზოგს როგორც საიმედო პიროვნება, ზოგს კი საექვო უპარტიო მასსაში ხომ გავარდნილი ყოფილა შავეიჩის სახელი. კრებაზე მუშებმა ისიც გვაუწყეს,

რომ შავეჩის ფეხი მოკიდებული ჰქონია მეზღვაურებში. თურმე ჩვენ რომ „ვოლნორეზში“ ემუშაობდით, შავეჩის აგენტები ოდესის მეზღვაურებში დაძვრებოდნენ და ატყობინებდნენ მათ, ჩვენმა ამხანაგმა ალექ. ფონ-კოიფუციმ კი ვერაფერი შეიტყო. გასაკვირველი ის იყო, რომ შავდიას და ამხანაგ ისაიას გამოეპარათ შავეჩის მოქმედება, — რომ ამ გამოცდილმა მებრძოლმა ამხანაგებმა მუდამ პორტში და ვოლნორეზში მომუშავეებმა პროვოკატორ შავეჩის მატროსებში მუშაობა ვერ გაიგეს.

მუშების მოთხორობილმა ამბებმა ამ დღეს ცოტა არ იყოს, ფაქელისტები სასირცხო მდგომარეობაში ჩააყენა, ფაქელს დიდი გავლენა ჰქონდა არამც თუ პარტიულ მუშაობაზე და სტუდენტობაზე, არამედ უპარტიოებაზედაც კი. შავეჩის ოდესაში ჩამოსვლამ კი თურმე ჩვენი თანამგრძნობი და მომხრე მუშები კინალამ შუაზე გაგვიყო. აზრთა გაცვლა-გამოცვლის შემდეგ დავადგინეთ შემდეგი: „მომავალ კვირას, როდესაც შავეჩის დანიშნული ჰქონდა საჯარო მუშათა ლექცია, მივსულიყავით რამოდენიმე ამხანაგთაგანი მოგვესმინა მისი ლექცია, შემდეგ გეგვეგო მისი ვინაობა. წინა დღით, ამავე კვირაში ამხ. ათანასემ გვაცნობა შავეჩის ლექციის წაკითხვის დრო და ადგილი, სადაც მუშები იკრიბებოდნენ. გადვიცვით შტაცკი, ზოგმა მუშის ბლუზები — ტანთსაცმელები. მე, ვარლამ შავდიამ, ვალოდია ოკუჯავამ და მიშა (ბეკო) მდივანმა, გავიყოლეთ წინ ამხ. ათანასე და წავედით „პერესიპში“, სადაც იმყოფებოდა ათანასეს ჩვენებით აუდიტორია. მიუახლოვდით თუ არა ათანასის მიერ ნაცნობ ადგილს „პერესიპზე“, დავშორდით შორი-ახლოს ერთმანეთს, რათა მაღულათ პოლიციის მიერ შეუმჩნევლად თითო ოროლათ შევსულიყავით იმ კიშკარში, საიდანაც გავიდოდით ეზოში, შემდეგ შავეჩის აუდიტორიაში. ჩვენ გვეგონა, რომ მუშათა კრება არალეგალურათ იყო მოწყობილი, ის კი არ ვიცოდით, რომ მთავრობა თურმე ყოველი მხრით ეხმარებოდა შავეჩის კრებების მოწყობაში, ლექციების კითხვაში. თუმცა ეზოს ახლო მახლო ერთ „გოროდოვისაც“ ვერ იპოვნდით. იგინი მოშორებით გვითვალთვალავდნენ კრებაზე. რაც მეტი დაესწრებოდა მუშებთაგანი, შავეჩისაც ეს ახარებდა. ეს ხომ ხუბატოვის პროგრამის გამარჯვებას მოასწავებდა თურმე. შევედით თუ არა აუდიტორიაში, ჩვენ ოთხივენი წყნარათ დავსხედით უკანა სკამზე. შავეჩი ის იყო შესდგომოდა ლექციის კითხვას. აუდიტორია გატენილი იყო მუშებით და მატროსებით — ზოგ ჩვენი პორტის ნაცნობ მუშებსაც მოვკარით თვალი. მოუთმენლად ველოდით შავეჩის მიერ ლექციის დამთავრებას, რათა გამოვლაპარაკებოდით მას, გავვეგო, ვინ იყო ეს მჭერმე-

ტყველათ მარქსის დიალექტიკაზე მეცნიერულ სოციალიზმზე, ზედმეტ ღირებულების თეორიაზე მოლაპარაკე, მუშები სმენათ იყვნენ გადატყველნი, შაევიჩმა ორ საათზე მეტი ილაპარაკა—ერთი საეჭვო, ოპორტიუნისტული სიტყვაც არ წარმოსცდენია დღეს მას ალბათ თავიდანვე უნდოდა ხერხი ეხმარა მუშებს „სოციალისტათ, რევოლუციონერთათ მოჩვენებოდენ“—კიდევაც მიაღწია მან იმ დღეს მიზანს—არც ერთ მუშას კინტიც არ დაუძრავს საწინააღმდეგოთ, ან რა უნდა ეთქვათ, როდესაც შაევიჩმა თავი მარქსისტათ მოაჩვენა მუშებს და ათანასეს თქმის არ იყოს „მამა აბრამის ბატკანივით“, თავი მოიკატუნა—ქრისტეს მოციქულებით ცბიერი სიტყვებით ლექციის გათაყვისას მუშებს გული აუძგერა. „ეს რა კარგი მოქადაგე მოგვევლინა, რა მკერმეტყველათ, გასაგებათ ლაპარაკობს“, გაისმოდა ხმები აქა იქ მუშებში—„ისე კი ვერ მიხვდა იმ დღეს ვერავინ, რომ კრება ნება დართული არ ყოფილიყოს და შაევიჩი მთავრობის მიერ გამოგზავნილი პიროვნება, ორი საათის განმავლობაში ჟანდარმერია ოთხჯერ გაგვრეკდა. ჩვენ შაევიჩის ლექციის გათაყვამდე ეჭვი ავიღეთ მისზე, როგორც საეჭვო პიროვნებაზე, მაგრამ მაინც დავინტერესდით, თუ როგორი ტონით დაგვიწყებდა ჩვენ შაევიჩი ლაპარაკს და ან რას იტყოდა. გაათავა თუ არა შაევიჩმა ლექცია, კრება დაიშალა. დარჩა მხოლოდ შაევიჩი კათედრაზე და ჩვენ ოთხნი ამხანაგი ათანასესთან ერთად. „აბა, შენ მიდი ბიჭო მითხრა შაედიამ,—გამოველაპარაკოთ მაგას, შენ უფრო ჩანჩუკით ხარ ჩაცმული, ინტელიგენტათ ვერ შეგიცნობენ“,—დაუმატა მან,—მე ავედი კათედრაზე.

ათანასემ მიმართა მას შემდეგი სიტყვებით. გთხოვთ მოგვისმინოთ პორტიდან „დელეგაცია“ არის მოსული თქვენთან სურთ ლაპარაკი“, შაევიჩმა შემოგვხედა თუ არა, თავაზიანად მოგვმართა „გისმენთ; რა გნებავთ:—“ჩვენ პორტის მუშები ვართ ვლუხარი მე, გესურს გავეცნოთ თქვენს პროგრამას და შემდეგ მთელი ოდესის ნავთსაყუდარის (პორტის) მუშები შემოუერთონ თქვენს პროფესიონალ კავშირის მუშებს—გთხოვთ გავგიმარტოთ თქვენი აზრები და გვითხრათ, რომელი პარტიის ბრძანდებით, გეტყობათ მარქსისტი უნდა იყოთ, როგორც ჭავიგეთ, დღეს თქვენი ლექციიდან“. შაევიჩს ჩვენ რასაკვირველია გამოსაცდელათ მივმართეთ. შაევიჩი დიდი გამოლღეტილი, გამოცვეთილი, ჩვენზე უფრო ფრთხილად მომქმედი პიროვნება იყო. ალბათ როგორც შეუტყვეთ ორი მის მიერ წარმოთქმული სიტყვების შემდეგ: გადაგავლო სუყველას თვალი, თუ არა იმ წამსვე შეგვიცნო ინტელიგენტებათ სხვა უცხო ტომის პირებათ და მოგვმართა შემდეგი სიტყვებით: თქვენ ქართველები უნდა იყოთ, მე

ეხლა დაღლილი ვარ, ძლიერ სასიამოვნო იქნება ჩემთვის თქვენთან ბაასი ჩემს მიმართულებაზე და პროგრამაზე, გთხოვთ ოთხ საათზე მობრძანდეთ ჩემთან ბინაზე—ვცხოვრობ ფონტანკაზე № 4. „კარგი, კარგი“ უპასუხეთ ჩვენც, მაშინ თქვენთან მოვალთ, მოსალაპარაკებლათ. მეტი არაფერი გვითქვამს, ვიბრუნეთ პირი და დავბრუნდით ხუთივენი ჩემს ბინაზე.

სწორეთ სრულ ოთხ საათზე მოვინახეთ „ფონტანკაზე“ შეივეჩიის № 4 სახლი—შევედით პირდაპირ მის სასტუმრო—დარბაზში. შეივეჩიის ბინა მარტივად იყო მოწყობილი, სულ ოთხი სკამი ედგა დარბაზში და ერთი უბრალო მაგიდა. ალბათ მუშების შესახედათ, არ მისდევდა იმ დროში ბინის ავეჯეულობის მოწყობილობას. შევედით თუ არა დარბაზში, შეივეჩიი კარებში შემოგვეგება თავაზიანად, მიგვიწვია მაგიდასთან დასასხდომათ. დავსხედით, გაცნობისას ჩვენ მას სულ სხვა გვარი უთხარით, მისთვის ძნელად გამოსატქმელი და ადვილად დასავეწყარი. ვარლამ შევდიამ „ვერმიცანიძის“ გვარით გააცნო თავი, მე, „ჩიბურდანიძის“, მიშა მდივანმა „მაღლაკელიძეთ“, ვალოდია ოკუჯავამ კიდევ რალაც უხეშად გამოთქმული გვარი წარმოსთქვა, ასე რომ, არამც თუ შეივეჩიის, მეც აღარ დამნახსოვრდა. მან კი თავის გვარი და სახელი პირდაპირ გვითხრა, ან რის შეეშინდებოდა მას თურმე მთელი ოდესის ქანდარმერია კარგათ იცნობდა, როგორც ზუბატოვის მარჯვენა ხელს. ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ ისე მე დავარღვიე მყუდროება—გაუმართა ბაასი, ჩემს მერე ვარლამმა, მის შემდეგ ვალოდია ოკუჯავამ, მან თავის სიტყვაში კანტის ფილოსოფიიდანაც კი მოიყვანა მაგალითები. მიშა მდივანმაც წაილაპარაკა რამოდენიმე სიტყვები რევოლიუციაზე, ვცდილობდით ჩვენ ჩვენი თავი გულუბრყვილო, უცოდინარი მოუშადებელი მოსწავლეთა როლში გამოგვეყვანა, რომ შეივეჩიის უფრო გულახდილათ გადაეშალა ჩვენს წინ თავისი პროგრამა, მაგრამ ვალოდიამ ველარ შეიკავა თავი: სულ დაავიწყდა ჩვენი წინდაწინ განზრახულებანი შეივეჩითან უკუღმა ლაპარაკით მისი აზრების გამოტყუება, როდესაც ვალოდიამ რევოლიუციის ახსნა დაიწყო და კანტის „წმინდა გონიერების თეორიაზე გადავიდა“. იცით თქვენ, შემეკითხა თავის სიტყვაში დაბოლოს მე შეივეჩიი, ინგლისის ტრედ-უნიონების მოძრაობაზე რამე?“. „როგორ არა,—უპასუხე მე—“ჩემის აზრით,—განაგრძო მან, ძალდატანებით, რევოლიუციით, ტერორით არსებული წესწყობილობის შეცვლა არ შეიძლება, მუშებმა უნდა მოიპოვონ თანდათანობით ეკონომიური პირობების გაუმჯობესებით უფლებები. აღიზარდონ კულტურულათ, ზნეობრივით—შეკავშირდნენ მჭიდროთ

ერთს კავშირში და კანონიერების ფარგლებში მოითხოვონ თავიანთი ცხოვრების პირობების გამჯობესება. მე მწამს, რომ მუშათა კლასი სისხლის დაუღერელად დაარსების იმ საზოგადო წყობილებას, რომელსაც სოციალიზმი ეწოდება“...

შავეიჩმა ბევრი აზღა-უბღა ილაპარაკა—რეაქციონურ სიტყვებში აქ-იქ ურღედა ხოლმე სიტყვებს სოციალიზმს, რევოლუციას, პროგრესს და სხვას. ჩვენ უცებ ვცანით თუ ვინ ბრძანდებოდა ჩვენს წინ მოლაპარაკე ნასწავლი ადვოკატი იურისტი. „თქვენ როგორც სჩანს რევოლუციის გეშინიათ“—უთხარი დაბოლოს მე შავეიჩს, რადგანაც რევოლუცია არის ძალდატანებითი ბრძოლის იარაღით შეცვლა ძველის დახვეწებული წყობილებისა“. „ჩვენ თქვენთან ვერ შევთანხმდებით წამოიძახა“. ჩვენც გავიგეთ, რომ ვერ შევთანხმდებით—ვიბრუნეთ პირი და წამოვედით. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ დარბაზის შესავალ კარებში გამოსვლის დროს წინ შეგვეფეთა ვიღაც სტუდენტის ფორმაში გამოწყობილი ლამაზი შავ წვერ-ულვაშა ახალგაზრდა. ჩვენ მისთვის ხმა არ გავციცია. ეს ცრუ—სტუდენტი—შპიონი შაპირო გამოდგა, რომელიც 1904 წელში ვოლნოროგში შემოგვეპარა, დაგვიახლოვდა ზე მუშებში სოციალ-დემოკრატიული მუშაობა იწყო. კიდევაც გაგვიცა 1904 წელში 18 თებერვალს მთელი ფაქელის წევრები.

ოდესის კომიტეტის არაჩვეულებრივი სხდომა.

შავეიჩის პროვოკატორათ აღიარება—მისი რიგების დასაშლელათ.

მეორე დღესვე ჩვენ მიერ შავეიჩთან მსჯელობა-ბაასისა მოვიწყვიეთ მთელი ოდესის პორტის უჯრედების მუშები. გავაცანით მათ, თუ ვინ არის შავეიჩი და ზუბატოვი, რომ აწი მაინც აღარც ერთი მათგანი წამოგებულებიყვნენ მის ანკესზე. აუხსენით მათ, თუ როგორ ატყუებს მოსკოვის ობერ-პოლიციმეისტერი ზუბატოვი მუშებს. გავაფრთხილეთ მუშები, რომ ფრთხილად ედევნებინათ თვალ-ყური ზუბატოვის აგენტებისთვის, რომლებიც სოციალისტების ქურქში გადაცმულნი ეწეოდნენ მუშაობას როგორც ოდესაში, აგრეთვე სხვა ქალაქებშიაც. კრების დაშლის შემდეგ იქვე „ვოლნოროგის“ ერთ ოთახში შევიკრიბეთ პარტიული ამხანაგები აშხ. ინჟინერ ფონ-ვოიუიკის და ისაის თანდასწრებით და დავადგინეთ იმ კვირაშივე მოგვეწვია არა ჩვეულებრივი ოდესის სოც. დემ. კომიტეტის სხდომა ზუბატოვ-

შინაზე საკითხის და მასთან ბრძოლის წარმოების შესახებ. ღამის ცხრა საათი იქნებოდა, როდესაც თითო-ორი გავეშურეთ „ლიმანზე“ — ამხ. ალექსანდრე ფეოდორის ძე ფონ-ვოიციკის სახლში. საღამოს დღეობის მნიშვნელობა მივეცით, ფონ-ვოიციკი ნაცნობი პიროვნება იყო ოდესაში როგორც ინჟინერი, მეზღვაურებში. იმ ხანებში ამ გვარ კრებებს სუფრის გარშემო სხდომით ვითმდა ცეკვა ლხინით ვმართავდით ხოლმე, რომ თავზე წამომწყდარ ვინმე უცხო პირს არ შეეტყო და არ ჩავცინულიყავით ქანდარმერის ხელში.

მახსოვს სხდომას დაესწრნენ შემდეგი ამხანაგები: ამხ. ტარასევიჩი, თვით ფონ-ვოიციკი, ამხ. ისაი, სოლოვეიჩიკი, შვარცი, პროსოროვი, უვიფი (მაკარი), სკობოლევსკი, მერშაესკი, სოკოლოვსკი, ვარლამ შავდია, კოწია სულაქველიძე, გრიგოლ ლორთქიფანიძე, მიშა (ბეკო) მდივანი, ნიკიფორე ჯიშკარიანი, ნესტორ წულუისკარი, შალვა შარაშიძე, ეგონებ ელიდიმერ მიროვიც და სხვები.

გავხსენით თუ არა კრება, დავსვით საკითხი ოდესაში ზუბატოვშინა-შავეიჩის შესახებ. კრებაზე გამოირკვა, რომ ზუბატოვშინას სამხრეთ რამოღენიმე ქალაქებშიც გაედგა ფესვები, ოდესაში კი, მოკლე ხანში შავეიჩის ბევრი მუშები და მატროსები გაებრიყვებინა თავისი ცბიერი მპერმეტყველური ლათებით. კრებას ვაუწყეთ მე და შავდიამ შავეიჩის ამბავი, თანაც ამხანაგ ფონ-ვოიციკის უსაყველდურეთ, რომ მას არ მიეძკია ჯეროვანი ყურედღება მეზღვაურებში შეპარულ შავეიჩის აგენტებისათვის, რომლებიც ქადაგებდნენ „სოციალისტ-რევოლუციონერების“ სახელწოდებით მატროსებს გზა კვალს უბნეედნენ. აზრების გაცვლა გამოცვლის შემდეგ გამოვიმუშავეთ ზუბატოვშინის საწინააღმდეგო ბრძოლის საშვალეები. ორგანიზაცია ფაკელსაც დავავალეთ გამოეშვა მოწოდებები მუშების და სტუდენტების მიმართ შავეიჩ-ზუბატოვშინის წინააღმდეგ, გამოგვემტკიცებინა შავეიჩი, როგორც პროვოკატორი და არა სოციალისტი, გარდა ამისა დაევალა ზოგიერთ ჩვენს ამხანაგებს წასულიყვნენ დროებით სხვა ქალაქებშიაც: ელიზავეტგრადში, ნიკოლაევში, ხერსონში და სხვაგან, რათა იქ ორგანიზაციები გაემაგრებინათ შავეიჩის წინააღმდეგ ბრძოლისთვის. ამხ. ვარლამ შავდიას დაევალა ელიზავეტგრადში წასვლა და იქ დროებით მუშაობა, აგრეთვე სხვებს სხვა ქალაქებში. დანარჩენებს კი უნდა გაგვეცხოველებინა ოდესის ყველა რაიონებში აგიტაცია-პროპაგანდა. აგრეთვე ლექციების კითხვა მარქსიზმზე ზუბატოვის წინააღმდეგ, რაც დაევალა ამხ. ტარასევიჩს. კრებაზე დანარჩენი საკითხების გადაწყვეტა ევლარ მოვასწარით, თორმეტი საათი იქნებოდა, უცებ დარბაზის კა-

რები გაიღო და პირველად პრისტავმა პანასიკუმა შემოყო კარებში თავი და „ზრდილობიანათ“ შემოვიდა—მაღე მას უკან შემოყვა: თავადი გალენიშჩევ-კუტუზოვი თავის ამალით, გოროდოვებით და ვილაც უცნობი პირებით, ალბათ ჯაშუშებით, ამ დროს ჩვენ მაგიდის გარს შემომსხდარ ღვინის ქაჩებში ჩასხმას მოუჩქარეთ—ბევრმაც კიდევაც გადავკარით მათ შესახედავით, ჰამასაც მოუჩქარეთ. პოლიციელები მიხვდნენ თუ რაში იყო საქმე, მაგრამ ერთი ნამცეცი ნაწერი ქალაღდი არც საწერ კალამი არსად იყო. კრების პროტოკოლსაც არ ვაწარმოვებდით, ძლიერ კონსპირატიულათ მოვაწყვეთ ეს სხდომა, მაგრამ მაინც იკრა სუნი ჟანდარმერიამ საიდგანაც და მოგვაკითხვა „თავაზიანმა“ ჟანდარმის პოლკოვნიკმა თავადმა გალენიშჩევ-კუტუზოვმა. დაუპატიჟებელი „სტუმრები“ შემოსვლისთანავე დასხდნენ დარბაზში გაშლილ მაგიდის პირდაპირ. „გთხოვთ განაგრძოთ ვახშამი“,—მოგვმართა ზრდილობიანათ თავადმა გალენიშჩევ-კუტუზოვმა. ჩვენ მაღე გავანთავისუფლებთ ხელის შეშლისაგან“. ამ სიტყვების შემდეგ დაუძახეს ჩვენს მასპინძელს ინჟენერ ფონ-ვოიუცკის, გამოკითხეს ვინაობა, ამოიღეს დავთარი და დაიწყეს სახელის და გვარის წერა პრისტავ პანასიკუს და ერთ გოროდოვოვის კი მინდობილი ჰქონდა ჩბრეკა, რომელსაც იგინიც ბოდიშის მოხდით „თავაზიანათ“ შეუდგენ ყველა ოთახებში.

მაღე შეუდგენ ოქმის წერას. დასწერეს მოგვცეს წინადადება დაეშლილიყავით და გავდგომოდით გზას. მხოლოდ გვარები სტყველასი ჩაიწერეს—არავინ გამოჩენიათ. პრისტავმა პანასიკუმა, რასაკვირველია, ბევრი ჩვენგანი იცნო, გვეგონა დაგვატყვევებდნენ—არავინ დაგვატყვევებს.—რისთვის, ეს ალბათ მათ კარგათ იცოდნენ, ალბათ სურდათ ორგანიზაციების ხელში ჩაგდება. პრისტავი პანასიკრი გაბრაზებული ნადირობდა „ფაკელის“ აომოსაჩენათ, დღეს კი მათ ერთი ნაგლეჯი დოკუმენტიც ვერ ჩაიგდეს ხელში.

ექვი შემეპარა ინჟენერ ალექსანდრ ფონ-ვოიუცკზე. რადგან შავიჩმა ბევრი მისი მატროსები გადიბირია თურმე თავის ბანაკში, რაც შეუძლებელი იყო, რომ ეს ფონ ვოიუცკის არ შეეტყო და თუ შეეტყო, რისთვის არ ამხილა ჩვენს კომიტეტს სოც.-დემოკრ.—ორგანიზაციას, რომლის წევრი იგი იყო. სწორეთ ამ ფიქრში ვიყავი, როდესაც ვარლამს შევეკითხე: „კაცო, რას გავდა დღევანდელი ჟანდარმერიის ჩვენზე თავდასხმა. არც კი დაგვატყვევებს, აქ ამხ. ფონ-ვოიუცკი ხომ არაფერში იქნება ჩათრეული, ინჟინერი კაცია—ოდესაში ბევრი იცნობს მას—ზუბატოველი არ იყოს და შემოპარული ჩვენს ორგანიზაციაში“. ვარლამს ცოტა არ იყოს ეს ჩემი სიტყვები ეწყი-

ნა და მკვახეთ მიპასუხა. რას ამბობს შამშე, რას... ფონ-ვოიუცკის-თანა ამხანაგი ერთი არა გყავს, ნამდვილი რევოლუციონერი არის, რა უყოთ, რომ ინჟინერი არის, მატროსები ათასობით მსახურობენ შავ-ზღვაზე, ყველასთვის სად შეეძლო თვალყურის დევნება. შავეიჩის აგენტებმა შესაძლო არის, სხვებიც ჩვენი ამხანაგთაგანიც მოატყუოს ვინ-მე—რადგანაც ყველანი ესერებათ და ესდევებათ ევლინებიან მუშებს—აქი ჩვენიც ვერ შევიტყვეთ შავეიჩის მუშაობა იქ დიდხანს კიდევაც ვერ გავიგებდით რამოდენიმე დღეს, შენ რომ შემთხვევით „სლა-ბოდკა“ რომანოვკაში ათანასე არ გენახა... მე ვარლამისათვის ფონ-ვოიუცკის შესახებ შემდეგ არაფერი მითქვამს.

ამხ. ფონ-ვოიუცკის სახლში კრების გამართვის და ჟანდარმერიის ჩვენზე თავდასხმის შემდეგ არ შეგვეძლო არც ერთს ლამეს ჩვენ ბინებზე გაგვეთენებინა—რადგანაც შესაძლო იყო, რომ ჟანდარმერია ცალ-ცალკე დაგვატყვევებდა სუყველას, ვინც რომ მათ მიერ გადაწერილი ვიყავით იმ სხდომაზე—უზრჩვეთ ყველა ამხანაგებს ბინები გამოეცვალათ.

შეუდგერთ დადგენილებების მიხედვით ენერგიულ მუშაობას ზუბატოვშიჩის წინააღმდეგ. პირველ ხანებში ვსწერდით მოწოდებებს და ვავრცელებდით.

ჩვენი დაპატიმრება 18 თებერვალს.

ლამის ორი საათი იყო. ვილაცამ კარებზე მოაკაკუნა, გაბრუებული ლოგინიდან წამოვხტი კარების გასაღებათ. კარებში ჟანდარმები დამხვდნენ: „გვაპატიეთ გაგალვიძეთ, მაგრამ რას იზამს კაცი! მოვალეობას ვასრულებთ!“—მითხრა თავაზიანათ ჟანდარის პოლკოვნიკმა თავადმა გოლენიშჩევ—კუტუშოვმა... „სწორეთ რომ უდროოდ როს მოხვედით!—ვუპასუხე მეც. ჟანდარმებმა თავაზიანად იცოდნენ მოპყრობა—და თავაზიანათაც მიგვაბრძანებდნენ ხოლმე ციხეში. ისინი უცებ შემოვიდნენ ჩვენს ოთახში და იქვე ჩემი საწოლის წინ მაგიდას შემოუსხდნენ. ვალოდიამ გაიგო ჩვენთვის მოულოდნელი სტუმრების წვევა. გადობრუნა პირი და ძილი მოიგონა. გალენიშჩევ—კუტუშოვს თან მოჰყვა პრისტავი პანასიუკი, ორი ახალგაზრდა ჟანდარმი, ორიც „გოროდოვოი“. „აბრძანდით ზეზე! აბრძანდით! უფალო სტუდენტო, მიაძახა პანასიუკმა ვალოდიას.

„აბა, შეუდგეთ ეხლა საქმეს“,—უბრძანა პოლკოვნიკმა პრისტავს. დაიწყეს ჩხრეკა. პრისტავი პანასიუკი ჩემს ლოგინს მიადგა, ორი ჟანდარმი—ვალოდიას კრაოტს. დაარღვიეს ლეგები, მიკუმშნენ მო-

კუმშენ ბალიშები, გამოყარეს მუთაქებიდან ღინღლი, გადასინჯეს შკაფში წიგნები, ჩემადნებიდან და მოზრდილ აბგიდან ქუჩყიანი საცვლებიც კი ამოაგერიეს—მაგიდის უჯრედებიც დააღეს, დაჩხრიკეს, ჩხრეკა გულდასმით გააგრძელეს. ორ საათზე მეტი ორივე ოთახებში ნახეს მხოლოდ ორი სხვადასხვა პროკლამაცია შემდეგ ოქმის წერას შეუდგენ. „წაიკითხეთ ოქმი“—უბრძანა პოლკოვნიკმა ახალგაზრდა ადიუტანტს—ქანდარს: მან დაიწყო კითხვა: ჩვენ ყურს უგდებდით. მახსოვს მოკლეთ ოქმის შინაარსი და დასაწყისი სტრიქონები. 1904 году 18 февраля в 2 часа ночи на квартире студента Новороссийского университета, медицинского факультета Симона (Шамше) Константиновича Лежава, где также проживают студенты Владимир Степанович Окуджава, Котэ Шампенуа и вольнослушатель Новороссийского университета Кикия (Микел) Михайлович Чичинадзе, был произведен обыск, при чем при самом тщательном обыске ничего предосудительного не было найдено за исключением двух прокламаций, из которых одна начинается так: „Пролетарии всех стран соединяйтесь“ და სხვა. მოვისმინეთ თუ არა ოქმის შინაარსი—პოლკოვნიკმა მოგვცა წინადადება მათ დადგენილებაზე ჩვენის დატყვევების შესახებ ხელი მოგვეწერა—მე გავჯიუტდი ხელის მოწერაზე, თავი გულუბრყვილოთ ვაჩვენე გოლონიშჩევ—კუტუზოვს, თანაც დაესძინე ჩვენ როგორ მოვაწერთ ხელს მაგ ქალაქზე ნებაყოფლობით ხომ ციხეში ვერ წავალთ, თქვენ გვატყვევებთ, ქალაქში სწვრია.

„არა უფალო სტუდენტო, ეს ასე იწერება... დადგენილებაა საერთოდ იქ უნდა ჩასხდეთ, სადაც თქვენ წაგიყვანთ“. ეს თქვენი საქმე არის, უპასუხე მე—მაგრამ ჩვენ რაზედ უნდა მოვაწეროთ ხელი ჩვენს დაპატიმრებაზე—ეს კი არ მესმის. კარგათ ვიცოდი, რომ ჩვენ ხელმოუწერლადაც დაგვატყვევებდნენ, მაგრამ მაინც დროს მოგება გვინდოდა, რომ იმ ღამეს პოლიციის სამმართველოს კამერაში არ გავგეთია და პირდაპირ ოდესის დიდ ციხეში წავეყვანეთ გათენებისას. თქვენ კარგათ გაჩხრიკეთ შკაფი, მიუბრუნდა შეკითხვით გოლენიშჩევ-კუტუზოვი—ბოქაულს პანასიუკს,—დიახ თქვენო ბრწყინვალეზე—დაწვრილებით გავსჩხრიკე. ამ დროს პანასიუკი მივარდა შკაფს—გამოსწია შკაფის ქვედა უჯრა, უნდოდა მისთვის ეჩვენებინა, რომ ცარიელი იყო—უჯრა მაგრათ გამოწევაზე გადმოვარდა, იატაკზე დაეარდა. პანასიუკმა შკაფს ქვეშა უჯრის დაცარიელებულ ადგილზე ჩახედა—დაინახა ერთი კონა ნაწერი ქალაქლების და ყურნალების. „ეს რაღა არის?“ წამოიძახა გახარებულმა ბოქაულმა, ამო-

ილო შკაფის ფსკერიდან და დაუდვა წინ პოლკოვნიკს. ყველა ჯან-
 დარმებს სიამოვნების ელფერმა გადაკრა სახეზე—ეგონათ, რომ რა-
 ლაც დიდი საიდუმლოების დოკუმენტები მოიგდეს ხელში. „ეს რა
 ქალაქები არის!—გვითხრა პოლკოვნიკმა წელის ხმით—ქართული
 წიგნები არის, საქართველოდან მოწერილი ნაცნობებიდან და მშობ-
 ლებიდან—„ვუპასუხეთ. ჩვენი ნაწერები მართლაც უბრალო წერი-
 ლები კი არ იყო—არამედ მე და ვარლამ შავდიას ნაწერები დამზა-
 დებული გასწორებული წითელი მელნით ჟურნალ „ეკალში“*) და-
 საბეჭდათ. ნაწერებში ერთი ფურცელი ლურჯი ქაღალდიც იპოვეს.
 ეს რაღა არის, შეგვეკითხა „პოლკოვნიკი.“ ეს გახლავთ თუთუნის
 ქაღალდი მიუგო ჭიჭიამ ქალაქ ქუთაისში არის ფირალოვის თამ-
 ბაქოს ფაბრიკა, იქიდან მომივიდა თუთუნი ამ ქაღალდში გამო-
 ხვეული. თავადმა განზე გადმოხედა ქაღალდის სინათლეზე ალბად ზედ
 ნაწერების ნიშნებს ათვლიერებდა—არ მოეწონა—ეს ქაღალდი. ეს
 ქაღალდი, გაიცინა პრისტავმა, გადასცა შესანახათ. ქაღალდი გექტო-
 გრაფის იყო—წინა ღამეს ჩემს ოთახში მოიტანა ამხანაგმა ეალოდიამ
 საბეჭდი გექტოგრაფი. კიდევ კარგი, რომ დროზე გადავიტანეთ სხვა
 ბინაზე, ქაღალდიც რომ არ დაგვრჩენოდა შკაფს ქვეშ ეს ხომ კარგი
 იქნებოდა—თუმც ეს ლურჯი ქაღალდი მართლაც ძლიერ წააგავდა
 ფირალოვის თამბაქოს—გამოსახვევ ლურჯ ქაღალდს, რომელიც უცებ
 გაიხსენა ამხანაგმა ჭიჭიამ და პოლკოვნიკს რწმუნება დაუწყო, რომ
 ქაღალდი თუთუნს მოყვავო.

გათავდა ჯანდარმერიის ცერემონია. მოგვცეს წინადადება შევ-
 მზადებულებათა ციხეში წასასვლელად—ჩავეცით. ლოგინი არ გა-
 გვახსენდა, არც არავინ გვითხრა თან წაგველო, გათენებას საათნახე-
 ვარიც აღარ ეკლებოდა. წაგვიყვანეს ყველანი პოლიციის „უჩასტკა-
 ში“ ოდესის „პრიმოსკის“ პოლიციის უჩასტკაში, მეტად ბინძური
 კამერები შეგვხვდა, თითქმის ყოველ ღამეს ავსებდნენ ღვინით გაღე-
 შილ ოდესის პორტის „ბოსიაკებით“—მიყვანისთანავე გადაგვცეს ცი-
 ხის ნაღზირატელს, რომელმაც ხელათ ჩაგვკეტა კამერებში.

19 თებერვალს შებინდებისას—მოვიდნენ ჩვენს უჩასტკაში ორი
 ჯანდარმი კარეტი—ჩავსხეს შიგ და წაგვიყვანეს ოდესის დიდ ცი-
 ხეში, რომელსაც სახელათ „კრედიტი“-ს უწოდებენ. აქმეორე დილას
 სეირნობის დროს ვინახულეთ ბევრი ჩვენი ორგანიზაციის წევრები,
 დატყვევებულნი იმავე ღამეს (18 თებერვალს), როცა ჩვენ დაგვიჭი-

*) „ეკალი“ გამოდიოდა ამხანაგ კოწია სულაქველიძის რედაქტორობით
 1904 წელს.

რეს, მათ შორის, ამხანაგები მიშა (ბეკო) მდივანი, ვლადიმერ ბაქრაძე, შვარცი—„ეელიაბოვი“, მაქსიმალისტი სუხომილინოვი და სხვები. საკმე იმაშია, რომ მათ ჩვენი დანახვა ძლიერ გაეხარდა და ჩვენც მათი იქ დახვედრა ნამეტურ ვაეხარდა ამხანაგ მიშა მდივანს ჩვენი იქ მიყვანა. ალბათ აგეთი არის ფსიქოლოგია ადამიანის. ციხეშიდაც უნდა თვითეთუ ტუსაღს მეგობრებიც ყავდეს—იმ დღეებში რომ ვინმე ჩვენგანი გაენთავისუფლებინათ, უეჭველათ დარჩენილებს საწყენათ დარჩებოდა. ესეც თვისება ყოფილა პატიმარის.

შამშე ლეჟავა.

რევოლუციონური მოძრაობა ხონის რაიონში 1901—1906 წ.

(მოგონებანი)

1. რევოლუციური მოძრაობის დასაწყისი ხონში, მისი წარმოება ლეგალური და არალეგალური ხაზით.

მე დავბრუნდი რუსეთიდან 1900 წელს. თუ ხელ-ალებით მივე-
მხრე რევოლუციურ მოძრაობას, რომელიც სოციალ-დემოკრატიის
ხელმძღვანელობით ხდებოდა, ეს აიხსნება იმ გარემოებით, რომ მე
ეცხოვრობდი რუსეთში 1893—1900 წლებში, როცა ლეგალურ ლი-
ტერატურაში სწარმოებდა სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლა მარქსის-
ტებსა და ნაროდნიკებს შორის: რევოლუციური ინტელიგენცია და
მოსწავლე ახალგაზრდობა გაფაციცებით ადევნებდა თვალ-ყურს ამ
ბრძოლას, რომელსაც როგორც მარქსისტების, ისე ნაროდნიკების
მხრივ ხელმძღვანელობდენ საუკეთესო ძალები; ამ დროის მრავალი
ინტელიგენტური ძალა, იდეალისტურ ფილოსოფიაზე აღზრდილი და
ნაციონალისტური იდეებით გაჟღენთილი, ამ ლიტერატურულ ბრძო-
ლის პროცესში დარწმუნდა, რომ სიმართლე მარქსიზმის მხარეზე
არის და აქედანაც შესაფერისი დასკვნები გააკეთა:

ხონის რაიონი, ანუ მაშინდელი პოლიციური ერთი, ხონის
„უჩასტკა“ შესდგებოდა რვა საზოგადოებიდან და თვით დაბა ხონი-
დან; ეს საზოგადოებები შემდეგი იყო: ხონის, ნახახულევის, გვაშ-
ტიბის, წყალტუბოს, სამიქაოს, კუხის, ქვიტირ-ლანიჩისა და გორ-
დი-კინჩის, ეს უკანასკნელი ადმინისტრატიულად არ შედიოდა ხო-
ნის რაიონში, მაგრამ რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობას
ღებულობდა ხონის რაიონის ხელმძღვანელობით; მოსახლეობის რაო-
დენობა ამ რაიონში უდრიდა 50,000 სულს. თვით დაბა ხონი წარ-
მოადგენდა სამი მაზრის—ქუთაისის, სენაკის და ლეჩხუმის ნაწილე-
ბის ეკონომიურ და კულტურულ ცენტრს. დაბა ხონში თვეში ოთ-

ხჯერ პარასკეობით იმართებოდა ბაზრობა, რომელზედაც რაიონის მოსახლეობას შემოქონდა სოფლის მეურნეობის ნაწარმოები გასასყიდლად და გაქონდა ხონიდან სოფლის საჭირო სამრეწველო საქონელი, რომელსაც აწვდიდა მას დაბაში მოვაქრე მემჩანური, წვრილბურჯუაზიული ხონის მოსახლეობა. ხონში არსებობდა ექვსი დაბალი და საშუალო ტიპის სასწავლებელი — სამასწავლებლო სემინარია, ქალთა პროგიმნაზია, ვაჟთა პროგიმნაზია, სახელოსნო სასწავლებელი, სამოქალაქო სასწავლებელი და ორკლასიანი ნორმალური სასწავლებელი (ცხმარობ მაშინდელ ტერმინოლოგიას) მოსწავლეთა რიცხვი აღიოდა 1500 კაცამდე და მასწავლებელთა რიცხვაც ფრიად საგრძნობი იყო. ხონის სემენარია ყოველწლობით იძლეოდა რამოდენიმე ახალგაზრდა მასწავლებელს თვით ხონში მოპინადრე მოსახლეობიდან, რომელნიც ამრავლებდენ ხონში მყოფ ინტელიგენტთა რაოდენობას. ყველა ეს სასწავლებლები დაარსებული იყო მაშინდელ საზოგადო მოღვაწის ივანე შარაშიძის მიერ, რომელიც თავის საქმიანობის დროს სარგებლობდა მეფის დროის მეთოდებით.

ხონის „უჩასტკაში“ შემავალ შვიდი საზოგადოების მოსახლეობა შესდგებოდა დიდი უმრავლესობით გაძვალტყავებულ გლეხობისაგან, რომელიც როგორც ყველგან, ორგვარ ჩაგვრას განიცდიდა საშვალო ქონების პატრონ თავად-აზნაურობისაგან და მეფის დროის არსებულ პოლიციურ რეჟიმისაგან; ნაწილი ამ გალატაკებულ გლეხკაცობისა მიდიოდა სხვადასხვა ქალაქებში სამუშაოს საპოვნელათ, ხოლო ნაწილი შოულობდა ამ სამუშაოს მრეწველ სერებრიაკოვთან, რომელსაც ცხენის წყლის საშვალობით ჩამოქონდა საჭილაოში რაქალეჩხუშში მოქრილი ხეები; ხონის რაიონში ცხენის წყლის ნაპირას ამ დროს ამ სამუშაოზე მუშაობდა რამოდენიმე ასეული მუშა, რომელთაც სათავეში უდგა უფროსი ხელმძღვანელი სერგო ქელბაქიანი.

ამ გვარათ ხონის რაიონი ეკონომიურათ და კულტურულათ 1901 წელს შემდეგ სურათს წარმოადგენდა: დაბა ხონი იყო მთელი რაიონის და ნაწილობრივ მოსახლერე მაზრების — სენაკის და ლეჩხუმის — მოსახლეობისათვის ეკონომიური და კულტურული ცენტრი. ამ მოსახლეობას ხონის ბაზარზე გამოქონდა თავისი ნაწარმოები და აქედან ღებულობდა სოფლისათვის საჭირო სამრეწველო საქონელს. ხონშივე იძენდა სწავლა-განათლებას და ეწაფებოდა კულტურას. თვით ხონის მოსახლეობა წარმოადგენდა ერთის მხრივ წვრილ ბურჟუაზიულ მემჩანურ მასსას, ეკონომიურათ შედარებით საკმაოთ უზრუნველყოფილს და მეორეს მხრით მოსწავლე ახალგაზრდობას და მასწავლებლობისაგან შემდგარ ინტელიგენციას; პირველი ფენა მო-

სახლეობისა რევოლუციონურ პროპაგანდისათვის არ წარმოადგენდა მაინც და მაინც გამოსადეგარ ნიადაგს და საჭირო იყო მისი დაპყრობა, ხოლო მეორე მეფის არსებულ რეჟიმთან უარყოფითად იყო განწყობილი და რევოლუციონურ პროპაგანდისათვის მასში ნიადაგი მზათ იყო, რაც შეეხება რაიონში მობინადრე გლეხობას, იგი თავისი ეკონომიური და უფლებრივი მდგომარეობით წარმოადგენდა საქმაოთ ხელსაყრელ ნიადაგს რევოლუციურ იდეის გასავრცელებლად.

ჩემი ხონში დაბინავების პირველ ხანებში სამზადისი მომავალი რევოლუციური მოძრაობისათვის ორი გზით წარმოებდა—ლეგალური და კონსპირატიული. ლეგალური მოძრაობა გამოიხატებოდა ყოველკვირეულ გაზეთ „კვალის“ გავრცელებაში; მოსწავლე ახალგაზრდობის და სოფლის მასწავლებლების საშუალებით გავრცელებლით „კვალს“, მთელი რაიონის მოსახლეობაში, როგორც ხელის მომწერლების შეძენით, ისე ბიბლიოთეკა-სამკითხველოებში გაგზავნით. ამავე დროს განვიზარახეთ ხონში თეატრის დაარსება; ჩემს ბინაზე შესდგა კრება ხონის ინტელიგენციის მონაწილეობით, რომელმაც დაადგინა აავგოს ხონში თეატრის შენობა და გაშართოს წარმოდგენები სათანადო რეპერტუარით. მხურვალე მონაწილეობა ამ დადგენილების განხორციელებაში მიიღო ბუდუ მდივანმა, კიკიკო ქუთათელაძემ, ვარლამ შავდია, რომელთაც თითქმის თავის ზურგით გადმოქონდათ თეატრის ასაშენებლათ ნისიათ შეძენილი ხე-ტყე; მალე ხონში თეატრმა მკვიდრი საფუძველი მოიპოვა; თეატრის გამგეობა ყოველ წლებით, ზაფხულობით, იწვევდა ქუთაისიდან და ტფილისიდან გასტროლიორებსაც და არ დარჩენილა არც ერთი დიდი არტიستي ქართული სცენისა, რომელსაც ხონში არ მიეღოს მონაწილეობა წარმოდგენებში; განსაკუთრებით ხშირი სტუმარი იყვნენ ხონისათვის ლადო მესხიშვილი, ნუცა ჩხეიძე, ჯულიეტა დავითაშვილისა; სათეატრო საქმეში მონაწილეობას ლებულობდნენ ბუდუ მდივანი, კიკიკო ქუთათელაძე, ვარლამ შავდია, ილია ბახტაძე, კოწია უგულავა, ლიპა ლორთქიფანიძე, ოლღა ჩიჩუა-წერეთლისა, კატო ბახტაძისა, ფაცია ბახტაძე, ნინა წულუკიძე, პ. ჩხიკვიშვილი და მრავალი სხვანი.

ხონის რაიონის მოსახლეობაში თეატრმა პოპულიარობა მოიპოვა; წარმოდგენებს ესწრებოდნენ არა მარტო ხონში მცხოვრებნი, არამედ—ხონის რაიონის სხვადასხვა საზოგადოებიდან, რომელნიც ხშირათ რვა-ათი ვერსის მანძილზე იყვნენ ხონზე დაშორებული. დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ ხონის თეატრმა დიდი კულტურული როლი ითამაშა მთელი ხონის რაიონის მოსახლეობაში სა-

ზოგადოთ და განსაკუთრებით დაბა ხონის მეშჩანურ მასაში, სადაც მან შეიტანა სხივი საზოგადოებრივობისა და გაადვილა მომავალი რევოლუციონური პროპაგანდა.

არალეგალური რევოლუციური მუშაობა ჩემს ჩასვლამდეც სწარმოებდა, განსაკუთრებით ხონის მოსწავლელ ახალგაზრდობაში, სახელდობრ, ხონის სემინარიის მოსწავლეთა შორის, სადაც ლებულობდნენ მაშინდელ არალეგალურ ჟურნალ „ბრძოლას“; მოსწავლეებს ჰქონდა წრეები და იკრიბებოდნენ კონსპირაციულად კერძო ბინებზედ, ამ წრეებში მონაწილეობას ლებულობდნენ: კორნელი ქაცარავა, ილიკო ქუთათელაძე (მოსესძე), ძმები ვარლამ და სტეფანე გარდავაძეები, იასონ და მიხაკო ბახტაძენი და სხვები.

სემინარიაში მეტად მკაცრი და მოსწავლეებისათვის ძნელი ასატანი რეჟიმი იყო; მოწაფეთა დატვირთვა უსარგებლო საგნებით, დიდმპყრობელური რუსიფიკატორული მიმართულება, ქართულის დევნა, ქართველ მოსწავლეთა შევიწროება, გამუდმებით ეკლესიაში სიარული სალოცავით, — ყველაფერი ეს ხელს უწყობდა მოსწავლეთა შორის უკმაყოფილების ჩასახვას, მის განვითარებას და გაღრმავებას. რევოლუციონური „ბრძოლა“, რასაკვირველია ცეცხლში მდღუარეს ასხავდა და მოწაფეებს ბრძოლისათვის ამზადებდა. ამ უკმაყოფილების ნიადაგზე 1901 წლის მიწურულში ხონის საოსტატო სემინარიის მოსწავლეებმა გადასწყვიტეს გაფიცვის გამოცხადება და სემინარიის დირექტორის მოხირის წარსადგენათ მოთხოვნილებები შეიმუშავეს; გაფიცვის სათავეში ჩაუდგნენ ვ. ბერიძე, ლადო ნადარეიშვილი, ივ. წერეთელი და ნიკო ჩიმაძე. მოთხოვნილებები წინასწარ განსახილველად შემომიტანეს; მოთხოვნილებაში ეროვნული მხარე გადაქარბებული იყო წამოყენებული, მე ეს ნაკლათ ჩავთვალე და რჩევა მივეცი მოთხოვნილებისათვის ისეთი ხასიათი მიეცათ, რომ გაფიცვაში მონაწილეობის მიღება ქართველ მოსწავლეთა გარდა რუს მოსწავლეთაც შესძლებოდათ, რჩევა მიიღეს, მოთხოვნილებებში სათანადო შესწორება შეიტანეს და სემინარიის დირექტორს წარუდგინეს; მოთხოვნილების დაკმაყოფილებამდის მოსწავლეებმა სემინარია დასტოვეს და ცხენის წყლის ნაპირას ერთ პატარა ქოხში დაბინავდნენ. ნოემბერი იყო, ციოდა, მოსწავლეების იქ დარჩენა მათი ჯანმრთელობისათვის საშიში იყო; მე ვუარჩიე მოსწავლეებს ნებადაურთველად დაეკავებინათ იმ დროს თავისუფალი მიხაკო სანოძის სახლი; ეს ის მიხაკო სანოძე იყო, რომემელიც 1906 წელში მენშევიკებმა სრულიად უმართებულოდ მოჰკლეს და რომლის შესახებაც მე ქვევით ვილაპარაკებ.

მიხაკო სანოძეს სახლის დათმობა სულით და გულით უნდოდა, მაგრამ თვითონ გაფიქვულ მოსწავლეების მიპატიჟებას ვერ ბედავდა.

მოსწავლეებმა მართლაც „ძალით“ დაიკავეს სახლი და ამის მერმეთ ჩვენი დახმარებით მიიღეს სურსათ-სანოვავაც. სემინარიის ადმინისტრაცია შეშინდა; როცა პირადი ხვეწნა არ გაუვიდა, კავკასიის სამოსწავლო ოლქს აცნობა და სთხოვა იქიდან ვინმე ჩამოსულიყო. მალე ხონის სემინარიას ესტუმრა მაშინდელი ოლქის ინსპექტორი, ცნობილი შავრაზმელი სლავინსკი; იგი შეეცადა გაფიცვა ეროვნულ ნიადაგზედ გადაეტანა, რუსი მოსწავლეები გაეთიშა და თავისკენ მიემხრო, ცდამ ამოთ ჩაუარა; მოსწავლეებში ბოლომდის ერთსულოვნობა არსებობდა. ბოლოს გაფიცვა კომპრომისით დამთავრდა, მოთხოვნილებების ზოგიერთი მუხლები დააკმაყოფილეს; მაგრამ ამავე დროს მეთაურებს ყოფაქცევაში ცუდი ნიშნები დაუწერეს და სამოსწავლეებლო ასპარეზზე „მგლის ბილეთებით“ გამოუშვეს; გაფიცვის წინ და შემდეგაც მოსწავლეები სცემდნენ არალეგალურ ქურნალს „გაზაფხულს“, რომელსაც რედაქტორობდა ვუკოლი ბერიძე და რომელშიაც სწერდნენ მოსწავლეები: ლადო ნადარეიშვილი, ნიკო ჩიშაკაძე, ივ. წერეთელი.

მოსწავლეთა გაფიცვის შემდეგ, რამოდენიმე მოსწავლეთათვის არა სასურველი მასწავლებელი ხონის სემინარიიდან გადაიყვანეს, მაგრამ ამ მასწავლებლებს თვით დირექტორი მოხიარი მიაცოლეს; მოსწავლეების გაფიცვა მისი სუსტი ადმინისტრატიული ნიჭით ახსნეს და საჭიროთ დაინახეს უფრო „ძლიერი პიროვნების“ გამოგზავნა; ასეთ პიროვნებათ ხონის სემინარიას მოველინა ვინმე დევიცკი, პოლიტიკური მიმართულებით პირწავარდნილი შავრაზმელი, ხოლო პირადათ მეტათ ტლანქი და უხეშა. მან მოსვლისთანავე ქართული გაკვეთილები შეამცირა და ქართული ენის მასწავლებელი ტაბუკაშვილი, რომელიც მოსწავლეების ნამდვილ მეგობრათ ითვლებოდა, სასწავლებლიდან გააძევა; სემინარიაში შემოიღო სასტიკი რეჟიმი და ამგვარათ სემინარიაში „წესრიგი“ დაამყარა, ამის შემდეგ სემინარიის გარეთ დაუწყო „შინაურ მტრებს“ ბრძოლა, მოსწავლეთა შორის ჯაშუშები გაიჩინა, მათი საშუალებით მასალას კრებდა და თავის მთავრობას უგზავნიდა. „ხონის და მისი მიდამოების დემოკრატიული აზროვნება ექ. კიკალიშვილის ირგვლივ ტრიალებს“, სწერდა იგი ერთს თავის დაბეზულებაში კავკასიის სამოსწავლო ოლქის მზრუნველს და სანამ იგი არ იქნება გაძევებული, მე არ შემძლია ვიტვიროთო პასუხისმგებლობა სემინარიაში მშვიდობიანობისათვისო“. შავრაზმელ დევიცკის სურვილი არ განხორციელდა; პირიქით, აბო-

ბოქრებულმა რევოლუციონურმა მოძრაობამ თვით დევიცი, სემინარიელების მიერ ფიზიკურათ შეურაცყოფილი, იძულებული გახდა ხონიდან ღამით ჩუმად გაპარულიყო.

2 რევოლუციონური მოძრაობის საერთო მდგომარეობა, მისი გამომახილი საზოგადოთ ამიერ-კავკასიაში და კერძოთ ხონის რაიონში.

ოთხმოცდაათიანი წლები ხასიათდება კაპიტალიზმის ჩქარი განვითარებით და მრეწველობის აყვავებით; ოთხმოცდაათიან წლებში იწყება მუშათა გაფიცვები, რომელიც გრძელდება მთელი ათი წლის განმავლობაში და რომელსაც მხოლოდ ეკონომიური ხასიათი აქვს; ამ დროს არსებული სოციალ-დემოკრატიული წრეები, რომელიც აქამდის ეწეოდნენ მუშათა ვიწრო წრეებში პროპაგანდას, ამგვართ იძულებული შეიქნენ ხელმძღვანელობა გაეწიათ ამ გაფიცვებისათვის. კავშირები დაარსდა მოსკოვში, კიევში, ეკატერინოსლავში, ივანოვო-ვოზნესენსკში და სხვაგან; ეს სოციალ-დემოკრატ. კავშირები ჩაუდგენ სათავეში სტიქიურათ აღმოცენებულ მუშათა გაფიცვებს; იმ დროის მუშების პოლიტიკური განვითარება ისეთი იყო, რომ მისი ჩაბმა საზოგადოთ პოლიტიკურ მოძრაობაში, კერძოთ თვითმპყრობელობასთან ბრძოლის საქმეში, რაც სოციალ-დემოკრატიის ერთ უმთავრეს პოლიტიკურ ამოცანას წარმოადგენდა, მეტათ ძნელი იყო გარეშე კონკრეტულ ეკონომიურ ამოცანების წამოყენებისა; სოციალ-დემოკრატიას ნათლათ ჰქონდა გათვალისწინებული, რომ მუშათა კლასი მისთვის ადვილათ გასაგებ ეკონომიურ ამოცანების განსახორციელებლათ ეკონომიურ ბრძოლაში ჩაბმული, მალე თვით დარწმუნდებოდა, რომ ეკონომიური ბრძოლა გარეშე პოლიტიკური ბრძოლისა—შეუძლებელია და თვით დაიწყებდა პოლიტიკურ ბრძოლასაც, მაგრამ ასე აზროვნობდა მხოლოდ ერთი, რევოლუციონური ნაწილი სოციალ-დემოკრატიისა; მეორე ნაწილი, ოპორტიუნისტული ფრთა კი ფიქრობდა, რომ მუშებისათვის საჭიროა მხოლოდ ეკონომიური ბრძოლა, ხოლო პოლიტიკური ბრძოლა შეადგენს საჭიროებას და მოვალეობას ბურჟუაზიისას, ლიბერალებისას, ამ მიმდინარეობას ეწოდა სახელათ ეკონომიზმი, რომელმაც ოთხმოცდაათიან წლებში ფრიად დიდი გავლენა მოიპოვა სოციალ-დემოკრატებში და საჭირო შეიქნა დიდი ბრძოლა გ. პლехანოვის, ვლ. ლენინის და სხვა გაზ. „ისკრის“ მიმდევრების მხრივ, რომ ეს ოპორტიუნისტული მიმართულება დამარცხებულიყო პარტიის მეორე ყრილობაზე. დე-

მონსტრაციები და პოლიტიკური გაფიცვები ფართოვდება. როსტოვში, უკრაინაში და ამიერ-კავკასიაში, მთელი რიგი რუსეთის ქალაქებისა, მათ შორის ბაქო, ტფილისი და ბათუმი პოლიტიკურ გაფიცვების ალში ეხვევიან და ამ გვარათ იწყება საერთო რევოლუციონური მოძრაობა რუსეთის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ. მთავრობა რეპრესიებს მიმართავს. მუშებს ატუსაღებს ან ასახლებს. ქალაქებიდან; ზოგან მრეწველები ქარხნებს ხურავენ. მუშებს ლოკაუტს უცხადებენ, ხოლო მთავრობა ლოკაუტ გამოცხადებულ მუშებს თავ-თავიანთ სოფლებში აგზავნის. ბათუმში დაიხურა როტშილდის ნავთის ქარხანა და ლოკაუტ გამოცხადებული მუშები მოედვა მთელ საქართველოს, რადგან ბათუმის მუშათა შორის უმრავლესობა გურულები იყვნენ, რაც აიხსნება გურიის ბათუმთან სიახლოვით. გურია აივსო ბათუმიდან ჩამოსული მუშებით; ამ მუშების მიერ მთელს გურიაში გაჩაღდა რევოლუციონური პროპაგანდა და დაიწყო გლეხთა შორის რევოლირციონური მოძრაობა; მოძრაობა დაიწყო აგრარულ ნიადაგზე და შემდეგში მიიღო წმინდა პოლიტიკური ხასიათი, ამ გვარათ დასავლეთ საქართველოში პირველათ გურიის გლეხობამ ააფრიალა რევოლუციონური დროშა და ეს გარემოება უმთავრესად უნდა მიეწეროს ბათუმის მუშების პროპაგანდა-აგიტაციას; ქუთაისში მოძრაობა ამ დროს ფრიად სუსტი იყო და არსებობდა მხოლოდ ნოქრების ორგანიზაცია, რომელიც მუშაობდა ამხ. პროკოფი (ალიოშა) ჯაფარიძის და შემდეგ ამხ. ბარონის ხელმძღვანელობით. ამ დროს ხონის რაიონში გლეხთა შორის არაერთგვაროვანი ორგანიზაცია არ არსებობდა; გურიიდან ხმები მოდიოდა, რომ იქ აგრარული მოძრაობა დაიწყო, რომ გურიის გლეხობა მთავრობის წინააღმდეგ გალაშქრებას აპირებს, მაგრამ დანამდვილებით არაეინ არაფერი იცოდა; ჩემი პროფესიის ხასიათი საშვალებას მაძლევდა რაიონის მოსახლეობასთან მჭიდრო კავშირი მქონდა და მეც ამ გარემოებით ესარგებლობდი; ფრთხილათ, მაგრამ სისტემატიურათ, მე ვეწეოდი ინდივიდუალურ მომზადებას იმ გლეხებისას, რომელნიც ჩემის აზრით სანდო პიროვნებებს წარმოადგენდნენ. ამავე დროს არსებობდა ხონის სემინარიის დამთავრებულ მასწავლებელთა ვიწრო კონსპირატიული წრე, რომელიც თვით ემზადებოდა სარევოლუციო მოძრაობისათვის და სოფლებში გლეხებშიაც ეწეოდა ინდივიდუალურ რევოლუციურ პროპაგანდას. ამ წრის წევრებათ შედიოდნენ ილიკო მოსეს ძე ქუთათელაძე, კორნელი ქაცარავა, ნიკო ჩიმაქაძე, ვალამ ხუროძე, ვარლამ და სტეფანე გარდავაძეები, ილია რუხაძე, მიხაკო ბახტაძე, გიორგი ბახტაძე, იასონ ბახტაძე, ლადო ნაღარეიშვილი. ეს მუშაობა ხდებო-

და ჩვენი პირადი პასუხისმგებლობით, რადგან ჯერ კიდევ არ არსებობდა ხელმძღვანელი ორგანიზაცია, რომელსაც შეეძლო გეგმაზე-წონილი მუშაობის დაწყება და გლეხების ორგანიზაციულათ შეკავშირება. ასეთი იყო რევოლიუციონური მოძრაობის ხასიათი ხონის რაიონში 1903 წლის მიწურულში.

რევოლიუციონურ მოძრაობის საერთო გაღრმავება და მისი ორგანიზაციულ ფორმებში ჩამოყალიბება ხონის რაიონში იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტის ხელმძღვანელობით

ომის დიწყებისთანავე რუსეთმა რამდენიმე დამარცხება განიცადა და პირველ ხანებში პატრიოტიზმით აღტყინებულმა ლიბერალურმა ბურჟუაზიამ მეფის მთავრობას ზურგის შექცევა უწყო; მეფის მთავრობის ამ დროის გარეშე და შინაური პოლიტიკის სულიწამდე-მელი ყოვლად ძლიერი შინაგან საქმეთა მინისტრი პლევე 1904 წელს ივლისში მოკლულ იქნა ესერების მეგრძოლ ორგანიზაციის მიერ და მის მაგივრათ ინიშნება ლიბერალი მინისტრი სვიატოპოლკ-მირსკი. ლიბერალური ბურჟუაზია ამით სარგებლობს და აწყობს ბანკეტებს, სადაც მოითხოვს თვითმპყრობელურ რეჟიმის კონსტიტუციონური რეჟიმით შეცვლას, პასუხათ ამისა მეფის მთავრობამ დეკემბრის რიცხვებში გამოსცა ბრძანება, სადაც რამოდენიმე წვრილი რეფორმის შემოღება აღიარა. ამ გვარათ ლიბერალურ ბურჟუაზიის საბანკეტო კამპანიას მთავრობამ ანგარიში არ გაუწია, მაგრამ იგი იძულებული შეიქნა სამაგიეროთ ანგარიში გაეწია მუშათა მოძრაობისათვის, რომელიც კვლავ პოლიტიკური გაფიცვებით დაიწყო; მოხდა ბაქოს საერთო გაფიცვა 1904 წლის დეკემბერში, სადაც წამოყენებულ იქნა სხვა პოლიტიკურ მოთხოვნილებათა შორის მ საათის სამუშაო დღე, დამფუძნებელი კრების მოწვევა და იაპონიასთან ომის შეწყვეტა; ამას მოყვა პეტერბურგის დიდი გაფიცვა, რომელიც 9 იანვრის გამოსვლებით დამთავრდა; 9 იანვარი ითვლება 1905 წლის რუსეთის რევოლიუციის ოფიციალურ თარიღათ; აქედან იწყება შეუღერებელი ზრდა რევოლიუციონური მოძრაობისა; მეფის მთავრობა თანდათან გამოუვალ ჩიხში ემწყვდევა, მის წინააღმდეგ გაილაშქრა მუშა ხალხმა ქალაქებში, გლეხობამ სოფლებში აგრარული მოძრაობის სახით, ხოლო ლიბერალურმა ბურჟუაზიამ მას ზურგი შეაქცია; დაიწყო ხანა მეფის მთავრობის სრული იზოლიაციის; რევოლიუციური მოძრაობა ნახევრათ კონსპირატიულ ხასიათს ჰკარგავს, იგი ნახევრათ ლეგალური ხდება; მეფის მთავრობა იძლევა „ბული-

გინის ღუმას*, მაგრამ იგი წალეკა რევოლიუციურმა მოძრაობამ; მოძრაობა მთელი ამდროის განმავლობაში წარმოებს პროლეტარიატის გეგმომონიის ქვეშ. „ბულიგინის ღუმას“ მოყვა ოქტომბრის გაფიცვა, ხოლო ამ უკანასკნელს 17 ოქტომბრის მანიფესტი, რომლის გაუქმებას მთავრობა მანიფესტის გამოცემის მეორე დღესვე შეუდგა; ან გარემოებამ გამოიწვია მოსკოვის შეიარაღებული აჯანყება, რაც პროლეტარიატის დამარცხებით გათავდა; მოსკოვის შეიარაღებულ აჯანყების დამარცხება შეიქნა თვით 1905 წ. რევოლიუციის დამარცხებათ; ასეთი იყო საერთოთ რევოლიუციონური მოძრაობა რუსეთში. საქართველოშიაც რევოლიუციონური ტალღა პარალელურათ რუსეთის მოძრაობიხა სულ მალეადამილა იწევდა; 1904 წლის დასაწყისში ქუთაისში უკვე არსებობდა სოციალდემოკრატიული ორგანიზაცია, იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტის სახელწოდებით, რომელიც ხელმძღვანელობას უწევდა მთელ დასავლეთ საქართველოს რევოლიუციონურ მოძრაობას, მან დაჰყო მთელი ქუთაისის გუბერნია რაიონებათ (ჭიათურა, ბაღდათი, ხონი, სამტრედიი, ყვირილა, ბელაგორი, რაჭა-ლეჩხუმი, სამეგრელო და გურია) და თვითეულ რაიონში აწარმოებდა გეგმაშეწონილ მუშაობას; იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტში იმ დროს შედიოდნენ: კობა (ამხ. ი. ჯუღაშვილი), სერიოჟა ქავთარაძე, სამსონ კილაძე და ტფილისიდან გამოგზავნილი საკავშირო კომიტეტის წევრი ამხ. საშა წულუკიძე.

იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტმა გადასწყვიტა გამოეყენებია გურიის აგრარული მოძრაობით შექმნილი სულისკვეთება ხონის რაიონში და ამხ. ბუდუ მდივნის და საშა წულუკიძის მეშვეობით კონსპირატიული კავშირის გაბმა ამ გლეხობასთან. კონსპირატიული კავშირის გაბმა გამოიხატებოდა რაიონის ამა თუ იმ უბანში სანდო და რევოლიუციური იდეებით გატაცებულ გლეხის გამოწახებაში, რომელსაც ევალებოდა მისი სოფლის გლეხთა შორის ვიწრო წრეების შექმნა და ამ წრეებში იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტის მიერ გამოგზავნილ პროპაგანდისტის მიერ რევოლიუციურ პროპაგანდის წარმოება. პირველ ხანებში პროპაგანდას აწარმოებდნენ მეტად კონსპირატიულათ მხოლოდ იმერეთ-სამეგრელოს მიერ გამოგზავნილი, ხალხისათვის უცნობი პროპაგანდისტები; შემდეგში კი, როცა მოძრაობა ორგანიზაციულ ფორმებში ჩამოყალიბდა და ხალხში საკმაოთ ფესვი გაიდგა, პროპაგანდა-აგიტაციაში მონაწილეობას ადგილობრივი ძალებიც ღებულობდნენ. პირველ ხანებში ხონის რაიონში პროპაგანდას ეწეოდნენ გარდა ამხ. ბუდუ მდივნისა, ნოე ხომერიკი (კონსპირატიული სახელი: ხუნხუზა), სერიოჟა ქავთარაძე, კო-

ლია კიენაძე (გაზ. „კომუნისტის რედ.), პავლე საყვარელიძე (დიდი პავ-
 ლე), შალვა ელიაშვილი, გიორგი თაყაიშვილი, როსტომ დოლიძე (გარდა-
 იცვალა) შემდეგ, პროკოფი დოლიძე (რეაქციის გავლენით რევოლუ-
 ციონურ მოძრაობას ჩამოშორდა და ბათუმში ექ. ტრიანდაფილიდისის
 გატაცებაში მონაწილეობის მიღებისათვის სიკვდილით იქნა დასჯილი),
 გრიშა ლორთქიფანიძე, აპოლონ ურუშაძე, სტეპკო ინწკირველი,
 პროკოფი (აღიოშა) ჯაფარიძე, კოლია ქარცივაძე, ამხ. ბაქრაძე (მეტ-
 სახელად ელენხათ წოდებული (მონაწილეობა მიიღო სპარსეთის
 რევოლუტიაში; და იქ მოწამებრივი სიკვდილით დაღია სიკოცხლე),
 ადგილობრივ ძალებიდან პროპაგანდა აგიტაციაში მონაწილეობას
 ღებულობდნენ ჩემს გარდა ნესტორ ბალანჩივაძე (გარდაიცვალა), პო-
 ლიკარპე სანაძე (გარდაიცვალა), ვლადიმერ (ვალოდია) ქუთათელაძე,
 ილიკო მოსესძე ქუთათელაძე, კორნელი ქაცარავა, ილია რუხაძე,
 გიორგი ბაქრაძე, ვარლამ ხუროძე, ილია ბახტაძე, მიხაკო ბახტაძე
 (დაიკარგა იმპერიალისტური ომის დროს) იასონ ბახტაძე, (რეაქ-
 ციის დროს ენენევაში გაიქცა და იქ გარდაიცვალა), ჭავჭავაძე მიხაკო,
 ვლადიმერ ნადარეიშვილი, ვარლამ გარდავაძე, სტეფანე გარდავაძე,
 სევერიანე ბახტაძე, ვასილ ქობულაია, რადიონ ძიძიგური, ნიკო ჩიმა-
 კაძე და სხვანი. ეხლანდელ ახალგაზრდობას, რომელიც ეზიარა სო-
 ციალისტურ იდეებს პროლეტარიატის დიქტატურის დროს და სო-
 ციალისტურ საქმიანობას უკვე კომუნისტური პარტიის მმართველო-
 ბის დროს აწარმოებს, რასაკვირველია, წარმოდგენაც არ აქვს იმის
 შესახებ, თუ როგორ ფარულათ, როგორ საიდუმლოთ, როგორის
 სიფრთხილით და ვაი-ვაგლახით უხდებოდათ მაშინდელ სოციალის-
 ტებს რევოლუციურ-სოციალისტურ იდეების მშრომელთა მასებში
 გავრცელება. რაიონის შემადგენელ თითოეულ საზოგადოების თი-
 თოეულ სოფელში უნდა გამონახულიყო მოწინავე, სანდო და არსე-
 ბული წესწყობილების წინააღმდეგ ამხედრებული გლეხი, ამ გლეხის
 საშუალებით უნდა შემდგარიყო ვიწრო და თავის ეკონომიური
 მდგომარეობით სანდო წრე გლეხობისა და ამ წრეში შემდეგ გაი-
 მართებოდა სათანადო რევოლუციური პროპაგანდა; პროპაგანდის-
 ტები თავს იყრიდნენ ხონში ჩემს ბინაზედ, სადაც ჩემი პროფესიის
 მეოხებით შესაძლებელი იყო მრავალი პირის მისვლა-მოსვლა ისე,
 რომ ამ მისვლა-მოსვლას ექვი არ გამოეწვია. დღისით პროპაგანდის-
 ტები ოთახიდან არ გამოდიოდნენ და მათ ვერავინ დაინახავდა, და-
 ლამებისას ხონის რაიონის სხვადასხვა სოფლებიდან მოდიოდნენ ზევით
 დასახელებული მოწინავე გლეხი-ამხანაგები, რომელთა თანხლებით
 პროპაგანდისტები მიდიოდნენ დანიშნულ ადგილას უკვე კონსპირა-

ტიულათ შეკრებილ ვიწრო წრეებში და აწარმოებდნენ პროპაგანდას გათენების მოახლოვებამდე; შემდეგ ამავე გლეხების თანხლებით დაბრუნდებოდნენ ხონში ჩემს ბინაზე; ასე სწარმოებდა მუშაობა დღითი-დღე, კვირიდან-კვირამდე, თვიდან-თვემდე, ათას ცხრაას ხუთის წლის პირველ ღვევებამდის, როდესაც მოძრაობამ კონსპირატიული ზღუდე გაარღვია, მასიური ხასიათი მიიღო და ნახევრათ საზოგადოებრივ ცხოვრების ზედაპირზე წამოტივტივდა.

კვირაში ერთხელ, პარასკეობით, როცა ხონში „ბაზრობა“ იციან და მრავალი ხალხი იკრიბება. სოფლებში დაარსებული კონსპირატიული წრეების წარმომადგენლები იკრიბებოდნენ ზევით აღნიშნულ კონსპირატიულ ბინაზე, სადაც იმართებოდა სხდომა იმერეთ-სამეგრელოს წარმომადგენელის თანადასწრებით და ხელშეძღვანელობით არკვევდნენ მოძრაობის ორგანიზაციულ და პრაქტიკულ საკითხებს. იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტის წარმომადგენელის მოვალეობა მე მქონდა დაკისრებული, იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტთან მე მჭიდრო კავშირი მქონდა; დავდიოდი პირადათ, ან შიფრის საშუალებით, დირექტივებს ვლებულობდი. ასეთი იყო ორგანიზაციული ფორმა, რომელშიც რევოლუციონერი მუშაობა ჩამოყალიბდა; ეს ორგანიზაციული ფორმა არ შეცვლილა მაშინაც, როცა მოძრაობა ქერის ქვეშიდან მზის სინათლეზედ გამოვიდა და მიიღო აშკარა, დაუფარავი რევოლუციონერი მოძრაობის ხასიათი; იმ რევოლუციურ საქმიანობას, რომელიც გამოიხატებოდა სოფელში რევოლუციურ წრეების შექმნაში, ამ წრეების მთელი გავლენის მთელ მოსახლეობაზედ გავრცელებაში, სოფლებისათვის არალეგალურ ლიტერატურის მიწოდებაში და ცენტრის დირექტივების შესრულებაში, იმ თავიდანვე მონაწილეობას ღებულობდნენ შემდეგი ამხანაგები: სოფელ მათხოჯიდან კლასიონ მელაძე (მოკლეს ბანდიტებმა სოხუმში 1917 წ.), ერასტი ბარაბაძე (გარდაიცვალა), დათიკო კარსანიძე, ელეფთერ მელაძე; სოფ. ნახახულევიდან: იასონ ჯალალანია, სოფელ კონტუათიდან—ზოსიმე ჩარგეიშვილი, იონა ყვინჩია, სოფელ დედალაურიდან—ჯაჯაია სპირიდონ, გვაშტიბის საზოგადოებიდან—გიორხელიძე; გორდი-კინჩის საზოგადოებიდან—მიხა გელენიძე და ნესტორ ხურცილავა, ხონის საზოგადოებიდან—პლატონ ბახტაძე, მიხაკო ლომიძე (გარდაიცვალა), იასონ ჩხენკელი; კუხის საზოგადოებიდან—ერმილე კაკაბაძე, (გარდაიცვალა გრიპით 1917 წ.), ილარიონ ვაჭარაძე, პავლე შავლაყაძე, ნატალია შავლაყაძე, ლუკა კაკაბაძე, სევერიანე კაკაბაძე, მიხაკო გორდაძე, ალექსანდრე ვაჭარაძე, გერასიმე ვაჭარაძე, სოფ. გუბიდან—იოსებ ბარაბაძე, ლუკა ლეჭვინაძე, გერასიმე ეშგვერაძე, ვლა-

დიმერ ეძგვერაძე, სერაფიონ ეძგვერაძე, მოსე ვაშაკიძე, სპირიდონ ვაშაკიძე, გიორგი ვაშაკიძე, ბარნაბ ეძგვერაძე, ილიკო ლეკვეიშვილი, ლევან აბზიანიძე, პავლე მარდალელიშვილი (მენშევიკებმა დასწვეს 1921 წელს ქუთაისში) მალაქიდან, სამიქაოდან—ბესარიონ ჯანგვალაძე, პატარა ჯიხაიშიდან—ვლადიმერ გოგავა, რომელსაც შემდეგ ორგანიზაცია ეჭვის თვალთ უყურებდა, ლანი-რ-ქვითრიდან სილოვან რუხაძე, ილარიონ რუხაძე, დომენტი გოგბეჩაძე, ერისტო ბუაძე, სამიქაოს საზოგადოებიდან—ბესარიონ ქანგვატაძე და ცხენის წყლის ნაპირზედ სერებრიაკოვის ხეტყეზედ მომუშავე მუშებიდან—სერგო ქელბაქიანი. ორგანიზაციას ყავდა ტერორისტთა ჯგუფი, რომელშიცა შედიოდნენ ვიქტორ ძიძიგური, ჟრიადნიკის გურიელის მკვლელი, ვლადიმერ ეძგვერაძე, რომელმაც 1906 წელს რეაქციის პირველ დღეებში ხონში მოკლა ჯაშუში ტარასი ქუთათელაძე, პავლე მარდალელიშვილი, ენუქა მელაძე და ერასტი ყუფარაძე; უკანასკნელი ორი ტერორისტი ბანდიტებათ გადაიქცა და ორგანიზაციიდან გარიცხულ იქნენ და მეფის მთავრობის მიერ გადასახლებული იქნენ ციმბირში, სადაც კატორღაში დალიეს სული; ყველა ამ წარმომადგენლებიდან გამოიყოფოდა სამი ღირსშესანიშნავე რევოლუციონერი მოღვაწე, რომელთაც დიდი სამსახური გაუწიეს ხონის რაიონის რევოლუციურ მოძრაობას, ფრიად დიდი როლი ითამაშეს ამ მოძრაობაში და თავისი სიცოცხლის ბოლომდე მალა ეჭირათ ბოლშევიკური დროშა, ესენი იყვნენ: კლასიონ მელაძე, იოსებ ხარაბაძე და ერმილე კაკაბაძე; ეს სამი რევოლუციონერი გლეხი იყო სული და გული რევოლუციონერი მოძრაობისა, მათ მოძრაობას მისცეს ყველაფერი, რის მიცემაც კი შეეძლოთ და სამაგიეროდ დამსახურეს უაღრესი ნდობა და ამხანაგური სიყვარული მთელი რევოლუციურ მოძრაობაში ჩაბმული მოსახლეობისა; ორი მათგანი—კლასიონ მელაძე და ერმილე კაკაბაძე ველარ მოესწრო ბურჟუაზიულ დემოკრატიულ რევოლუციის სოციალისტურ რევოლუციად გარდაქმნას; ამხ. კლასიონ მელაძე 1917 წ. ბანდიტების მიერ იქნა მოკლული სოხუმში, ხოლო მეორე ამავე წელში გარდაიცვალა გრიპის გართულებით; იოსებ ხარაბაძე კი მოესწრო სოციალისტურ რესპუბლიკას და თვით მიიღო მონაწილეობა სოციალისტურ აღმშენებლობაში, იგი გარდაიცვალა განუკურნებელი სენით—მწვავე ლეიკემიით; რევოლუციის მატთანეს 1927 წლის პირველ ნოემბერში მოთავსებულ წერილში ამხ. იოსებ ხარაბაძის ვინაობა საკმაოდ ნათლად არის დასურათებული, სამართლიანობა მოითხოვს, რომ სათანადო მასალები იქნეს შეკრებილი და კლასიონ მელაძის და ერმილე კაკაბაძის რევო-

ლიციური ვინაობა გამოქვეყნებულ იქნეს. 1904 წლის მეორე ნახევარში ზონის რაიონში ადგილი ჰქონდა ერთ ფაქტს, რომელიც ნათელყოფს მაშინდელ რევოლუციონური გლეხობის რევოლუციონისათვის თავდადებას; 1904 წლის 1 ივნისში თუ ივლისში ქიათურაში დაატუსაღეს ცნობილი პროპაგანდისტი და რევოლუციონური მოღვაწე, ნოე ხომერიკი, მეტ სახელათ „ხუნხუზათ“ წოდებული; იგი ქიათურიდან უნდა ქუთაისის ციხეში გადმოეყვანათ; რადგან „ხუნხუზა“ მეტად აქტიური რევოლუციონერი იყო და მისი დატუსაღება რევოლუციონურ მოძრაობისათვის დიდ დანაკლისათ ჩაითვლებოდა, იშვრეთ-სამეგრელოს კომიტეტმა გადასწყვიტა ნოე ხომერიკის განთავისუფლება და სათანადო გეგმა შეადგინა. ამ გეგმის თანახმად რევოლუციონერთა რაზმი უნდა თავს დასხმოდა იმ დარაჯთა ჯგუფს, რომელიც ნოე ხომერიკს ქიათურიდან ჩამოიყვანდა; ქუთაისის სადგურიდან ციხეში წაიყვანდა; თავდამსხმელი რაზმი უნდა შემდგარიყო უმთავრესად ზონის და ჯიხაიშის რევოლუციონერებისაგან; ამ რაზმის შედგენა მიენდო ამხ. პროკოფი ჯაფარიძეს. დღის თორმეტი საათი იქნებოდა, როცა ერთ დღეს ქუთაისიდან ჩემთან ჩამოვიდა ამხ. პროკოფი ჯაფარიძე და ფრიად საიდუმლოთ გადმომცა იშვრეთ-სამეგრელოს კომიტეტის დადგენილება; გადაეწყვიტეთ სალამოსათვის მოგვეწვია ფრიად კონსპირატიული კრება, რომელზედაც უნდა გაგვეხილა ეს საკითხი; სალამოს თათბირზედ გადაწყდა ზონიდან რაზმის შემადგენლობაში შევიდეს ერმილე კაკაბაძე და პავლე შავლაყაძე. ზოლო ჯიხაიშიდან პროკოფი ლეჟავა, მეორე დღეს ეს ამხანაგები კონსპირაციის მოთხოვნილებების სრული დაცვით გაემგზავრენ ქუთაისში, სადაც უნდა შეკრებილიყვნენ რაზმელები სხვა რაიონებიდანაც; მებრძოლი რაზმი შესდგა, თავს დაესხა ეტაპის დარაჯებს ტფილისის ქუჩაზედ ფოშტის შესახვევთან, „ხუნხუზა“ გაანთავისუფლა, მაგრამ თითონ საგრძნობი ზარალი ნახა; ამხ. პროკოფი ლეჟავა მოკლულ იქნა, ზოლო მკლავში დაჭრილი ამხ. პავლე შავლაყაძე ქუთაისის პოლიციას დაუხსლტა და თავის სოფელს კუხს მიაშურა. სალამოს ხუთი საათი იქნებოდა, როცა ამხ. ერმილე კაკაბაძემ მაცნობა, რომ ის მშვადლობიანათ გადაურჩა პოლიციის დევნას, და უკვე სოფელში დაბრუნდა, მაგრამ ამხანაგი პავლე შავლაყაძე დაჭრილი წევს თავის სახლში და საჭიროა სასწრაფო ქირურგიული დახმარება; გამოვიკითხე რა დაჭრილის მდგომარეობა, მე დალამები-სას გავემგზავრე ქუთაისში იმ მიზნით, რომ ღამით მომეყვანა ხირურგი დონდაროვი (სოციალ-დემოკრატი), რომელიც მაშინ ქუთაისში ცხოვრობდა; ღამის თორმეტი საათი იქნებოდა, როცა ხირურგ

დონდაროვთან ერთად მე დავებრუნდი ქუთაისიდან; გამოანგარიშებული მქონდა, რომ გათენებამდის ჩვენ შევძლებდით დაჭრილისათვის დახმარების აღმოჩენას ღამით და ექიმს დონდაროვი ღამითვე დაბრუნდებოდა ქუთაისში; ქუთაისიდან ხონისკენ მიმავალი შარა-გზა პავლე შავლაყაძის ეზოსთან ჩაივლიდა; ღამის ორი საათი იქნებოდა, როცა ჩვენ კუხში ჩამოვედით და მიუახლოვდით რა პავლე შავლაყაძის ეზოს, ჩვენთვის ფრიად სამწუხარო სურათი დავინახეთ; ამხ. პავლე შავლაყაძის ეზო სტრაჟნიკებით იყო გარშემორტყმული პოლიციის ბოქაულის მეთაურობით; აღმოჩნდა, რომ მალე ჩემი ქუთაისში წასვლის შემდეგ ჯაშუშებს ეცნობებოდათ ხონში პოლიციისათვის ყველაფერი, რაც იმ დღეს მოხდა ქუთაისში და მიეთითებინათ საღიზიანებოდა დაჭრილი პავლე შავლაყაძე; რასაკვირველია, საექიმო დახმარებაზე თქირი მეტი იყო და რომ ჩვენ თითონ არ ჩავარდნოდით ხელში პოლიციას, ვარჩიეთ ეტლი შავლაყაძის ჭიმ-კარზედ არ გაგვეჩერებინა და პირდაპირ ხონში წავსულიყავით. ამხ. დონდაროვმა იმ დღეს ჩემთან დაჰყო და საღამოს სამტრედიით ქუთაისში გაემგზავრა, ამხ. პავლე შავლაყაძე დაატუსაღეს, მან წელიწადზედ მეტი ციხეში დაჰყო; ჩვიდმეტ ოქტომბრის მანიფესტის შემდეგ იგი თავდებს ქვეშ გაანთავისუფლეს, მაგრამ 1906 წელს, როცა რევოლიუცია დამარცხდა და რეაქცია დაიწყო, ამხ. პავლე შავლაყაძე კვლავ დააკავეს, გაასამართლეს და ათი წლის „კატორღა“ მიუსაჯეს; ორი თუ სამი წლის შემდეგ იგი გარდაიცვალა ერთ-ერთ საკატორღო ციხეში.

ამხ. პროკოფი ლეჟავამ და პავლე შავლაყაძემ სრულიად უყოყმანოდ დაიკისრეს ფრიად საშიში დავალება, პირნათლად შეასრულეს ეს დავალება, მაგრამ თითონ კი თავი შესწირეს. ეს ამბავი ნათელყოფს, თუ რამდენად ძლიერი იყო რევოლიუციონურ გლეხობაში რევოლიუციონური აღტყინება და როგორ უშიშრად, გაბედულათ იმეტებდნენ თავს სასიკვდილოთ რევოლიუციონური იდეებით გატაცებული ამხანაგი გლეხები.

ფრაქციული ბრძოლა და მისი გამწვავება რევოლიუციონურ მოძრაობის გაღრმავების პროცესში.

1905 წლის დასაწყისში მთელი ხონის რაიონი უკვე მოფენილი იყო რევოლიუციონური უჯრედებით; ორგანიზაციული ფორმა, რომელშიდაც ჩამოყალიბდა ეს მოძრაობა, შემდეგი იყო: სოფლის რევოლიუციონური კონსპირატიული ჯგუფი, რომლის გავლენის ქვეშ არის

მთელი ამ სიფლის გლეხობა ან უჯრედი და სოფლის წარმომადგენელი; საზოგადოების წარმომადგენელი; პროპაგანდისტთა ინსტიტუტი, რომელშიაც შედიოდნენ ქუთაისიდან ჩამომავალი პროპაგანდისტები და ადგილობრივი პროპაგანდისტები. სოფლის და რაიონის წარმომადგენლები შედიან ხონის რაიონულ ორგანიზაციაში, რომელსაც ხელმძღვანელობას უწევს იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტის წარმომადგენელი. ამ წარმომადგენელს მჭიდრო კავშირი აქვს იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტთან პირადათ ქუთაისში ჩასვლის ანდა შიფრით გამართულ მიწერ-მოწერის საშუალებით; გარდა სოფლის და საზოგადოების წარმომადგენლებისა ორგანიზაციის წევრებათ ითვლებიან ნაწილი ადგილობრივ პროპაგანდისტებისა; როგორც ზევით იყო აღნიშნული, ორგანიზაცია კვირაში ერთხელ, პარასკეობით, მართავს კრებებს, სადაც არჩევს მოძრაობის მიერ წამოყენებულ საკითხებს და ეცნობა ცენტრის დირექტივებს. ორგანიზაციისთან არსებობს ქალთა ჯგუფი, რომელსაც მინდობილი აქვს მოსწავლეთა შორის მუშაობა, სოფლის ქალთა შორის პროპაგანდის გაწევა და სხვადასხვა კონსპირატიული და არა კონსპირატიული რევოლუციონერ მინდობილებათა შესრულება; ამ ჯგუფში შედიოდნენ შუშანიკა გალდავა, საშა ნეზიერიძე, ნადია ბებურიშვილი, ფუტუ დგებუაძე, ლიუცია ქუთათელაძე და ოლღა კიკალიშვილისა. პირველი სამი მიმაგრებული იყვნენ სკოლებში სამუშაოდ, ხოლო ფუტუ დგებუაძე ეწეოდა პროპაგანდას სოფლის გლეხ-ქალთა შორის. სკოლებში რევოლუციონერ მუშაობას შედეგათ მოჰყვა მოსწავლეთა დემონსტრაციები, რამაც მოსწავლეთა შორის ფრიად ფართო ხასიათი მიიღო, მარტში ხდება ქუთაისის გუბერნიის მასწავლებელთა გაფიცვა ეკონომიურ და პოლიტიკურ მოთხოვნილებათა საფუძველზე; გაფიცვა სწარმოებს საცესებით სოციალ-დემოკრატიის ხელმძღვანელობით; ხონის რაიონი ამ გაფიცვაში ფრიად აქტიურ მონაწილეობას იღებს საგაფიცო რაიონულ ორგანიზაციის ხელმძღვანელობით; ამ საგაფიცო ორგანიზაციაში აქტიურ როლს თამაშობდნენ ილიკო მოსეს ძე ქუთათელაძე, კორნელი ქაცარავა, ლადო ნადარეიშვილი, ვარლამ ხუროძე, მიხაკო ბახტაძე და სხვანი. მასწავლებლების გაფიცვას თან მოჰყვა სკოლების დახურვა და რადგან ხონში მრავალი სკოლები იყო, მრავალრიცხოვან მოწაფეთა სკოლის გარეშე დარჩენამ უფრო გააღრმავა მათი რევოლუციონერ მოძრაობაში მონაწილეობა.

აპრილში იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტმა დანიშნა ხონში მთელი ქუთაისის პროპაგანდისტთა კონფერენცია; კონფერენციის მიზანი იყო ჯამი გაეკეთებია ჩატარებულ საპროპაგანდო მუშაობი-

სათვის დასავლეთ საქართველოში და გაერკვია მრავალი საკითხები, რომლებიც უკანასკნელ დროს წარმოშვა რევოლიუციონურმა პრაქტიკამ. აქ ამხ. საშა წულუკიძის ბინაზე უნდა შეკრებილიყო მთელი საპროპაგანდო ძალები, რომელიც იმერეთ-სამეგრელოს განკარგულებაში მოიპოვებოდა; გამოანგარიშებით კონფერენციას ოთხმოცამდე კაცი უნდა დასწრებოდა; კონფერენცია ფრიად კონსპირატიულად უნდა მოწყობილიყო, რადგან მისი ჩავარდნა ნიშნავდა მთელი საპროპაგანდო ძალების განადგურებას. იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტმა კონფერენცია ხონში დანიშნა იმ მოსახრებით, რომ ხონი კონფერენციის ჩავარდნის მხრივ ყველა რაიონებზე ნაკლებ საშიშარ ადგილს წარმოადგენდა; ამ დროს ხონის რაიონის ბოქაულათ იყო აექსენტი ფაღავა, რომელიც ფრიად კეთილ-განწყობილი იყო რევოლიუციონერებთან; იგი იყო ჰკვიანი კაცი, მთავრობას თავს აჩვენებდა, თითქოს პირნათლად ასრულებდა თავის მოვალეობას და ამავე დროს ჩვენთან შეუთანხმებლად ერთ ნაბიჯსაც არ გადადგამდა. მისი თანაშემწე დაბის ბოქაული ოქროპირიძე მას რევოლიუციისათვის მტრად მიიჩნდა, მაშინდელ მაზრის უფროსის ჯანსოხ დადგენილების აგენტად სთვლიდა და ამისათვის მას თავს ისე უჩვენებდა, თითქო ის სასტიკად სდევნიდა რევოლიუციონერებს; როცა მიტინგი ან ფართო კრება იმართებოდა რაიონის რომელიმე კუთხეში, იგი სტრაჟნიკთა რაზმს გაუძღვებოდა თითქო ამ კრების დასაშლელად; ამავე დროს იგი გაემგზავრებოდა სრულიად სხვა მიმართულებით, დიდხანს ივლიდა რაიონში და მიტინგის ადგილას მივიდრდა მაშინ, როცა კრება უკვე დასრულებული იყო და ხალხი დაშლილი. გარეგნობით, ფორმით ის აჩვენებდა, რომ იგი დარაჯად უდგას თვითმპყრობელობის ინტერესებს, საქმით კი რევოლიუციონერებს ხელს არ უშლიდა, იყო შემთხვევა, როცა რაიონში მცხოვრებ თავად-აზნაურობამ, დაშინებულმა და აღშფოთებულმა პროპაგანდისტების სოფლებში მუშაობით მიმართა მას საჩივრით, დაასახელა როგორც პროპაგანდისტი ამხ. ბუღუ მდივანი და სთხოვა მას მიეცა მათთვის ნება თვით გასწორებოდენ ამხ. ბუღუ მდივანს, ან მას, უჩასტიკის ბოქაულს მიეღო მის წინააღმდეგ ზომები. ბოქაულმა აექსენტი ფაღავამ ამ მიმე შემთხვევაში ადვილად ჰპოვა გამოსავალი, მან გვაცნობა ამ საჩივრის შესახებ, გაგვაფრთხილა, რომ ის გაჩხრეკდა ბუღუ მდივანის ბინას, გვირჩია დროებით ამხ. ბუღუ მდივანი ხონიდან წასულიყო; მართლაც, მან ბინა ბეჯითად გაჩხრიკა, რასაკვირველია, სთანადო ოქმიც შეადგინა, შემდეგ მოიხმო მომჩივანი თავად-აზნაურობა, აჩვენა მათ ბუღუს გაჩხრეკის ოქმი და დაემუქრა მათ, რომ

ისინი პროვოკაციას ეწევიან, რადგან მის მიერ შეკრებილ ცნობებით ბუდუ მდივანი ზონის რაიონში არ არის და ბინის გაჩხრეკამ არაფერი აღმოაჩინა; თავად-აზნაურობა დაფრთხა და მაზრის უფროსთან საჩივრელათ წასვლა ვერ გაბედა; იყო შემთხვევები, როცა სოფლებში მყოფი კონტრ-რევოლუციონერი ელემენტები ჯაშუშობას ეწეოდნენ და ბოქაულთან აბეზღებდნენ სოფლის ცნობილ რევოლუციონერ გლეხებს; ავქსენტი ფაღავამ კარგათ იცოდა, რომ დაბეზღებული გლეხები მართლაც რევოლუციონერ საქმიანობას ეწეოდნენ, ამისათვის დაბეზღების უყურადღებოთ დატოვება შეუძლებლათ მიაჩნდა; ამისათვის ის დაბეზღებულ გლეხებს დააკავებდა, გამოძიებას დანიშნავდა, გამოძიების დროს ჩვენ მიერ დასახელებულ გლეხებს დაკითხავდა, მიიღებდა დაკავებულ გლეხების გამამართლებელ ცნობებს და ამ საფუძველით დაჭერილ გლეხ-რევოლუციონერებს რამოდენიმე დღის შემდეგ გაანთავისუფლებდა; ამ წესით არა ერთხელ ყოფილან დაჭერილ და შემდეგ განთავისუფლებული კლასიონ მელაძე, ერმილე კაკაბაძე, იოსებ ხარაბაძე და ლუკა ლეჭინაძე.

გადაჭრით უნდა ითქვას, რომ იმ დროის ხონის „უჩასტიკის“ ბოქაულმა ავქსენტი ფაღავამ დიდი სამსახური გაუწია ხონში რევოლუციონერ მოძრაობას იმით, რომ იგი არ დევნიდა რევოლუციონერებს და გვიადვილებდა რევოლუციონერ მუშაობას; მან გადააჩინა თვით ხონი დაწვისაგან თავისი მოხერხებული მოქმედებით, როცა ალიხანოვი თავისი დამსჯელი რაზმებით დასაჯლეთ საქართველოში მოგზაურობდა და ცეცხლისა და მახვილის საშვალეებით რევოლუციონერ მოძრაობას აჭრობდა.

ჩვენ ვიცით, რომ გამარჯვებულმა რეაქციამ თითქმის ყველა რევოლუციაში მონაწილე რაიონების პროცესები მოაწყო და ამ რაიონების მეთაურებს ზოგს სიკვდილით დასჯა მიუსაჯა, (სენაკის რესპუბლიკის პროცესი), ზოგსაც კატორღაში გაგზავნა. ხონის რაიონის რევოლუციონერ მოძრაობის შესახებ პროცესი არ ყოფილა, თუმცა ეს მოძრაობა ფრიად მნიშვნელოვანი იყო დასავლეთ საქართველოში; არც ერთი მეთაური ამ მოძრაობისა, რომელიც თითქმის მუდმივად ხონში მუშაობდა—ბუდუ მდივანი, სერიოჟა ქავთარაძე, შალვა ელიაშვილი და მე—სამართალში არ ვყოფილვართ მიცემული და ეს აიხსნება მხოლოდ ბოქაული ავქსენტი ფაღავის რევოლუციონერებისადმი კეთილგანწყობილებით, მისი ჭკვიანი და მოხერხებული მოქმედებით.

ხონში კონფერენციის მოწყობა და პროპაგანდისტების დაბინავება ხონის რაიონულმა კომიტეტმა მიიღო იმ სამ გლეხ-ამხანა-

გებს—კლასიონ მელაძეს, ერმილე კაკაბაძეს და იოსებ ხარაბაძეს, რომელნიც იყვნენ აღჭურვილნი ხონის სარაიონო კომიტეტის უადრესი ნდობით. კონფერენცია მუშაობას აწარმოებდა მხოლოდ ღამით; კონფერენციის კრებებს დარაჯობდნენ სამი ზევით დასახელებული გლეხი ამხანაგი; მათ წინდაწინვე ჰქონდათ გამომუშავებული სათანადო გეგმა მოქმედებისა მოსალოდნელ ყოველი შემთხვევისათვის, კონფერენციას მართლაც ოთხმოცამდე პროპაგანდისტი დაესწრო და კონფერენციამ სამ დღეს გასტანა. აქ ვაირჩა სხვათა შორის საკითხი იმის შესახებ, თუ რა დამოკიდებულება უნდა იქონიოს სოციალ-დემოკრატიულმა ორგანიზაციებმა და პროპაგანდისტებმა იმ გლეხთა მიმართ, რომელნიც მიმართავდნენ მათ გლეხთა შორის კერძო საკუთრების სადაო საკითხების გადასაჭრელათ; ამ დროს რევოლიუციონერი მოძრაობა იმდენათ ფეხ მომაგრებული იყო, რომ გლეხობა მთავრობის დაწესებულებებს—სასამართლოს, პოლიციას—ბოიკოტს უცხადებდა და გადასაჭრელათ იმ საკითხებისა, რომელსაც წინეთ ეს დაწესებულებები არჩევდნენ, გლეხობა ეხლა რევოლიუციონურ მოძრაობის სათავეში მდგომ ორგანიზაციებს მიმართავდა; მაშინდელ სოციალ-დემოკრატიას ეძნელებოდა ამ საკითხის გადაჭრა, რადგან იგი ფიქრობდა, რომ კერძო საკუთრების საკითხებში ჩარევა არ არის სოციალ-დემოკრატიის საქმე; კონფერენციას ამ საკითხის შესახებ გადაჭრილი პასუხი არ მიუცია; ცხოვრებამ კი თავისი მოითხოვა; შემდეგ თვეებში, როცა ხალხმა სრული ბოიკოტი გამოუცხადა მთავრობას, რევოლიუციონური ორგანიზაციები იძულებული შეიქნენ თავის თავზე მიეღოთ ბოიკოტ-ქმნილ მთავრობის დაწესებულებების ფუნქციები და ამ ორგანიზაციების ხელმძღვანელობით წყდებოდა გლეხთა შორის წამოჭრილი სხვადასხვა საკონფლიქტო საქმეები. აღსანიშნავია, რომ გლეხთა დემოკრატიულ ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა თვით გამონახეს სასჯელის ფორმა კერძო საკუთრების წინააღმდეგ დანაშაულის ჩამდენთათვის—ქურდებისა და მძარცველებისათვის; ასის თავების და ათის თავების ხელმძღვანელობით ხდებოდა საჯაროთ მათი გასამართლება; ქურდს ხელში დააკავებინებდნენ ან ზურგზედ მოჰკიდებდნენ მის მიერ მოპარულ ნივთს ან საჭონელს, რაჟღერდნენ ხნის განმავლობაში ასე ატარებდნენ ხალხში, აძახებინებდნენ მას „მე მოვიპარე, მე მოვიპარე“ და შემდეგ გაანთავისუფლებდნენ იმ პირობით, რომ ქურდობას შემდეგში აღარ ჩაიდენდა; მძიმე დამნაშავეებს და მძარცველებს იჭერდნენ, გაანცალქევებდნენ და შემდეგ განსაზღვრული ვადით ბოიკოტს უცხადებდნენ; ამ ზომებმა დიდი გავლენა იქონია ბოროტ-მოქმედებაზე და რევოლიუციის

ტალღების მაღლა აწევის დროს კერძო საკუთრების წინააღმდეგ და-
ნაშაულობა თითქმის სრულიად შეწყდა.

კონფერენციაზე გაიჩა აგრეთვე მემამულეებისაგან გლეხების-
მიერ მიწის იჯარით აღების საკითხი, გლეხების სოციალდემოკრა-
ტიულ პარტიაში წევრებათ ჩარიცხვის საკითხი და მრავალი სხვა;
მახსოვს, კამათის დროს ორგანიზაციულ და ტაქტიკურ საკითხებში
ახალი მოსაზრებებით გამოდიოდა ორი წევრი კონფერენციისა—გრი-
გოლ ლორთქიფანიძე და კოწია სულაქველიძე; ამათი მოსაზრებები
სრულიად ეწინააღმდეგებოდა დროულ დანარჩენ პროპაგანდისტთა
მოსაზრებებს, რომელნიც ერთნაირ გაზს ატარებდნენ როგორც ორ-
განიზაციულ, ისე ტაქტიკურ საკითხებში. მხოლოდ შემდეგ გამოაშ-
კარავდა, რომ კოწია სულაქველიძე და გრიგოლ ლორთქიფანიძე იყ-
ვნენ მენშევიკები, რომ ისინი ამ კონფერენციაზე იცავდნენ მენშე-
ვიკურ შეხედულებას, რომელიც ძირიან-ფესვიანათ ეწინააღმდეგებო-
და ბოლშევიკურ ხაზს ტაქტიკურ და ორგანიზაციულ საკითხებში;
ამ უკანასკნელ ხაზს იცავდა მთელი კონფერენციის შემადგენლობა ამ
ორი წევრის გარდა.

კონფერენცია მესამე დღეს ღამის თორმეტ საათზე დასრულ-
და. იმ საღამოს ბოქაულ ფაღავას ქუთაისის გენერალ-გუბერნატო-
რისაგან ბრძანება მიეღო, რომ დაუყოვნებლივ სტრაჟნიკებით ალყა
შემოერტყა ჩემი ბინისათვის, ბეჯითად გაეჩხრიკა იგი და თუ რაიმე
საბუთს ნახავდა, დავეტუსალდებინე და ქუთაისში გავეგზავნე; მაშინ
ქუთაისში, თუ არ ვცდები, გენერალ-გუბერნატორათ ორბელიანი იყო,
მისი ეს ბრძანება ბოქაულ ფაღავასადმი გამოწვეული იყო რკინის-
გზის ხაზზედ მომუშავე ჟანდარმის პოლკოვნიკის გამყრელიძის მიერ
შეკრებილ ცნობებით, რომ ხონში გაიმართა კონფერენცია და ამ
კონფერენციის მონაწილენი ცხოვრობენ ჩემს ბინაზე, სადაც ინახე-
ბა და საიდანაც რიგდება რაიონში არაღებულური ლიტერატურაც;
ჟანდარმი გამყრელიძე ატყობინებდა გენერალ-გუბერნატორს, რომ
საზოგადოთ ხონის რაიონში ძლიერი რევოლუციონური მოძრაობა
არის, რომ ამ მოძრაობას ხელმძღვანელობას უწევს ექიმი პ. კიკალი-
შვილი, რომ ადგილობრივი ხელისუფლება არავითარ ზომებს არ
იღებს საერთოდ მოძრაობის და კერძოდ მისი ხელმძღვანელების წი-
ნააღმდეგო. მართალია ხონის რაიონი ამ ჟანდარმის მოქმედების
ტერიტორიაში არ შედიოდა, მაგრამ იგი, როგორც მეფის ერთ-
გული მსახური თავის მოქმედების სფეროს ავრცელებდა ყველგან,
სადაც კი მას ხელი მიუწვდებოდა.

ამ კონფერენციის დროს ჩემს ბინაზე მართლაც მოთავსებული

იყო ერთი ფრიად მნიშვნელოვანი ჯგუფი პროპაგანდისტებისა და ბევრი ლიტერატურა; ბოქაულმა ავქსენტი ფალავამ იმ ღამესვე ლიუცია ქუთათელაძის პირით მაცნობა, რომ დაბა ხონის ტერიტორია პროპაგანდისტებისაგან გამეწმინდა და ჩემი საკუთარი ბინაც „წესრიგში“ მომეყვანა, რადგან მეორე დღეს, მითვლიდა იგი, სტრაჟნიკების მთელი რაზმის თანხლებით შენი ბინის ჩხრეკა უნდა მოვახდინოვო.

გათენებამდის ძლიერ ცოტა დრო იყო დარჩენილი და თავდაცვის სამზადისი სიჩქარით უნდა ჩაგვეტარებინა; ეს ცნობა კონფერენციის მცველებს—კლასიონს, ერმილეს და იოსებს გადაეცა და მათთან ერთათ მოხერხებულათ და მწყობრათ მოყვანილ იქნა „წესრიგში“ როგორც ჩემი ბინა, ისე დაბის ტერიტორია და პროპაგანდისტები ევაკუაციაქმნილ იქნა.

მეორე დღეს დილით ადრე მართლაც ჩემი სახლი თუხმეტით დე სტრაჟნიკების მიერ ალყა შემორტყმულ იქნა; ჩემთვის ეს მოულოდნელი არ იყო, მაგრამ როცა ფანჯარა გავაღე, დავინახე, რომ სტრაჟნიკები ხელში მომარჯვენებულ თოფებით იდგნენ და თითქოს სახლიდან ვინმე საშიშ ბოროტმოქმედის გამოვარდნას ელოდნენ, მე გამიკვირდა და ურიადნიკს შევეკითხე:—„რატომ უჭირავთ ხელში თოფები?..“

— ასეა ნაბძანები!..—მოკლედ მიპასუხა სტრაჟნიკების ურიადნიკმა; მე მაშინ მივხდი, რომ ეს ბოქაულ ფალავას ჩვეულებრივი ხერხი იყო.

ათი საათი იქნებოდა, როცა ბოქაული ავქსენტი ფალავა მისი თანაშემწის გრიგოლ ოქროპირიძის თანხლებით მესტუმრა; მე მათ მოვთხოვე ორდერი გაჩხრეკის მოსახდენათ და როცა ორდერი მიჩვენეს, კარი გაულე და ბინაში შეუშვი; ბინა ბეჯითად გაჩხრიკეს; გაჩხრეკის დროს მოხდა ერთი სასაცილო შემთხვევა: ჩემი ბიბლიოთეკის გასინჯვას შეუდგა ბოქაული ოქროპირიძე; იგი პოლიტიკურათ და საზოგადოებრივით განუვითარებელი კაცი იყო დასრულიად ვერ ერკვეოდა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ საკითხებში; წიგნების სინჯვის დროს იგი წააწყდა ერთ წერილს, ჩემი ხელით ნაწერ რვეულს, მან გულმოდგინეთ დაუწყაო მას სინჯვა და მე მის სახეზე რაღაც კმაყოფილების ნიშნები ამოვიკითხე; შევკრთი. ვიფიქრე—ვაი თუ დამრჩა რაიმე არალეგალური ჩემს ბიბლიოთეკაში მეთქი; მივედი ახლოს და რვეულს ცქერა დაუწყე: დავინახე, რომ ეს მეთქი რვეული, სადაც მე სტუდენტობის დროს ვსწერდი ტაოგრაფიულ ანატომიის ლექციებს. ოქროპირიძემ ვერ გაიგო ანატომიური ტერმინები, ისინი

პოლიტიკურ ტერმინებათ ჩასთვალა და რვეულს მაგრათ ჩაებლაუჭა; მას ერთი მხრით უხაროდა—როგორც იქნა ჩავიგდე ხელში დასათუსალბელი საბუთიო, ხოლო მეორე მხრით ეშინოდა, ვაი თუ ვცდები და შევრცხვეო; ამ ყოყმანში იყო კარგახანს და რვეულს გულმოდგინეთ ფურცლავდა, ბოლოს მე გამოვიყვანე იგი ამ უხერხული მდგომარეობიდან და აუხსენი, რომ ამ რვეულში ნაწერების შინაარსი მეცნიერულია და იგი არავითარ რევოლუციონურ დებულებებს არ შეიცავს.

ბინის გაჩხრეკამ სამი საათი გასტანა, რასაკვირველია, არაფერი რევოლუციონური ლიტერატურიდან ნახული არ იქნა; სათანადო ოქმი შეადგინეს ამ ოქმზედ ხელი მოაწერეს და ჩემი ბინა დასტოვეს.

(გაგრძელება იქნება)

პ. კიკალიშვილი.

განვლილი გზა.

(მოგონება აფხაზეთში ა.ლ.კ.კ. წარმოშობის შესახებ).

ახკომკავშირის წარმოშობა აფხაზეთში ჯერჯერობით არ არის სათანადოთ გაშუქებული. ამიტომ ზედმეტად არ მიმაჩნია შევჩერდე ახკომკავშირის წარმოშობაზე და მის თანდათანობითი ზრდაზე.

ჩვენმა დიდმა ბელადმა ლენინმა მოგვცა სხვადასხვა ფორმები გლეხობის და მუშების ფართო მასის სოციალისტურ რევოლუციისაში ჩაბმისათვის. ერთ ასეთ ფორმათაგანს შეადგენს ა.ლ.კ.კ. ორგანიზაცია.

ა.ლ.კ.კ. ორგანიზაცია პირველად ჩაისახა ქ. სოხუმში არსებულ ყოფ. საოსტატო სემინარიის კედლებში 1919 წლის იანვარში.

მაშინ ჩვენ ამ ორგანიზაციას უწოდებდით რევოლუციონერ ახალგაზრდობის „სპარტაკის“ ორგანიზაციას.

ერთმა ამხანაგთაგანმა გამაცნო ამხ. ისაკი ევანია 1919 წლის იანვრის პირველ რიცხვებში. მაშინ მე ვსწავლობდი სოხუმის საოსტატო სემინარიაში. ამხ. ი. ევანიამ გადმომცა, რომ საქართველოში არსებობს მუშათა და გლეხთა ახალგაზრდობის ორგანიზაცია „სპარტაკი“ და წინადადება მოგვცა იმავე სემინარიაში მოწყობილიყო ასეთივე ახალგაზრდობის ორგანიზაცია და კავშირი დაგვეჭირა რ.კ.პ. სოხუმის საოლქო კომიტეტთან, — ამხ. სევა კუხალეიშვილთან, მაშინდელ საოლქო კომიტეტის თავმჯდომარესთან.

მე დავიჭირე კავშირი ამხ. ს. კუხალეიშვილთან, რომელიც ამ დროს მენშევიკურ მთავრობას ემალებოდა. მას ვუთხარი ახალგაზრდობის ორგანიზაციის მოწყობის შესახებ და ვთხოვე მოეწოდებინა ჩვენთვის საჭირო ლიტერატურა.

ამხ. ს. კუხალეიშვილმა მოიწონა ჩემი აზრი „სპარტაკი“-ს სახელწოდებით კომუნისტურ ახალგაზრდობის ორგანიზაციის მოწყობის შესახებ და დაგვპირდა დახმარების აღმოჩენას.

ასეთი მოლაპარაკების შემდეგ, სემინარიაში არსებული კომუჯრედი შეუდგა მუშაობას. მოწვეულ იქნა მორიგი უჯრედის კრება, სადაც ამხანაგები გაერკვენ ამ საკითხში. შესდგა ვიწრო ჯგუფი

ახალგაზრდა კომუნისტებისაგან, რომელმაც გასწია სათანადო აგიტაცია საოსტატო სემინარიის მოწაფეთა შორის. აგიტაციამ თავისი ნაყოფი მოიტანა. ჩვენი ხმა არ დარჩა „ხმად მლალადებლისა უდაბნოსა შინა“. ნაყოფი საგრძნობი იყო. იმ დროს, როდესაც მენშევიკები აწარმოებდნენ ეროვნულ შუღლს აფხაზებსა და ქართველებს შორის, ჩვენმა უჯრედმა, საღმა თავისი შემადგენლობით, შესძლო შემოეკრიბა თავის ლოზუნგების ქვეშ აფხაზებიც, ქართველებიც, რუსებიც და სხვა. აქტიურ ძალებს შორის ამ დროს ჩვენ ვხედავთ შემდეგ ამხ. ამხ.: ვ. შონიას, ი. კირსა, ა. თვალთვადეს, ა. თოდუას, ე. შამბას, ი. ეზუგბარს, მ. ამიჩბა, კრიჭანოვსკი, ი. ჩაკაბერია, თ. შარია და სხვა.

1919 წლის იანვრის დამდეგს შესდგა კომუნისტურ ახალგაზრდობის საერთო კრება, რომელმაც მიიღო „სპარტაკის“ სახელწოდება (ამ კრებაზე თავმჯდომარეთ იყო არჩეული ამხ. თოდუა, მეკი—მდივნათ. ამაზე ჩვენ სრული ინფორმაცია მივაწოდეთ პარტიის საოლქო კომიტეტს. უნდა აღინიშნოს, რომ პირველად ჩვენი მუშაობა შემოფარგლული იყო მარტო სემინარიით, რადგანაც აქ სწავლობდა უღარიბესი გლეხების შვილები სახაზინო ხარჯზე და არც კი ვენდობოდით სხვა სასწავლებლიდან მოწაფეებს.

ჩვენი ორგანიზაცია თანდათან იზრდებოდა. სოხუმის საოლქო პარტკომი სათანადო ყურადღებას გვაქცევდა. მუშაობა ფართოვდებოდა. ამხ. ს. კუხალეიშვილმა გვირჩია, რათა აფხაზეთიდან მეტი ახალგაზრდობა ჩაგვეთრია „სპარტაკი“-ს ორგანიზაციაში. ჩვენ ორგანიზაციას დაემატა აფხაზეთიდან შემდეგი ამხანაგები: ტ. ლავილავა, გ. გუბაზი, კ. გაბისონია, კ. ბოგაპში და სხვა.

1919 წლის საზაფხულო არდადეგების წინ ჩვენ მოვიწვიეთ „სპარტაკის“ ორგანიზაციის საერთო კრება, სადაც საოლქო პარტკომის მინდობილობით იყო დასმული საკითხი საზაფხულო მუშაობის შესახებ სოფელში—აფხაზეთის სხვადასხვა კუთხეებში. ყველას მიეცა დავალება მსგავსი აგიტაციის გაწევის შესახებ, სადაც მათ უხდებოდათ ცხოვრება.

კომუნისტური ახალგაზრდობის „სპარტაკის“-ს ორგანიზაციასთან ერთად იყო შეერთებული ჩვენი კომუჯრედიც. უკანასკნელის მუშაობა იყო შესისხლხორცებული ახალგაზრდობის ორგანიზაციასთან.

სემინარიაში მეცადინეობის დაწყების შემდეგ 1919 წ. ოქტომბრის თვეში მუშაობა განახლდა. დაახლოვებით ამ დროს ჩვენ ვხედავთ ამხ. წითლიძეს და ა. გაბუნიას, რომლებმაც ჩვენთან გააბეს

კავშირი გაიგეს რა, რომ სემინარიაში არსებობს ახალგაზრდა კომუნისტების ორგანიზაცია.

ნათლად მახსოვს, რომ 1919 წ. ნოემბერში სოხუმის მენშევიკურ ათასეულში აჯანყების დროს მე ვიყავი კომპარტიის საქალაქო კონფერენციაზე გაგზავნილი დელეგატად სემინარიის პარტორგანიზაციისა და ახალგაზრდობისაგან.

სემინარიაში არ ვყოფდით ორგანიზაციას კომუნისტებად და ახალგაზრდებათ. რასაკვირველია, ეს ჩვენთვის გასაგებია. ისიც ნათელია, რომ ჩვენ, კომუნისტები, ვიყავით „სპარტაკი“ს ხელმძღვანელი, მაგრამ ეს ჩვენ არ გვართმევდა უფლებას დაგვეჩქმია მთლიან „სპარტაკი“-ს ახალგაზრდა კომუნისტების ორგანიზაცია.

1919 წ. დამლევს რ. კ. პ. (ბ) სოხუმის საოლქო კომიტეტმა ამხ. ს. კუხალეიშვილის და ი. ჟვანიას მეშვეობით მოგვცა წინადადება, რომ სემინარიაში არსებულ „სპარტაკის“ ორგანიზაციის პრეზიდიუმს დაგვესახელებინა ხელმძღვანელ ინსტანციად მთელ სოხუმის ოლქისათვის და გაგვეფართოვებინა თავისი მუშაობის არე მთელ აფხაზეთზე, რადგანაც ჩვენ გვქონდა ფაქტიური კავშირი აფხაზეთის ყველა მაზრებთან. ამ დროს პრეზიდიუმის შემადგენლობაში ვიყავით შემდეგი ამხ.-ბი: მე, ა. თოდუა, კირსა, შამბა ე, მესხეთე კი დამავიწყდა ვინ იყო; მდივნად ვიყავი არჩეული მე. ასეთ შემადგენლობით ჩვენ მივიღეთ ფუნქციები უმაღლეს ინსტანციისა სოხუმის ოლქზე.

მე ყოველთვის კავშირი მქონდა რ. კ. პ. (ბ) სოხუმის საოლქო კომიტეტთან ამხ. ს. კუხალეიშვილის და ჟვანიას საშუალებით. როდესაც ჩვენ უჯრედში მომუშავე ამხანაგებმა წამოაყენეს საკითხი, რათა მიგვეცა მათთვის ბილეთები საოლქო კომიტეტიდან, მე და ამხ. თოდუამ შევადგინეთ „სოხუმის ოლქის მუშურ კომუნისტურ—ახალგაზრდობის წევრთა სია“ 33 ამხანაგის რაოდენობით, რაც იყო შედგენილი 1920 წ. 26 აპრილს.

მე მაქვს მეორე საბუთი შემდეგი შინაარსისა: „განცხადება სოხუმის საოლქო და სოხუმის მუშურ ახალგაზრდობის კომიტეტის პრეზიდიუმისა“.

განცხადებაში შემდეგი მოთხოვნები წამოყენებული: 1) მითითებანი და ინსტრუქციის მიწოდება ახალგაზრდობის მუშაობაზე, 2) ლიტერატურით უზრუნველყოფა, რითაც ჩვენ ძალზე ღარიბნი ვართ, 3) ლექტორების გამოგზავნა, 4) თუ შესაძლებელია, ფულით დახმარება და 5) პარტდისციპლინის მიხედვით ჩვენ უშუალოდ დავემორჩილებით სოხუმის საოლქო კომიტეტს. 26 აპრილი 1920 წ. ახალგაზრდობის—თავმჯდომარე ა. თოდუა, მდივანი ნ. ბოკუჩავა.

რასაკვირველია, ასეთი საბუთების შემდეგ ძნელია იმისი მტკიცება, რომ ახალგაზრდობის ორგანიზაცია არ არსებობდა 1920 წ. ივნისამდე.

იმავე წლის ზაფხულის დამლევს ქ. თბილისიდან ჩამოვიდა ამხ. იმედაძე და ჩვენს დავას ახალგაზრდათა ორგანიზაციის დაარსების შესახებ გაეცნო.

მახსოვს ისიც, რომ საოლქო კომიტეტმა 1920 წ. საზაფხულო არდადეგების წინ გამოგვიგზავნა მომხსენებელი ქალი ვინმე „დორია“. გვარი დამავიწყდა. ამ მოხსენების შემდეგ ჩვენი მუშაობა გამოცოცხლდა.

1920 წ. ზაფხულში მე დავრჩი სამუშაოთ ქ. სოხუმში საოლქო კომიტეტის განკარგულებაში „პროფესიონალის“ (ინსტრუქტორის) თანამდებობაზე.

მაშინ მე ქ. სოხუმში ვმუშაობდი პარტიული ხაზით, დავაარსე კომუჯრედი მენშევიკურ სახალხო გვარდიაში. მენშევიკურ საქართველოს და საბჭოთა რუსეთის შორის ხელშეკრულების დადების შემდეგ 1920 წ. 7 მაისიდან ჩვენი პარტია იქნა ლეგალიზაციაქმნილი, კომუნისტურ ახალგაზრდობის „სპარტაკის“ ორგანიზაცია კი იყო გაფანტული მთელი აფხაზეთის სხვადასხვა სოფლებში. კომპარტიის ლეგალიზაციის შემდეგ 10 ივნისიდან იმავე წელში მე ვიყავი გაგზავნილი კოდორის და სამურზაყანოს მაზრებში ლეგალურ პარტიის— მაზრკომების შესაქმნელად. 18 ივნისში დამაპატიმრა დაბა გალში მენშევიკურმა პოლიციამ და გადმოგზავნეს სოხუმის საპატიმროში, მაგრამ გზაში სოხუმის „პრისტანიდან“ მე მოვახერხე გაქცევა. ეს მოხდა შემდეგნაირად: დაბა გალიდან მე მახლდა ორი მილიციონერი. გავიგე, რომ ამხ. ს. კუხალეიშვილი, ნ. სვანიძე და სხვა დაპატიმრებული არიან. ამასთან დაკავშირებით მე გავიფიქრე შესაფერის პირობებში აუცილებლად გავიქცე. ასეც მოხდა. მიუახლოვდით თუ არა ქ. სოხუმს, ერთი მილიციონერი წავიდა წერილების დასარიგებლად, მეორე კი დათანხმდა ჰურის საქმელად წავსულიყავით ერთ-ერთ რესტორანში. ასეც ვქენით. შეველთ თუ არა „პრისტანზე“, ჩემთან მყოფმა მილიციონერმა დაუწყაო ძებნა მეორეს. რადგანაც ეს დაპირებული იყო აქ შემხვედროდა. მე გავუხვი მილიციონერი წინ. იყო საღამოს შვიდი საათი. უკან მივდიოდი, ცოტა შეეჩერდი. როდესაც ვნახე თავი მარტოხელა, უცბათ მოვბრუნდი უკან და შევერიე მოსეირნე ხალხში, რომელიც ბულვარზე იყო ბლომად. იმ ღამეს მე ვიყავი ტყეში. ამის შემდეგ გამოვცხადდი საოლქო კომიტეტში.

მაშინ საოლქო კომიტეტის დავალებით მე ვიყავი გაგზავნილი გუდაუთის მაზრაში 1920 წ. 26 ივნისს, ახალი რეგისტრაციის მოსახდენად. იქიდან დაბრუნებისას მე კვლავ დამაპატიმრეს და გამომიშვეს ციხიდან სექტემბრის დამლევს, რადგანაც სემინარიაში იწყებოდა სწავლა.

სწორედ ციხიდან გამოსვლისას მე გავიგე ამხ. ა. გაბუნiasაგან, რომ შემდგარა კომკავშირის ახალი საოლქო კომიტეტი 1920 წ. 16 ივნისიდან ამხ. კ. სემერჯიევის თავმჯდომარეობით. მე დავიჭირე მასთან კავშირი. ამხ. კ. სემერჯიევმა გამოგზავნა ჩვენთან ამხ. წითელიძე, რომელმაც ერთი მთლიანი უჯრედი გაჰყო ორად, მაგრამ ფაქტიურად ჩვენი უჯრედი დარჩა ისევ მთლიანად.

დაახლოვებით ამ დროს ქ. თბილისიდან ჩამოვიდა საქ. კომკავშირის ცეკას დავალებით ამხ. იმედაძე. მე განვუცხადე ჩემი უმაცოფილება ამხ. სემერჯიევის მოქმედების შესახებ.

ორი-სამი თვის შემდეგ კიდევ დამიჭირა მენშევიკების კონტრაზვედკის უფროსმა ყოფ. ბოქაულმა თ. ეშბამ. ეს მოხდა საქართველოს და აფხაზეთის გასაბჭოების წინ. აფხაზეთის მშრომელმა—ხალხმა ძლევა-მოსილ წითელ ჯართან ერთად 1921 წლის 4 მარტს კვლავ ააფრიალა საბჭოთა ხელისუფლების წითელი დროშა და მეც გამანთვითსუფულეს ციხიდან სხვებთან ერთად.

ნ. ბოკუჩავა.

მოსკოვის არალეგალური ბოლშევიკური სტამბის წარსულიდან.

ამ სტამბის მოკლე ისტორია მოთხრობილი აქვს ამხ. ს. თოდ-რიას (იხ. „რევ. მატ.“ № 5—1923 წ.).

ახლა საჭიროდ მიგვაჩნია მოვათავსოთ ამ სტამბის ერთი მონა-წილეთაგანის—სილევან კობიძის მოგონებიდან ¹⁾ ის ადგილი, რომელიც სტამბას შეეხება. ამ საქმეში ს. კობიძე მოსჩანს როგორც „კავ-კასიური ღუქანის“ პატრონი, რომლის ღუქნის ქვეშ (სარდაფში) არსებობდა ეს სტამბა.

„...ზემოთ მე ვლაპარაკობდი იმ ბარათის შესახებ, რომელიც გადმომცეს ბათუმის საპყრობილეში. ამ ბარათის ავტორი არჩილ დოლიძე ჩამოდის ბათუმში და მეუბნება საქმე შემდეგში არისო: ეძებენ საიმედო ცოლშვილიან კაცს მოსკოვში გასაგზავნად იქ არალეგალურ სტამბაში სამუშაოდ. მოიფიქრეთ კარგათ—წახვალთ თუ არა—ხომ იცი, საფრთხე დიდი უდგას წინ ამ საქმეს, თუ ჩავარდა სტამბა, მოსალოდნელია იქ მომუშავეთა დაღუპვაო. მე არავისთან ამის შესახებ მოლაპარაკება არ მიწარმოებია, თვითონ განაცხადე თანხმობა. მეორე დღეს მე წამიყვანეს ამხ. გრ. სოლორაშვილის ბინაზე. იქ ვნახე ერთი ჩამოსული ამხანაგი, რომელიც, როგორც შემდეგ გა-მოიჩვენა, იყო სიმონ ენუქიძე. მოვილაპარაკეთ. შევთანხმდით ორი კვირის შემდეგ მივსულიყავი ბაქოში მარტოდ მე. ვბრუნდები თბილისში. ფრთხილად ვუამბე ჩემს ცოლს იმის შესახებ, რომ ახლო ხანში მოგვიხდებოდა მოსკოვში წასვლა და იქ ცხოვრება. პირველად მას, ცოტა არ იყოს, შეეშინდა, მაგრამ დარწმუნდა რა, რომ ჩქარა დავბრუნდებოდი, დამშვიდდა. როგორც მახსოვს, 1904 წლის იან-ვარში მე მივიღივარ ბაქოში, იქ ვხვდები ენუქიძეს (რომელიც ბათუმ-

¹⁾ ს. კობიძის ეს დაუმთავრებელი მოგონება ჩვენ გადმოვცა ამხ. გიორგი სტურუამ. მოგონებას თან ახლავს ამხ. სტურუას შემდეგი შენიშვნა:

„1928წ. აპრილის 28. ამხ. სილევან კობიძის მოგონებიდან ის ადგილი, რომელიც ეხება ცენტრალური სტამბის მოწყობის საქმეს, საცხებით მართალია. სამწუხაროა, რომ სიცოცხლეში ვერ მოასწრო მან თავისი მოგონების დამთავრება“.

„რევ. მატ.“ რედ.

ში ვნახე). დამაბინავეს სასტუმროში, საიდანაც ქუჩაში გამოსვლა არ შეიძლებოდა. იმ ხანებში ბაქოში გაჩაღებული იყო სომეხ-თათართა ჟლეტა. მეტად სუსხიანი ზამთარი იყო. რკინის გზაზე ბაქო-ბალახა-რას შორის მოძრაობა შეჩერებული იყო. გადავწყვიტეთ ცხენებით წასვლა, ნივთებიდან მხოლოდ თეთრეული წავიღე. აქედან მ-ს გავემ-გზავრეთ მოსკოვში. გზაში შევეთანხმდით, რომ მე დავრჩებოდი სად. კავკასკაიაში, ვიდრე ის ბაქოდან ჩამოვიდოდა, სადაც ის უნდა დაბრუნებულიყო. აქ მე გაფჩრდი ამხ. ნ. ვ. დოლიძესთან, რომელიც მაშინ პირველი კლასის ბუფეტში მსახურობდა. აქ მე გავავრცელე მუშებში ბაქოდან წამოღებული არალეგალური წიგნები და ბროშიურები. დავრჩი თითქმის ორი კვირა და როცა ამხ. ენუქიძემ ბაქოდან ჩამოიარა, გავსწიეთ მოსკოვისაკენ. მოსკოვში ამხ. ენუქიძემ გამაცნო ამხ. გიორგი ბეგანის ძე მენაბდე, რომელსაც ლეონტიევის შესახვევში რესტორანი ჰქონდა, შემდეგში ამხ. მენაბდე მონაწილეობას იღებდა ჩვენს არალეგალურ სასტამბო მუშაობაში. მე და ენუქიძემ მოვნახეთ შესაფერი ბინა არალეგალური სტამბისთვის ლესნოი ქუჩაზე კუზმა მიხეილის ძე კოლუშავეის სახლში. დავიჭირავეთ ორი ოთახი სამზარეულოთი და სარდაფით. ერთი წინა ოთახი იქნებოდა სავაჭრო, ორი უკანა ოთახები—საცხოვრებლად. ოთახები ისე იყო მოწყობილი, რომ უკანასკნელი ოთახიდან შეიძლებოდა ყველაფრის დანახვა წინა ოთახში. მაღაზიის მოსაწყობათ საჭირო ინვენტარი იშოვა ამხ. ენუქიძემ. გადაწყდა გავგეხსნა საბითუმო ვაჭრობა—გაიყიდებოდა—კავკასიური საქონელი—ყველი, ბრინჯი, კაკალი, ნუში და სხ. კითხვა დაისვა—ვის სახელზე უნდა აგველო ნებართვა, დაგვეწერა აბრა: ჩემს სახელზე არ შეიძლებოდა, რადგანაც არალეგალურად ვცხოვრობდი, ამასთან პასპორტით ვიყავი უცოლშვილო, საჭირო იყო—ცოლშვილიანი კაცი. ჩემი წინადადებით გადაწყდა ნებართვის აღება ჩემი ცოლის ბიძიშვილის მირიან ივანეს ძე კალანდაძის სახელზე, რომელიც იმ დროს ადესაში იმყოფებოდა და გამოცდილი იყო ვაჭრობაში. ამ საქმის შესახებ, რა თქმა უნდა, ამხ. ენუქიძეს სხვა ამხანაგებთანაც ჰქონდა მოლაპარაკება, მაგრამ მე ამის შესახებ არაფერი ვიცოდი. ერთ დღეს ამხ. ენუქიძემ მითხრა წერილი მიმეწერა ადესაში კალანდაძისათვის, რომ ჩამოსულიყო მოსკოვში, მე კი გადმომცა საჭირო თანხა და წინადადება მომცა წამოვსულიყავ თბილისში საჭირო საქონლის სასყიდლათ და ოჯახობის ჩამოსაყვანად. ჩამოვედი თბილისში, ვიყიდე ყველაფერი, რაც კი საჭირო იყო, გარდა ბრინჯისა, რომელიც ბაქოდან გაიგზავნა და ცოლითა 5 თვის ბავშვით (ქალით) გავემგზავრე მოსკოვში, სადაც მისვლისთანავე შეუდექით საქმეს როგორც მახსოვს, ამხ. ენუქიძე, გიორგი სტურუა და

მირიან კალანდაძე. ეს უკანასკნელი ყველაზე უფრო მეტს მიწას თხრიდა სარდაფში სტამბისთვის. ამოვთხარეთ ჩვენი საეაქროს ქვეშ ერთსაჟნიანი ქა, შემდეგ გაუკეთეთ ნახვრეტი სამზარეულოს მიმართულებით ორი საეენის მოშორებით, იქიდან გამოგვექონდა მიწა, ვიდრე იქ არ გავაკეთეთ პატარა ოთახი, სადაც შეიძლებოდა მანქანის დადგმა თავისი მოწყობილობით. მეტად ძნელი იყო ამონათხარი მიწის გაზიდვა, მაგრამ მაინც შევძელით ეს საქმე. როცა ყველაფერი მზათ იყო, გავაღეთ მალაზია მირიან კალანდაძის სახელზე, რომლის აბრაზე ასეთი წარწერა იყო: Оптовая торговля кавказскими товарами: сыр, рис, грецкие орехи и проч. Мириан Иванович Каландадзе. როგორც ზემოდ ვსთქვი, კალანდაძე ოფიციალურად მალაზიის პატრონი იყო, ჩემი ცოლი თითქოს მისი ცოლი, ჩემთვის ჩემი ცოლი იქნებოდა ჩემი დაი, მე კი—მალაზიის ნოქარი“.

მუშათა პროფკავშირების კონფერენცია ტფილისში ¹⁾).

(1907 წ.)

პირველი მუშათა პროფკავშირი ხელზე მოსამსახურე მუშებმა დაარსეს ქ. ტფილისში 1903 წელს, რომლებსაც ამავე დროს მდიდართა ოჯახებში მზარეულებათ მომუშავე მუშებიც დაუკავშირდნენ.

მანამდის კი მუშათა სხვა პროფკავშირი ტფილისში არ ყოფილა.

სამაგიეროდ, „რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიას“ მუშების წრეები და უჯრედები ჰქონდა მოწყობილი ყველგან პარტიულ ნიადაგზე და მთელ თავის ძალა-ენერგიას ეს პარტია აქ ხარჯავდა და პროფკავშირების დაარსებაზე და მოწყობაზე მაინც და მაინც ბევრს არ ფიქრობდა.

ვინაიდან, პროფკავშირი არ შეიძლებოდა და არც შეიძლება, რომ პარტიული ყოფილიყო, იქ ყველა პოლიტიკურ პარტიებისა და მიმართულების მუშები იყრიდნენ თავს თავიანთი მართველ აღა-ხა-ზეინებისა და დამჭირავებელთა წინააღმდეგ. ს. დ. პარტია რომ პროფკავშირების მოწყობის საქმეს ნაკლებ ყურადღებას აქცევდა, ეს იქიდანაც სჩანს, რომ ერთმა ცნობილმა სოციალ-დემოკრატმა (კ. ნინიძემ) ხელზე მოსამსახურეებს უწოდა არა მუშები, არამედ—ლაქიები, რამაც დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია მუშებში, ეს შემდეგ გადატანილ იქნა პრესაში, რითაც, რა თქმა უნდა, მან დიდ* შეცდომა დაუშვა ნებისთ იყო ეს თუ უნებლიეთ.

ხელზე მოსამსახურეებმა მაინც თავის ბრძოლა და მუშაობა ხელიდან არ გაუშვეს და მტკიცე და შეგნებული გზით გასწიეს წინ.

ამ დროს ხელზე მოსამსახურეებისა და მზარეულების პროფკავშირს სათავეში უდგენ და ხელმძღვანელობდნენ საკმაოდ შეგნებული და მომზადებული შემდეგი ხელზე მოსამსახურენი და მზარეული მუშები:

¹⁾ ამ მოგონებას ვებეჭდავთ როგორც მასალას. რედაქცია სთხოვს ამხანაგებს მოგვაწოდონ თავიანთი მოგონებები 1907 წ. მაისში შემდგარ ტფილისის მუშათა პროფკავშირების პირველი კონფერენციის შესახებ.

1) ნიკოლოზ დოლიძე, 2) ლუკა პატარიძე, 2) იაკობ სირაძე, 4) რაქდენ დოლიძე, 5) ვასილ კერესელიძე, 6) დიმიტრი გიგინბერია, 7) დათიკო ნასარიძე, 8) სინო ქელიძე, 9) ვასილ კირვალიძე, 10) ვასო ფარჯანაძე, 11) მიხა სამარგულიანი, 12) რუბენ ქიონაშვილი, 13) გიორგი სტაჯაძე, 14) ლევან არჩვაძე, 15) იოსებ მუსერიძე, 16) კოსტა დვალი, 17) ერმილე ნაფეტვარიძე, 18) მოსე არეშიძე, 19) მიხა შენგელია, 20) მალაქია ქოჩლაძე, 21) მიხა კაჭარავა და სხ.

ამ პირებმა გასაოცარი ენერგიით გააცხოველეს თავიანთ პროფკავშირის მოძრაობა და 1907 წლამდე რამოდენიმე გაფიცვები და გამოსვლები მოაწყვეს დამჭირავებელთა წინააღმდეგ, რომლებიც მედგრათ მოითხოვდნენ შესაფერ თვითურ ხელფასის დანიშვნას და საჩუქრების მოსპობას, სპეც-ტანისამოსებისა და სუფთა, ჰიგიენურ ბინების მიცემას, ზრდილობიანად მოპყრობას, რვა საათის სამუშაო დღეს, ექიმობას და სხვ.

მოსამსახურეებს გუბერნატორმა ნება დართო, რომ გაეხსნათ თავიანთი „ურთიერთ დამხმარე ბიურო“, რაც მუშებმა გახსნეს 1905 წელს კუკიაში, ნეკრასოვისა და ელისაბედის ქუჩების კუთხეში, კარგად დიდ მოზრდილ სახლში. შემდეგ ამისა ამ ხელზე მოსამსახურეებმა ალექსანდრეს ბაღის ბოლოზე, ინჟინერის ქუჩაზე, თავიანთი სასა-დილოც დაარსეს, თავიანთ ყველა ხელმოკლე წევრებს უფასოდ აძლევდნენ სადილებს და ბევრს ფულითაც ეხმარებოდნენ. ამნაირად, მათ თავიანთი პროფესიონალური მოძრაობა თითქმის უმაღლეს წერტილზე აიყვანეს და მაგალითი გახდნენ ტფილისის ყველა სხვა პროფესიის მუშებისათვის.

ასეთ დიად მოძრაობაში მათ თავისი სათანადო პოლიტიკური ცოდნით ყოველთვის ხელს უწყობდა ამხ. მიხა ცხაკაია, კ. ხომერიკი და სხ.

მათი ასეთი მუშაობა გაგრძელდა 1907 წლის დამლევამდე.

ამ დროს კი მოულოდნელად თავს დაესხა მათ ბიუროს პოლიცია, ადმინისტრაცია და დაბეჭდა მთელი საქმეებით. დაპატიმრებულ იქნენ: ნიკო დოლიძე, ლუკა პატარიძე, მიხა სამარგულიანი, რაქდენ დოლიძე, რუბენ ქიონაშვილი, მიხა კაჭარავა და ორი კიდევ სხვა, რომლების სახელ-გვარებიც კარგად არ მახსოვს.

პატიმრები მეტეხის ციხეში მოათავსეს და შემდეგ ადმინისტრაციული წესით არხენგელისა და ვიატკის გუბერნიებში იქნენ გადასახლებულნი. ამათში რაქდენ დოლიძე აუტანელ ტანჯვა-წამებისაგან იქვე გარდაიცვალა, დანარჩენები კი სხვა და სხვა დროს უკანვე დაბრუნდნენ: ზოგი ნებადართულად და ზოგიც ნებადაურთველად.

მახსოვს ამხ. ნიკო დოლიძე წვერულვამ და თმა წითლად შეღებრილი ტფილისში დაიარებოდა და კვლავ მუშათა საორგანიზაციო საქმეებშიდაც მუშაობდა, მას არამც თუ ადმინისტრაცია, არამედ — თავის ახლოს ნაცნობი მუშები და მეგობრებიც ვეღარ სცნობდენ ისეთნაირად ჰქონდა სახე გამოცვლილი.

ყველა ეს უტყუარი ამბები მე იქიდან ვიცი, რომ 1906—07 წლებში რაქის ადმინისტრაციისაგან სასტიკად დევნილი ტფილისში ვიყავი გამოქცეული და მეც ამ დროს პროფესიონალურ კავშირების დასაარსებლად ვმუშაობდი. ამ დროს დავაარსე მუშა-მოჯამაგირე, მეპურეების, ალაფების, სალახების, ტვირთ-მზიდავ მუშების, კერძო მეზაღეთა, მუშების და საქონლის სადგურის მუშების პროფესიონალური კავშირები.

რადგანაც აღნიშნულ მუშათა კავშირებში ვმუშაობდი, ხელზე მოსამსახურე მუშებისა და მასთან სხვების პროფესიონალურ კავშირებთანაც მქონდა დამოკიდებულება.

ამ კავშირებში მუშაობდენ შემდეგი პირნი: ამხ. ევგენი ნანეიშვილი (ბოლშევიკი), აპოლონ წულაძე და ნოე რამიშვილი („მინისტრი“ „კი არა, სხვა“).

ბოლოს მენშევიკებმა წამოაყენეს პროფკავშირების ლეგალიზაცია, რასაც „უტოპიათ“ თვლიდენ ბოლშევიკები, რომელნიც ამტკიცებდენ, რომ მთავრობა ამის ნებას არ მოგვცემსო და კიდევ რომ მოგვცენ, კატასტროფის მეტს ვერაფერს ვერ ვნახავთო, სჯობს არალეგალურათ ვიმუშაოთო და სხვა.

ეს საკითხი ისე გამწვავდა, რომ ამისთვის და, რა თქმა უნდა, სხვა საკითხების გადასაჭრელადაც აუცილებელი საჭირო შეიქნა ტფილისის მუშათა პროფკავშირების კონფერენციის საჩქაროთ მოწვევა რაც, მართლაც მალე მოეწყო. ამ კონფერენციას მენშევიკების ქალაქის თავი ჩერქეზიშვილი და მისი მოადგილე ალექსანდრე ხატიშოვიც უნდა დასწრებოდენ, მათი დახმარებით ფიქრობდენ „ლეგალიზაციის“ მიღებას“.

კონფერენცია შესდგა საზოგადოება „კახეთია“-ს ბინაზე სადგურის ახლოს; „მადერის ლუდის ქარხნის“ დიდ სარდაფში; „ქართველ გამომცემლობის ამხანაგობის“ სტამბაში, ვანქის ქუჩაზე; ორთაქალის ბაღის ერთ დიდ სახლში, ციხის ახლოს.

კონფერენცია გაგრძელდა 3 დღე.

კონფერენციას დაესწრო დაახლოვებით 50 დელეგატი სხვა და სხვა პროფკავშირებიდან ამორჩეულნი.

დაესწრენ ამხ. ფ. მახარაძე, ნ. ჟორდანი, კ. ჩხეიძე, პ. ჭიჭი-

ნაძე, ლ. დარჩიაშვილი, ნ. ზომერიკი და სხვ. გამოცხადდა ქალაქის თავის მოადგილე ხატისოვიც მადერის ლუდის ქარხანაში მომხდარ სხდომაზე, მაგრამ შეშინდა და მალე წავიდა. ლეგალიზაციის შესახებ მან ვერავითარი გარანტია ვერ მოგვცა.

შემდეგ, უკანასკნელ სხდომაზე, ორთაქალაში, ამხ. ფ. მახარაძესა და მის მოპირდაპირეთა შორის გაიმართა ცხარე მსჯელობა და კამათი. ფილიპე მომხრე იყო არალეგალურად მუშაობისა, სხვები კი ლეგალიზაციისა.

ბევრი დავიდარაბის შემდეგ ხმის უმრავლესობით გადაწყდა ლეგალიზაციის მიღება.

გადაწყდა აგრეთვე სხვა საკითხებიც მომავალი მუშაობის შესახებ.

განსაკუთრებით ყურადღება მიექცა მას, თუ როგორ უნდა ემოქმედნათ მთელ ამიერ-კავკასიაში საერთოდ პროფკავშირების გასაფართოვებლად.

საამისოდ ამორჩეულ იქნა რამოდენიმე კომისია.

კონფერენციას ბევრი დრო დააკარგვინა ტუილისის დაშნაკელ მუშების შტრეიკბრეხერულმა და ზოღალატურმა მოქმედებამ, რომელნიც თავიანთ მძარცველ-მყვლეფელ ალა-ხაზენების ინტერესებს იცავდნენ „ეროვნული“ თვალსაზრისით.

ისინი ჩვენს პროფმომძრაობას არ უფერტდებოდნენ და ამავე დროს ვითომ დამოუკიდებლად ჩვენზე უკეთესად იბრძოდნენ, მაგრამ რა უნდა გვექნა?

ეს საკითხიც ამორჩეულ კომისიებს მიენდო მოსაგვარებლად.

ამ კონფერენციაზე ზემოხსენებულ ცნობილ პროფმუშაკთა მუშაობაში მონაწილეობას იღებდნენ საკმაოდ გათვითცნობიერებული ძველი მუშები: ვანო დურგლიშვილი, სოლომონ ვადაქკორია, მიხა ორმოცაძე, სვიმონ ქელიძე, ილია პატარიძე, ასალო ვადაქკორია, გრიგოლ ცინცაბაძე, ვალერიან ბილანიშვილი.

კონფერენცია უხიფათოდ დამთავრდა.

შემდეგ დადგა შავი რეაქციის წლები და ასე ამნაირად პროფმომძრაობა თითქმის მთლად ჩაქრა ყოველგან.

მხოლოდ 1916 წელს კ. გოგიბერიძის თაოსნობით ისევ ხელზე მოსამსახურებმა მოახერხეს ნება აეღოთ გუბერნატორისგან თავიანთ ბიუროს დაარსების შესახებ. ბიურო პლეხანოვის პროსპექტზე გახსნეს და დაიწყეს კიდევც შესაფერი მუშაობა რაც შემდეგ აღარ დაუშლიათ.

ბოლოს რევოლუციაც მოხდა და ასე პროფკავშირებმაც და საერთოდ მუშა-მშრომელმა ხალხმა ყველგან თავისუფლად ამოისუნთქა, ფართოდ გაშალა ფრთები.

რევოლიუციონური წარსულიდან.

(მ ა ს ა ლ ე ბ ი.)

1903 წლამდე სამტრედიის რაიონში რევოლიუციონურ მასიურ მუშაობას ადგილი არ ჰქონია არც გლეხობაში და არც რკინისგზის მუშებს შორის.

მართალია აქაური გლეხობა მიწის სივიწროვეს დიდათ განიცდიდა, მაგრამ უკმაყოფილება არ შორდებოდა უბრალო შეხლა-შემოხლას მემამულეებთან. რკინისგზის მუშებიც, როგორც ნახევრად გლეხები, არავითარი აქტივობას არ იჩენდენ.

მაგრამ, დაიწყო თუ არა ქალაქებში რევოლიუციონური მოძრაობა, მისმა ხმამ აქაც მოაღწია.

დიდ ინტერესს იწვევს ხალხში (1891 წ.) რაქდენ კალაძის თბილისში დაპატიმრების ამბავი და ოდესიდან (1892 წ.) პეტრე გელეიშვილის გადასახლება. ბევრი რწმუნდება, რომ უკვე სწარმოებს ბრძოლა მეფის წინააღმდეგ.

1891 წლიდან სამტრედიაში რკინის გზის მუშებში წარმოიშვა მუშებისა და ინტელიგენციისაგან შემდგარი თვით-განვითარების წრე, რომელიც ძალიან მალე ამხ. მიხა ცხაკაიას ზეგავლენით ლებულობს წმინდა მარქსისტულ ხასიათს. მაგრამ საერთო მოძრაობის დაწყებამდე, რა თქმა უნდა, ვერც ამ პატარა წრის მუშაობა აძლევს იმპულსს რევოლიუციონურ მოძრაობას, საჭირო შეიქნა ძლიერი ტალღები დიდ მუშათა ცენტრებიდან ხალხის გამოსაფხიჭლებლად.

და აი, 1890 წლებიდან მიწის სივიწროვის და მემამულეების მხრივ აუტანელ ექსპლოატაციის ნიადაგზე სოფლებიდან ქალაქებში გასვლა როგორც დასავლეთ საქართველოს სხვა კუთხეებში, ისე აქაც ლებულობს მასიურ ხასიათს. სოფლის ახალი თაობის ყველაზე უფრო ჯანსაღი ელემენტები, სილატაკის და კარჩაკეტილობის ურჩნი დასადასად მიდიან ახლად გახსნილ ფაბრიკა-ქარხნებში ბათომში, ბაქოში, კიათურაში და სხვ...

თბილისში (1901 წ. მაისში) და ბათომში (1902 წ. მარტში) გამოსვლების შემდეგ აქეთკენ მოემართება ორი ძლიერი რევოლიუციონური ტალღა, რომელიც ვერსად საქართველოში, გარდა გური-

ისა, ვერ პოულობს ისეთ ძლიერ გამოძახილს, როგორც სამტრედიაში.

მთელ რაიონში ეფინება ხმები ქალაქებში მომხდარ „ბუნტებზე“. სოფლებში ჩნდებიან თვით ამ „ბუნტების“ აქტიური მონაწილენი, რომლებიც გაბედულად გამოდიან არსებული წყობილების წინააღმდეგ. ცნობა მათი ისეთი ხასიათის გამოსვლებზე, როგორიცაა მაგალითად, ახალწელწადს „ჩიჩილაკის“ დაწვა ცეცხლში, წირვის დროს მღვდლის ლანძღვა, ხელმწიფის გინება და სხვა, ელვის სისწრაფით ედება ხალხში და იწვევს თანაგრძნობას.

ეწყობა სოფლად საღამოები, სადაც კითხულობენ: „ოთხ ძმას“, „სურამის ციხეს“, „ასი წლის შემდეგ“ და სხვა...

უჩინარი ხელები ამტვრევენ ხატებს. მკაცრ მემამულეებს, მღვდლებს, მთავრობის პირებს, სოფლის შავრაზმულ ელემენტებს ღამით უკდებენ გამაფრთხილებელ ბარათებს და კუბოებს.

თვალსაჩინო ადგილებზე ხშირად ფურცლებსაც აკრავენ.

სოფლის ბნელი ძალებიც არ რჩებიან გულხელდაკრეფილნი. 1901-2-3 წელს მოუსაველიანობა იყო. ბნელეთის მოციქულებიც ხალხს უქადაგებდნენ, თითქოს ეს სტიქიური უბედურება ღმერთს მოევლინოს ხალხისთვის იმის გამო, რომ გახშირდა ღმერთის და ხელმწიფის ლანძღვაო.

მაგრამ ბურჟსი მალე ქრება: ხალხს ეხილება თვალები...

ორგანიზაციის ჩანასახი.

თბილის-ბათუმში პირველი სისხლიანი დემონსტრაციების შემდეგ რაიონში საფუძველი ეყრება სოც.-დემ. წრეებსაც.

1901 წელს თბილისში მომხდარ დემონსტრაციის შემდეგ მთავრობამ რამოდენიმე მოწინავე მუშა სამტრედიაში გადმოასახლა.

ასეთები იყვნენ თბ. მთ. სახელოსნოს მუშები: გიორგი ჩხეიძე, ვალოდია ტორინჯაძე, ტაია მიქაძე და სხ.

ამხ. ვალოდია ტორინჯაძეს სამტრედიაში ხედება მუშებისა და ინტელიგენციისგან შემდგარი პატარა თვით-განვითარების წრე, ამ წრეში შედიან ადგილობრივი კვალიფიციური მუშები: ალექსანდრე ენგელი, კოსტა შენგელია, ყარამან ნანეიშვილი, იოსებ ლოღობერიძე, ნიკო რუსიევი, ალექსანდრე კორძაია, ნიკო ზალდასტანოვი, ექიმი მესხი, ოლიფანტე ტალაბაძე და სხ.. წრეს აქ ყოფნისას ხელმძღვანელობენ რაჟდენ და ნესტორ კალაძეები, პ. გელეიშვილი და ბიქტორ ნანეიშვილი.

ეს წრე იკრიბებოდა წვეულებების სახით, რის ხარჯებს კისრულობდა ყ. ნანეიშვილი, კრებებზე კითხულობდენ არალეგარულ ლიტერატურას: „გლეხი კაცის ისტორია“, „ოთხი ძმა“ და სხვა.

პ. გელეიშვილი ხშირად ფართო რეფერატებსაც კითხულობდა. ამ წრეს ხშირად სწვევიან მიხა ცხაკაია და ნოე ჟორდანიძე.

კ. შენგელაიას ქონდა ერთი დიდი სკივრი წიგნებით სავესე და ვისაც კი შენიშნავდა ცოტათ სანდოთ, მოსვენებას არ აძლევდა, აჩეჩებდა ხელში წიგნებს. მისი მიზანძვით ყარამან ნანეიშვილი ერთბაშათ ეთხოვებდა ლეკურ-ხანჯალს და ქორ-მეძებრებს და აწყობს თავის სახლში მდიდარ ბიბლიოთეკას. დაბოლოს, ყ. ნანეიშვილი რევოლუციონურმა იდეებმა თავდავიწყებამდე გაიტაცეს, თავის აქტიურ მუშაობისათვის იგი წამებითი სიკვდილით კვდება ჯალათთაგან 1906 წლის ბოლოში.

ამ წრის წევრები სხვადასხვა სოფლებშიც იწვევენ კრებებს, სადაც კითხულობენ წიგნებს. წრის წევრები სხვადასხვა ადგილას აარსებენ ბიბლიოთეკებს, რაც იმ დროში დიდ მიღწევად ითვლებოდა. 1893 წელს კ. სამტრედიაში წრემ თავისი წევრებისაგან გაღებული საშვალელებით გახსნა მდიდარი ბიბლიოთეკა.

1895 წელს კოსტა შენგელაიას უახლოესი ინციატივით დაარსებულ იქნა სოფ. ქოლობანში საკმაოდ მდიდარი ბიბლიოთეკა, რომლის გამგეთ დანიშნეს ამხ. ნიკო რუსია.

წრემ მალე მიიღო ნამდვილი ინტერნაციონალური ხასიათი. კ. შენგელაია და ყ. ნანეიშვილი ქუთაისში აბამენ კავშირს ამხ. ცხაკაიასთან, რომელთანაც დადიან ხშირად რჩევა-დარიგებისთვის.

წრის მუშაობა არ განისაზღვრებოდა მხოლოდ კულტურული თვითგანვითარებითი ხასიათის მუშაობით. 1895 წელს მთავრობისა და ქართველ ვაჭრების მიერ მოწყობილ ებრაელთა დაბეგვრის დროს ამხ. კოსტა შენგელაია, პეტრე გელეიშვილი და სხვა ამ წრის წევრები, რაზმს ადგენენ და ებრძვიან „პოგრომშიკებს“. თვით კოსტა შენგელაია, როცა ის ეწეოდა საწინააღმდეგო აგიტაციას, კინალამ მოკლულ იქნა გახულიგნებულ ბრბოს მიერ (ვაჭარი მ. რევიშვილი).

დიდი ღვაწლი მიუძღვის როგორც ამ წრის, ისე საერთოდ ადგილობრივ რკინისგზელ მუშების წინაშე ალექსანდრე ენგელს. ის ენერგიულად, გულშოდგინეთ დაეძებდა რევოლუციონერებს. თუ კი ვინმეს შენიშნავდა, იგი შემდეგ მასთან არ სწყვეტდა კავშირს, იახლოვებდა. მაგალითად, გაუცენია თუ არა ყარამან ნანეიშვილი, ის მაშინვე მოუწყვია თავის სამასალო განყოფილებაში. ის ერთგვარ შეფობას უწევს მუშებს. როცა მათ შორის წარმოიშობოდა აღმინის-

ტრაციისადმი რაიმე ეკონომიური მოთხოვნილებების საჭიროება, ენგელი თურმე ამ დროს დიდ სამსახურს უწევს მუშებს: აძლევს მათ დარიგებებს, უწერს ერთგვარ პეტიციას. ეკონომიურ მოთხოვნილებებს ხშირად პოლიტიკური მოთხოვნილებებითაც კი აჭრელებს. როცა რევოლუცია მოძალდა, ენგელი მაშინ კონსპირაციის მიზნით ერთის მხრივ, რომ არ გაეგოთ მისი წარსული, და მეორეს მხრივ იმის გამო, რომ აქ ესერები არ იყვნენ, განზე დგება.

1899—1901 წ. წ. წრის მუშაობა ცოტათ ნელდება. მაგრამ 1901 წლის შემოდგომაზე თბილისიდან ჩამოსული ამხ. ვ. ტორონჯაძე აღვიძებს მის მუშაობას. მასში თავს იყრიან ახალი წევრები: ფარნაოზ კანდელაკი, ვლადიმერ სტურუა, კოლია მიხაილოვი, დათიკო შენგელია, რაქდენ ჯლარკავა და სხ. ამხ. ვ. ტორონჯაძემ ქალაქშიც მონახა თანამოაზრენი, რომლებიც შეყავს რკ. გზის ორგანიზაციაში: სანდრო მირიანოვი (საათის მოხელე), რაქდენ კანდელაკი, კლემენტი კახაძე და ბალანჩივაძე (დურგლები) და სილიბისტრო გელეიშვილი (მოკვდა ციმბირში).

ამხ. ტორონჯაძე მალე კავშირს აბამს ბათუმის მუშებთან. ეს 12 კაცისაგან შემდგარი უჯრედი მიზნით ისახავს, რომ თვითმუშ წევრს გამოენახა საიმედო ამბანაგები, მოემზადებია და შემოეყვანა წრეში. და მართლაც, წრე თავის გარშემო იკრებს ახალ ძალებს, ახდენს კრებებს, ხშირად კვირაში ერთხელაც.

წრეს მოდის რიგზე ლიტერატურა და ყველა ჩვენი მაშინდელი ჟურნალ-გაზეთები, წვრილი შრიფტის გამო ძალიან ძნელი საკითხავი იყო მაგ. გაზ. „ისკრა“, მაგრამ მუშები მაინც, გატაცებით კითხულობდნენ მას. „ბრძოლა“ მოდიოდა ხან 30, ხან 40 ცალი. მუშები გულდასმით კითხულობდნენ აგრეთვე „კვალს“ და „სოც.-დემოკრატს“.

ლიტერატურა თბილისიდან ჩამოჰქონდა რევოლუციარულად გიორგი თელიას, აგრეთვე მასიკო ცინცაძეს ვაგონ-რესტორანით.

არალეგალური ლიტერატურა ხშირად იმდენი მოდიოდა, რომ გაუფრცელებელიც რჩებოდა. ასეთ შემთხვევებში ჯერ კიდევ წრეში ჩაუთრევდნენ, მაგრამ საიმედო მუშებს, ღამით უყრიდნენ ლიტერატურას. ასეთი წესით უფრო იტაცებდნენ ლიტერატურას, ვიდრე პირდაპირ ხელში მიცემით. ამიტომ შემდეგში ამ წესით წაკითხულ ნაშრომებსაც უყრიდნენ თავს და ავრცელებდნენ. შემთხვევა არ ყოფილა, რომ რომელიმე მუშას თავის ბინის წინ ან დაზგაზე, ან ქუჩაში ნახული ლიტერატურა მთავრობასთან წაეღოს. ლიტერატურას ინახავდნენ და ავრცელებდნენ ვ. ტორონჯაძე, ფ. კანდელაკი, ს. მირიანოვი და სხ.

1902 წელს სამაისო ფურცლები უპოვეს ჯაშუშების მითითებით ელადიმერ სტურუას და რაედენ ჯღარკაევს, რომლებიც სამ-სამი თვით იქნენ მოთავსებული საგუბერნიო ციხეში. ამ პირველმა რებრესიებმა ზოგიერთი ახალი წევრები კადეც დააფრთხო, მაგრამ მთავად არ ბირთვს ფაფარიც არ შეუხრია და ისევ განაგრძობდა მუშაობას. 1902 წლ. აგვისტო-სექტემბრიდან კი, როცა ამხ. ეალოდია დეპოში იქნა მიღებული, წრის მუშაობა უფრო გამოცოცხლდა.

1903 წლის შემოდგომაზე უჯრედის წევრთა რიცხვი აღწევდა უკვე 50-მდე. მათ შორის იყვნენ თბილისიდან ჩამოსული შემდეგი ამხანაგები: კოწია აბულაძე, თედორე კალაძე, კიმოთე შენგელია, ვანო კიკაბიძე, ამბაკო ზამთარაძე, ისიდორე ბახტაძე, არ. ახობაძე, ნიკო ნინიძე, ვანო ჯალაღანია, სილიბისტრო ხუნდაძე და სხვები.

პირველი დიდი გაერთიანებული კრება ამ წრემ გამართა 1903 წ. 18 აპრილის წინა დღეებში. კრებაზე ილაპარაკა პირველ მაისის მნიშვნელობაზე ქუთაისიდან სპეკიალურად ჩამოსულმა პროპაგანდისტმა.

მეორე დიდი კრება მოხდა მაისში, რომელზედაც დაესწრო შემთხვევით გამოვლილი ვლასა მგელაძე. ის აკეთებს დიდ მოხსენებას. ამ კრებაზე ე. ტორონჯაძეს დაევალა, რომ მას ყოველ დარგებში გაეგება კავშირი, რათა მოსალოდნელ გაფიცვის დროს ყველა მუშების გამოყვანა ყოფილიყო შესაძლებელი.

ეს კრებები ეწყობა კონსპირატიულად მახლობელ სოფლებში, უფრო ხშირად ტაბელვანის ტყეებში.

თბილისიდან თავდაპირველად ჩამოტანილ იქნა ამხ. ფარნაოზ კანდელაკის მიერ გექტოგრაფზე დაბეჭდილი ის ფურცლები, რომლებიც გამოშვებულ იქნენ 1901 წლის შემოდგომაზე საქართველოს რუსეთთან შეერთების ასი წლის თავის ზეიმის საწინააღმდეგოდ.

წრეს დაუწყია საწევრო გადასახადების და შემოწირულების აკრება.

გადაუდგამს ერთი პრაქტიკული ნაბიჯიც აქ გაბატონებულ ქეშმარიტ რუსების თავაშეებულობის წინააღმდეგ. აქ ამ დროს საშინლად იდევნებოდა ქართველი და ყოველივე ქართული. თვით რკინის გზის საცხოვრებელ სახლებში ვერ ნახავდით მდგმურად ქართველ მუშას. ქართულად ლაპარაკი ყველას ეშინოდა.

უჯრედის დაეალებით ამხ. ივანე ჯალაღანია მივიდა ჟანდრების უფროსთან გურიევთან და ულტიმატიური გაფრთხილება მიუცია — რომ შეწყვეტილიყო ქართველების დევნა ქეშმარიტ რუსების მხრივ. გურიევს ჯალაღანია ყურადღებით მიუღია, კიდევ უმოქმედებია მას-

ზე ჯალალანიას მიმართვას. ჩვენი ამხანაგების ზეგავლენით ქანდარში გურიევი ისე გარდაქმნილიყო შემდეგ, რომ შენიშნულ ამხანაგებს კიდევ აფრთხილებდა საიდუმლოდ, თუ მათ შეპყრობა მოელოდა.

ამ წრის დამახასიათებელი თვისება ის იყო, რომ მისი რიცხვობრივი ზრდა ძალიან ნელი ტემპით მიმდინარეობდა. მასში თავს იყრიდნენ უმეტესათ: სხვა ქალაქებიდან რევოლუციონური მუშაობისთვის გადმოსახლებული ამხანაგები. წრე ვერც მასაში ბედავდა გამოჩენას. ამის მიზეზი უნდა ვეძიოთ იმაში, რომ აქ მუშების შემადგენლობა უფრო ნახევრად გლეხური იყო და თან მთავრობაც დიდ ყურადღებას აქცევდა, რომ მუშებში სხვა ქალაქების მსგავსათ ფეხი არ მოეკიდებია რევოლუციონურ მოძრაობას.

სწორედ ამავე დროს სოფ. დიდ-ჯიხაიშში ყალიბდება ამხ. გიორგი ჩხეიძის ხელმძღვანელობით კიდევ უფრო ძლიერი სოც.-დემ. წრე.

1901 წლის ოქტომბერში ამხ. გიორგი გადმოსახლებულია თბილისიდან დიდ-ჯიხაიშში, სადაც მას დიდნიეთიერ დახმარებას უწევს იმ ჟამად იქ მცხოვრები ი. გომართელი. თბილისში მომხდარი „ბუნტის“ ამბავი და გიორგის აქ გადმოსახლება მთელი ხალხის ყურადღებას იპყრობს. აქ არც გიორგია უქმად დამჯდარი. ის მალე აბაშს კავშირს ქუთაისში ამხ. მ. ცხაკაიასთან და ჯიხაიშში აწყობს წრეს, რომელშიც თავდაპირველად შედიოდნენ სოლომონ ბიბილეიშვილი (თბ. მთ. სახ. მუშა), მათე სალარეიშვილი (თბ. მთ. სახ. მუშა), მიხეილ შუბლაძე და სხ. ერთ დღეს გიორგის დავალებით სოლომონ ბიბილეიშვილმა თავის სახლში მოაწყო პირველი კრება (გაზაფხულზე). ამ კრებას დაესწრნენ: თვით გიორგი ჩხეიძე, სოლომონ ბიბილეიშვილი, მიხეილ შუბლაძე, გიორგი დარსეველიძე, ვასილ უჩაიძე და ერთი, რომლის ვინაობა არ ვიცით.

ამ კრებაზე არაერთი პრაქტიკული ნაბიჯი არ გადადგმულა. მხოლოდ დაუთქვავთ, რომ რეგულიარულად შეკრებილიყვნენ. ამის შემდეგ ეს ამხანაგები ხშირად იკრიბებიან, ხედებიან ერთმანეთს, კრებებს ერთხანს ვერ აძლევენ რეგულიარულ ხასიათს.

მაგრამ იენისში ეს წრე სრულიად ყალიბდება, ამხანაგების რიცხვიც საგრძნობლად იზრდება.

ძალიან საინტერესოა იმ სურათის წარმოდგენა დღეს, თუ როგორ არსდებოდა წრეები მაშინ. ამიტომ მე მოვიყვან ცოცხალ სურათს, რომელიც გადმომცა სოფრომ შონვაძემ ორგანიზაციის დარსების შესახებ:

„ხალხში უკვე გავარდნილია ხმა თბილისში მომხდარ „ბუნტზე“.

ყველამ იცის, რომ ჯახაიში გადმოსახლებულია გიორგი ამ „ბუნტის“ გამო და ყველა მას ერთგვარი ცნობის მოყვარეობით უთვალთვლებს. მე ძალზე მოწადინებული ვარ გავცნო მას და გამოვკითხო ამ „ბუნტისა“ და მისი აქ გადმოსახლების შესახებ. მალე ეს გაცნობა და გამოლაპარაკებაც მოვაწყვე ბიბლიოთეკაში.

გიორგის წინადადებით ზაქარია შუბლაძის ბინაზე მოვიწვიეთ: მათე საღარეოშვილი, გიგო ვაშაკიძე (მოკვდა), მიხეილ შუბლაძე, იანეთიდან მათე ჯვარჯეიშვილი, ზაქარია შუბლაძე. თვით გიორგი, ვასილ უჩაიძე და სოფრომ შონვაძე“.

ეს იყო იენისში. გიორგიმ აქ გააკეთა ვრცელი მოხსენება.

ამ კრებაზე დაადგინეს, რომ წრის თითულ წევრს გადაეხადა 30 კაპ. საწევრო გადასახადი. მოღარეთ სოფრომ შონვაძე აირჩიეს. კრებები შემდეგ იმართება რეგულიარულად, თუმცა ძალიან კონსპირატიულად. წრეს შემდეგ მიმატებია სევერიანე ბექაია, პროკოფი ლევა და ილიკო ბექაია.

1902 წელს ამხ. გიორგიმ ს. იანეთში მოაწყო პირველმაისობა. აქტიური მონაწილეობა მიიღო 1903 წელს კულაშში მომხდარ სამაისო დემონსტრაციაში. აგრარულ მოძრაობის გაძლიერებასთან ერთად მთავრობამ ამხ. გიორგის დაუწყო თვალყურის დევნება და მუქარა-გაფრთხილებაც.

სექტემბერში ადგილობრივმა მამასახლისმა ილარიონ ვაშაკიძემ ჩაუფრებით ალყა შემოარტყა ქსენონს იმ დროს, როცა აქ ექიმთან ამხ. გიორგი სადილობდა, დააპატიმრა და გადაგზავნა იგი ქუთაისის ციხეში.

დიდი ჯიხაიშიდან ჩხეიძის გადასახლების შემდეგ არ გაუვლია დიდს დროს, რომ ამ წრესთან კავშირს აბამს სამტრედიის დაარსებული ორგანიზაციის საინიციატივო ცენტრი.

ალსანიშნავია კიდევ ერთი წრე, რომელიც მოაწყო სოფ. ქოლხანში ყოფილი თბილისის სახელოსნოს მუშამ—ტაია მიქაძემ ჯერ კიდევ თბილისიდან გადმოსახლებამდე (1898 წ.).

1899 წელს, როცა ამხანაგი მიქაძე გაფიცვაში მონაწილეობის გამო გადასახლებულ იქნა თავის სოფელში, ის უშუალოდ ხელმძღვანელობს უჯრედს, რომელშიაც მას ყავს 7 წევრი.

უჯრედს მოდიოდა რეგულიარულად ფურცლები და წიგნები („თედორე“, „ობობა“, „ლუკმა პური“, „შრომა და კაპიტალი“, „ოთხი ძმა“ და სხვა). ლიტერატურას უფრო ხშირად აწოდებდა ამხ. ვ. სტურუა.

1903 წელს ეს წრე აქტიურად ხელმძღვანელობს აგრარულ

მოძრაობას, ის აგრცელებს ადგილობრივი მემამულეების და სამღვდლოების წინააღმდეგ ხელით დაწერილ ფურცლებს, ამ წრის აქტივობით აიხსება ის გარემოება, რომ ამ წრეში მემამულეები და სამღვდლოება ვერ უწევდნენ გლეხობას დიდ წინააღმდეგობას.

1903 წლის გაზაფხულზე ეს წრე კავშირს აბავს ს. კულაშნი მოწყობილ პატარა წრესთან ამხ. ვასო სტურუას საშვალეებით.

უჯრედის არსებობა ადრე შენიშნეს ჯაშუშებმა და დაუწყეს ძებნა მის წევრებს. ეს გარემოება ძალიან აფერხებდა უჯრედის მუშაობას, ვინაიდან, მიუხედავად წევრების დიდი სურვილისა და თან საჭიროებისა, უჯრედს ვერ მოყავდა თავის კრებაზე ჯაშუშების წიშით პროპაგანდისტი. ამ ნაკლის დასაძლევად ერთხელ ვასო სტურუას მიუმართავს შემდეგი ხერხისათვის: გადაუწყვეტიათ ხალხის თვალის ასახვევით მოენათლათ ეროად ბავშვი ტაიას, თვით ვასოს და ამ ნათვლაზე მოეწვიათ მესამე ნათლიათ რაქდენ კალაძე, რომლისთვისაც ნათლობის შემდეგ უჯრედის კრებაზე უნდა გაეკეთებინებიათ მოხსენება, და რომელსაც, ცხადია, შემდეგ ამ სოფლებში და ამ ამხანაგებთან მოსვლის საბაბათ ექნებოდა ნათესავობა. ასეთი ნათვლა კიდევ მოწყობილა და ჩვეულებათაც გადაქცეულა შემდეგში.

ამ უჯრედში შემდეგში ხშირი სტუმრები იყვნენ „სიმონი“, ხომერკი ნ., შ. ელიავა და სხ...

1903 წლის თებერვალში ეწყობა ასეთი პატარა წრე კულაშნი ამხ. ვასო სტურუას და ბაქოდან ახლად გადმოსახლებულ გიორგი ნინუას მეთაურობით. ეს წრე აწყობს პირველ კრებას თომა ჯღამაძის სახლში. ამ წრეში შედიან ვასო, გიორგი ნინუა, თომა ნინუა, ბათლომე ახოზაძე, ბესარიონ შენგელია, სანდრო შენგელია, საბა ახოზაძე (უმეტესობა გლეხები).

ამ წრის წარმოშობის მთავარი მიზეზი შეიქნა აგრარული მოძრაობის დაწყება. წრეს არ ჰქონებია მარქსისტული მეცადინობა და რევოლუციური კრებები, როგორც ზემოთ ჩამოთვლილ წრეებს. ამ წრის მუშაობა განისაზღვრებოდა მხოლოდ აგრარული მოძრაობის ხელმძღვანელობით.

აი ეს წრეები შემდეგში მტკიცე საფუძვლად დაედვენ სოც. დემოკრატიულ ორგანიზაციას.

პირველი მაისის დემონსტრაცია პირველად 1903 წელს.

1898 წლიდან პირველ მაისობას ყოველ 18 აპრილს უქმობდა ყოველწლიურად ქოლოუბანში ამხ. ტაიას მიერ მოწყობილი ჯგუფი

ამხანაგების. ამ დღეს ეს ამხანაგები შეწყვეტდნენ ყოველგვარ მუშაობას და სადმე ტყეში საიდუმლოდ მართავდნენ სუფრას, სადაც წარმოთქვამდნენ ხოლმე რევოლუციონურ სიტყვებს. მაგრამ ამ ჯგუფის პირველ მაისობას ძალიან კარჩაკეტილი ხასიათი ქონდა.

პირველი ფართე სამაისო მიტინგი მოწყობილ იქნა გ. ჩხეიძის ინიციატივით იანეთის საზოგადოებაში კობროულის ტყეში.

აქ შეიკრიბა 30-40 ამხანაგი. უმრავლესობა იყო სხვადასხვა ქალაქებიდან ჩამოსული მუშები. (გ. ჩხეიძე, მათე ჯვარჭიშვილი, გიორგი მაისაძე, ვალოდია ტორონჯაძე, თენგიზ კახიანი, ბაბილო ლეცვეიშვილი, იასონ რუხაძე, ონისიმე გულდუდავა, ვარლამ გელაშანია, „გელა“, ილიკო კოპალეიშვილი, ვასილ უჩაიძე, „მეხევე“, სიმონ კუხელაშვილი, მიკიტა ფერშალი და სხ. ეს არის პირველი დიდი კრება მთელს რაიონში. აქ პირველად იქნა აწეული წითელი დროშა, რომელიც გაკეთებულია ვალოდია ტორონჯაძის ხელით და რომელსაც რეაქციის დროს ამხ. მათე ჯვარჭიშვილი და იასონ რუხაძე ინახავდნენ ჯერ ქუროში და შემდეგ ხის ღრუში. ეს დროშა დღეს ინახება საქ. რევ. მუზეუმში. კრებაზე წარმოთქმულ იქნა სიტყვები. ამ მაისობამ მთელი ხალხი ააღაპარა...)

მეორე წელს (1903 წ.) პირველ მაისის აღსანიშნავად სოფ. კულაშში 13 აპრილს თვით თავად-ახნაურობის, სამღვდელოების და მემამულეების უბანში მოწყობილ იქნა გრანდიოზული დემონსტრაცია, მისი ინიციატივა ეკუთვნის თბილისელ მუშებს.

აღდგომის წინა პარასკევს სამტრედიისაში წამოსასვლელად ბათუმის სადგურზე შეიკრიბა 50-60 მუშა, მათ დაიჭირეს უბილეთოთ მთელი რონი და დაიწყეს მარსელიოზა. დაფრთხენ ჟანდრები. მთელი საათნახევარი დააგვიანეს მატარებელი. შიგ ვაგონში კი ჟანდრებმა ველარ შეებდეს შესვლა. მატარებელს ყოველ სადგურზე ჟანდრები განსაკუთრებული თვალყურის დევნებით ხვდებოდნენ.

არც ჩხრეკას, არც დაპატიმრებას ადგილი არ ქონია, ვინაიდან მუშების ასეთი მოგზაურობა მთავრობისთვის სრულიად გაუგებარი იყო და თან მუშებს იარაღიც ქონდა. მუშებმა ჩამოიტანეს ფურცლები და დროშა. ჩამოსულებს შორის გარდა ადგილობრივ მუშებისა იყვნენ გურული მუშებიც (ჩამოვიდნენ: აპალონ და იუსტინე ბალანჩივაძეები, დარისპან ხუჭუა, კოწია კანდელაკი, ფარნა ნინუა, აპალონ ნიკურაძე, ივანე გეგეშიძე, ვლად. ჯიბლაძე, სარდიონ ხუჭუა, გიორგი და ბიკტორ ნინუები, მიხა და ქიკო გეგეშიძეები და სხ.).

თბილისიდან ჩამოვიდნენ: ილ. კოპალეიშვილი, პ. ხურცილავა, დარჯანია ზაქრო, დარჯანია სალომე, მოსე შენგელია და სხ. ქუთაი-

სიდან ჩამოვიდნენ რაჟდენ ჯლამაძე, ბარონ ბიბინეიშვილი, ნესტორ კალაძე და სხ.

თბილისელ ამხანაგებმაც ჩამოიტანეს დროშა.

9 თუ 10 აპრილს დიდი ჯიხაიშში დემონსტრაციის ჩატარების გეგმის გამოსამუშავებლად ივანე გომართელის ბინაზე გაიმართა თათბირი, დაესწრენ: გ. ჩხეიძე, პ. ხურცილავა, მოსე შენგელია, ილ. კოპალეიშვილი, ი. გომართელი, კოპალეიშვილი ირ., რუხაძე (იანეთიდან), მათე სალარეიშვილი და სხ.

კრების თავმჯდომარე იყო ამხ. გ. ჩხეიძე.

მოხდა რიყის ტყეში მასიური კრება, რომელზედაც მოწვეულ იქნენ ბათომიდან ჩამოსული მუშები და ადგილობრივი ამხანაგები, სადაც უკანასკნელად გააცნეს ამხანაგებს დემონსტრაციის გეგმა.

ქალაქს და სოფლებს თვით აღდგომიდან ემჩნევა გამოღვიძება. ჩვეულებრივი საუქმო განწყობილება სრულიად დაიძირა რევოლუციონურ ამბებში. თვით აღდგომა ღამიდან იწყება ყველა საყდრებზე და ხალხის საკრებულო ადგილებზე ფურცლების გაკვრა და დაბნევა.

ჯვარცხმის საყდრის კიშკარზე ხონიდან ჩამოსული ამხ. გრ. ახოზაძე (ხონში პოლიცო კიკალიშვილის წრეში მუშაობდა) დიანოს ახოზაძის დახმარებით ჰკიდებს წითელ დროშას.

დილაზე ხალხი ხედავს საყდრის წინ აფრიალებულ დროშას და გაკრულ ფურცლებს. იმართება ჩოჩქოლი.

ჯერ თვით წირვის დროს მღვდელი ი. კანდელაკი უცხადებს მეორე მღვდელს შესწყვიტონ წირვა და გავიდნენ გარეთ ამბის გამოსარკვევად, მაგრამ მან მეორე მღვდელი ვერ დაითანხმა. წირვის შემდეგ საყდრის შემოვლის წინ ჯვრებით და სახარებით მივიდნენ დროშასთან და დასწყევლეს მისი ამკიდებლები. მალე ჩნდება მამასახლისი ძიგრაშვილი ჩაფრებით და დროშას ხსნიან.

ამავე დღესვე დატრიალდა მთავრობა. იმართება ჩამოსულ ამხანაგების ბინების ჩხრეკა და დაპატიმრება.

თვით აღდგომას დაპატიმრებულ იქნენ დიდძალი ჩამოსული ამხანაგები: ძმები ბალანჩივაძეები, პ. ხურცილავა, გიორგი ნინუა, სანდრო მერაბიშვილი, ფილიპე ახოზაძე, ეზეკია ჯამბურია და სხ., რომელთაგან ზოგი 13 აპრილამდე იქნა განთავისუფლებული და ზოგი კი რამოდენიმე თვის შემდეგ.

განზრახულ დემონსტრაციის შესახებ მთავრობას უკვე მიეღო ზომები. კულაშში დიდძალი ჩაფრებით ჩამოსულიყო მაზრის უფროსი ჯანსუყ დადგეკელიანი. დანიშნულ დროს და ადგილას თავს იყრიან

როგორც ჩამოსული, ისე ყველა რაიონში—ადგილობრივად მცხოვრები ამხანაგები,

ჩაფრების გაფაციცებულმა თვალუურის დევნებამ და თან თბილისიდან მოტანილ დროშის დაგვიანებამ დემონსტრაცია დააგვიანა. მაგრამ გავარდა თუ არა ბურთი, დემონსტრანტებმა იხელთეს დრო, შესანიშნებლად გაისროლეს რევოლვერი, ასწიეს ბათომიდან ჩამოტანილი დროშა და მარსელიოზით გაემართენ მთავარ ქუჩისკენ. შინდვრიდან გადასავალი ხიდზე იარაღით ხელში შეკრეს გზა, რომ ხალხი აქ შეგროვილიყო და მთავრობის ძალებს დაეკარგოდა თავისუფლად მოქმედების საშვალეება. დემონსტრაციამ მწყობრად, მარსელიოზით, წითელი დროშის ქვეშ გადაიარა მთავარი ქუჩა და მივიდა სოფლის კანცელარიამდე, რომლის კედლები ამხ. დარისპან ხუჭუამ დაეცხრილა ტყვიით. აქ დემონსტრაციამაც იწყო დაშლა და ჩაფრებიც მოაწყდნენ ალაგს. მაგრამ უკვე გვიან იყო, დემონსტრანტები გაიფანტნენ. ჩაფრებს ხელში ჩაუარდა სრულიად უდანაშაულო ხალხი, რომელსაც მხეტუარად სცემდნენ. მხოლოდ მეორე დილას შეიპყრეს თავის ბინაზე ერთი, ამხ. დარისპან ხუჭუა, ჯაშუშის ჩვენებით.

აგრარული მოძრაობა.

აღსანიშნავია, რომ 1905 წლამდე გარდა გურიისა არსად არ ჰქონებია ადგილი ისეთ ძლიერ აგრარულ მოძრაობას, როგორც ამ რაიონში. მოძრაობის უშუალო გამომწვევი მიზეზები იყო: დიდძალი მუშები, რომლებიც თავს იყრიდნენ რკინის გზაზე და აბრეშუმის ქარხანაში; მიწის საშინელი სივიწროვე; გლეხების მტაცებლური ექსპლოატაცია მემამულეების და გაკოტრებულ თავად-აზნაურობის მიერ (უკანასკნელები იქამდე მიმართავდნენ „ნაბაწრ ჯარიმასაც“. გლეხს აო შეეძლო კიშკრის გადმოღმა გადმოეშვა ოთხფეხი).

დიდ უკმაყოფილებას იწვევდა გლეხოებაში ვაჭრების მიერ ხელოვნურად და სხვა და სხვა ოინებით გლეხის ნაწარმოებზე ფასების დაწევა. მაგალითად, აბრეშუმის პარკის ფასი ფუთზე ხშირად 5—8 მანეთამდე ვარდებოდა.

შეიძლება ითქვას, რომ გლეხთა მოძრაობა დაიწყო საპირველ-მაისო დემონსტრაციის შემდეგ.

გლეხოება ბრძოლას უცხადებს სამღვდელოებას: არ აძლევს „დრამას“, დასაფლავების, ჯვარისწერის და სხ. ქირას. სამღვდელოება იძულებული ხდება პოლიციელების საშვალეებით აკრიფოს დრამა, მაგრამ ბევრგან არც პოლიცია შევლის მათ.

მოთმინებიდან გამოსული გლეხობა თამაზად უყენებს მემამულეებს ულტიმატუმს, რათა მიწები მათ დასთმონ უფრო ხელსაყრელ პირობებში. მანამდე მემამულეები აძლევენ მიწებს ან სანახევროდ, ან უფრო მეტი მიჰქონდათ. ახლა კი გლეხები მოითხოვენ: პირველი ხარისხის მიწა იქნეს გაცემული სამეოთხედით, მეორე—სახუთოდ და სხვ.

მემამულე უნდა გამოცხადებულიყო კალოზე და თავისი ხვედრი თვითონ წაეღო თავის სახლში.

მემამულეები პირველად არ იხრიან ქედს.

მაგალითად: კულაშში ცნობილ მემამულეებს ბახვა, გრიგოლ, ნესტორ და ალექსანდრე მიქელაძეებს გლეხებმა მიუგზავნეს დელეგაცია. დელეგაციას შეხვდა საპასუხოთ ალექსანდრე მიქელაძე, რომელიც წინააღმდეგობას უწევს მათ.

ასეთ მოწინააღმდეგეებს ხალხი უცხადებს ბოიკოტს. ზოგ მათგანს უგზავნის გამაფრთხილებელ ბარათებს. ძალიან გახშირდა ასეთ მემამულეების სახლების, სასიმიინდეების დაწვა. როცა თესვა დაგვიანდა, თვით გლეხობაშიც ჩნდება შტრეიკბრეხეობა. მაგრამ ამ დროს სოფლებში იქმნებიან საიდუმლო რაზმები, რომლებსაც მეტ სახელად „ივანე ბრეგვაძეს“ უწოდებდნენ. რაზმები ღამ-ღამობით უხდებიან დასაფრთხობათ როგორც მემამულეებს, ისე შტრეიკბრეხე გლეხებსაც.

1903 წელს გლეხების ბრძოლას აკლდა დარაზმულობა, ორგანიზაციული ბელმძღვანელობა, ვინაიდან სოფლებში ჯერ კიდევ არ იყო პარტია, არ იყვნენ ასისტანტები და ათისტანტები. აქა-იქ მონუშავე ჩვენი ამხანაგები ახერხებდნენ მემამულეების წინააღმდეგ გაფიცვების გაგრძელებას იზის გამო, რომ გვალვა დიდხანს გაგრძელდა. მაგრამ დაიწყო თუ არა წვიმები, თვით გლეხობაში შტრეიკბრეხეობა ეპიდემიურ ხასიათს ღებულობს და გაფიცვებიც ნაწილობრივ იშლება.

უმეტეს სოფლებში მემამულეებმა თავისი გაიტანეს. ზოგან, პირიქით, შეტევაზეც გადმოვიდნენ და მთავრობის დახმარებით შეუდგნენ მოწინავე რევოლუციონერ ელემენტებზე და ხალხზე შურის ძიებას.

მოვიყვან ერთ მაგალითს: კულაშში, ერთ მემამულის (ბარნაბ მიქელაძე) მიწებზე მუშაობდნენ ბათუმის ყოფ. მუშა ანტონ სტურუა და თავდაუხსნელი გლეხი ლეჩავა. ლეჩავას სიდედრა და ცოლი მიქელაძისას იყვნენ მოახლეებათ. როცა მემამულეს ბოიკოტი გამოუცხადეს, მან დაიჭირა საყანეზე დატოვებული ლეჩავას ხარები და თვით

ლევავას დაუკითხავად შეუდგა ხვნას. ეს შენიშნა ა. სტურუამ, მივიდა მიქელაძისთან და განუცხადა:

— ეს მიწა ჰქონდა აღებული ლევავას, ეს ხარებიც არის მისი, თქვენ მის ნება დაურთველად ხნავთ მის მიწას მისივე ხარებით. ეს დაუშვებელიაო და სხვა. ამავე ღამეს უცნობ ხელის მიერ დაიწვა მიქელაძის საბძელი. ეს შემთხვევებმა და მთავრობამ დაიხვია ხელზე და გამოიყენა მოწინავე რევოლუციონურ ელემენტებზე შურის საძიებლად და ასე ვთქვათ „სოფლების გასაწმენდათ“.

სპეციალურად ამ საქმეზე კულაში ჩამოვიდა ჯანსუყ დადემკელიანი და მოიწვია საზოგადო კრება. დაბრალდა ანტონ სტურუას, რომელიც მთავრობას ისედაც ნიშანში ჰყავდა ამოღებული. მაგრამ მთავრობის ოინები მელანდებდა. ის იპყრობს ისეთ პირებსაც, რომლებსაც არავითარი კავშირი არ ჰქონიათ ამ შემთხვევასთან. ანტონ სტურუასთან ერთად დაატუსაღეს ცნობილი რევოლუციონერი დარისპან ხუჭუა (როტშილდის ქარხნის მუშა), სარდიონ შენგელია, ვასილ თელია, — ყველა რევოლუციონურ მუშაობაში შენიშნულები. ორი სრულიად უდანაშაულო გლეხი ანტონ ჯამბურია და ხურცილავა თვით ყრილობაზე გაროზგეს იმისათვის, რომ როცა ხალხს გამოუცხადეს დამწვარ საბძლის ასანაზღაურებლად ადგილობრივ უბნის გლეხებმა 200 მან. უნდა ვადაიხადონო, მათ თამამად განაცხადეს: „თუ თითოეული საბძელი ასე ძვირად ღირს, ყველა არამზადა დასწვავს თავის საბძელს და, მაშ, იხადოს ხალხმა, არა?!“ ასეთი სამართლიანი შენიშვნისათვის ორივე გლეხი გამოიყვანეს ხალხიდან და გაროზგეს. მეორე გლეხი — მიხეილ სტურუა გადმოაგდეს კანცელარიის აივანიდან და სცემეს.

ამ საქმეზე სოფელს გადაახდევინეს საბძლის ღირებულება 200 მანეთი და ანტონ სტურუა და დარისპან ხუჭუა გადაასახლეს.

როცა შეპყრობილები მიყავდათ ქუთაისში, მიქელაძეების ოჯახების წევრებმა მოშინეთ ტუსალები ციხემდე მიაცილეს.

ამათ გარდა აგრარულ მოძრაობის ნიადაგზე დაქერილი და გადაგზავნილი იქნენ ციხეში კულაშიდან მთავრობის მამასახლისის მიერ: გიორგი ნინუა (ბაქოდან გადმოსახლებული), თომა ნინუა, ბართლომე ახოზაძე, ბესარიონ შენგელია, სანდრო შენგელია, საბა ახოზაძე (გლეხები). დიდ ჯიხაიშში დაქერილ იქნენ: გიორგი ჩხეიძე და ივანე ცქიტიშვილი; ეწერში — ილარიონ შილაკაძე და ვასილ ზამთარაძე; სამტრედიაში — ვასო ახოზაძე; საჭილაოში — ყარამან ნაწიეშვილი (ბახმაროზე) და ბოხუა. იანეთში: მათე ჯვარეიშვილი და იასონ რუხაძე.

მაგრამ ზოგიერთ სოფლებში გლეხობამ გამოიჩინა საკმაო აქტივობა და შედეგებსაც მიაღწია. ეს იყო საჭილაოში. აქ მოხდა ერთგვარი ციხის შიგნიდან გატეხა. გლეხებს სათავეში ჩაუდგენ თვით მემამულეთა წრებიდან გამოსული ელემენტებიც (ყარამან ნანეიშვილი). მოწინავე ამხანაგებმა წინასწარ საიდუმლოდ მონათლეს ერთი მემამულე (ალექსანდრე გრიგოლია), რომელსაც მამულები რალაცოანებით შეეძინა (ცრუ მოწმეების საშუალებით, რომლებსაც დაკითხვის დროს ჩექმაში ჩაეყარა გრიგოლიას მიწა და იძახდნენ „ლმერ-თმანი გრიგოლიას მიწაზე ვდგავართ“!).

კრებაზე იწვევენ მემამულეებს და უდგენენ მოთხოვნილებებს, რათა მიწები იქნეს დათმობილი საათოთ და სხვ... პირველად გამოდის ალექსანდრე გრიგოლია და აცხადებს კაპიტულიაციას გლეხების წინაშე.

მაგრამ აქ დატრიალდა ლეკურ-ხანჯალი. ძალზე წინააღმდეგობა გასწია სამმა მემამულემ: მიხაკო მიქელაძემ, ნანეიშვილმა და კორძაიამ.

ამ წინააღმდეგობის შემდეგ იმავე საღამოს მოწინავე რევოლუციონური ელემენტები იწვევენ კრებას ალექსანდრე გრიგოლიას სახლში. დაესწრო 40-მდე კაცი. აქ გამომუშავებულ იქნა ზომები ურჩ მემამულეების წინააღმდეგ და არჩეულ იქნენ დელეგატები მათთან გასაგზავნათ.

თუ კიდევ არ დანებდებიან, მათ გამოეცხადებათ (მოქალაქობრივი, ეკონომიური) ბოიკოტი.

დელეგაციაში არიან: ალექსანდრე გრიგოლია, ფრიდონ ბოხუა, ივანე ბოხუა, ვასილ ჩიტია (ციმბირში მოკვდა), ბარნაბა ჩიტია (ციმბირში მოკვდა), ბანძავა მელიტონ, ლავრენტი გრიგოლია.

მემამულეები მოწვეულ იქნენ მემამულე გრიგოლიას სახლში, არ გამოცხადდნენ ზემოთხსენებული სამი მემამულე.

გლეხებს გადაეცა დამორჩილებულ მემამულეების ადგილები. ურჩ მემამულეებს ეცხადება ბოიკოტი. რომ ვინმე მოუკვდებოდათ, მეზობლები აღარ ეკარებოდნენ, სამაგიეროდ სოლიდარობას უწყევდნენ ერთმანეთს თვით მემამულეები. გასვენებაზე ესწრებოდნენ ერთმანეთს შორეულ სოფლებიდან.

აქ, ამ მხარეზე გაფიცვები ივნისის წვიმების შემდეგაც არ იშლება ჭ დაუმორჩილებელ მემამულეების მიწები ტიალ-ნაძველ-ახე-ბათ დარჩა.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ეს 1903 წლის აგრარული მოძრაობა არის სტიქიური გამოძახილი მის წინ დიდ რევოლუ-

ციონურ ცენტრებში მომხდარ რევოლუციონურ გამოსვლებისა და იგი ერთგვარ ადგილობრივ პროლოგს წარმოადგენს 1905 წლის რევოლუციისთვის.

1903 წლის გაზაფხულიდან რაიონში იწყება ნამდვილი გეგმიანი, ენერგიული მუშაობა მთლიანი ორგანიზაციის მოსაწყობათ. ამის ინიციატივა სრულებით ეკუთვნის ამხ. კობას.

13 აპრილს კულაშში მომხდარი გრანდიოზული სამაისო დემონსტრაცია და სტიქიურად ამოხეთქილი აგრარული მოძრაობა გაზაფხულზე უკვე იქცევენ პარტიის ყურადღებას. მოძრაობის სიძლიერე და სტიქიური ხასიათი აშკარად ხდიან, რომ ნიადაგი ორგანიზაციის შესაქმნელად უკვე არის.

1903 წლის მაისის პირველ რიცხვებში სტალინი ჩამოვიდა ბათომიდან ირაკლი კოპალეიშვილთან, რომელსაც სამტრედიაში ქონდა წიგნის მაღაზია და რომელიც ცნობილი იყო, როგორც ნაკითხი კაცი. სტალინი მთელი დღე დარჩა მაღაზიაში და საიდუმლოდ ქონდა საუბარი კოპალეიშვილთან: დაწვრილებით გამოკითხა მას ცნობები ადგილობრივ მდგომარეობაზე და თან მისცა გეგმა რაიონის მასშტაბით ორგანიზაციის დაარსების შესახებ. იმავე ღამით სტალინი უკან გაბრუნდა.

მეორე დღეს ირაკლი მივიდა აფთიაქის მაღაზიაში ლანჩხუთიდან ახლად გადმოსულ ნესტორ კიკაჩიშვილთან, რომელიც ამ დროს საკმაოდ გაცნობილია რევოლუციონურ მოძრაობასთან (ლანჩხუთში).

პირველი კრება იმ დღესვე მოაწყვეს თვით ამ მაღაზიაში, რომელშიც შემდეგ ხშირად იმართება კრებები და რომელშიც ნესტორი შემდეგ აწყობს სპეციალურ საიდუმლო შესანახს ლიტერატურისთვის და საქმეებისთვის.

ამ კრებას დაესწრნენ: ნესტორ კიკაჩიშვილი, ირაკლი კოპალეიშვილი, გრიგოლ კოპალეიშვილი და შემთხვევით ამ დროს სამტრედიაში მყოფი თბ. მთ. სახ. მუშა გრიგოლ შილაკაძე, რომელმაც ამ აქტის შესახებ მაშინვე აღფრთოვანებული ბარათი მისწერა თედორე კალაძეს, რომ აი სამტრედიაში ორგანიზაციას უკვე ჩაეყარა საფუძველი.

ეს არის უკვე პირველი ორგანიზაციულად და წინასწარი გეგმით დაარსებული უჯრედი და თან საინციატივო რაიონული ცენტრი.

ფაქტი, რომ ეს პირველი ცდა ერთიანი ორგანიზაციის შესაქმნელად იწყება არა ცენტრში—რკინის გზის მუშებს შორის არსებულ წრის საშვალებით, მოწმობს იმას, რომ როგორც ზემოთ იყო

აღნიშნული, რკინისგზელ მუშების წრეს ძალიან კარჩაკეტილობა ახასიათებდა.

აქ გადაუწყვეტიათ მთელი რაიონის შემოვლა და ორგანიზაციების ყოველგან ჩამოყალიბება.

ერთი ან ორი კვირის გამოშვებით ეს ამხანაგები ცხადდებიან ყველა უბნებში.

პირველი კრება მათ მოაწყვეს მაცხოვრის კუთხეში—ტყეში (ტაბელვანი) აქ კრებაზე დაესწრენ უმეტესად გლეხობა, (მუშა-რკინის გზელი მხოლოდ ლუკა კიკაჩიშვილი იყო), რის გამო უჯრედი ძალიან ხანმოკლე გამოდგა.

მესამე კრება გაიმართა ს. ორჭოფაში, სადაც დაესწრენ: ილარიონ გეგია (მუშა), გიგო შენგელია (ბათომის მუშა), აპოლონ ნიკურაძე (ბათომის მუშა), ივანე ხუჭუა (გლეხი), ოლიფანტე ტალაბაძე (მუშა), იაკინთე ზამთარაძე (მუშა), პორფილე გეგეშიძე (მუშა), ალექსი ხუჭუა (გლეხი), კორფილე ხუჭუა (გლეხი), ათანოს ტორონჯაძე (ხელოსანი).

მეოთხე კრება: ს. ეწერში. დაესწრენ: 1) მინა კალაძე, 2) ირაკლი კოპალეიშვილი (მეორე) 2) სილიბისტრო გელეიშვილი, 4) ვასილ კოპალეიშვილი (თბ. მუშა), 5) ირაკლი კოპალეიშვილი (თბ. მუშა) და სხ.

მე-5 კრება ამავე გაზაფხულზე; საქილაოში, დაესწრენ:

ოდოლარ ქანდარია (დებოს მუშა). კამორეიშვილი კალისტრატე (ბათომელი მუშა, და სხ.

მე-6. დიდი ჯიხაიშში. აქ უფრო ინტელიგენცია დაესწრო: ივანე ციტიშვილი, დათიკო ლორთქიფანიძე, პროკოფი ლეჟავა, პროკლე დევიძე, დიმიტრი ვაშაკიძე.

აქ გიორგის მოწყობილი უჯრედი ამ დროს თითქმის მთლად დაშლილი იყო, ვერ მართავდა კრებებს.

მოიარეს თუ არა სოფლები, ირაკლი, ალექსი ბერაძის დახმარებით სამტრედიიაში აწყობს ნოქართა უჯრედს, რომლის პირველი კრება გაიმართა ს. ნაჩხიატურში.

ამ კრებებზე კეთდება მოხსენებები ორგანიზაციის მიზანზე, ირჩევენ წრის თავს, აარსებენ საწევრო გადასახადს, მსჯელობენ ასისტანტების და ათისტანტების არჩევის შესახებ, ხდება დათვალიერება ისეთი ელემენტების, რომლების ჩაბმა შეიძლება ორგანიზაციულ მუშაობაში და სხ...

მალე რაიონში ძაფების გამბის შემდეგ, შემოდგომაზე სამტრედიიაში ხდება პირველი დიდი კრება ერთ კონსპირატიულ ბინაზე—

ანჯაფარძის ძაფსახვევ ქარხანაში) ილიკო ნიკურაძისას. კრების მომწვევი ორგანიზატორია ვ. ტორონჯაძე, სამსონ ბერაძე (ტყიბულ-შია). კრება არის ღამით. დარაჯობენ შეიარაღებული მუშები (მათ შორის—მეჭი კალაძე). თავმოყრილია 150 კაცი. არის პროპაგან-დისტი.

პროპაგანდისტმა გააკეთა დიდი მოხსენება პოლიტიკური ხა-სიათის.

შემდეგ მისი წინადადებით იქნენ არჩეული ათისთავები და ასისთავები. სულ არჩეული იქნა 10—14 ათისთავი. ასისთავად არჩეულ იქნა ნიკოლოზ სტურუა.

ათისთავებათ: სამსონ ბერაძე, ვლადიმერ მაქარაძე, ნესტორ კიკაჩიშვილი და სხ...

ამნაირად 1903 წლის მიწურულში სამტრედიაში და ბევრ მის მაზლობელ სოფლებში უკვე არჩეული არიან ასისთავ-ათისთავები და მოწყობილია წრეები.

1904 წლის დასაწყისიდან რაიონულ ცენტრს გადააქვს თავისი მუშაობა უფრო შორეულ კუთხეებში.

ებმება კავშირი მთის ძირის სოფლებთან (გომი-ტობანიერი), სადაც უკვე დაწყებული ქონდათ მუშაობა ბათუმის მუშებს—პარმენ ნადირაძეს, სამსონ წითელიშვილს, კირილე მამფორას და ვარლამ ძნელაძეს.

ამნაირად მთელი 1904 წლის განმავლობაში, 1903 წლის გა-ზაფხულზე აგრარული მოძრაობას მოყოლილ რეპრესიების შემდეგ, რევოლუციონური მოძრაობა რაიონში ეცემა, ვარდება სრული მყუ-დროება, მაგრამ, სამაგიეროდ, სწარმოებს პარტიულ ორგანიზაციის და ასისთავ-ათისთავების ჩამოყალიბება; დგება ფარული რაზმები.

1904 წელს აგვისტო სექტემბერში მომაგრებულთა როლში თბილისიდან და ბათუმიდან ჩამოდიან: ფარნა ნინუა, ილიკო კოპა-ლეიშვილი, სილოვან ივანიძე, ათანასე შუბლაძე, პარმენ ნადირაძე და სხ.

1904 წლის დასასრულში და 1905-ის დასაწყისში მთელს რაი-ონში არსებობს სულ 11 უჯრედი, საშუალოდ 30 წევრით თეი-თეული.

გადაიტანა თუ არა ორგანიზაციამ თავისი მუშაობა გლეხობის ფართე მასებშიც, ის იძულებული გახდა მიემართა განსაკუთრებულ ხერხისთვის.

მოიწვევდნენ თუ არა პირველად გლეხებს, პარტიული ამხანა-გები მიმართავენ გლეხების დაფიცებას.

მალე პარტიამ მღვდლით და ხატებით დაფიციცა აკრძალა (ხატებით დაფიციცა მოხდა თვით ფოთის მუშებში).

პირველ ხანებში ასისტავებათ და ათისტავებათ ირჩევენ უფრო ისეთ ელემენტებს, რომლებიც მთავრობის თვალში სარგებლობენ კარგი რეპუტაციით და არ იყვენ შემჩნეული. ამ ელემენტებს ბარია კადებათაც იყენებდნენ და თან მუშაობაშიაც აბამდნენ.

მაგრამ, როცა რევოლუცია მოახლოვდა, მაშინ უფრო ცნობილ რევოლუციონერებს ირჩევდნენ ხოლმე. როცა 1905 წელს აგვისტოში გადასახლებიდან გამოიქცა და ჩამოვიდა სოფელში ცნობილი რევოლუციონერი ანტონ სტურუა, ხალხმა სწრაფად გადააყენა დიპლომატიურად არჩეული მთავრობის მორჩილი ძველი ასისტავი და მის მაგივრად მოიწვია ანტონ სტურუა და მას, როგორც ძალზე ღარიბს, ჯამაგირიც დაუნიშნა, რაც იმ დროს იშვიათი მოვლენა იყო.

ეს ფაქტი იმის მაუწყებელია, რომ ამომავალი რევოლუცია ბუნებრივად ეძებს ხელმძღვანელს, გზის მაჩვენებელს, სტიქიისთვის ორგანიზაციული ხასიათის მიმცემ პარტიას, რომელიც მაშინ რევოლუციონერ მოძრაობას „კუდში“ მისდევდა.

(შემდეგი იქნება).

ვალ. გიგეშიძე.

1905 წ. რევოლუციონური მოძრაობის ერთი ხანა.

(მ ო გ ო ნ ე ბ ა)

ქუთაისის სამეურნეო სასწავლებელი წარმოადგენდა ერთ საუკეთესო რევოლუციონურად და პოლიტიკურად გათვითცნობიერების ადგილს. სკოლაში თავი მოეყარა საქართველოს სხვადასხვა კუთხის უღარიბეს მოწაფეებს. მთელი სასწავლებელი რამდენიმე წრედ იყო დაყოფილი. წრეს თავისი საკუთარი კვირეული ან თვიური ჟურნალი ჰქონდა, რომელიც აქვე სასწავლებელში იწერებოდა. უკეთესი ნაწილი მოწაფეებისა მარქსისტული წრის გარშემო იკრებოდა თავს. ამ წრის ხელმძღვანელი და სულის ჩამდგმელი მოწაფე იყო ამხ. მელიტონ ფილია.

1904 წ. დამლევდიან სასწავლებელში მოწაფეების გაფიცებმა სისტემატიური ხასიათი მიიღო. ეს უმთავრესად აიხსნებოდა რუსეთის მუშათა კლასის გამოღვიძებით და 1905 წ. დიადი რევოლუციის მოახლოებით.

ქუთ. კომიტეტში მე გავეცანი პირველად ზ. ბიბინეიშვილს, რომელსაც ზედმეტ სახელად „კომიტეტს“ ეძახდნენ. მქონდა მასთან კავშირი—ვღებულობდი მისგან სხვადასხვა არალეგალურ ლიტერატურას და ეავრცელებდი ჩვენი სასწავლებლის მოწაფეებში.

ჩვენ უკვე მეორე რიგში დავაყენეთ სპეციალური საგნები და ხელი მივყვეით კითხვას არალეგალურ ლიტერატურის. აი მაშინდელი ჩვენი საკითხავი: „ეროვნული პროგრამა“, „შრომა და კაპიტალი“—დიქტინის, „ისკრა“, „ბრძოლა“, და სხვა.

ბოგდანოვის პოლიტიკურ ეკონომიას ხომ კატეხიზით ვიზეპირებდით.

სამეურნეო სასწავლებლის ფარგლებში მუშაობა მე და ჩემს ამხანაგებს აღარ გვაკმაყოფილებდა, ადრე ჩვენ გავაბით კავშირი ქუთაისში ყველა არსებულ სასწავლებლებთან. არჩეულ იქნა ყველა სასწავლებლიდან დელეგატები, რომელნიც ხანგამოშვებით აწყობდნენ თათბირს საერთო სასწავლო და უმთავრესად შექმნილ პოლიტიკურ მდგომარეობის შესახებ. ქუთაისის მოწაფეთა მკიდრო კავ-

შირმა ჩქარა ნაყოფი გამოიღო. 1904 წელს მოხდა მოწაფეთა მწყობრი დემონსტრაცია რუსეთ-იაპონიის ომის წინააღმდეგ.

ნიკოლოზ მეორის ტახტის დასამზობად საჭირო იყო იარაღის შეძენა, რაც მაშინ ძალიან ძნელი საშოვარი იყო. მოვაწყვეთ სასწავლებელში მებრძოლი ჯგუფი, რომელსაც ქონდამინდობილი იარაღის შეძენა და შენახვა, ჯგუფის მეთაურად და საწყობის გამგედ, რომელიც ჯერ კიდევ არ არსებობდა—გამოგვეყენა მე და ამხ. ტ. ხოფერია. იარაღის შესაძენად ფულები იყო საჭირო. გადავწყვიტეთ ქუთაისის სცენის მოყვარის ინჟინერ შალიკაშვილის დახმარებით სასწავლებელში პიესის დადგმა, რაზედაც ნებართვა არ გავცდნელებია, რადგანაც სკოლის მმართველი ცოტა მხდელი კაცი იყო, როგორც ეს თქვი და ადვილად დავარწმუნეთ იმაში, რომ შემოსული ფულით ღარიბ მოწაფეებს დავეხმარებოდით. პიესა მოვაწყვეთ, ბილეთები ხელზედ გავყიდეთ, ხალხი ბლომად დაგვესწრო და ცოტაოდენი თანხაც დაგვრჩა.

ამ თანხიდან შევიძინეთ ერთი ბერდენკა თოფი, ერთი რევოლვერი, რომელსაც მეტ სახელათ „კაზიონი რევოლვერს ეძახდნენ“ და ერთიც დაჟანგული „სმეტა“. შემდეგ თანდათანობით მოუყარეთ თავი და ხუთი ბერდენკა დავაგროვეთ. სასწავლებლის მახლობლად ტყეში მოვაწყვეთ მიწაში საწყობი. მიწაში ჯერ ფიცრები ამოვაკარით, შემდეგ თივა—და ამნაირად ჩავალაგეთ შიგ ზეთით დასველებული, ჩვრებში გამოხვეული იარაღი. ჩვენს მეტმა იარაღის საწყობი არავინ იცოდა. ჩვენ კი კვირაში ერთხელ ენახულობდით და ვასუფთავებდით იარაღს.

იარაღის საწყობის მახლობლად მიწაშივე გვქონდა მოწყობილი ყუთი არალეგალური ლიტერატურით. ერთ დილას მთელი როტა სალდათების შემოესია ტყეს, მაშინვე მივხვდი, რომ იქ რაღაცას ეძებდნენ. სასწავლებლის მეორე სართულიდან, სადაც საწოლი ოთახები იყო, კარგათ მოსჩანდა ტყე. ჩვენ სულგანაბული უცქერდით იმ ადგილს, სადაც ჩვენი საწყობი იყო. დიდი ხნის ძებნის შემდეგ რამოდენიმე სალდათი ერთ ადგილს დააშტერდა, სხვებმაც იქ მოიყარეს თავი და დიდხანს არ გაუვლია, რომ ჩვენი პროკლამაციებით—და ბროშიურებით გატენილი ყუთი მიწიდან ამოთხარეს.

ნაწილი ქაღალდების იქვე დახიეს, დანარჩენიც ყუთით ერთად აიკიდეს და წავიდნენ. ეტყობოდა ვილაცამ ჩვენ სიარულზე ტყეში ექვი აიღო, გავცა, მაგრამ არ იცოდა კი, თუ რა გვქონდა დამალული იქ. და რადგან ყუთი ნახეს, იფიქრეს, რომ ეს იყო ყველაფერი და ამიტომაც მეტი აღარაფერი უძებნიათ. ამის შემდეგ ჩვენ სკოლის მმართველს მაგარი საყვედური მოხვდა. მოწაფეების გამოს-

ვლა მოხდა შემოდგომაზე 1903 წელს. მუშათა კლასის და გლეხაკობის მოძრაობა ჩვენზე დიდ გავლენას ახდენდა. ქუთაისის სასულიერო სემინარიის და სხვა სასწავლებლების მოწაფეების მოძრაობა ჩვენ მოსვენებას არ გვაძლევდა. ჩვენ გვსურდა დაუყოვნებლივ საერთო ფერხულში ჩაბმა. ვეძებდით საბაბს და ასეთიც ვიშოვეთ. სასწავლებელს გაეგზავნა ვინმე ჯაფარიძე იალტაში მელვინეობის და მევენახობის პრაქტიკაზე. ეს ჯაფარიძე წინეთ მასწავლებლად ითვლებოდა ამავე სასწავლებელში. ჯაფარიძის ჩამოსვლისთანავე ჩვენ სასწავლებელში ახალი პერიოდი დაიწყო—მოწაფეების სისტემატიური შევიწროების და ათასგვარი რეპრესიული ზომების მიღების. ეს ჯაფარიძე სკოლის მმართველის მარჯვენა ხელი იყო. მეტის ცდა და ლოდინი აღარ შეიძლებოდა. გამოვაცხადეთ გაფიცვა და მოვითხოვეთ ჯაფარიძის მოხსნა სასწავლებლიდან. ერთი ნაწილი მოძრაობის ხელმძღვანელებისა სკოლიდან დაითხოვეს. მათ შორის მელიტონ ფილიაძე და რამოდენიმე მოწაფე, რევოლუციონურათ გაწვრთნილი, შემთხვევით სკოლაში დაგეტოვეს. ჩვენ პროპაგანდა-აგიტაცია ერთი წუთით არ შეგვიწყვეტია. ასე ამნაირათ მივიღეთ მონაწილეობა ზემოხსენებულ (1904 წ. გაზაფხულში) ქუთაისის მოწაფეების დემონსტრაციაში. მაშინ კი სკოლა სულ მთლათ დახურეს. ჩვენ სკოლის გარეთ დავრჩით. ამას ჩვენ სასოწარკვეთილებებაში არ ჩაუგდივართ.

ერთ ოთახში ვცხოვრობდით ამხ. ფრუიძე (მოჰკლეს ლეჩხუმში) ამხ. მელიტონ ფილია, ტრ. ცაგარეიშვილი და მე. ამხ. მელიტონ ფილია ჩვენზე ადრე გამოაგდეს სასწავლებლიდან, როგორც მაგენე და მოწაფეების ამღელვებელი პიროვნება. ახლო-მახლო სოფლებში და სხვადასხვა ჩუმი კრებები და მიტინგები სისტემატიურ ხასიათს ღებულობდა. კანტი-კუნტად მოდიოდა ხმები ჩვენამდის სოც. დემოკ. პარტიის მეორე ყრილობაზე განხეთქილების შესახებ, რუსეთში ამ კითხვაზე უკვე სერიოზული კამათი იყო გაჩაღებული, ჩვენში კი დაგვიანებით მოვიდა. საზოგადოთ ამ კითხვის მასაში გადმოტანას პარტია ერიდებოდა, მაგრამ ბოლოს გამოიჩქვა, რომ ეს შეუძლებელი იყო.

პირველი დისკუსია დასავლეთ საქართველოში, თუ არ ვცდები, ქუთაისიდან დაიწყო. პირველი კრება მოხდა ფერმის ქუჩაზე; ამ კრებაზე პირველად ვნახე ამხ. სოსო (სტალინი). ამხ. სოსო გამოდიოდა მეუწრაველების, ბოლშევიკების მხრივ, მეუმცირესების—მხრივ (მენშევიკების) კი—გრიშა ლორთქიფანიძე. რამდენათ გრ. ლორთქიფანიძე ღელავდა და ხტოდა წამდაუწუმ, იმდენად ამხ. სოსო დინჯად, აუღელვებლად და სრულებით გულგრილად უსმენდა მოწი-

ნააღმდეგეს. კამათმა მწვავე ხასიათი მიიღო. ჩვენ დაახლოებით ოცდაათ კაცამდე ვიყავით. ორი სამი კაცის გარდა ყველას სიმპატიასოსოსკენ იყო. კამათის დროს მენშევიკმა ლორთქიფანიძემ რატომღაც იხმარა აფორიზმი: „რა სოფელშიაც შეხვალ, იმ სოფლის ქუდი დაიხურეო“. უნდა გეყურებიან, თუ როგორ გამოიყენა სოსომ მოწინააღმდეგის ასეთი მაგალითი.—„მაშ, ამხანაგებო, ვთქვათ, რომ ჩვენ წავედით ისეთ ქვეყანაში, სადაც სულ კონტრ-რევოლუციონერები არიან, ამხ. ლორთქიფანიძის აზრით ჩვენც კონტრ-რევოლუციონერები უნდა გავხდეთო“. კიდევ სხვა მრავალი მაგალითები მოიყვანა ამის გარშემო, რაც ჩვენში სიცილ-ხარხარს იწვევდა და გრიშას კი ნამეტანი აღელვებით სიტყვები ებნეოდა.

კრება დილაზე გაგრძელდა. კამათი გადაიდო მეორე დღისათვის. მეორე დღეს საღამოთი კრება დაინიშნა უკვე სხვა ალაგას, ციხის გვერდში. საქართველოში ამ გახურებული დისკუსიების დროს საზღვარ-გარეთიდან ჩამოვიდა ნ. ჟორდანიას, რომელიც ლონდონის ყრილობას სათათბირო ხმით დაესწრო. ქუთაისში მოვიდა ცნობა, რომ ჟორდანიას მეუმცირესეებს ემხრობაო და ამან კი გადასწყვიტა, როგორც ჩვენი კრების, ისე საქართველოს ორგანიზაციების გათიშვის და ჩვენი შესუსტების ბედი უმთავრესად. მართალს ამბობს ამხ. ფილიპე, რომ სხვა მიზეზებთან „ნ. ჟორდანიას პირადმა ზეგავლენამ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ამ ისტორიაშიო“.

ახალი ლიტერატურის შოვნა არც ისე ადვილი საქმე იყო. ყველას უნდოდა ახალმოსული რამე ცენტრიდან პირველად წაეკითხა. ეს დიდ უპირატესობას აძლევდა წამკითხველს, ყველა ამაყობდა ახალი აზრის გაცნობით. შეხვედრის დროს პირველი მუსაიფი ახლად შეძენილი ფრაზებით იწყებოდა.—მოთხოვნილება ისე ძლიერი იყო, რომ ქუთ. კომიტეტს არ შეეძლო დაეკმაყოფილებია ყველაფერი. ყველაზე უფრო დახელოვნებული ახალი ლიტერატურის შოვნაში ამხ. ფილიპე იყო. სადილ-ვახშამი ჩვენ არ გვახსოვდა. ეს ალბათ იმიტომაც უფრო კიდევ, რომ ყველა დაფხეკილებმა და ჯიბე-ცარიელმა ხალხმა შევიყარეთ თავი ერთად. მშობლებს სასწავლებლის ადმინისტრაციიდან უკვე მისული ჰქონდა ცნობა ჩვენს ყოფა-ქცევაზე. ისინი გულმოსულნი ეკონომიური ბლოკადით გვიპასუხებდნენ და კაპიკსაც არ გვიგზავნიდნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ ვემზადებოდით და გათვითცნობიერების საქმეს აღფრთოვანებით ვეწაფებოდით—ეს მაინც ყველაფერი არ იყო ჩვენთვის და მარტო ასეთი მუშაობა აღარ გვაკმაყოფილებდა. ჩქარა ჩვენ დავიწყეთ ჯგუფური, სისტემატიური მეცადი-

ნეობა. ჩვენს ჯგუფს, რომელშიაც ორმოცდაათი კაცი შედიოდა,— კ. ნინიძე ხელმძღვანელობდა, ბოლოს შეხლა-შემოხლის და დიდი დისკუსიების შემდეგ ორმოცდაათი კაციდან ორმოცდა შვიდი გა- მენშივიკდა. ამხ. ფილია, ტ. ცაგარეიშვილი და მე ბოლშევიკებად დავრჩით. ძალიან ძნელი იყო მაშინ საერთო მიმდინარეობის წინა- აღმდეგ წასვლა მით უმეტეს, რომ ჩვენს მოწინააღმდეგე ჯგუფში უმრავლესობა ჩვენთან შეზრდილი და ჩვენი საუკეთესო მეგობრები მოხვდა.

ოდნავი ცოდნით და ბოლშევიკური იდეებით აღჭურვილნი საქმეს პრაქტიკულად შეუდგებით. ქუთაისის ქალაქის ბალი ამდროს ერთგვარ რევოლუციონურ როლს თამაშობდა. აქ ვხვდებოდით ყვე- ლანი ერთმანეთს, აქვე ვღებულობდით და ვაძლევდით სოფლიდან ჩამოსულ ოცის და ათის თავებს ფურცლებს. ამხ. გრიშა კუჭაიძე ხომ თავისი განუყრელი ნაბდით მუდამ ბალში „დაგორავდა“, ეს იყო ცოცხალი და მოძრავი ბიურო. მას თითქმის ყველა სოფლიდან გამოგზავნილი გლეხი იცნობდა, საჭირო იყო გეთქვათ: ბალში მი- დით გრიშასთან—ეს იმდენად სწორი და მოსანახავი მისამართი იყო, რომ არავის არ ეშლებოდა მისი ნახვა.

გამგზავნეს საღორიის ახლოს სოფელში, სადაც წირვის შემდეგ უნდა მიტინგზე გამოვსულიყავი. ჩემში უკვე დიდი პასუხისმგებლო- ბის გრძნობამ გაიღვიძა. ხუმრობა საქმე ხომ არ არის, მე დღეს უკვე მიტინგზე უნდა გამოვიდე, როგორც აგიტატორი—პარტიის დავალებით. ჩამაბარეს ოცის თავს და გაუდგეით გზას. ეს სოფელი ქალაქზე შორს არ არის. ჩვენ კაი დროს მივედით. ის იყო წირვა თავდებოდა. ხალხი ბლომად იყო, თითქმის მთელი გალავანი გაქე- დილი იყო. ხალხმა უკვე იცოდა, რომ დღეს ვინმე ილაპარაკებდა. აქ მე არავინ ყურადღებას არ მაქცევდა და ამ „ვინმეს“ ეძებდნენ თვალებით. მე ეს უკვე ვიგრძენ და, ცოტა არ იყოს, თავი შეურაც- ყოფილად ვსცანი.

ჩემი ოცისთავიც არ იყო მაინც და მაინც დიდი ახოვანი და გამოჩენილი კაცი, მაგრამ საუბედუროდ ეხლა სულ დამეკარგა ხალი- სი. მეშინია ხალხი არ წავიდ-წამოვიდეს. შევბტი სასაფლაოს ქვაზე. ის იყო უნდა მიმემართა ხალხისათვის, რომ ამ დროს ვილაყამ დამ- ქაჩა უკანიდან ბლუხაში, მოვიხედე ჩემი ოცის თავია, წამოიწია და ჩამიჩურჩულა ყურში: „ამხ-გო, შენ გენაცვალე, მეფის ტახტზე და თავად-აზნაურობაზე არაფერი სთქვა და სხვაზე რაზედაც გინდა ილა- პარაკე. ამისთანა გასაგონი თქვენმა მტერმა გაიგონა—არა და რა ჯა- ნაბა მაქვს სათქმელი თუ ამაზედაც არაფერი ვსთქვი. ამ წინადა-

დების მიღება უდრიდა ჩემი აქედან მუხჯივით წასვლას. ამ ჩვენ ქა-ჩვა-ჩურჩულში ხალხი მიხვდა, რომ მე ვიყავი პარტიიდან გამოგზავნილი კაცი და აშკარად შეეტყვოთ, რომ დიდად არაფრად ეპიტნავათ ასეთი უწვევრ-ულვაშო პროპაგანდისტის ნახვა. მე მაინც ნიკოლოზის ტახტს ვეცი და აქედან დავიწყე.— სულ ამოვყარე თუ რამე წამეკითხა და მახსოვდა. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი კრება უმთავრესად თავად-აზნაურებიდან შესდგებოდა, როგორც ბოლოს გადმომცა ოცის თავმა, რომელიც ამ სოფლის მცხოვრები იყო, ადგილიდან არავინ დაძრულა სანამ სიტყვა არ გავათავე. ტაშის კვრას და საოვაციო ხმაურობას არ შეუწუხებივარ მაინც-და-მაინც, მაგრამ მე კი დიდი კმაყოფილი დავრჩი.

✕ დღეიდან მე უკვე პროპაგანდისტთა რიცხვში ვითვლები და ვი-ლი კომიტეტის განკარგულებას სადმე დავალებით გაგზავნის შესა-ხებ. მართლაც, ამხ. ფილია და მე ქუთ. კომიტეტის [განკარგუ-ლებით გადაგვგზავნეს ქიათურის ორგანიზაციის განკარგულებაში. იმ დროს ქიათურა ყველაზე უფრო საყურადღებო კუთხეს წარმოად-გენდა, ყველა პოლიტიკური პარტიებისათვის და განსაკუთრებით კი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ორივე ფრაქციისათვის. ქიათუ-რაში ამ დროს დიდძალი მუშები იყრიდნენ თავს. თუ წინად, სანამ ბათუმის ქარხნები დაიკეტებოდა, ბათუმის მუშები იყვნენ ტონის მიმ-ცემნი, ამ როლს ქიათურის ვაგონის მტვირთავი და მალაროს მუ-შები თამაშობდნენ: ვაგონის მტვირთავი მუშები უფრო მუდმივ უცვ-ლელ კადრს წარმოადგენდა აქ.

მე და სხვა ამხანაგებს მალე მოგვიხდა ქიათურაში მუშაობა. აქ წრეების მოწყობა ადვილი საქმეც იყო შედარებით და უკეთეს ნაყოფსაც იძლეოდა. მალაროს მუშებში, მიუხედავად იმისა, რომ ცვა-ლებადი იყო, არ ყოფილა ისეთი მალარო, სადაც რამოდენიმე წრე არ ყოფილიყოს მოწყობილი ბოლშევიკების, მენშევიკების და ზო-გიერთ იშვიათ შემთხვევაში ესერებისაც, რაც შეეხება შავი ქვის გადამზიდავ მუშებს: (ჩალვადრებს— და მეურმეებს აქ კი გალაქ-ტიონ ვაშაძე (ჩემოდან პორტმანიჩი) მუშაობდა. იყვნენ აქ ქარხნის მუშებიც, თუმცა ეს ნაწილი მუშებისა მაშინ ისეთი მცირე იყო, რომ მაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება. მუშაობდა მაშინ ერთად ერთი ქარ-ხანა საფრანგეთის ფირმის „ოტრე-პანასი“. ეს იყო ერთად ერთი ქარხანა, სადაც შავი ქვა ირეცხებოდა, დანარჩენი ქვა კი პირდაპირ მიდიოდა გაურეცხავად საზღვარგარეთ. ხსენებულ ქარხანაში ითვლე-ბოდა დაახლოებით 40—50 კაცი.

ქიათურა ისეთი ცენტრი იყო, სადაც ერთმანეთს დაეჯახა ორო

ძლიერი ფრაქცია—მენშევიკების და ბოლშევიკების—„მეუმრავლესების და მეუმცირესების“. აქ გაჩაღდა ნამდვილი ომი ამ ფრაქციათა შორის. ორივე ფრაქცია აქეთ ერეკებოდა თავის საუკეთესო ძალებს, ამით აიხსნება ის მდგომარეობა, რომ მაშინ აქ მუშაობდნენ: ამხ. სტალინი, ბუდუ მდივანი, სტეპკო ინწკირველი, კოტე ცინცაძე, მიშა დავიდოვი, (რომელიც მოკლულ იქნა როგორც „საფრანგეთის ჯარის კაცი იმპერიალისტურ ომის დროს ვერდენთან), დათიკო ლორთქიფანიძე, თენგიზ ჟღენტი, გალაქტიონ ვაშაძე, ფაცია გალდავა, კარპე მოდებაძე, მელიტონ ფილია, პავლე საყვარელიძე, დათიკო სულიაშვილი, ვანო ლომთათიძე, გუცა პარკაძე და სხვები.

მახსოვს, როდესაც მე პირველი უფრო სერიოზული დავალება მომცა ჩვენმა კიათურის ორგანიზაციამ და ზედარგანის რაიონი ჩაგვაბარა თენგიზ ჟღენტს, ამხ. გამეზარდაშვილს (მეფუტუნე) და მე, სადაც ჩვენ ხელმძღვანელობა უნდა გაგვეწია უკვე მოწყობილ წრეებისათვის და თანაც ახალი წრეები მოგვეწყო. მთელი კიათურა ხუთ თუ ექვს რაიონად იყო დაყოფილი: მღვიმევის რაიონში, შუქრუთის, რგანის, ზედარგანის და პერევისის. ერთ სერიოზულ რაიონთაგანად ითვლებოდა მაშინ მღვიმევის, შემდეგ ზედარგანის რაიონი. დავძრებოდით მაღაროებში, ყველა მუშები შავად იყვნენ გამურთულები. ყველანი ერთმანეთსა გავდენ და თუ ხშირად გვიხდებოდა მათთან ყოფნა, ვერც კი გაარჩევდით პირადად ვინ—ვინ იყო, თუმცა ჩვენი უმთავრესი სალაპარაკო ასახსნელ-გასამარტებელი იყო ჩვენი პარტიის პროგრამა. პროგრამა მინიმუმი და მაქსიმუმი. მიუხედავად ამისა უფრო ხშირად ჩვენ გვიხდებოდა თითქმის მთელი დრო მეცადინეობისა მოგვედომებინა მენშევიკების წინააღმდეგ ლაპარაკისათვის. ეს ბუნებრივიც იყო მაშინ, იმისათვის, რომ ყველა კუთხეში და მაღაროებში დაძრწოდნენ მაშინ მენშევიკების პრაპაგანდისტები და ხმარობდნენ ყოველგვარ საშვალებას, რომ ჩვენი წრეები ან თავისკენ გადაეყვანათ მთლიანად, ან კიდევ, უარეს შემთხვევაში, დაეშალათ და ამნაირად მაღაროებიდან ჩვენ გამოვედევნეთ. პროგრამული მუშაობა მათთან მხოლოდ მაშინ შეგვეძლო დაგვეწყო, თუ დავაყენებდით ისე საქმეს, რომ მენშევიკებს ახლოს არ გაიკარებდნენ. ეს მიზანი არც ისე ადვილად მისაღწევი იყო იმიტომ, რომ მენშევიკებმა გაავრცელეს ხმა მუშებში, რომ ერთად ერთი კუთხე საქართველოში, ეს მარტო კიათურაა, სადაც ბოლშევიკები არსებობდნენ, დანარჩენი კუთხეებიდან ყველგან გამოდევნესო. ცოტა სიმართლე კი იყო თუმცა ამაში იმ მხრივ, რომ ჩვენ საქართველოში ყველგან უმცირესობაში ვიყავით, მაგრამ განდევნის კი რა მოგახსენოთ! ისტო-

რია რომ მარტო მენშევიკურად იწერებოდეს, მაშინ ვერაფერს გაიგებდა კაცი წარსულზე და შეიძლება მართლაც ეცნოთ მენშევიკური კორი ისტორიულ ფაქტად. სინამდვილე კი ის იყო, რომ ჩვენი აზრ-ნაგები როგორც სხვაგან, ისე საქართველოს ყველა კუთხეში გაბედულად და დაუღალავად ებრძოდნენ როგორც მეფის რეჟიმს, ისე წვრილ-ბურჟუაზიული სულისკვეთების გამომხატველ მენშევიკურ ფრაქციას.

სხვადასხვა დროს მუშაობდნენ:

1) ზედარგანის რაიონში: თენგიზ ჟღენტი, იაკობ გამეზარდაშვილი (მეფურნე), ალექსანდრე ვაშაძე.

2) ლეიმევის რაიონში: ვანო (სტეპკო) ინწიკრელი, მელიტონ ფილია (ავგუსტულა), კოტე ცინცაძე.

3) შუქრუთის რაიონში: დათიკო ლორთქიფანიძე, მიშა დავიდოვი, დათიკო სულიაშვილი და პავლე საყვარელიძე (პატარა).

4) პერევისის რაიონი: გუცა პარკაძე, დიმიტრი კალანდაძე.

5) ჩალვადრებში და მეურმეებში: გალაქტიონ ვაშაძე და ალაბეკა.

6) ქალთა შორის და სტამბაში: ფაცია გალდავა.

7) ვაგონის მუშებში—კობა (სტალინი), შემდეგ—მიშა დავიდოვი.

ჩვენ მუშებთან ერთად ვატარებდით დროს, ხშირათ მათთან ვსადილობდით, ვვახშმობდით და მათთანაც გვეძინა. ქიათურის მუშების გარეგოლიციონერება ბათუმის ქარხნების დაკეტვის შემდეგ ეს მთელი დასავლეთ საქართველოს ღარიბ გლეხობის და მუშების გარეგოლიციონერება იყო. სოფელს ვერ ნახავდით თითქმის დას. საქართველოში ისეთს, სადაც რამოდენიმე ქიათურაში ნამუშევარი მუშა არ ყოფილიყოს. მიდიოდნენ ქიათურიდან სოფლებში, მიჰქონდათ აქ შეთვისებული რევოლუციონური აზრები და ამნაირად ანთებდნენ ყველა ღარიბ ოჯახში რევოლუციონურ ცეცხლს.

მენშევიკებთან ბრძოლაში თანდათან ვეჩვეოდი, ბოლოს ისე დავიგეშე, რომ პირდაპირ სუნით ვეძებდი მათთან შეხვედრას და კამათს. ჩვენს რაიონზე (ზედარგანის) მათ ჰყავდათ მომაგრებული ვინმე სალარიძე, რომელიც მოუშზადებელი იყო პოლიტიკურად. მოვაწყვე წრე (ყოველი ახალი წრის მოწყობა და მისი ცნობა ჩვენი ორგანიზაციისათვის დიდ სიხარულს იწვევდა ყველა ჩვენგანში), რომელშიც თვრამეტი კაცი შედიოდა. ყველა ჩემი ახლად მოწყობილი წრის მუშების გამურული სახეები ნათლად მიდგა თვალწინ. ყველა მათგანი უმწიკლო ანგელოზებათ მეჩვენებოდა. ჩემი სიყვარული ეხლა მარტო ჩემი სერიოზული საქმე, ჩემი წრის საქმე იყო. სოციალიზმის გან-

ხორციელების საქმეს მე ეხლა სრულებით უბრალო, ადვილ საქმედ უყურებდი. ასეთი ტკბილი ოცნებებით მივეშურებოდი ჩემი წრისკენ. თან საათს დავჩერებოდი, მინდოდა მიმესწრო იმ დროს, როდესაც „შა-ბაში“ (დასვენება) იქნებოდა. რომ დღეს რამოდენიმე კითხვებზე მომესწრო ლაპარაკი. მიუახლოვდი მაღაროს—შუაში დგას საღარიძე თავის ბოხობით და „ბრძოლა“ (ჩვენი გაზეთი) ხელში უკავია და რა-ღაცებს როშავს. მე წავიწიე—ჯიქურით დაუწყე აღელვებულმა ლან-ძღვა-გინება. ამ დროს ერთი მუშა წამოდგა წინა და მითხრა: ამბ. ალექსანდრე აქ საჩხუბარი არაფერია, ჩვენ მუშები ვართ და ჩვენ ყო-ველთვის იქით ვიქნებით, საითაც მუშების უმრავლესობა იქნებაო, აი ამხანაგმა წაგვიკითხა თქვენი გაზეთი „ბრძოლა“, სადაც თქვენ-ვე სწერთ, რომ გურიაში იყო დანიშნული კრება, სადაც მთელ კრებაზე ბოლშევიკებმა მიიმხრეს მხოლოდ 35 კაციო. ეს ამბავი მარ-თლა იყო „ბრძოლაში“. მე არ დავიბენი. კითხვა იდგა: ან უნდა დამხოზილიყო ჩემი ვაი-ვავლახით მოწყობილი წრე და შევრცხვენი-ლიყავი ჩვენი ორგანიზაციის წინაშე ამდენი ნაქები კაცი ანდა რო-გორმე ამომეწურა ყოველგვარი საშვალეობა, რომ წრე შემერჩინა. ესტაცე ხელი—გამოვგლიჯე გაზეთი და შევსძახე:

ნუ თუ ამდენათ დაეცო, რომ შენ აქ მუშებს სიმართლეს უფა-რავ და რაღაც ჭორებით რყენი ხალხსთქო. ამხანაგებო! ეს მართა-ლია, რომ ამ კრებაზე ჩვენ გურიაში მარტო 35 ხმა მივიღეთ, მაგ-რამ საქმე იმაშია, რომ მთელი გურია ბოლშევიკებს მიემხრო, დარ-ჩათ მაგათ მარტო ერთი სოფელი, სადაც კრება იყო დანიშნული; ეს სოფელი მაგათი იყო სულ პირველად და, წარმოიდგინეთ, ამ სოფ-ლიდანაც ჩვენ მივიღეთ 35. მოწინააღმდეგე დაიბნა, შეიქნა მუშებში ჩოჩქოლი. სიტყვები მაზე უფრო მემარჯვებოდა. რაღაი წავაჩოქე და გადავტყეე მუშების აზრი, მერე მე აღარ მაცალეს, მოსდგენ და სულ ტყავი გააძვრეს. ამ დროს საიდგანლაც გამოჩნდა ერთი მენშევიკების ხუნხუნთავანი*), გვარად ლომთათიძე, რომელიც დაეხმარა მას, ბო-ლოს, რომ ვერაფერს გახდენ, ლომთათიძემ მომცა კარანდაში ხელში და მომაწერია ხელი იმაზე, რომ მე ამას დავეამტკიცებდი მათი ორ-განიზაციის წინაშე. მე ხელი მოვუწერე და ისინი ამ მიზეზით დიდი საქმიანი ხალხის სახით წავიდნენ.

ყოველივე ეს შემდეგ მოვუყევი ამხანაგებს და ბევრი იცინეს. ჩვენი მენშევიკებთან დამოკიდებულება თანდათან მწყვედებოდა. ათას-

*) მენშევიკებს მაშინ ყველათ რამოდენიმე კაცი შეიარაღებული, რომელთაც ზუნხუნებს ეძახდნენ.

გვარ საშვალებას ხმარობდნ ისინიც და ჩვენც, რომ ხალხი მოგვემ-
 ხრო. ერთხელ მენშევიკებმა მოიწვიეს მთელი კიათურის რაიონის
 მუშები და გლეხები, გამართეს მიტინგი, გააგრცელეს ხალხში ხმა,
 რომ მთელი რაიონის მცხოვრებთა უმრავლესობა მათ უჭერდა მხარს.
 მიტინგზე გამოვიდა რაფიელ ჩიხლაძე. მართლაც რომ ძალიან კარგი
 მოლაპარაკე იყო ჩიხლაძე. ხალხიც ბევრი დაესწრო. შეიქნა წინას-
 წარი სამზადისი. საჭირო იყო ფურცლების დაბეჭდვა მიტინგისა-
 თვის. გაჩეჩილაძის სახლების უკან—სადაც მაშინ სასტუმრო იყო,
 ეხლა კი მუშათა კლუბია—ცოტა მოშორებით გორაზე იყო წამოს-
 კუპებული, სულ პატარა ბედელი, რომელშიაც ჩვენი პირველი სტამბა
 ინახებოდა. დილიდან გაგვაგზავნეს ფაცია გალდავა და მე. ფაციას
 და მე სტამბის არა გვესმოდა რა, თუმცა სტამბაც არ იყო მაინცა-
 დამაინც ისეთი რთული. ასეთი სტამბა მაშინ ყველა დიდ შავი ქვის
 მრეწველების კანტორას ჰქონდა კიათურაში. ასოების „ნაბორი“ პა-
 ტარა რკინის რგოლებში, ხელით სატრიალებელი პრესი და შავი მა-
 ზის რალაც წასასმელი სატრიალებელი. ჩვენ ეს ხელად შეგვასწავლა
 ალაბეგამ. დაბეჭდვით რამოდენიმე ათასი ცალი პროკლამაცია და მე-
 ტი საჭიროც არ იყო საქმისათვის...

ალექსანდრე ვაშაძე.

ჩემი მოგონება.

(იხ. „რევ. მატ.“ № 3 (20) 1928 წ.).

1906—1907 წლებში არჩეული ვიყავი ტრამეის პარტ-უჯრედ-
დიდან მესამე რაიკომის წევრათ, ხოლო იქიდან გაგზავნილი წარმო-
მადგენლათ თბილისის კომიტეტში. ორგანიზაციული სისტემა მაშინ
ამნაირი იყო: თითოეულ მოზრდილ უჯრედებიდან, ხოლო პატარა უჯ-
რედების შეერთებულ განსაზღვრული რიცხვიდან, ირჩევდნენ წარმო-
მადგენლებს რაიონის კომიტეტში, ხოლო რაიკომებიდან კი, — წარ-
მომადგენლები იზგავნებოდა თბილისის კომიტეტში. უჯრედები ეწ-
ყობოდა არა წარმოების მიხედვით, როგორც ეხლა, არამედ — შერეუ-
ლი წესით ე. ი. ტერიტორიალური. ერთ და იმავე უჯრედში იყვნენ
თავმოყრილი წევრები სხვადასხვა დაწესებულების სხვადასხვა ქარხ-
ნიდან და ფაბრიკიდან, იმის მიხედვით, თუ ვის სად ეხერხებოდა
მისვლა და მუშაობა, თბილისის კოლექტივიდან კი საოლქო და ცენ-
ტრალურ კომიტეტებში იგზავნებოდნენ წარმომადგენლები, მაშინ არ-
სებობდა კავკასიის ს. დ. კავშირი, რომელიც ბოლშევიკური იყო.

მესამე რაიკომში მაშინ შედიოდნენ: 1) იარაღების ქარხნიდან
ამხ. არჩილ რუხაძე (მაშინ მენშევიკი, ხოლო 1923 წლიდან კი კო-
მუნისტი), 2) ტრამეიდან — ამ სტრიქონების დამწერი, 3) ლიუზა მა-
დერიდან (ლუდის ქარხანა ელისაბედის ქუჩაზე იყო) — მუშა ვინმე გა-
გოშიძე, სახელი აღარ მახსოვს, 4) მიხა ორმოცაძე (მენშევიკი) „კა-
ხეთიას“ ღვინის საზოგადოების განყოფილებიდან, რომელიც მდებარე-
ობდა გოგოლის ქუჩაზე, 5) ლეონტი მამალაძე (მენშევიკი, ცხენის
ტრამეის მომუშავეებიდან), 6) ტუსია (ოლიმპიადა ბაქრაძე), ბოლ-
შევიკა — საფაროვის თუთუნის ფაბრიკიდან, რომელმაც დასწერა წიგ-
ნაკი — ბროშურა: „რატომ გვეძახიან ბლანკისტებს“. ეს წიგნაკი მან
დასწერა საპოლემიკოთ მენშევიკების წინააღმდეგ. მენშევიკები ჩვენ
გვეძახდნენ ხან ანარქისტებს, ხან კი — ბლანკისტებს. ტუსიამ მშვენიერ-
რათ გაატარა ბოლშევიკური ლენინური ძირითადი ხაზი ამ ბროშიუ-
რაში, როგორც ორგანიზაციული, აგრეთვე საერთო ყველა პრინცი-
პიალური კითხვების შესახებ. ამტკიცებდა ბოლშევიკური ფრაქციის
წმინდა მარქსისტულ რევოლუციონურ ბუნებას, ხოლო მენშევიკური

ფრაქციის წვრილ-ბურჟუაზიულ ბუნებას და სხვა... 1905 წლის დამლევადან, ე. ი. მოსკოვის მუშების დეკემბრის ბარიკადებზე დამარცხების შემდეგ, მაგრათ იკიდებდა ფეხს გააფრთხილებული რეაქცია. ლეგალური მუშაობა არ შეიძლებოდა. მიუხედავად შავი რეაქციის მძვინვარებისა მაინც სრულიათ შესაძლებელი გახდა პირველი სათათბირო საარჩევნო კამპანიის ჩატარება 1906 წლ. ზაფხულში. როგორც ვიცით, ჩვენი ფრაქცია სასტიკი წინააღმდეგი იყო პირველ სათათბიროში დეპუტატების გაგზავნისა. მენშევიკებმა ისარგებლეს რა მით, რომ ჩვენ ბოიკოტის ტაქტიკას ვატარებდით, საარჩევნო კამპანიაში არ ვღებულობდით მონაწილეობას აგვეჩიჩქა ჩვენი დეპუტატები პირველ სათათბიროში გააგზავნეს კავკასიიდან ყველა მენშევიკების ლიდერები: ჟორდანია, ისიდორე რამიშვილი, სერგო ჯაფარიძე, ივანე გომართელი და სხვა. მესამე რაიკომის, როგორც სხდომებზე, აგრეთვე ყველგან უჯრედებში, გვქონდა დიდი შეჯახებები მენშევიკებთან: საარჩევნო კრებებზე, სადაც ეს შესაძლებელი იყო, სასტიკათ ვაკრიტიკებდით კულ-შეკვეცილი მანიფესტით მოცემულ „თავისუფლებას“, მენშევიკების ტაქტიკას, კადეტების (ბურჟუაზიული პარტიის) და სხვების მერყევ და გამცემლურ როლს 1905 და 1906 წ. წ. რევოლუციაში და მოუწოდებდით მუშებს არ წამოგებოდნენ შავი რეაქციის ანკესებს და დაწყებული ბრძოლა ლოლიკურ დასკვნამდე, მეფის ტახტის სრულიად დამსხვრევამდე, მიეყვანათ. მენშევიკებმა, ესერებმა და ყველა ბურჟუაზიულმა პარტიებმა თავისი გაიყვანეს და შესძლეს დეპუტატების გაგზავნა სათათბიროში. სამი თვის უბრალო ლაყობის შემდეგ სათათბირო გარეკეს, როგორც „ურჩი“, როდესაც მან წამოაყენა მუშათა კლასისა და გლეხების პოლიტიკური და ეკონომიური უფლებების მოთხოვნა. სათათბიროდან განდევნილი დეპუტატები გაიქცნენ ფინლიანდიაში ქალაქ ვიბორგში და იქ დასწერეს ცნობილი დეკლარაცია-მოწოდება.

რა თქმა უნდა, მესამე რაიკომის უმრავლესობა თბილისში იმასვე ატარებდა, რასაც ზევით უბრძანებდა ჟორდანია-რამიშვილის მაშინდელი დიქტატურა, პარტიის ყველა სახელმძღვანელო ორგანოებიდან, ვინაიდან ისე აწყობდნენ ყველგან პრაქტიკულ მუშაობას, რომ დიდი უმრავლესობა ყველგან იმათი იყო. უნდა ითქვას, რომ მენშევიკების თავ-აშვებული დემაგოგია ბევრგან სჭრიდა, ფონს გადიოდნენ განსაკუთრებით, მუშათა არა. სამრეწველო რაიონებში, ხოლო დიდ სამრეწველო რაიონებში მუდამ მარცხდებოდნენ, მალე ხვდებოდნენ პროლეტარული ელემენტები მენშევიკების წვრილ-ბურჟუაზიულ ბუნებას და ყველა მათ ხრიკებში კარგად ერკვეოდნენ. მთელ თბილისის ორგანი-

ზაციაში მუდამ დიდი შეჯიბრებები გვექონდა ორივე მიმართულებას მუშათა მასების დაპყრობისათვის. მესამე რაიკომს ჰყავდა 1906 წ. ორი დაქირავებული პროპაგანდისტი, ერთი იყო ბოლშევიკი—თალაკვაძე ისიდორე, ხოლო მენშევიკებიდან ნოე ხომერიკი. საერთოდ პარტიის ისტორიაზე, საფრანგეთის რევოლუციის ისტორიაზე, და წესდებაზე კითხულობდა თალაკვაძე, ხოლო პროგრამაზე საერთოდ, უმთავრესად მიწის საკითხზე, რომელიც ამ დარგში კარგ მომზადებულ პირათ ითვლებოდა პარტიაში, კითხულობდა ნოე ხომერიკი. როდესაც ფართოვდებოდა მუშაობა უჯრედებში, მატულობდა წევრების რიცხვი, ძალიან ხშირათ ვიწვევდით ლექტორებათ და პროპაგანდისტებათ ამხ. მიხა ცხაკაიას, კობას, შაუმიანს, სერიოჟა ბაგდატიევს, მიშა ოკუჯავას, თედორე კალანდაძეს, არჩილ (როსტომ) დოლიძეს, კ. ხომერიკს. (ამხ. ხომერიკიც იყო მუდამ მუშებში, როგორც დაქირავებული პროპაგანდისტი, უმეტესათ მესამე რაიონის მუშებში).

1906, 1907 და 1908 წ. წ. საყურადღებოთ მიმაჩნია ჩემს მოგონებაში აღვნიშნო, თუ რა ძირითადი პრინციპიალური და პრაქტიკული ორგანიზაციული კითხვების გარკვევას ექცეოდა უდიდესი ყურადღება, და, როგორ აშუქებდა ჩვენი ფრაქცია ამ კითხვებს ერთი მხრით, ხოლო მენშევიკები კი—მეორე მხრით. და თუ კი სადმე იყო ცოცხალი და საღი მოაზრე მუშა, როგორ ზევით იწევდა მისი პოლიტიკური და საერთო იდეური შეგნება, უნდა შეგეხებდათ როგორი სისწრაფით შორდებოდნენ მოწინავე მუშები მენშევიკებს და უერთდებოდნენ ბოლშევიკებს და ამ ძნელ, მაგრამ უეჭველი ისტორიული ბუნებრივი პროცესიდან, უკვე იზრდებოდა და ფართოვდებოდა მომავალი მასიური ძალა კომუნისტური პარტიისა, რომელიც დღეს რისხვას წარმოადგენს მსოფლიო მასშტაბით მსოფლიო იმპერიალიზმის წინააღმდეგ... აღნიშნული მოვლენის დასახასიათებლათ მოვიყვან რამოდენიმე ისტორიულ სხდომებს, სადაც მე პირადად დავსწრებივარ და რომელმაც, როგორც ჩემზე, აგრეთვე სხვა მუშებზეც დასტოვა სამარადისო წაუშლელი შთაბეჭდილება... ვან იყენენ ჩვენი ფრაქციიდან მენშევიკებთან ამ სამაგალითო შეტაკებების დროს?..

1) პირველი და საყურადღებო შეჯახება ჩემ მიერ იყო აღნიშნული, რომელიც მოხდა 1905 წლის ნოემბერში ამხ. მიხა ცხაკაიას და ნოე რამიშვილის შორის, სათათბიროს ბოიკოტის შესახებ ბარიათინის ქუჩაზე საოფლო-სამეურნეო მუზეუმში. ამ შეტაკებამ ორ ძირითად და პრინციპიალურ მიმართულებას გაუსვა ხაზი: „მასიური შეიარაღების აჯანყების იდეის გაღვივება და ამ ლოზუნგით გამოსვლა ქუჩაში, თუ ამ დროს სათათბიროში წასვლა და იქ ლაყბობა“? აქ, რო-

გორც ჩემთვის, აგრეთვე ბევრი მუშებისათვის ნათლათ დასანახი იყო ჩვენი უკვდავი მოძღვრის ლენინის მარქსისტული—რევოლუციონური ხაზის ბუნება, რაც ამხ. მიხა ცხაკაიას გალაშქრებაში, ნოე რამიშვილისადმი ნათლათ იყო გაშუქებული, ხოლო მენშევიკების მერყევი წერილ-ბურჟუაზიული სულისკვეთება უშინაარსო ფრაზეოლოგიაში გახვეული. ცხადია, რომ ასეთი ლეგალური მასიური კრებები ბევრგან იმართებოდა და მუშათა წრეებში ირკვეოდა ეს ორი ძირითადი მსოფლ-მხედველობა, რაც, რა თქმა უნდა, ხელს უწყობდა მუშათა მასაში რჩეული პირების სწრაფლ-გამოფიქსილებას. ეს ასეც ხდებოდა... 2) მეორე და მეტათ საყურადღებო ეპიზოდი ამ ორი ძირითადი ხაზის შეჯახებისა იყო დეკემბრის აჯანყებისათვის მზათ ყოფნა, სანამ პლენარეის ხელმოწერილი ცნობილი ცირკულიარი არ გამოჩნდა, როდესაც ყველა არსებული პარტიებიდან ბოლშევიკები, მენშევიკები, ესერები უნდა შემდგარიყო სამხედრო-რევოლუციონური მოქმედებისათვის დროებითი ბლოკი. მე კარგათ მახსოვს, თუ რა გააფთრებით ებრძოდნენ მენშევიკები ამ სამხედრო ბლოკის იდეას იმიტომ კი არა, რომ ეს პრინციპიალურათ დასაშვები არ იყო მაშინ საერთოდ, ისინი წინააღმდეგი იყვნენ საერთო შეიარაღებული აჯანყების დაწყებისა და მისი ღირსეულათ გაძღოლისა. მათ ბრძოლა წაგებულათ ადრევე გამოაცხადეს, სანამ მოსკოვის მუშები ბარიკადებზე გამორულ უთანასწორო ბრძოლაში დამარცხდებოდნენ. ამიტომ აუჯანყდნენ დასახელებული ბლოკის მოწყობას და შეთანხმებით მოქმედებას რეაქციის წინააღმდეგ. ალტაყებით შევხვდით ცნობას მოსკოვის პროლეტარიატის ბარიკადებზე გადმოვლისა. მენშევიკურ უმრავლესობის ცეკამ გამოუშვა შეიარაღებული გამოსვლის საწინააღმდეგო ცირკულიარი; 3) რეაქციის თავდასხმა არა ცხრებოდა 1906 წ., იკეტებოდა ყველგან პარტიული ორგანიზაციები, პრესა, პროფ-კავშირები, მუშათა დეპუტატების საბჭო პეტროგრადში და სხვა...

ჯერ კიდევ 1906 წ. ყველგან არ იყო წაღებული სისხლით მოპოვებული თავისუფლების ჩანასახები, მუშათა კლასი უბრძოლველათ როდი უთმობდა რეაქციას თავის პოზიციებს. ახდენდა მასიურ გამოსვლებს, გაფიცვებს. ყოველ ღონისძიებას ხმარობდა, რომ შეენარჩუნებია ის, რაც ძალით ხელიდან გაავდებია დახავსებულ მეფის ტახტის მთავრობას. როგორც ცენტრში, აგრეთვე კავკასიის ნამესტნიკსაც არა სძინავდა, არ უნდოდა ჩამორჩენოდა სიმხვეცეში და სიმკაცრეში ცენტრალური მთავრობის ჯალათებს და იმანაც აამუშავა ცნობილი ჯალათი შირინკინი მთელი თავის სიმკაცრით. მიიტანა

იერიშები ამიერ-კავკასიის პროლეტარიატზე: ბაქოში, თბილისში, ბათუმში და სხვაგან. ეწყობოდა მის მიერ სომეხ-თათართა ხოცვა-ჟლეტა... უმანკო სისხლი იღვრებოდა 1905 წლის დეკემბერში...

1906 წლის მეორე ნახევარში თბილისის მუშათა კლასის ორგანიზაციის წინაშე დაისვა საკითხი, როგორი ფორმით უნდა ეწარმოებია ბრძოლა და გაეწია წინააღმდეგობა გააფრთხილებული რეაქციისათვის. თბილისის პროლეტარიატი ბაქოს მუშათა კლასთან ერთად მუდამ ტონის მიმცემი იყო მთელ კავკასიაში. თბილისის კომიტეტმა ერთერთ თავის სხდომაზე, ეს იყო 1906 წ. შემოდგომაზე დასვა საკითხი: როგორ გავცა პასუხი გამხეცებული რეაქციის თარეშისათვის.¹⁾ ამ კრებაზე შეხვედენ ერთმანეთს ამხ. კობა-სტალინი და ნოე რამიშვილი. თბილისის კომიტეტის სახელით მოხსენებას აკეთებს ნოე რამიშვილი მომენტზე და სოციალ-დემოკრატიის ტაქტიკაზე. აღარ მახსოვს რამდენი კაცი დაესწრო ამ სხდომას. დამსწრეთა უმეტესობა იყო მენშევიკებიდან. ბოლშევიკი მუშებიდან იყვნენ განსვენებული ამხ. ზაქარია ჩოდრიშვილი, როგორც მეტათ თვალსაჩინო მუშა და სხვა. ხოლო მენშევიკებიდან კი ძმები სოლომონ და ასალო (ეს უკანასკნელი იყო „კუდი“ ნოე რამიშვილისა) ვადაჭკორიები, ძმები ნინუები და სხვები. მოხსენებამ მიიღო მეტათ მწვავე ხასიათი. რამიშვილმა თავის მოხსენებაში სრულიად უარყო საერთო გაფიცვის წინადადება, როგორც საპროტესტო დემონსტრაცია რეაქციის წინააღმდეგ. ის მოითხოვდა მკაცრი კილოთი პროკლამაციების დაწერას და მის უხვად გავრცელებას, და აგრეთვე საზოგადო წერილებში მკაცრი გამოხატვის და „მაგრათ“ მილანძღვას ნიკოლოზის მთავრობისა... ამხ. კობამ მთელი თავისი სიმკაცრით და სამაგალითო ირონიით სარკაზმით დაგმო აქაც მენშევიკების სილაჩრე და მერყეობა, მან არ უარყო პროკლამაციები და საგაზეთო წერილები, მაგრამ ესენი დააყენა მეორე რიგში, ხოლო საერთო მასსიური საპროტესტო გრანდიოზული გაფიცვის წინადადება წამოაყენა, რომ მართლაც ეს ყოფილიყო მეტათ საგრძნობი ვორონცოვ-დაშკოვის შავი რეაქციისათვის. ამ ორი წინადადების გარშემო კამათმა მიიღო მეტათ მკაცრი ხასიათი. ორჯერ გამოსულა ამხ. კობასი და რამიშვილის. გამხეცებულმა რამიშვილმა სრულიათ დაჰქარგა მოთმინება და სინდისი, როდესაც ამხ. კობამ მის მეორე სიტყვის წინააღმდეგ მოიყვანა ერთი მეტათ მოხერხებული და მწარე დამცინავი შედარება იმის

¹⁾ ეს ისტორიული სხდომა იყო მოწვეული სალდათის ბაზრის ბოლოში ამხანაგობის სტამბაში.

შესახებ, თუ რას მოასწავებდა რამიშვილის ლაჩრული წინადადება გაფიცვის უარყოფის შესახებ: „რამიშვილის წინადადება იმას ნიშნავს, რომ შენ სამაგალითო დიდი ვინმე საზოგადო მოღვაწე თავმოყვარე კაცი იყო, შემკობილი ყოველგვარი ღირსებით, მოვიდეს შენთან—გაგიაროს გვერდით ვილაცა ვიგინდარა ჩერჩეტმა გადაგიწიოს ულვაში, ჩაგაფურთხოს ხახაში და შენ კი მას სრულიათ ხმა არ გასცე, ლაჩრულათ დაუკრა თავი და ისე გაისტუმროვო“... ამ უბრალო, ერთი შეხედვით, მაგრამ სამაგალითო ანალოგიამ გადარია რამიშვილი. მან ეს მიიღო პირად შეჟრაცყოფათ და მეტათ უდიერათ მოიხსენია თავის საბოლოო სიტყვაში ამხ. კობა, რისთვისაც ის ყველამ წესრიგისაკენ მოიწოდა. ამხ. კობამ თავის მეორე სიტყვაში დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ყველაზე და კენჭის ყრით გადავიდა მისი წინადადება საერთო საპროტესტო გაფიცვის დაუყოვნებლივ გამოცხადების შესახებ... „ეს ბლანკისტობა და ანარქისტობაა. ჩვენ დაგვიჭერენ ყველას, ციხეებში ამოგვახრჩობენ, ციმბირში გადაგვასახლებენ და მტერს გავახარებთ“... და სხვა ასეთ ლათაიებს, ღრიალებდა რამიშვილი. მისი გაბრაზება იყო მეორე მხრით მომართული მენშევიკ მუშების წინააღმდეგ, რომ გაფიცვის წინადადებას მისცეს ხმა. ვინ არ იცის, რომ მართლაც, ამ გადაწყვეტილების თანახმად თბილისის კომიტეტმა მოუწოდა თბილისის პროლეტარიატს საერთო 24 საათის გაფიცვისათვის, რაც სამაგალითო ერთსულოვნებით იქნა ჩატარებული მუშების მიერ.

შესწყდა ყოველივე, თბილისი მოიცვა სამარისებურმა სიჩუმემ, აღარ იყო სინათლე, აღარ იყო ტრამვაის მოძრაობა, არსად იყო გაღებული არც ერთი დარაბა, არც ერთი ავტომობილი და ეტლი არ მუშაობდა არც ერთი ელექტრონის სადგური და სხვა... ერთი სიტყვით, ამ ორმა სამაგალითო მუშების საპროტესტო დემონსტრაციამ თბილისი გადააქცია მკვდარ სხეულათ. წარმოიდგინეთ, რომ „გარადევოებიკ“ არა სჩანდენ ქუჩებში. თქვენ უნდა შეგეხებათ ამ სამაგალითო გამოსვლით ვორონცოვ-დაშკოვის ამიერ-კავკასიის მთავრობის ფაქტიური სიკვდილისათვის, რომ მას ვერ მოეხერხებია მიეღო ესა თუ ის ზომები ამ გრანდიოზული გაფიცვის წინააღმდეგ...

მეორეთ მოწყობილმა საგაფიცვო გამოსვლამ სამხედრო საველე სასამართლოს წინააღმდეგ, როდესაც მინგრელსკის პოლკის ჯარისკაცებს ასამართლებდნენ, სამაგალითო იყო ის, რომ სწორეთ გასამართლების დღისათვის გამოცხადებულმა გაფიცვამ გადაარჩინა უეჭველ ჩამოხრჩობას რამოდენიმე ჯარის-კაცი... უნდა ითქვას, რომ ისეთი ძლიერი იყო ავტორიტეტი სოციალ-დემოკრატიის ორივე

ფრაქციის, რომ აღნიშნულ ორ დიდ გაფიცვის დროს ვერ გაბედა ვერც ერთმა ვაჭარმა თავისი მალაზია გაეღო. გუბერნატორის განკარგულებით პოლიცემისტერი მარტინოვი შეიარაღებული ყაზახებით ლომებით ძალით ამტვრევდნენ მალაზიის კარებს გინებით: „ვისი ბრძანებით გაბედეთ მალაზიების დაკეტვა“... მაგრამ ძალათ გაღებული ვაჭართა მალაზიებში ვერავის ვერ ნახულობდნენ და იძულებული იყვნენ, რომ თავის ხელით თვითონ დაეკეტათ... დიახ, ეს გრანდიოზული გამოსვლები და მრავალი სხვა ბევრგან იყო ბოლშევიკური ფრაქციის მუდამ ბრძოლით, პირდაპირ ომით გაყვანილი წინადადებები პარტიაში, რასაც მუშები კარგათ ხედავდნენ და მისი საუკეთესო ელემენტები ბოლშევიკურ ფრაქციაში გადმოდიოდნენ... ერთი დიდი გამოსვლა მოხდა ნოე ჟორდანიას მოხსენების წინააღმდეგ ამხ. კობა — სტალინისა და მიხა ცხაკაიას მიერ, რომელიც ტფილისის კომიტეტის მიერ იყო მოწვეული, როდესაც ნოე ჟორდანიამ ნაძალადევში 1907 წ. პირველ ნახევარში გააკეთა მოხსენება პირველი სათათბიროს სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციისა და საერთო სათათბიროს მუშაობის შესახებ. ეს კრება იყო ნაძალადევში ერთ-ერთი მუშის სახლში, გვარი მისი აღარ მახსოვს. ამ კრებას დაესწრო ბევრი მოწინავე მუშები როგორც ბოლშევიკებიდან, აგრეთვე მენშევიკებიდან. ჩვენი ლიდერებიდან იყვნენ ამხ. ამხ. კობა, ცხაკაია, ზ. ჩოდრიშვილი, ოქუაშვილი და სხვ. ხოლო მენშევიკებიდან თვით ჟორდანია, ნოე ზომერიკი, მელიტონ რუსია, ვ. ცაბაძე, მუშებიდან გ. სადაგაშვილი, ნინუები, კ. თალაკვაძე და სხვები. საყურადღებო მეტათ ამ კრებაზე ის იყო, რომ ჟორდანიას მოხსენება სათათბიროს ფრაქციის მუშაობის შესახებ იყო სასტიკათ გაკრიტიკებული კობას და ცხაკაიას მიერ. უსაყვედურებდნენ ფრაქციას ნაკლები ენერგიით გამოსვლას სათათბიროს ტრიბუნიდან. სუსტათ დაცვას მუშათა კლასისა და აჯანყებული გლეხების ინტერესებისა.

ერთი მეტად საყურადღებო კრება კიდევ ნაძალადევში გაიმართა თბილისის ორგანიზაციის მოწინავე მუშებისა, რომელიც მრავალრიცხოვანი იყო და ყველა რაიონებიდან იყვნენ წარმოდგენილი შეგნებული ამხანაგები ორივე ფრაქციიდან (1907 წლის ზამთარში იყო თუ გაზაფხულზე არ მახსოვს) როდესაც ნოე ჟორდანია იყო გამოწვეული მომხსენებლათ მომენტზე და სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ტაქტიკაზე.

საყურადღებო იყო მის მოხსენებაში ერთი განცხადება, რომ ჩვენს პარტიაში, ამბობდა ჟორდანია, მენშევიკებში, არიან ისეთი

ამხანაგები (რომელთა გვარები მან არ დასახელა), რომლებიც მოითხოვენ არალეგალური პარტიული ორგანოების სრულ ლიკვიდაციას, რომელთა აზრს ჩვენ ვერ გავიზიარებთ. თავის მოხსენებაში მაშინ ჟორდანიამ გაატარა პლენარის თვალსაზრისი, რომელიც გააფორმებით ებრძოდა ლიკვიდატორების აზრს პარტიის სრული ლიკვიდაციის შესახებ, რომლის მამათმთავარი იყო მენშევიკების უმრავლესობა, ლიდერები: პოტრესოვი, მარტოვი, მავესკი, ეეოვი, ჩაცკი, ლიბერი, დანი, მასლოვი, მარტინოვი (ეხლა კომუნისტი) და სხვა გარდა უმცირესობისა პლენარის მეთაურობით. ჟორდანიამ ისეც განაცხადა, რომ „ბოლშევიკების ფრაქცია ჩვენს პარტიაში ლენინის მეთაურობით ცხოვრების გაკვეთილებიდან ვერაფერს ვერ სწავლობს. ისინი ადგიან ძველ ურა-ტაქტიკის—შეიარაღებული აჯანყების ბრძოლის გზას, რაც ჩვენთვის დამღუპველია და დასაგმობია პარტიულ მუშაობის შესახებ: „ისინი მთლიანად ეყრდნობიან ძველ ორგანიზაციულ სისტემას. კარ-ჩაკეტილი უჯრედებიდან შემდგარი პარტ-ორგანოების მიერ ბრძანებლობას-პირველობას ლეგალურ პარტ-მუშაობის ორგანოებზე ხელმძღვანელობას, რაც ცხოვრებამ უარყო და საჭიროა ბრძოლა ასეთი სექტანტობის წინააღმდეგო. იატაკ-ქვეშ ჩამძვრალი უჯრედების ჩარჩოები ვეღარ ჩაიტევენ დღეს ამოძრავებულ ფართო მუშათა პარტიულ და უპარტიო მასებს. ამიტომ ხელმძღვანელობის როლი ეკუთვნის ფართო ლეგალურ მასიურ ორგანოებში მუშაობას და არა იატაკ-ქვეშ ჩამძვრალ უჯრედებსო“... დაამთავრა მან.

სამწუხაროთ ამ მეტათ საყურადღებო და ისტორიულ სხდომაზე არ იყო ამხ. კობა და არც სხვა ჩვენი პარტიის ლიდერებიდან. რაღაც შემთხვევის გამო აღარ მახსოვს სად იყვნენ ამ დროს, მაგრამ სამაგიეროთ იყვნენ ჩვენი ამხანაგებიდან მოწინავე ძველი მუშები ამხ. ზაქარია ჩოდრიშვილი, გიორგი ჩხეიძე, არაქელა ოქუაშვილი და სხვა. ჟორდანიას მოხსენების გარშემო გაიმართა მეტად გაცხოველებული დისკუსია. წარმოიდგინეთ, რომ ჟორდანიას მოხსენების ის ნაწილი, რომელიც ეხებოდა არალეგალური ორგანიზაციების როლის თითქმის უარყოფას და სამაგიეროთ კი ლეგალური ორგანიზაციებისადმი ბრმა და ოპორტიუნისტული ლიკვიდატორულ თაყვანისცემას, არამც თუ მარტოკა ჩვენი ფრაქციის წარმომადგენლებიდან იყო სასტიკათ გაკრიტიკებული შეკითხვებში და გამოსასვლელ სიტყვებში, არამედ რამოდენიმე მუშა მენშევიკებსაც არ დაუჯდათ კეუში ჟორდანიას მიერ წამოყენებული მოსაზრებები, რომ ლეგალურ ორგანიზაციებს მიეკუთვნოს ტონის მომცემი როლი პარტიულ მუშაობაში არალეგალურ ორგანიზაციებზეო. მშენივრათ გასცა პასუხი მაშინ ნ.

ქორდანაის ზაქარია ჩოდრიშვილმა აღნიშნულ კითხვის შესახებ და აგრეთვე პროფესიონალურ კითხვებზე პარტიულ-პოლიტიკური და ორგანიზაციულ ხელმძღვანელობის გარეშე დაყენების შესახებ. კამათის დასრულების შემდეგ მიღებულ იქნა ქორდანაის წამოყენებული უმთავრესი მოსაზრებების თანახმად რეზოლიუცია, რამაც საშინელი ცუდი შთაბეჭდილება დასტოვა ჩვენზე, ბოლშევიკ მუშებზე და დიდი უკმაყოფილებით გამოვედით სხდომიდან. ჩვენთან ერთად დიდი უკმაყოფილებით გამოვიდნენ აგრეთვე ყველა ის მენშევიკი მუშების უმცირესი ნაწილიც, რომლებმაც კენჭის ყრის დროს თავი შეიკავეს, ხოლო ბოლშევიკებმა კი მისცეს წანაღმდეგი ხმა რეზოლიუციას...

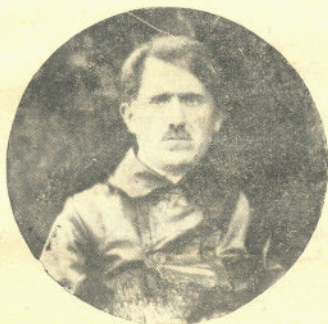
1906, 1907 და 1908 წლები გააფთრებული შეჯახების კამპანიის პერიოდს წარმოადგენს პრესაში ბოლშევიკებსა და მენშევიკებს შორის ხელზე მოსამსახურეთა და სხვ. მუშების პროფკავშირში დასაპყრობათ. ეს კავშირი ხელზე მუშა-მოსამსახურეებისა სხვა კავშირებთან შედარებით წარმოადგენდა მრავალრიცხოვანს და შეკავშირებულ კავშირს, რასაც დიდი ყურადღება ექცეოდა ორივე ფრაქციებიდან, რომ გადამჭრელი გავლენით შესარგებლა მასაზე ერთს ან მეორეს. ამხ. მიხა ცხაკაიას რედაქტორობით გამოდიოდა ჟურნალი „ახალი დროება“, სადაც ჩვენი ფრაქცია იყო გაბატონებული, სარგებლობდა ეს ჟურნალი დიდი პოპულარიზებით მასაში. რამოდენიმეჯერ ამოაყოფია ამ ჟურნალის რედაქტორებს ჯალათებმა ციხეში თავი. ერთ-ერთი რედაქტორი (ფიქტიური რა თქმა უნდა, ხოლო ფაქტიური რედაქტორი იყო ამხ. მ. ცხაკაია) იყო ხელზე მოსამსახურე შეგნებული პირი გიგბერია, რომელიც დაატუსაღეს. წერილები ეხებოდა ტაქტიკურ, ორგანიზაციულ და პროფესიონალურ კითხვებს, რაც გამოდიოდა ამ ჟურნალში ამხ. კობას, ცხაკაიას, ნიკოლა ლაქიას ფსევდონიმით (ნიკო დოლიძე) და სხვა ამხანაგების. ამ ჟურნალში აგრეთვე გამოდიოდა ამხ. კობა-სტალინის წერილები ანარქიზმი თუ სოციალიზმის პრობლემის გასაშუქებლათ. ამხ. კობას დასახელებულ წერილებს მეტათ ხარბათ კითხულობდნენ ცოტათ თუ ბევრათ მოწინავე მუშები იმდენათ საინტერესო პოლემიკას აწარმოებდა ის ანარქისტებთან. მაშინ გაჩნდნენ ანარქისტების რამოდენიმე ლიდერები თბილისის ორგანიზაციაში და მიყვეს დემაგოგიას ხელი მთელი ჩვენი პარტიის სამაგალითო ავტორიტეტის დასაცემათ ფართო მუშათა მასაში და ამნაირად ახერხებდნენ ზოგიერთი მოწინავე მუშების მიმხრობას.

საკითხები შეიარაღებული აჯანყების უარყოფა, პარტიის ლიკ-

ვიდაცია, პირველ სათათბიროში ჩვენი მუშაობა, უპარტიო ფართო მუშათა ყრილობა, ტერორის უარყოფა, პროფესიონალური კავშირების საკითხები და სხვა, იყო ჩვენი რიგების მწვავეთ დაჯახების მიზეზი ფრაქციული ბრძოლის მთელ სიგრძეზე, სანამ სულ მთლათ არ გავითიშეთ. დიახ, ეს კითხვები იყო დიდი პოლემიკისა და დისკუსიის საგნები პარტიაში საერთოთ და კერძოთ თვით მესამე რაიონში და თბილისის კომიტეტის შემადგენლობაშიაც, რომ მენშევიკების ოპორტიუნისტულ წვრილ ბურჟუაზიულ ბუნებას თანდათან ახწევდნენ მოწინავე მუშების კადრები თავს ღ გადმოდიოდნენ ჩვენს რიგებში, რასაც ყოველნაირად ზღუდს უწყობდა ა/კ ს. დ. კავშირი, სადაც ბოლშევიკები ბატონობდნენ: ცხაკაია, მახარაძე, სტალინი, გ. თფლია, წულუკიძე და სხვ.

დავა იყო გაჩაღებული როგორც სარაიონო სხდომებზე, აგრეთვე თვით ტრამვაის პარტ-უჯრედში, საიდანაც მე ვიყავი არჩეული რაიკომში და იქიდან კი თბილისის კომიტეტში, როგორც 1906 წ., აგრეთვე 1907 წელსაც, ხოლო პარტ-უჯრედიდან ეს დავა გადადიოდა 1907 წლის პირველ ნახევარში ჩვენს მიერ მოწყობილ ტრამვაის მუშა-მოსამსახურეთა პროფესიონალური კავშირის გამგეობაშიც, რომელსაც ფაქტიურათ ხელმძღვანელობდა ჩვენი პარტ-უჯრედი და რასაც არ იზიარებდნენ მთლიანათ მენშევიკები. სწორეთ ამ დროს დაიწვა საკითხი უჯრედში, რომ გაკეთებულიყო ერთი საფუძვლიანი მოხსენება, სადაც უნდა ყოფილიყო მოწვეული ორივე ფრაქციებიდან წარმომადგენლები, რაც ჩვენ მიერ იყო შესრულებული. ტრამვაის მუშა-მოსამსახურეთა პროფ-კავშირის პირველ გამგეობაში კი შედიოდნენ მაშინ შემდეგი პირები: 1) იასონ ჯორბენაძე, 2) დავით ნასარიძე, 3) სანდრო იტრიევი, 4) კოსტია მატეუზოვი (მაშინ მენშევიკები, ხანდინან ეარშიყებოდნენ ზოგიერთ ტაქტიკურ კითხვებში ბოლშევიკებს. გასაბჭოების შემდეგ თავი გამოაცხადა უპარტიოთ, ეხლა მოსკოვშია), 5) ვასო იტრიევი, 6) გიგო ვარდოიანი, 7) სანდრო ფარნიევი, 8) გიორგი ერადე (ბრადიავა) და 9) მისი ცოლი შურა პიშკინა...

დ. ნასარიძე.

ამხ. სოლომონ დოლიძის ხსოვნას.

(გარდაიცვალა 1928 წ.)

ამხ. სოლომონ გიგოს ძე დოლიძე დაიბადა 1886 წელს ოზურ-გეთის მაზრის სოფ. ამაღლებაში.

ის იყო უღარიბესი ოჯახის შვილი. მამა მისი მუშაობდა ბათუმში, რიხნელის ქარხანაში და თავისი მცირე ხელფასით ინახავდა მრავალრიცხოვან ოჯახს. 1903 წელს სოლომონმა დაამთავრა მაშინდელი ორკლასიანი სკოლა. სიღარიბის გამო საზაფხულო არდადეგების დროს ის იძულებული იყო დღიურათ ემუშავნა ჩაქვის ჩაის პლანტაციებში.

1903 წელს ამხ. სოლომონი ჯერ კიდევ ადგილობრივი ორკლასიანი სკოლის მეხუთე განყოფილების მოწაფე იყო, როცა მისმა უფროსმა ძმამ ელადიმერმა სახლში მოიტანა ლადო კეცხოველის „ბრძოლის“ ერთ-ერთი ნომერი. სოლომონი ხარბათ შეუდგა მის კითხვას. ამ დროს გურიის აგრარული მოძრაობა იყო. ამ მოძრაობამ აქ სტიქიური ხასიათი მიიღო. გლეხებს უკრძალავდნენ მემამუ-

ლეებიდან მიწების აღებას, სწვადენ და ჰკლავდნენ მემამულეებსა და ჯაშუშებს. ამხ. სოლომონის სახლში თავს იყრიდა მაშინდელი რევოლუციონური ჯგუფი, რომელიც პატარა სოლომონსაც აძლევდა სხვადასხვა დავალებებს.

ამხ. სოლომონი იმ თავითვე, რაც გაეცნო ფრაქციულ განხეთქილებას სოც.-დემოკრატიის რიგებში, მიემხრო ბოლშევიკების ფრაქციას და სასტიკ ბრძოლას აწარმოებდა მენშევიკურ წვრილ-ბურჟუაზიულ შეხედულებების წინააღმდეგ.

1906 წელს ის ორგანიზაციის დავალებით წრეებში აწარმოებდა პოლიტიკურ მეცადინეობას. ერთი ასეთი მეცადინეობის დროს კაზაკებმა ალყა შემოარტყეს და საშინლად სცემეს ყველა იქ მყოფთ. გამორჩევა, რომ ისინი გასცა გურიაში ცნობილმა ჯაშუშმა ესაია ჯიბლაძემ. ამ რეპრესიებს მაშინ მოჰყვა 25 კაცის გადასახლება ციმბირში.

1908 წელს ამხ. სოლომონს იწვევენ სამხედრო ბეგარის მოსახდელად. სამხედრო სამსახურს ის ასრულებს ქ. ლომჯაში. სამსახურის გათავების შემდეგ ამხ. სოლომონი მუშაობს გაგრაში. ომის დაწყებისთანავე ის ისევ გაიწვიეს ჯარში, ოსმალეთის ფრონტზე, სადაც ენერგიულ პროპაგანდა-აგიტაციას ეწეოდა ომის წინააღმდეგ. მასთან ერთად ამხ. სოლომონი ეწეოდა კულტურულ მუშაობასაც. ის ამხ. დ. კობახიძესთან ერთად გაგრაში და სამტრედიაში მუშაობდა სცენაზე, როგორც ნიჭიერი სცენის მოყვარე. მენშევიკების ბატონობის დროს ამხ. სოლომონი დაუღალავათ მუშაობდა მენშევიკების წინააღმდეგ. ის მაშინდელი არალეგალური ორგანიზაციის ერთ-ერთ აქტიური წევრი იყო.

1920 წელს 10 სექტემბერს სოფ. ზომლეთში (გურია) ამხ. ნ. ზომლეთელის ბინაზე მოწვეული იყო გურიის არალეგალური კომიტეტის კრება, რომელსაც ვ. გოგუაძის ხელმძღვანელობით თავს დაესხნენ ადგილობრივი გვარდიელები, რომლებმაც დააპატიმრეს ამხ. სოლომონი, სერგო გოგოტიშვილი და იაგორ კალანდაძე, დანარჩენმა ამხანაგებმა ეს კრება იმავე ღამეს გადაიტანეს ს. ამაღლებაში და იქ განაგრძობდნენ მუშაობას. ამხ. სოლომონ დოლიძე სხვა ამხანაგებთან ერთად გადაგზავნეს ქუთაისის საგუბერნიო ციხეში და იქიდან გადაასახლეს საბჭოთა ბაქოში, სადაც ამხ. სოლომონი აქტიურ პარტიულ მუშაობას აწარმოებს. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების გამარჯვების პირველ დღეებში ის მუშაობს სიღნაღის მაზრაში, სადაც სხვა ამხანაგებთან ერთად აწყობს რევკომებს. შემდეგ ცეკას განკარგულებით სამუშაოდ გაიგზავნა გურიაში 1921—1922 წ. ის

არის გურიის კომიტეტის პრეზიდიუმის წევრი და ამავე დროს მუშ-
გლეხინის ინსპექტორი, შემდეგ ლანჩხუთის რაიკომის პ/მ მდივანი.
ის ღირსეულად ხელმძღვანელობს ამ მეტად საპასუხისმგებლო
რაიონს.

1925 წელს ის სერიოზულად დაავადმყოფდა. ავადმყოფობამ ის
ჩამოაშორა მის საყვარელ პარტიულ და საბჭოთა მუშაობას.

მოკვდა იშვიათი მებრძოლი, ჟრუევი კომუნისტი, რომელსაც
22 წლის განმავლობაში ამაყად ეჭირა ხელში ლენინიზმის დროშა.
მოკვდა იშვიათი გულკეთილი ადამიანი: ამხანაგებთან და მეგობრებ-
თან ლმობიერი, გულწრფელი, როგორც ბავში, მაგრამ ამავე დროს
სასტიკი და შეუპოვარი საერთო მტრის წინააღმდეგ, მას არასოდეს
დაივიწყებენ მისი მეგობრები და ამხანაგები, ის მუდამ ჩვენს გულში
იქნება, როგორც იშვიათი ადამიანი და მებრძოლი.

ამხანაგი.

პარტიული არქივი

Российская Соц. Дем. Рабоч. Партия
Пролетарии всех стран, соединяйтесь!

Тифлисский Пролетарии.

5 Января 1910 г.

№ 1

Орган Тифлисского Комитета

№ 1

„ტფილისის პროლეტარი“.

„რევოლუციის მატინეს“ რედაქციისაგან:

ჟურნალ „ტფილისის პროლეტარის“ შესახებ ამხ. ვარდინმა (მგელაძემ) შემდეგი გადმოგვცა: „1909 წლის ოქტომბერში ტფილისის კომიტეტმა მოახერხა თავისი ტეხნიკის მოწყობა. ჩვენი მთავარი საზრუნავი იყო—რაც არ უნდა დაგვეჯდომოდა, გაზეთის გამოცემა. თავდაპირველად ტეხნიკა ხეირიანად ვერ მუშაობდა. მანასე გოგუაძეს და ვ. ბილანიშვილს ბევრი მუშაობა მოუხდათ, რომ როგორმე მოეგვარებიათ ტეხნიკის საქმე. დაბოლოს ტეხნიკაც მოეწყო და ჩვენც საქმეს შეეუდექით.

„ტფილისის პროლეტარის“ რედაქციაში შედიოდნენ არველაძე, ნაფეტვარიძე და მგელაძე (ვარდინი). საქმის მთელი ტეხნიკური და საორგანიზაციო ნაწილი დაკისრებული ჰქონდა საბაშვილს. სტამბას განაგებდა გოგუაძე. მთავარი და თითქმის ერთად ერთი „ლიტერატორი“ იყო მგელაძე. მაგრამ არველაძე იყო ჩვენი ფაქტიური და „მთავარი“ რედაქტორი, საერთოდ ის იყო მთავარი პოლიტიკური ხელმძღვანელი. რკინის გზის მთავარ სახელოსნოების ეს ახალგაზრდა მუშა ორგანიზაციის სული და გული იყო.

„ტფილისის პროლეტარი“ სულ გამოვიდა 5 ნომერი — ჟუკანასკნელი ნომერი გამოვიდა 1910 წლის მარტში, ამის შემდეგ ჩვენ იძულებული შევიქენით სტამბის მუშაობა შეგვეჩერებია, რადგანაც ამისთვის საღსარი არ მოგვეპოვებოდა. ივნისში კი სტამბა აღმოა-

ჩინა ჟანდარმერიამ და მთელი ჩვენი ორგანიზაცია დარბეულ—განადგურებული იქნა. ჩვენ გაგვცა, როგორც რევოლუციის შემდეგ გამოირკვა, ტფ. კომიტეტის წევრმა ვ. კობალეიშვილმა...

„პირველი ნომრის მეთაური წერილი დასწერა ამხ. სტალინმა, რომელიც 1909 წლის ნოემბერში ჩამოვიდა ბაქოდან ჩვენი საერთო-საქალაქო კონფერენციისთვის ხელმძღვანელობის გასაწევად. მეთაურის გარდა სტალინმა დაგვიწერა დიდი წერილი მიმდინარე მომენტზე, მაგრამ ამ წერილის გაზეთში მოთავსება შეუძლებელი იყო. სამწუხაროდ ეს წერილი დაიკარგა.

„ტფილისის პროლეტარი“ გამოვიდა ქართულსა და რუსულ ენებზე. ყველა წერილები, შენიშვნები, გარდა სტალინის მეთაურისა, დაწერილია ქართულად თარგმნიდა (რუსულად) ამხ. სამსონ ტოროშელიძე. სარევოლუციო მუზეუმში ჯერ-ჯერობით არ მოიპოვება „ტფილისის პროლეტარის“ ქართული ნომრები, ამიტომ აქ დაბეჭდილი ნომრები *) (№ 1 და 2) გადმოთარგმნილია რუსული ეგზემპლარებიდან, რომლებიც დაცულია მუზეუმში.

„როგორც მახსოვს, გაზეთის ვებეჭდავდით ყოველ ნომერს 1000 ცალს—შესაძლოა ცოტა მეტს, მაგრამ არა ნაკლებს.

„მეორე ნომერში მოყვანილი აღ. მოსკოველი არის გაბრიელ ხუნდაძე—შემდეგში მენშევიკური მთავრობის ელჩი მოსკოვში.

„იმავე მეორე ნომერში მოთავსებული წერილი ძველი მენშევიკის ხელმოწერით ეკუთვნის სოლომონ თელიას, რომელიც ამ ჟამად მუშაობს საქ. შრომის სახალხო კომისარიატში.

ყურადღების ღირსია ტფ. კომ. ანგარიში (მეორე ნომერში) ამ ანგარიშიდან სჩანს, რომ ჩვენი ტფ. კომიტეტი ნივთიერადაც მაშინ ემყარებოდა პირველი რაიონის მუშებს.

მკითხველს.

ვის უნდა მივმართოთ ჩვენ, რომელ მკითხველს?

რა თქმა უნდა, არა იმათ, რომელნიც მოიქანცენ ბრძოლაში და ახლა... „ისვენებენ“.

და არა იმათ, რომელთაც დაჰკარგეს რწმენა პარტიისადმი და ირწმუნეს თავისი „პირადი მე“.

*) მეორე ნომერი „ტფილ. პროლეტ.“ დაიბეჭდებოდა „რევ. მატ.“ შემდეგ ნომერში.

მით უმეტეს არა იმით, რომელთაც თავისი მდგომარეობით არაფერი საერთო არა აქვთ პროლეტარიატთან.

არა, ესენი არ წარმოადგენენ ჩვენს მკითხველებს.

ჩვენ მივმართავთ პროლეტარებსა და სწორედ იმით, რომელთაც სურვილი აქვთ იბრძოლონ, რომელთაც სწამთ პარტია, მისი მომავალი, რომელთაც სწყურიათ ცოდნა და ეძებენ ახლანდელი მდგომარეობიდან გამოსასვლელ გზებს, მტერთა ძალების გასანადგურებლად, სოციალიზმის საბოლოო გამარჯვებისთვის.

და აი, რა გვსურს ჩვენ ვუთხრათ მკითხველთ.

რუსეთის დიდი რევოლუცია არ მომკვდარა, არა, ის ცოცხალია!—მან მხოლოდ დაიხია და აგროვებს ძალებს შემდგომი ძალუმი გამოსვლებისათვის.

ვინაიდან რევოლუციის მამოძრავებელი ძალები—პროლეტარები და გლეხები ცოცხალნი და უვნებელნი დარჩენ და მათ არ სურთ, არც შეუძლიათ უარყონ თავიანთი არსებითი მოთხოვნილებები.

მეფის მთავრობას კი არ შეუძლია, არ შესწევს უნარი დააკმაყოფილოს არც ერთი ამ მოთხოვნილებათაგანი.

მრეწველობის და სოფლის მეურნეობის დროებითი ამალგება, რამაც წელს იჩინა თავი, არსებითათ არ ცვლის ამ მდგომარეობას, და ამიტომ არა თუ სპობს, პირიქით, ახალ შესაძლებლობას ჰქმნის ახალი კრიზისისათვის სოფლად და ქალაქად, ახალი, უფრო სერიოზული გამოსვლებისათვის ახლო მომავალში.

ჩვენ ვიმყოფებით ახალ აფეთქებათა წინ, ჩვენ წინაშე დგას ძველი ამოცანა მეფის მთავრობის დამხობისა.

ჩვენ მოვალეობას, მოწინავე მუშების მოვალეობას შეადგენს ღირსეულად შეგვხედთ მომავალ სახელოვან ბრძოლებს რესპუბლიკისა და პროლეტარიატის უფლებებისათვის.

ჩვენ და მხოლოდ ჩვენ, მოწინავე მუშებს, მოგვიხდება ისე, როგორც 1905 წელში, ვუხელმძღვანელოთ რევოლუციას და მივმართოთ ის სრული გამარჯვების გზით. მაგრამ ამისთვის საჭიროა იყო კარგი, მცოდნე სოციალისტი და გჭონდეს მდიდარი რევოლუციონური გამოცდილება.

ჩვენ და მხოლოდ ჩვენ მოწინავე მუშებს მოგვიხდება როგორც 1905 წელში შევაკავშიროთ გლეხობა რევოლუციონურ მოთხოვნილებათა გარშემო. გავანთავისუფლოთ ის კონტრ-რევოლუციონურ, „ლიბერალურ“ ბურჟუაზიის გავლენისაგან. მაგრამ ამისთვის საჭიროა მოხერხებული და მწყობრი ბრძოლა უკანასკნელთან, რომელიც ცდილობს ჩამოაშოროს გლეხობა და ჩაახშოს რევოლუცია.

ყველა ამისთვის კი აუცილებელია მთლიანი და ძლიერი პარტია, რომელსაც შეეძლება აილოს თავის თავზე მომზადება პროლეტარიატის ყველა ცოცხალი ძალებისა მომავალი ბრძოლებისთვის.

დახმარება პარტიისთვის ამ წმინდა საქმეში, ტფილისის მუშების სოციალისტურად და რევოლიუციონურად განათლების საქმეში,—აი, ასეთია ჩვენი ორგანოს ამოცანა.

და ჩვენ მოგმართავთ მკითხველო შენ, ვინც უნდა იყო—ბოლშევიკი თუ ნენშევიკი,—გამოგვიწოდო ჩვენ ხელი და მხარი დაგვიჭირო ამ მძიმე მუშაობაში.

დე. პროლეტარიატისა და პარტიის სიყვარულმა გაგვეერთიანოს ჩვენ ერთ მთლიან ერთეულად.

და ახლა, როცა კონტრ-რევოლიუციის შავი ყორნები ალაპს უხდიან რევოლიუციას, ზეიმობენ უსახელო გამარჯვებას; როცა სონროებიდან გამომძვრალი კაპიტალისტები, რომლებიც ჯერ კიდევ გუშინ მუცლით დახოხავდნენ ჩვენს წინაშე, თავადებულათ გვართმევენ ძველ ეკონომიურ მონაპოვართ; როცა უხასიათო ძველი „ამხანაგები“ და ეხლა კი რევოლიუციის საცოდავი მოლაქლაქენი ხარხარით ღალატობენ პროლეტარიატის სიტყვასა და საქმეს და „ფილოსოფიურად“ ასაბუთებენ თავიანთ გახრწნას:—ახლა უფრო, ვიდრე ოდესმე, აუცილებელია ჩვენთვის, უდრეკელად სადარაჯოზე მდგომიანების, შევმჩიდროვდეთ ერთსა და განუყოფელს პარტიულ ორგანიზაციაში.

დე ჩვენმა ორგანომ ემსახუროს ტფილისში პარტიულობას, მუშათა რევოლიუციონურ განათლებას და გაერთიანებას.

მთლიანობისაკენ.

ყოველი შეგნებული პარტიული მუშაკი, რომელსაც სწამს პარტია, ესმის მისი დანიშნულება, თუ ის დაბრმავებული არ არის ფრაქციული ბრძოლით, ყოველი ღონისძიებით უნდა წინააღმდეგს რასკოლს. და თუ რასკოლი უკვე მომხდარი ფაქტია, მაშინ ყოველი მუშაკი ვალდებულია ყოველი ღონე იხმაროს, რომ რასკოლი რაც შეიძლება ჩქარა აღმოიფხვრას.

ყოველ პარტიულ მუშაკისათვის ეს ანბანური ჰეშმარიტებაა, განსაკუთრებით თანამედროვე პირობებში ბოროტება, რომელიც წარმოსდგება რასკოლისაგან, ძალების ყოველგვარ დაქსაქსვისაგან, იმდენათ ნათელია, რომ ზედმეტად მიგვაჩნია ამაზე ლაპარაკი.

პროლეტარიატი მთლიანია, მას მტრებთან ბრძოლაში ესაქიროება მთლიანი ორგანიზაცია. და ყოველმა გულწრფელმა მებრძოლ-

მა პროლეტარიატის საქმისთვის უნდა მხარი დაუჭიროს ერთი მთლიანი ორგანიზაციის არსებობას.

ვინც ამის წინააღმდეგია, მას არაფერი საერთო არ აქვს პროლეტარიატის საქმესთან, არაფერი საერთო არ აქვს სოციალ-დემოკრატიასთან.

ჩვენ გვსურს ამხანაგების ყურადღება მივაქციოთ საქმის მდგომარეობას ტფილისის ორგანიზაციაში: რა მოხდა და რა უნდა ვაკეთოთ ჩვენ. და რაც უფრო სერიოზული არის ეს საკითხი, მით უფრო სერიოზულ მიდგომას მოვითხოვთ ჩვენ ამხანაგებისაგან საკითხისადმი.

მკითხველებმა ალბათ იციან, რომ მიმდინარე წლის ივნისში ტფილისის კომიტეტში მოხდა კონფლიქტი: კომიტეტის ოთხმა წევრმა არ მიიღეს და არ დაემორჩილენ კომიტეტის ზოგიერთ დადგენილებებს, რაც ხმის უმეტესობით გავიდა. ამის გამო კომიტეტმა დაადგინა: „კომიტეტის ის წევრები, რომლებიც არ სცნობენ და არ ემორჩილებიან მის დადგენილებებს, შემდეგში არ იქნებიან მოწვეულნი სხდომებზე, კომიტეტი კი განაგრძობს თავის მუშაობას“. ოთხი მენშევიკი, კომიტეტის წევრი, ამ დადგენილების წინააღმდეგ წავიდნენ და მით გამოირიცხეს თავი კომიტეტიდან.

რამ გამოიწვია ეს? რათ აუხებდრდა უმცირესობა უმრავლესობას? რათ დაარღვიეს ნათ პარტიული დისციპლინა, რათ არ დაემორჩილენ უმრავლესობას?

სრულიად რუსეთის უკანასკნელ კონფერენციაზე თავი იჩინა ორმა მოწინააღმდეგე მიმდინარეობამ ორგანიზაციულ საკითხში: ერთ ამ მიმართულებათაგანს, რომლის დამკველად კონფერენციაზე გამოვიდნენ კავკასიის დელეგატი მენშევიკები, ეწოდა „ლიკვიდატორობა“ ე. ი. ისეთი მიმართულება, რომელსაც მივყევართ პარტიის გახრწნისა და განადგურებისაკენ.

რაშია ამ მიმდინარეობის არსი? რა არის მასში ლიკვიდატორული? ეს მკითხველებმა უკვე იციან, განსაკუთრებით მის შემდეგ, რაც იმის წინააღმდეგ გამოვიდა პლებანოვი და გამომამხეურა თავისი გულწრფელი ამხანაგების ფიზიონომია.

და აი, წარსული წლის გაზაფხულიდან საოლქო კომიტეტი იწყებს ლიკვიდატორული იდეების პროპაგანდას. ის ტფილისის კომიტეტის გარეშე, რომელშიაც მაშინ შედიოდნენ მენშევიკები, მოხსენებას უკეთებდა სხვადასხვა ჯგუფებს საქმეთა მსვლელობის შესახებ კონფერენციაზე. ის სრულიად ცალმხრივად აშუქებდა კონფერენციის მოღვაწეობას, არ იწონებდა მას და ცამდე აჰყავდა მენშევიკ-ლიკვი-

დატორების რეზოლიუცია. ნაცვლად იმისა, რომ დამორჩილებოდნენ კონფერენციის დადგენილებებს, როგორც ამას მოითხოვდა პარტიული დისციპლინა, საოლქო კომიტეტი აგიტაციას აწარმოებდა, რომ დამორჩილებოდნენ მას და მოუწოდებდნენ პარტიულ მასას არა ორგანიზაციების განსამტკიცებლად, თანახმად კონფერენციის დადგენილებისა, არამედ—მათ დასანგრევად და სამაგიეროდ ლეგალური ორგანიზაციების შესაქმნელად... საოლქო კომიტეტის ეს სასახელო ეპოქა, როგორც საუკეთესო დამამტკიცებელი საბუთი მათი დეზორგანიზაციული, რასკოლნიკური მოღვაწეობისა, უნდა მუდამ ახსოვდეთ ტფილისის მუშებს.

მთელი ერთ წელიწად ნახევარი უმოკმედოდ იყო საოლქო კომიტეტი და პირველად ცხოველ-მყოფელობა გამოიჩინა იმაში, რომ აგიტაცია გააჩაღა პარტიის წინააღმდეგ. ეს ყველამ უწყის, ვისაც კი მაშინ თვალყური უდევნებია პარტიული ცხოვრებისთვის; ეს ვიცით ჩვენ, რომლებიც მათ წინააღმდეგ სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლას ვაწარმოებდით. ამის შესახებ ლაღადებენ მათი სიტყვანი და საქმენი.

საოლქო კომიტეტის ამნაირი მოღვაწეობა ნიადაგს ამზადებს დეზორგანიზაციისთვის. პარტიული დისციპლინის დარღვევისთვის; ყველაფერი ეს იწვევს რასკოლს.

საქმეთა ასეთი ვითარების დროს კომიტეტის წევრები—მენშევიკები, რომელთაც ერთის მხრით მოგებრდა პარტიული მუშაობა¹⁾ და რომელთაც მეორე მხრით აქეზებდა საოლქო კომიტეტი დეზორგანიზატორული მუშაობისა და პარტიული დისციპლინის დარღვევისათვის, ეს მენშევიკები, როგორც მოსალოდნელი იყო, არ დაემორჩილენ უმრავლესობას, იმ უმრავლესობას, რომელიც შესდგებოდა შეურიგებელ ბოლშევიკებისაგან და რომლებიც ლაგამსა სდებდნენ მათ ლიკვიდატორულ მოღვაწეობას და ასე გამოიწვიეს კონფლიქტი.

მენშევიკები გავიდნენ კომიტეტიდან, მაგრამ კომიტეტის წევრთა უმრავლესობა დარჩა. კომიტეტი არც კი ფიქრობს ლიკვიდაციის მოხდენას. მან იცოდა, რომ საჭირო იყო არალეგალური ორგანიზაციის გამაგრება და მისი საშვალეებით ყოველგვარი ლეგალურ დაწესებულებათა გამოყენება. და კომიტეტიც მუშაობდა ამ მიმართულებით.

1) ჯერ კიდევ, ვიდრე კონფლიქტი მოხდებოდა, კომიტეტის წევრებს—მენშევიკებს არა ერთხელ მიუძღრთავთ უმრავლესობისთვის, ე. ი. ბოლშევიკებისთვის წინადადებით დაშლილიყვნენ, მაგრამ ეს უკანასკნელნი ყოველთვის წინააღმდეგი იყვნენ მისი, ამიტომ მენშევიკები ნებისთ თუ უნებლიეთ უნდა დარჩენილიყვნენ კომიტეტში.

მაგრამ შეეძლო კი მოეთმინა საოლქო კომიტეტს, რომ მისი გვერდით ეარსებნა მომქმედს, წმინდა პარტიულ ორგანიზაციას? არა. და აი, ის ლეზულობს ზომებს მის მოსასპობათ და მის ნაცვლად ისეთი ორგანიზაციის შექმნას, რომელიც იქნებოდა უფრო მორჩილი, რომელსაც, თუ საჭიროება მოითხოვდა, ლიკვიდაციას მოუხდენდა ანდა გადააქცევდა ისეთ ორგანოდ, რომელიც დაემორჩილებოდა ლეგალურ ორგანიზაციებს.

ტფილისის კომიტეტი კი არ დაეთანხმებოდა, არამედ--ჩამოშორდებოდა იმ გზას, რომელზედაც მას მიუთითა სრულიად რუსეთის კონფერენციამ: ის შეეცდებოდა ლეგალური ორგანიზაციების თავის გავლენისათვის დამორჩილებას და არა პირიქით.

საოლქო კომიტეტს არ შეეძლო შერიგებოდა ამ პოზიციას. მისი შეურიგებელი მტრობა ტფილისის კომიტეტისადმი აშკარად გამოიხატა იმაში, რომ ის გამოაცხადა გაუქმებულათ ისე, რომ ამისთვის არ ჰქონია არავითარი საფუძველი, არ დაუტღია მის მიერვე ამ საქმეზე დაწყებულ გამოძიების დამთავრებისთვის. რა ცოდვა მიუძღვის ტფილისის კომიტეტს? სხვები არ დაემორჩილენ მას, დაარღვიეს პარტიული დისციპლინა, რომლითაც ძლიერია ჩვენი პარტია. ტფილისის კომიტეტი კი აცხადებს მას უკანონო კრებათ და ამ მოსაზრებით გაუქმებულათ, უყენებს მას აშკარა ყალბ ბრალდებებს.

ცხადია, ტფილისის კომიტეტს არ შეეძლო დამორჩილებოდა საოლქო კომიტეტს. ეს ნიშნავდა ორგანიზაციების ლიკვიდატორ-მენშევიკების ხელში გადაცემას, ეს ნიშნავდა პარტიული დროშისთვის ღალატს.

ამიტომაც ტფილისის კომიტეტმა უარყო საოლქო კომიტეტის წინადადება რეორგანიზაციის მოხდენის შესახებ ¹⁾ და არ დაემორჩილა მას. ასეთ არ დამორჩილებას მას ავალებდა პარტიის ინტერესები. საოლქო კომიტეტისთვის დამორჩილება ნიშნავდა ღალატს პარტიისადმი...

დიახ, საოლქო კომიტეტი პარტიის წინააღმდეგია, ტფილისის კომიტეტი კი, პარტიასთან ერთად—წინააღმდეგია საოლქო კომიტეტის.

როგორია საქმეთა მდგომარეობა ამ მომენტში? სურათი სრულიად იცვლება. ნაცვლად აშკარა ლიკვიდატორებისა, სცენაზე გამო-

1) ჯერ კიდევ საოლქო კომიტეტის წინადადებაზე იმ რაიონებში, რომლებიც აღიარებდნენ და მხარს უჭერდნენ ტფილისის კომიტეტს, რეორგანიზაცია უკვე ჩატარდა, გარდა ერთი რაიონისა, რომელმაც თითონ მოისურვა გადაედო რეორგანიზაციის დრო.

დიან „ლიკვიდატორობის მოწინააღმდეგენი“ და არალეგალური ორგანიზაციების „გააფთრებული“ მომხრენი. მომქმედი პირნი იგივე არიან, რომლებიც დიდი ხანი არ არის მას შემდეგ, რაც ყველა ქუჩებზე და გზა-ჯვარედინებზე ეწეოდნენ ლიკვიდატორული იდეების პროპაგანდას, მაგრამ დღეს უკვე აღარ ლაპარაკობენ ირონიულად არალეგალური ორგანიზაციების შესახებ, არ დასცინიან როგორც არალეგალურ მომუშავეებს, აღარ უწოდებენ მათ ლამურებს. დღეს ისინი თითონ ჰკიდებენ ხელს იმ არალეგალურ მუშაობას, რომლის მიტოვებას არა ყალბი პათოსით ისინი ურჩევდნენ ყველას.

ჩვენ დანამდვილებით არ შეგვიძლია აეხსნათ, თუ რით არის მათში გამოწვეული ასეთი გადატრიალება. არ შეგვიძლია ვთქვათ, თუ რამდენათ გულწრფელია მათი ასეთი მოწოდება. ერთი უდავოა: **ადგილობრივი ლიკვიდატორები მორალურად დამარცხებული არიან.** რასაც გუშინ ისინი აფურთხებდნენ, დღეს მის წინაშე მოწინააღმდეგეობით მუხლს იღრეკენ. ეს ფაქტია და ის თვალნათლივ ამტკიცებს, რომ პოლიტიკურად ისინი ბალღები („недоросли“) და ოპორტიუნისტები არიან.

ლიკვიდატორ-მენშევიკებს დღეს რცხენიათ იმისი, რასაც ისინი გაბედულათ იცავდნენ ჯერ კიდევ გუშინ და ცდილობენ უარყონ თავიანთი გუშინდელი პოზიცია. ისინი გაუწითლებლად აცხადებენ, რომ ლიკვიდატორები არას დროს არ ყოფილან და ყოველთვის იდგნენ არალეგალური ორგანიზაციების სადარაჯოზე.

მაგრამ მათი „სახელოვანი“ სიტყვები დისკუსიებზე და სხვა კრებებზე, მათი წერილები მათივე ორგანოს ფურცლებზე, მათი მოღვაწეობა ღალატებენ ამის წინააღმდეგ.

ჩვენ ყოველ შემთხვევაში სიხარულით მივესალმებით მათი შემოტრიალების ამ ფაქტს და ხელს გაუწოდებდით საერთო მუშაობისთვის. მაგრამ არის ისეთი გარემოებები, რომლებიც გვაძულებენ ნაადრევად ჩავთვალოთ ჩვენი სიხარული და ექვს იწვევენ იმაში, რომ ყოფილი ლიკვიდატორების განცხადება გულწრფელია.

ჯერ ერთი, საოლქო კომიტეტი სიტყვიდან საქმეზე გადასვლას არ ფიქრობს. მართალია, ის აწყობს არალეგალურ ორგანიზაციებს, მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ შეგვიძლია მათი აუცილებლობა აღიარო და მოაწყო კიდევ ისინი, მაგრამ ამავე დროს ისინი გადააქციო ლეგალური ორგანიზაციების მაჩანჩალად, მის მსახურად. ეს კი ძირითადად ეწინააღმდეგება საერთო სარუსეთო კონფერენციის უკანასკნელ დადგენილებებს.

ამიტომ საკითხი უნდა დაისვას პირდაპირ და პასუხიც მასზე

უნდა გაეცეს პირდაპირი. ვინც ასე არ იქცევა, ის მაღავს თავის აზრს, არ აქვს გადაწყვეტილი მისი დაცვა. სწორედ ასე იქცევა საოლქო კომიტეტი, ის ფარავს თავის შეხედულებებს იმ საგანზე, რომელიც გვინტერესებს ჩვენ, პარტიის წევრებს.

თუ საოლქო კომიტეტი და ადგილობრივი მენშევიკები მართლა უარყოფენ ლიკვიდატორობას, მათ უნდა ფორმალურად უარყონ კავკასიის დელეგაციის რევოლუციები, უნდა გამოუცხადონ პროტესტი C.—ს, კავკასიელი ლიკვიდატორების სულის ჩამდგმელს, უნდა გასწყვიტონ ყოველგვარი კავშირი მენშევიკ-ლიკვიდატორების ორგანო „გოლოს სოციალ-დემოკრატ“-თან, უნდა დადგენ ამხ. პლენარის და უკანასკნელ სრულიად რუსეთის კონფერენციის თვალსაზრისზე.

მაშინ ცხადი იქნება, რომ ლიკვიდატორობასთან მათ არაფერი საერთო არა აქვთ.

მეორედ საოლქო კომიტეტი უკანასკნელ დრომდე ვერ არის პარტიული ორგანიზაცია ამ სიტყვის სასტიკი მნიშვნელობით ¹⁾. ის არ ემორჩილებოდა და არ გაუტარებია ცხოვრებაში არც ერთი პარტიული დადგენილება და მით კავშირი გასწყვიტა პარტიასთან.

ამას გარდა საოლქო კომიტეტს არ სურს სცნოს ტფილისის კომიტეტი, რომელიც არის პარტიულობის დამცველი. ეს გარემოება კიდევ უფრო აძლიერებს ჩვენს ეჭვს და ჩვენ შეგვიძლია გაბედულად ვთქვათ, რომ საოლქო კომიტეტს არაღელვალური ორგანიზაცია ესაქმნება არა პარტიული მუშაობისთვის, უკანასკნელი საერთო რუსეთის კონფერენციის დადგენილების აზრით, არამედ სრულიად სხვა მიზნებისთვის. ჯერ კიდევ არაფერში არ გამოუაშვარავენია საოლქო კომიტეტს თავისი სურვილი, რომ ეწარმოებია პარტიული მუშაობა.

საოლქო კომიტეტმა აშკარად უნდა განაცხადოს: ვისთან არის ის? პარტიასთან თუ ლიკვიდატორ-მენშევიკებთან?

ვიდრე ეს არ უქნია საოლქო კომიტეტს, მანამდე პარტიის ყოველი წევრი უნდობლათ უნდა უცქერდეს მის „შემოტრიალებას“ პარტიულობისკენ.

მაგრამ როგორ უნდა მოქმედებდნენ მომავალში პარტიის წევრები განურჩევლად ფრაქციისა? ვისთან უნდა იყვენ ისინი, თუ მათ აინტერესებთ პარტიის მთლიანობა?

მკითხველისთვის აშკარაა, ვინ არის რასკოლის მიზეზი, ვის შეჰქონდა დეზორგანიზაცია პარტიულ ორგანიზაციებში, ვინ იყო პარ-

¹⁾ მისი ფაქტიური თუ ფიქტიური არსებობის შესახებ მოვილაპარაკებთ შემდეგში.

ტიულ ძალთა დაქსაქსვაში დამნაშავე. მიუხედავად ამისა ჩვენ არ მოვითხოვთ მათ გასამართლებას ახლავე. დადგება დრო, როცა ისინი წარსდგებიან პარტიის პირუთვნელ სასამართლოს წინაშე. ჯერ კი ჩვენ შეგვიძლია ველოდოთ. მაგრამ ამით არ წყდება საკითხის პრაქტიკული მხარე. ის კი იმაში მდგომარეობს, რომ რაიმენაირად ბოლო მოუღოთ შექმნილ მდგომარეობას.

რასკოლის ლიკვიდაცია! ძალთა დაქსაქსვის ლიკვიდაცია! აი რა უნდა იყოს ყველა ამხანაგების, განურჩევლად ფრაქციისა, ლოზუნგი.

ამხანაგებს მოეხსენება ტფილისის ორგანიზაციათა უკანასკნელი კონფერენციის რეზოლიუციები. როგორც ხედავთ, „გაუქმებული“ ორგანიზაციის კონფერენცია აღიარებს ერთად მუშაობის აუცილებლობას. ამის პირობათ აღიარებულია ლიკვიდატორობის უარყოფა და საერთო რუსეთის უკანასკნელი კონფერენციის დადგენილებებისთვის დამორჩილება.

და მართლაც, თუ უმცირესობა ორგანიზაციაში დამემორჩილება უმრავლესობის დადგენილებებს, თუ ორგანიზაცია ცხოვრებაში გაატარებს პარტიულ დადგენილებებს, მაშინ არ ექნება ნიადაგი უთანხმოებებს, არ ექნება ნიადაგი პარალელური ორგანიზაციების ერთად არსებობას.

ამხანაგებო! იფიქრეთ ამის შესახებ სერიოზულად. საით მიჰყვებათ თქვენ საოლქო კომიტეტს? პარტიისკენ?..

ჩვენ ვაცხადებთ, რომ პროლეტარიატი მთლიანია და მას ესაყიროება მთლიანი ორგანიზაცია. ამნაირი ორგანიზაციის, უკვე არსებული ტფილისის ორგანიზაციის გარშემო შემოსაკრებათ მოუწოდებთ ამხანაგ მენშევიკებს. ვინც ჩვენ მოწოდებაზე უპასუხებს დუმილით ან აშკარა უარით, ის ხელს შეუწყობს ძალების შემდეგში დაქსაქსვას, ის მომხრეა რასკოლის.

ჩვენ ვიცით, რომ ლიკვიდატორები-რასკოლნიკები ყურად არ იღებენ ჩვენს მოწოდებას. მაგრამ ტფილისში მხოლოდ ასეთი ხალხი არ მოიპოვება. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ აქ მოიპოვებიან ისეთი მუშებიც, რომელნიც პარტიის მთლიანობას ვიწრო—ფრაქციულ ინტერესებზე მაღლა აყენებენ. და აი, ეს მუშები გაპყვებიან ტფილისის კომიტეტს.

ამ გზით შეიძლება რასკოლის ლიკვიდაცია და ჩვენ გვექნება მთლიანი პარტიული ორგანიზაცია. ვინც არ ეწინააღმდეგება რასკოლს, ის პარტიის მოღალატეა, ის მოღალატეა მუშა-პროლეტარის საქმისა.

ვინც არ გამოჰყვება ჩვენს მოწოდებას, რომ გავერთიანდეთ მთლიანი ორგანიზაციის გარშემო — და დაიცავს ფრაქციულობას და ცალკე არსებობას, ისიც მოღალატეა პროლეტარული საქმისა.

წინ, ამხანაგებო, გაერთიანებული ძალებით! ჩვენ მოგიწოდებთ მთლიანობისაკენ.

საქიზბოროტო საკითხები.

I.

განმათავისუფლებელი მოძრაობის დამარცხებასთან ერთად რუსეთის მთავრობამ სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წინააღმდეგ იმ მიზნით, რომ აღეგავა ის პირისაგან მიწისა.

მაგრამ ეს ამოცანა აღემატებოდა მთავრობის ძალღონეს. სოციალ-დემოკრატიული პარტია — როგორც ცხოველყოფილი ორგანიზაცია, ხშირად შეეწყო შექმნილ პირობებს: იმ დროს, როცა რეაქცია სრულიად გამარჯვებული იყო, მან გამოიჩინა ახალი გზა, დაადგა ამ გზას და განაგრძო მსვლელობა.

რომელია ეს გზა?

თანამედროვე რუსეთის პირობებში პარტიას, როგორც პოლიტიკურ ორგანიზაციას, ლეგალურად არსებობა არ შეუძლია. მან უნდა იარსებოს ლეგალურად.

რაში უნდა გამოიხატოს მისი მოღვაწეობა?

1) ის უნდა აწარმოებდეს ფართო სოციალისტურს და დემოკრატიულ პროპაგანდას და აგიტაციას; ამისთვის უნდა ისარგებლოს ერთის მხრით არალეგალური პარტიული ლიტერატურით, მეორე მხრით ყოველგვარი ლეგალური ორგანიზაციებით და უპირველესად ყოვლისა სახელმწიფო სათათბიროთი.

2) შეაკავშიროს ფართო მასა. მაგრამ რადგანაც ასეთი ორგანიზაციის მოწყობა მხოლოდ პარტიულ დაწესებულებათა გარშემო არც ისე ადვილი საქმეა, იმავე დროს ფართო მასა უნდა შეაკავშირდეს ყოველგვარი კულტურულ სახალხო (უნივერსიტეტები, მუშათა კლუბები) და ეკონომიური (კავშირები, კოოპერატივები) ორგანიზაციების გარშემო.

ყველა ამათ ხელმძღვანელობს პარტიული არალეგალური ორგანიზაცია. ყოველ კულტურულ და ეკონომიურ დაწესებულებაში მას ჰყავს თავისი პარტიული უჯრედი, რომელიც ემორჩილება მის დირექტივებს¹⁾.

¹⁾ იხ. საერთო რუსეთის უკანასკნელი კონფერენციის რეზოლუციები.

აი ის გზა, რომელზედაც შესდგა პარტია და რომელიც მას შესაძლებლობას აძლევს ერთის მხრით არ ჩამორჩეს ცხოვრებას, მეორეს მხრით კი, შეინახოს საკუთარი ფიზიონომია, არ გაითქეფოს ბურჟუაზიული დემოკრატიის ბრბოში.

დასავლეთ ევროპის გამოცდილებამ და რუსეთის ახლანდელმა სინამდვილემ მიუთითეს პარტიას ამ გზაზე და ისიც შესდგა მასზე.

ამნაირად ჩვენ გვაქვს განსაზღვრული გზა, მაგრამ მასზე მსვლელობა გაძნელებულია ერთი გარემოებით. ეს იმაში მდგომარეობს, რომ ჩვენ ჯერ კიდევ არ **შევჩვევივართ ამ ახალი გზით სიარულს**: ჩვენს ორგანიზაციას მთლიანად, როგორც ასეთს, ჯერ კიდევ არ გადაუდგამს პრაქტიკული ნაბიჯები ამ მიმართულებით.

ამიტომ ზედმეტად არ მიგვაჩნია მივაქციოთ ამხანაგ მკითხელების ყურადღება საკითხის ამ მხარეს.

ამ წერილში ჩვენ გვსურს შევხებით საკითხს იმის შესახებ, რას უნდა აკეთებდნენ პარტიული უჯრედები. რა უნდა იყოს მათი მოღვაწეობის მუდმივ საგნად?

დღემდე პარტიულ უჯრედის სამაცადინო საგანს შეადგენდა **მოხსენებების** გაკეთება უჯრედებში. ამას გარდა, უჯრედს არაფერში არ გამოუჩენია თავისი მოღვაწეობა. პარტიის წევრი თავის მოვალეობათ თვლიდა მოესმინა კრებაზე მოხსენება და დაემტკიცებია ის ან არ დაემტკიცებია. თუ იყო მოხსენება, უჯრედს სამუშაოც ჰქონდა, თუ არ იყო მოხსენება, არ იყო სამუშაოც...

ჩვენ არ შევდივართ იმის განხილვაში, თუ რამდენათ ამნაირი სისტემა მისაღები იყო წარსულში, ერთი ჩვენთვის ნათელია: ამ პირობებში ასეთი სისტემა სრულიად უვარგისია. იმას იქითკენ მივყევართ, რომ უჯრედი—ეს პარტიის ძირ-ფესვი, მისი საფუძველი, შორდება სრულიად მასას და ხდება რაღაც სრულიად განცენებული, სრულიად უცხო ცხოვრების ყოველდღიურ მოვლენათა გაგებისთვის.

რათა ეს არ მოხდეს, საჭიროა, რომ თითოეული უჯრედისთვის სამეცადინო საგნად იყოს ის მრავალი კითხვები, რომლითაც დაინტერესებულია ფართო მასა. უჯრედი, რომელიც მოწყობილია რომელიმე წარმოებასთან (უჯრედებიც უმთავრესად ასეც უნდა ეწყობოდეს)—არ უნდა დატოვოს განუხილველად ცოტად თუ ბევრად საყურადღებო საკითხი, რაც მუშათა ცხოვრებას ეხება. იმ შემთხვევებშიაც კი, როცა უჯრედები მოწყობილია წარმოებების მიხედვით, უნდა შემოღებულ იქნას იგივე სისტემა. ამნაირ უჯრედებში შეიქველად გამოინახება რამოდენიმე მუშა ერთი რომელიმე დარგიდან და

მათ უნდა აღძრან უჯრედში ის საკითხები, რომლებიც წამოჭრილია მათს წარმოებაში.

ასეთი საკითხების გარჩევა მასაში ბადებს ინტერესს. მასა დაინახავს, რომ მხოლოდ სოც. დემ. იცავს მათ ინტერესებს. ეს გამოიწვევს მასის დაახლოვებას პარტიასთან და დაამყარებს მათს შორის განუწყვეტელს კავშირს.

ჩვენ არ ვამტკიცებთ, რომ ყველა აღძრული საკითხები ირჩეოდეს უჯრედში. უმეტეს შემთხვევებში ამნაირ საკითხებს უნდა სწყვეტდეს უმაღლესი ორგანოები. უჯრედს ამ შემთხვევაში შეუძლია გაუწიოს დახმარება ხელმძღვანელ ორგანოს მასალების მიწოდებით და დადგენილებათა ცხოვრებაში გატარებით.

როცა მუშაობა ასე იქნება დაყენებული, უჯრედები არ იქნებიან იძულებულნი დარჩენ უმოქმედოთ მოხსენებების მოლოდინში.

გაუგებრობის თავიდან ასაცილებლად ზედმეტად არ მიგვაჩნია იქვე აღვნიშნოთ შემდეგი: საქმის ასე დაყენება ხელს არ შეუშლის უჯრედებს სათანადო ყურადღება მიაქციონ მოხსენებებს პარტიულ საკითხებზე და მათი განხილვაც მოხდება დადის ინტერესით და ისინიც უფრო შინაარსიანიც აღმოჩნდებიან.

მაშასადამე, მეტი სიცოცხლე, ინიციატივა, მეტი დაახლოვება მასასთან, აი ის პირობები, რომლებიც პარტიულ უჯრედებს გადაქცევენ უფრო ცხოველმყოფელ დაწესებულებათ და შესაძლებლობას მისცემენ მას იარაღს პარტიის მიერ ნაწევნები გზით.

ჩვენი ორგანიზაცია დაუყოვნებლივ უნდა შედგეს ამ გზაზე.

მუშათა ცხოვრება

ტფილისის ტრამვაი. ტფილისის ელექტრონის ტრამვაის მუშებმა დიდი დამარცხება განიცადეს. დირექციამ ყოველად უმიზეზოთ წაართვა მათ ბრძოლით მოპოვებული უფლებები და წარმოუდგენლად გააუარესა მათი დაქირავების პირობები.

რათ მოხდა ეს? რათ დაუთმო დირექციამ მუშებს 1905 და 1906 წ. წ. მუშების უფლებები თანდათან ფართოვდებოდა, ახლა კი გაბედულათ მოსთხოვეს მუშებს, რომ მათ უარი ეთქვათ ამ უფლებებზე, წინააღმდეგ შემთხვევაში დათხოვნით ემუქრებიან. რათ მოხდა ახლა შესაძლებელი მუშების შეცვლა პოლიციელებით.

1905—1906 წ. წ. ჩვენ გვქონდა მკიდრო ორგანიზაცია, ახლა ის უკვე დაიქსაქსა, არავითარი კავშირი, არავითარი ერთსულოვნება მათ შორის არ არის. მაშინ ყველას ახსოვდა ლოზუნგი: „ერთი ყვე-

ლასათვის, ყველა ერთისთვის“-ო. ახლა ყველა თავის პირად საქმეს აკეთებს, საერთო საქმე მისთვის ამის შემდეგ აღარ არსებობს. მაგრამ საქმისადმი ასეთი დამოკიდებულებისაგან პირადი საქმეც ზარალობს და საერთო საქმეც ილუპება. ასეთი მდგომარეობით ისარგებლეს ბ. ბ. ბატაილმა, გისმა-და კომპ. მათ გაბედეს ბრძოლაში ჩაბმა ჩვენთან და ადვილათ გაიმარჯვეს. ნიკოლაელებისა, ბილიხოძეებისა, პამფილოვებისა, ლაბიჩევებისა და კაპიტალის სხვა მსახურთა წყალობით, რომელნიც წინად ხმის დაძვრასაც ვერ გაბედავდნენ, ეხლა ჩვენს ბედს ატრიალებენ.

საბრალო პატრიოტები კი შველას ადმინისტრაციისაგან ელოდნენ! და რა მოხდა? დაიცვა ისინი თუ არა მეფის მოადგილემ ან გუბერნატორმა? მხარი დაუჭირა თუ არა მათ ადგილობრივმა „პატრიოტულმა საზოგადოებამ“? ან რატომ ისინი დახმარებისთვის არ მიმართავენ დუბროვინს ან პურიშკევიჩს. საბრალო ხალხი! როდის უნდა გაიგონ მათ, რომ ყოველი ბატონი, ყოველი ადმინისტრატორი, ყოველი „ხაზინი“, ყოველი დამჭირავებული ყველა მუშების მტერი და მოწინააღმდეგეა, რომ მათ მფარველობა უნდა ეძიონ შეგნებულ მუშებში და სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში! ნუ თუ ეს დამარცხებაც ვერ აუხელს მათ თვალებს და ვერ დარწმუნდებიან, რომ მუშებს არაფერი საერთო არ აქვთ ბატონებთან, რომ მათ უნდა ჰქონდეთ თავისი, წმინდა მუშური ორგანიზაცია?..

ისინი ზეიმობენ. ჩვენ დამარცხებული ვართ. ვინც ყველაზე მეტს ჰყვიროდა: „არაფერი არ დაეუთმოთო“—იმან ყველაზე ადრე მოაწერა ხელი დირექციის მიერ წაყენებულ პირობებს.

დიახ, ჩვენ დამარცხებული ვართ. თუ ეს დამარცხება ჩვენ გაკეთილად გამოგვადგება, თუ მან ჩვენ აშკარად დაგვანახა, რომ ჩვენმა სისხლის მსმელებმა ჩვენ არ დაგვზოგეს ახლა, არ დაგვზოგავენ მომავალშიაც და რომ ამიტომ მათ წინააღმდეგ საჭიროა შემკიდროვებული ბრძოლა,—მაშინ ეს დამარცხება იქნება ჩვენი მომავალი გამარჯვების საწინდარი.

ბრძოლას გავსწევთ გაერთიანებული ძალებით. შევკავშირდეთ პროფესიონალურ კავშირებში და სხ. შემოვკრბეთ რუს. სოც. დემ. მუშათა პარტიის გარშემო. ჩვენს მტრებს ეშინიათ მხოლოდ გაერთიანებული ძალების. ის ბატონები, რომელნიც ახლა ასე გაბედულათ გამოვიდნენ ჩვენთან ბრძოლაში, ჩქარა დაიხევენ უკან, თუ მათ მოუხდება ბრძოლა გაერთიანებულ ძალებთან.

მომავალი ჩვენია. მაშ, ვემზადოთ. შევმჭიდროვდეთ და ნათელი იმედით მეგობრულათ, ხელი-ხელ ჩაკიდებულებმა გავსწიოთ წინ.

უკანასკნელი დამარცხება ჩვენ ამისთვის მოგვიწოდებს. და ვისაც ეს მოწოდება არ ესმის, ის სამუდამოთ დარჩება მონათ, ის ვერ იცხოვრებს ისე, როგორც შეჭერის ღირსეულ ადამიანს.

ტრამვაის მუშა.

ტფილისის კომიტეტი.

ხტამბა ტფილისის კომიტეტისა.

მასალები და დოკუმენტები.

პ. ბ. აქსელროდის წერილი ვარშავაში არსებულ ს. დ. ჯგუფისადმი)¹.

(წერილი ამოღებულია პ. ბ. აქსელროდის არქივიდან, რომელიც გამოცემულია ბერლინში შემდეგი სათაურით: „Материалы по истории революционного движения“. ტ. II.)

ციურხი, 19 მაისი 1893 წ.

ძვირფასო ამხანაგებო!

უპირველესად ყოვლისა უდიდესი მადლობა თქვენი წერილისთვის ჩემგან და „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფის სხვა წევრებისაგან—პლехანოვის და ვ. ზასულიჩისაგან. ის ვადა, რომელშიაც ჩვენი პასუხი უნდა იქნას მოცემული, მეტად მცირეა, რომ პასუხი ერთად მოლაპარაკების შემდეგ იქნას შედგენილი. ეს საჭიროც არ არის. ჩვენ ისე დიდი ხანია ვმუშაობთ ერთად, ისე შეთანხმებულნი ვართ, რომ ჩვენს შორის არ შეიძლება იყოს და არც არის უთანხმოება არსებით საკითხების შესახებ. ამიტომ თითოეულ ჩვენთაგანს, თუ საჭიროება მოითხოვს, უფლება აქვს ილაპარაკოს და იმოქმედოს მთელი ჯგუფისათვის და ამ ჯგუფის სახელითაც. ამიტომ ყველა ჩემი ამხანაგების სახელით მე გიპასუხებთ.

ძვირფასო ამხანაგებო! თქვენს წერილში აღძრული საკითხები იმდენათ რთულია, რომ მათი გარჩევა წერილში შეუძლებელია, ზოგიერთ შემთხვევაში კი მათზე პასუხის გაცემა მეტად სათუთიც არის, რომ მათი გადმოცემა შესაძლებელია მოხერხდეს საკმაოდ ვრცლად წერილობით. ამიტომ თქვენი წერილი კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს იმაში, რომ აუცილებლად საჭიროა მოწვეულ იქნას საზღვარგარეთ რუსეთში მომუშავე ჯგუფების წევრთა ყრილობა²). მაგრამ ამაზე შემდეგ.

ჩვენ საფსებით გეთანხმებით თქვენ იმაში, რომ ინტელიგენციას ჯერ კიდევ ბევრი აკლია იმ პოლიტიკური მისიის შესასრულებლათ, რაც მას ისტორიამ ყველგან თავს მოახვია, უეჭველად მართალია

აგრეთვე ისიც, რომ ჩვენი მუშები კიდევ უფრო მეტად საჭიროებენ ინტელიგენციის მხრით გონებრივ დახმარებას. მაგრამ ჩვენი უბედურება იმაშია, რომ რუსეთის მუშები ჯერ კიდევ ვერ არიან იმდენათ მომადგრებლნი, რომ შეეძლოთ საკუთარ ფეხზე დგომა და დამოუკიდებლათ მოქმედება, დემოკრატიული ინტელიგენცია კი უკვე ბურჟუაზიული ხდება და ჰკარგავს რევოლუციონურ მიდრეკილებებს. ამაში მდგომარეობს რუსეთის ინტელიგენციის, სოციალ-დემოკრატ—რევოლუციონერთა და რევოლუციონურად შეგნებული წარმომადგენლების (ერთეულების) ახლანდელი მდგომარეობის ტრაგიზმის სათავე*).

მე არ ვამბობ, თითქოს გამოსავალი არ იყოს. მაგრამ ის მეტად მძიმეა და ჩვენგან მოითხოვს ძალთა დაკომვას და განსაკუთრებით უდიდეს ტაქტს როგორც ჩვენს, ისე ოპოზიციის სხვა საზოგადოებრივ ელემენტებში.

თქვენ მიუთითებთ მთელი რიგი საკითხების უფრო ვრცლად გარკვევის აუცილებლობაზე, როგორც საშუალებაზე, რომლითაც დემოკრატიული ინტელიგენცია ჩათრეული იქნება პოლიტიკური აგიტაციის გასაწევად მუშათა შორის. ეკვი არ არის, რომ თქვენ მიერ ჩამოთვლილი საკითხები უნდა გარკვეულ იქნას სხვადასხვა მხრით და სხვადასხვა მიზეზების გამო. მაგრამ მე ვფიქრობ, ამხანაგებო, რომ თქვენ დიდათ გაქვთ წარმოდგენილი ამ საშუალებათა შედეგები. დიდათ გაქვთ იმიტომ, რომ რევოლუციონური მუშაობის შესუსტების მთავარ მიზეზს თქვენ ხედავთ დემოკრატიული ინტელიგენციის უმოქმედობაში, მისთვის სოციალ-დემოკრატების პროგრამისა და შეხედულებათა არა საკმაოდ გარკვევაში. ნამდვილათ კი, მას იმიტომ გავება ასე ცუდათ უკვე ათი წლის განმავლობაში „შრომის განთავისუფლების“ მიერ ნაქადაგევი მოძღვრება და ზიზლით ზურგს აქცევს ხოლმე მას, რომ თავისი სოციალური მდგომარეობისა და ბურჟუაზიულ (შეუგნებელ) მისწრაფებათა, მას აღარ შესწევს უნარი ამ მოძღვრების შესაცნობათ და ინსტიქტიურად არ სურს მათი შეცნობა. და არავითარი თეორეტიული ღონისძიებანი, ჩვენის მხრით მიღებულნი, არ გადმოიყვანენ ინტელიგენციას ხალხში სოციალ-დემოკრატიული აგიტაციისა და პროპაგანდის გასაწევად.

ყველაფერ ამას ვლავარაკობ არა იმიტომ, რომ დავამტკიცო, თითქოს საჭიროდ არ მიმაჩნდეს რუსეთის ცხოვრების საყურადღებო მხარეების შესახებ ჩვენ შეხედულებათა გამოარკვევა და განვითარება,

*) რომელთაც არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება მივაკუთვნოთ დოქტრინერები, მოლაყბენი „მეცნიერულ სოციალიზმზე“ .)

აგრეთვე ახლობელი პოლიტიკური ამოცანები, რასაც თავს ახვევს მას რევოლუციონური ინტელიგენცია. პირიქით, ის მეტად საჭიროა და მეტად არსებითი რუსეთის რევოლუციონური მოძრაობის შემდეგი მსვლელობისთვის. მაგრამ მე ვფიქრობ, რომ ჩვენი თეორეტიული და პუბლიცისტური პროპაგანდის მთავარი მნიშვნელობა იმდენათ არ მდგომარეობს ინტელიგენციის მასაზე ექსტენსიურ ზეგავლენაში, რამდენათ მის ინტენსიურ გავლენაში ამ ინტელიგენციის უფრო მოწინავე ერთეულების აზრსა და მოქმედებებზე. რუსეთის ცხოვრების ჩამორჩენილობის გამო დემოკრატიის ის ნაწილიც კი, რომელიც ემხრობა ან მზად არის მიემხროს სოციალური დემოკრატიის დროშას, უმეტეს შემთხვევაში თავისებურათ და ცალმხრივად ითვისებს ამ უკანასკნელის მოძღვრებას. ხშირად სოციალ-დემოკრატიის რევოლუციონური დროშის ქვეშ ქადაგებენ მე-70 წლების ექლექტიურ და მიმქრალ ლავრიზმს¹⁾, რომელსაც შეუძლია მხოლოდ შებღაბოს ჩვენი დროშა. ზოგჯერ სოციალ-დემოკრატიზმი ჩვენი ახალგაზრდობის აზროვნებაში სრულიად ჰკარგავს თავის გემოვნებასა და ფერს და ასე ის სანქციას უყენებს პოლიტიკურ ინდიფერენტიზმსა და უმოქმედობას. მეცნიერულ სოციალიზმის ასეთი დამახინჯების წინააღმდეგ უნდა სისტემატიურად იბრძოლოს ჩვენმა პრესამ (სოციალ-დემოკრატიულმა). ამ ბრძოლას არ უნდა ჰქონდეს, რა თქმა უნდა, პოლემიკური ხასიათი, რადგანაც ჯერ კიდევ არაღვწეულ ლიტერატურაში „სამოზვანცები“ არ გამოსულან სოციალ-დემოკრატიის შეხედულებათა ფალსიფიკაციის წინააღმდეგ. მაგრამ თქვენ პლენანოვის „სოციალისტების ამოცანათა“²⁾ მიხედვით შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ რა-ნაირი წინააღმდეგობის შესახებ ვლაპარაკობ მე ფსევდო-სოციალისტური ტენდენციებისადმი.

საერთოდ, ჩვენი სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობა ისეთ პირველყოფილ მდგომარეობაში იმყოფება და ჩვენს ცხოვრებაში მეცნიერული სოციალიზმის ძირითადი დასკვნების გასატარებლად იმოდენა დაბრკოლებებია, რომ ჩვენ ბევრი დავიდარაბა გადაგვხდება, ვიდრე ის დაადგებოდეს რევოლუციონური ტაქტიკის ისეთ გზას, რომელიც ეთანხმებოდეს რუსეთის ცხოვრების თანამედროვე მოთხოვნილებებს. „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფის საგამომცემლო მუშაობის გაფართოებას შეეძლო დიდათ დაეჩქარებია ამ ტაქტიკის გამოიმუშავების პროცესი, მაგრამ მხოლოდ ერთი პირობით, თუ დაცული იქნებოდა მჭიდრო, უშუალო კავშირი მათსა და თქვენს შორის, ძვირფასო ამხანაგებო; სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, იმ პირობით, თუ შრომის განთავისუფლების ჯგუფი გადაიქცეოდა რუსეთში მომ-

ქმედ სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციების ლიტერატურულ წარმომადგენლად. მხოლოდ მაშინ მოახდენენ ჩვენი გამოცემები სათანადო გავლენას აზროვნებაზე, როცა ეს გამოცემები ამ სიტყვების პირდაპირი მნიშვნელობით გადაიქცევიან სამშობლოში მოქმედ რევოლუციონური შტაბის ორგანოდ და იარაღად, (რომელნიც რევოლუციონერები) სამშობლოში მოქმედებენ არა მარტო სოლიდარულად „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფთან, არამედ—სრულიად შეთანხმებულად მასთან ყველა ტაქტიკურ საკითხებში. არც ადგილი, არც დრო ნებას არ მაძლევს გავიჩერდე ამ პუნქტის გარშემო.

როგორ უნდა შევთანხმდეთ? ჩემთვის საჭირო არ არის იმის ახსნა და დამტკიცება, რომ ჩვენთვის ახლა შეუძლებელია სამშობლოში წასვლა. მაშასადამე, რჩება ერთი გამოსავალი: ჩამოვიდეს კონსპირატიულად თქვენი ერთი, უკეთესია კი ორი ან სამი დელეგატი. ასეთი ყრილობა უფრო საყურადღებოთ მიმაჩნია, ვიდრე ორი-სამი ბროშიურის გამოცემა. საჭიროა ბოლო მოეღოს ჩვენს იზოლიაციას ერთმანეთისაგან. ჩვენი ურთი-ერთი დამოკიდებულება შეგვიძლია შევადაროთ სამხედრო რაზმის ორ ნაწილს, რომელთაგან ერთი ნაწილი იმყოფება მალა გორაკზე, მეორე—დაბლობში; ამ რაზმს ყოველი მხრიდან სდეგნის და ავიწროებს მტერი. ჯარის პირველი ნაწილი კარგათ უცქერის, თუ რა ხდება დაბლობში, ის ხედავს მტრის მოძრაობას და რადგანაც ის უშიშარ ალაგას იმყოფება, დამშვიდებით შეუძლია გეგმის შედგენა მტერზე თავდასასხამათ. დაბლობზე მყოფი რაზმი კი, მოკლებულია ამ ხელსაყრელ პირობებს, მაგრამ ის ისეთს წვრილმანებს ამჩნევს მტრის მოქმედებაში, რასაც ვერ ხედავენ მისი მეგობრები გორაკის სიმაღლიდან. რომ შედგენილ იქნას მოქმედების სრულიად რაციონალური გეგმა და თავდაცვა ერთად მოეწყოს, რაზმის ორივე ნაწილისთვის საჭირო იქნებოდა ურთი-ერთი შეთანხმება, სწორი კავშირის დაჭერა. მაგრამ მათ ნაკლებათ იცინა ერთმანეთის გეგმისა და მდგომარეობის შესახებ. გთხოვდით ამის შემდეგ თქვენ თითონ გავეგრძელებით ეს პარალელი. და თუ თქვენ ეს მიგაჩნიათ სინამდვილეთ, უნდა დაგვეთანხმოთ, რომ ჩვენი მოძრაობის ინტერესები დაბეჯითებით მოითხოვენ, რომ ჩვენს ერთმანეთისაგან დაშორებას*) ბოლო მოეღოს. ამას რომ მივალწიოთ, საჭიროა ორ-სამ ალა-

) აი ერთი მრავალთაგანი ფაქტი ამის დასასურათხატებლად. ისეთ საყურადღებო მოვლენებზე, როგორიც იყო ჩვენში 1 მაისის დღესასწაული), თქვენ გასულ წელს ამის შესახებ არაფერი არ გვაცნობთ, მუშების მიერ წარმოთქმული სიტყვები კი გაუგზავნეთ კერძო პირს ვინმე გროზოვსკის (იოგინესუს) ?), რომელმაც ეს სიტყვები მე ტუჩაში მაჩვენა თავისი კეთილი სურვილით. ასეთი მანიფეს-

გას ცენტრში (პეტერბურგი და სხ). ვისმეს გაგზავნა, რომ უპირველესად, გამოარკვიოს სოციალ-დემოკრატიის ნამდვილი ძალები, მეორედ, — რომ შეუთანხმდეს სხვა ჯგუფებს, რომლებიც გაირჩევა საზღვარ-გარეთის ყრილობაზე, ისე მათი დელეგატების შესახებ. ამ თათბირის დეჟეტები უნდა გამოქვეყნებულ იქნას, რამდენათაც ისინი ეხებიან ტაქტიკის და ორგანიზაციის სათუთ საკითხებს, გეკტო-გრაფიულად ახლობელ ამხანაგებს შორის. ამ ყრილობის ან მის მიერ შექმნილი ორგანიზაციის სახელით შეიძლება თქვენ მიერ აქ დართული მოწოდება ახალგაზრდობისადმი მუშათა ლიტერატურის სასარგებლოდ. რომ დელეგატებს საფრთხე არ მოელით, ამის შესახებ ჩვენ შეგვიძლია დაგაიმედოთ, თუ ისინი თითონ არ მოისურვებენ ციურიხ-ში ცხოვრებას და არ გაეცნობიან რუსების კოლონიის სხვადასხვა წევრებს.

მე არ შემიძლია და არც მიზანშეწონილად ვსცნობ წერილში ჩამოვთვალო ყველა ის საკითხები, რომელთა განხილვა-გადაჭრა საქაროა ყრილობაზე. ვიტყვი მხოლოდ ერთს. თუ ჩვენი ინტელიგენციის რევოლიუციონური ელემენტები ცხოველყოფენი არიან, მაშინ ყრილობა და ჯგუფსა და მათს სოციალ-დემოკრატიულ წარმომადგენლებს შორის დამყარებული ფორმალური კავშირი უეჭველად შეიქნება ბიძგი მუშათა მოძრაობისთვის რუსეთში და ჩქარა მოიტანენ ხელშესახებ ნაყოფს.

ცხადია, ჩემი პროექტის განხორციელება დაკავშირებულია დიდ დაბრკოლებებთან და უეჭველია, მოითხოვენ რამდენიმე თვის მოსამზადებელ მუშაობას. გადავდგათ ამ მიმართულებით პირველი ნაბიჯი, დავაყაროთ ურთიერთ შორის რეგულიარული კავშირი; ისარგებლეთ პირველივე აკაზიით, რომ გეცნობოთ კარგი მისამართები და მიმოწერის კონსპირატიული საშუალება. შემდეგ აი ორიოდ კითხვა და თხოვნა თქვენდამი. ამ დღეებში მეორე გამოცემად გამოვა ჩემი ბროშიურა „მუშათა ინტელიგენციის ამოცანები“ წინასიტყვაობით „წერილები სოციალისტ მუშებისადმი“ სახით ¹⁰⁾. შემდეგი ბროშიურა მსურდა დამეწერა თემაზე: „როგორ და რა მოიპოვეს ინგლისის

ტაციები კი მხოლოდ მაშინ აზდენენ ნამდვილ გავლენას, მოქმედებას, როცა თავის დროზე გაიგებენ მის შესახებ როგორც შიგნით ისე გარეთ, უცხოეთში. „პშესვიტას“ ¹¹⁾ რედაქცია ყოველგვარ სწორ ცნობებს ღებულობს ვარშაიდან, ღებულობს აგრეთვე რწმუნებასაც ინტერნაციონალურ კონგრესებზე წარმომადგენლობის შეახებ. ჩვენი მუშათა ჯგუფებისგან კი ერთზელაც ადრესებიც არ გაუგზავნიათი თაფიანთი სოლიდარობის გამოცხადებით არც ინტერნაციონალური, არც ნაციონალური კონგრესებისთვის (მაგ. გერმანიის გინდ აესტრიის), თუმცა ეს ადვილ შესასრულებელი იყო ჯგუფის საშუალებით. ¹²⁾.

მუშებმა ¹¹⁾“. აქ მე მსურდა ამეწერა ინგლისის მუშების ბრძოლა სა-
იღუმლოთ, არალეგალური გზით კოალიციისათვის. ეს ფაზა განსა-
კუთრებით საყურადღებო და ჭკუის სასწავლოა ჩვენი მუშებისთვის ამ
ჟამად. როგორ ფიქრობთ თქვენ ამის შესახებ? შემდეგ ჩვენ ფიქ-
რობდით გამოგვეცა პლუხანოვის საზოგადოება „მიწისა და თავი-
სუფლების“ ისტორია¹²⁾. შესაძლოა თქვენ არჩიოთ თქვენ მიერ გამოგ-
ზავნილი 25 ფრანკისა და იმ ფულის, რომელსაც ამის შემდეგ შეაგ-
როვებთ, ამ შრომის გამოსაცემად დახარჯვა.

ახლა კი თხოვნა: თქვენ იცით, რომ აგვისტოს დამდეგს ციუ-
რიხში შესდგება ინტერნაციონალური კონგრესი ¹³⁾. დღემდე პარიზი-
სა და ობერშტრასსეს ¹⁴⁾. სტუდენტები და ექს-სტუდენტები ან თითონ
ესწრებოდნენ ან თავის წარმომადგენლებს გზავნიდნენ ინტერნაციონა-
ლურ კონგრესებზე. რუსეთიდან მხოლოდ პოლონეთის მუშებს ჰყავ-
დათ იქ თავიანთი წარმომადგენლები (საზღვარგარეთის სალიტერა-
ტურო ჯგუფის სახით). დროა ჩვენს ევროპიელ ამხანაგებს ვაჩვენოთ,
რომ რუსებიც ისე, როგორც რუსეთის ებრაელი მუშები, უკვე აზი-
ელები აღარ არიან, რომ ისინიც უკვე იღვიძებენ შეგნებული პოლი-
ტიკური ცხოვრებისთვის და მზად არიან მიემხრონ პროლეტარიატის
საერთაშორისო არმიას. რომ მათ ახლანდელ პირობებში არ შეუძ-
ლიათ კონგრესზე რუსეთიდან დელეგატების გამოგზავნა, ეს ევროპი-
ელებსაც კარგად ესმით. ამიტომ შეიძლება დავკმაყოფილოდეთ აღრე-
სით, რომელშიაც გამოთქმული იქნებოდა სოლიდარობა ინტერნაციონა-
ლურ სოციალ-დემოკრატიისადმი და მოკლედ იქნებოდა გადმოცე-
მული რუსი მუშების მოწინავე ნაწილის ან რუსეთის ებრაელ მუშე-
ბის პოლიტიკური ვითარება და მათი პოლიტიკური მისწრაფებანი.
თქვენი ვალია, ძვირფასო ამხანაგებო, მოაწყოთ ამგვარი აღრესის
გამოგზავნა აქ. ამის შესახებ მე გთხოვ თქვენ, რომ გაფანტულ იქნას
ყოველგვარი ეჭვი, თითქოს აღრესი სინამდვილე არ იყოს, თქვენ შეგი-
ძლიათ მიანდოთ მისი წარდგენა „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფს
წარუდგინოს ის კონგრესს. „შრომის განთავისუფლების ჯგუფი“ საკ-
მაოდ ცნობილია და მუშათა პარტიების ბელადების უმრავლესობა
პირადათ გვიცნობს ჩვენ. აღრესი (ან აღრესები, თუ ის სხვადასხვა
ქალაქებიდან იქნება) შეიძლება ხელმოწერილი იქნას (ფსევდონიმით)
ან კავშირის კომიტეტით, კრების თავმჯდომარის მიერ (რომელიც,
კრება) შესდგებოდა ამდენი და ამდენი პირისაგან), ან ხელმოწერი-
ლი იქნება განსაზღვრულ პირთა სახელით. აღრესში უნდა აღნიშნუ-
ლი იყოს გაგზავნის რიცხვი. აქ ჩვენ გადავთარგმნით, ორიგინალს კი
ვაჩვენებთ მხოლოდ ზოგიერთებს, კონსპირაციაში გამობრძმედილ კონ-

გრესის დელეგატებს, მაგ., ბებელს, ლიბკნეხტს, ბერნშტეინს, ვალდერსს¹⁵). ადრესში, ცხადია, უნდა მიუთითოთ, რომ...¹⁶).

1. 1893 წლის მაისში ვარშავის სტუდენტმა იზრ. მოს. პესკინმა—ს. დ. შოლვაშემ (შემდეგში ცნობილი სოშოვის ფსევდონიმით), რომელიც იმ დროს საზღვარგარეთ იმყოფებოდა, ბელგიაში, ვარშავის სოციალ-დემოკრატიების ჯგუფის სახელით (კონსტანტინოვსკი, შუმოვი, ვიტკინდი, ა. ზალკინდი, მანარაძე, მიქაძე და სხ.) მიმართა პ. აქსელროდს, როგორც „შრომის განთავისუფლების“ წარმომადგენელს წერილით, რომელიც შეეხებოდა ს. დ. მუშაობის სხვადასხვა საკითხებს. ეს წერილი არ არის შენახული ჩვენ განკარგულებაში მყოფ არქივში და მისი შინაარსი ჩვენ შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ პ. აქსელროდის საპასუხო წერილის მიხედვით. ამ პასუხიდან სჩანს, რომ ი. პესკინისადმი მიწერილი წერილში ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ გაძლიერებულ იქნას ინტელიგენტური წრეების პოლიტიკური აქტიუობა, გაფართოებული შრომის განთავისუფლების ჯგუფის საგანმომცემლო მუშაობა, უფრო მჭიდრო კავშირის დამყარება შრომის განთავისუფლების ჯგუფსა და რუსეთში მომუშავე ს. დ. ჯგუფებს შორის, აქსელროდის საპასუხო წერილი გაგზავნილი ი. პესკინისადმი, მაგრამ უშეალოდ მიმართული ვარშავის ჯგუფისადმი, ჩვენ აქ მოგვყავს იმ შავის თანახმად, რომელიც დაცულია პ. აქსელროდის არქივში.

2. ი. პესკინის წერილი 1885 წელში „ბლაგოვეს ჯგუფის“ დარბევა-დაშლის „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფისთვის ერთი პირველი ცნობათაგანი იყო რუსეთში წარმოებული ს. დ. მუშაობის შესახებ. პ. აქსელროდის სიტყვით ამ წერილთან დაკავშირებით აქსელროდს დაეძადა აზრი მოეწყო გინდ პატარა ყრილობა თანამოაზრეთა საზღვარგარეთ.

3. შესაძლებელია, რომ პ. აქსელროდს მსტდელოზაში ჰყავდა „ძველი ნაოდაოვალეები“ და განსაკუთრებით პ. ლავროვი, რომელიც სწორედ ამ დროს ამ ჯგუფის მიერ გამოცემულ „მასალები რუსეთის სოც. რევ. ისტორიის შესახებ“-ში (იანვარი 1892 წ. წერილში—„ისტორია, სოციალიზმი და რუსეთის ისტორია“ აცხადებს, რომ ის მომხრე იყო მეცნიერული სოციალიზმისა, განმარტავდა რა მის აზრს ეკლექტიურად, როგორც სინტეზს „კაცობრიობის პროგრესისა ორი ელემენტის“ ბრძოლის ინტერესთა, რაც იწვევდა კლასთა ბრძოლას და იმ პროცესისა რომელიც „ახსნიდა ზოლმე ზნეობრივ რწმენას“.

4. მე-70 წლებში „ლავროზში“ უპირდაპირდებოდა „ბაქუნინზს“, როგორც ზომიერ — თანდათანობითი მიმდინარეობა რევოლიუციონერ-აქტიურ მიმდინარეობისთვის. ასეთსავე თანდათანობას გამოხატავდა მარქსიზმის გაგება ჩვენს ლეგალურ პრესაში მე-90 წლებში, როგორც ისეთი მოძღვრებისა, რომელიც მთელ იმედებს ამყარებდა ეკონომიური განვითარების ბუნებრივ მსვლელობაზე და რომელიც არ მოითხოვდა ადამიანების არაერთად ჩარევას.

5. გ. პლენანოვის ბროშიურა, „სოციალისტების ამოცანები შიმშილობასთან ბრძოლაში“. გამოვიდა 1892 წ.

6. ლაპარაკია ვილნოში 1892 წელს პირველ მაისის დღესასწაულის მოწყობაზე. საზღვარგარეთ პროპაგანდისთვის (ლ. იოგინესი) გაგზავნილი მუშათა მიერ წარმოთქმული სიტყვები, რაც წარმოთქმულ იქნა ამ დღესასწაულზე, გამოცემულ იქნა ბროშიურის სახით „სოციალ-დემოკრატიული ბიბლიოთეკის მიერ“ (ეს ბიბ-

ლიოთეა მუშაობდა „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფის დამოუკიდებლად ბ. კრიჩევსკის წინასიტყვაობით. ეს სიტყვები წარმოთქმეს: თანია რეზნიკმა, (მკერავი ქალი, გარდაიცვალა (1896 წ.), მოტელ მაიხელმა, იუველირმა, იაკიმ გორშკოვსკიმ (ხელოსანი) და ელენა გელფანდმა—მკერავი ქალი.

7. გროზოვსკი—ფსევდონიმია ლ. იოგინესისა (1867—1919) პოლონეთის და ლიტვის ს. დ-ის ერთ-ერთი დამაარსებელთაგანი; მას შემდეგ, რაც ეს პარტია შევიდა რ. ს. დ. მ. პ. ის თვალსაჩინო როლს თამაშობდა რ. ს. დ. მ. პ., სადაც ის ცნობილი იყო „ტიშკო“-ს ფსევდონიმით. მსოფლიო ომის დროს ანტიმილიტარული მოძრაობის ერთი გამოჩენილი წარმომადგენელთაგანი, ემბრობოდა ციმერვალდისა და კინტალის უკიდურეს მემარცხენე ფრთას, ერთი გამოჩენილი პირთაგანი იყო „სპარტაკის“ ჯგუფის მოწყობისა და მისი ხელმძღვანელობის საქმეში. მოკლულ იქნა გერმანიაში 1919 წელს სპარტაკელთა მოძრაობის ჩაქრობის დროს.

1893 წელს ლ. იოგინესი ცხოვრობდა ციურიხში. იყო რა ის სოციალ-დემოკრატი, განზე იდგა ადგილობრივ სოციალ-დემოკრატიულ ჯგუფებისაგან, რომელთაც თავიანთ იდეურ ცენტრად მიაჩნდათ „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფი. ამიტომ პ. აქსელროდი მას თვლის როგორც „ყერძო პირისას“.

8. „პშესვიტი“ (Пшесвит) - (Рассвет) გამოდიოდა სახლვარგარეთ. პოლონეთის სოციალისტური პარტიის ორგანო. (P. P. S.)

9. სოციალისტურ (და განსაკუთრებით სოციალ-დემოკრატიული) ჯგუფებს ევროპაში „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფი რუსეთის მუშათა მოძრაობის წარმომადგენლად. ამიტომ მოიწიეს ის საერთაშორისო სოციალისტურ კონგრესზე პარიზში 1889 წელს. ამ მოწვევის საპასუხოდ ჯგუფმა გაუგზავნა კონგრესის მომწვევ საორგანიზაციო კომიტეტს წერილი, რომელშიაც განმარტა, რომ მას არ აქვს ფორმალური უფლება რუსეთის წარმომადგენლობაზე, მაშინ კომიტეტმა ხელ-ახლა გაუმეორა მიწვევა და მიმართა როგორც ჯგუფს და თანახმად ამ განმეორებითი მიწვევისა გ. პლენანოვმა მიიღო მონაწილეობა კონგრესზე. შემდეგ საერთაშორისო კონგრესისთვის, რომელიც უნდა შემდგარიყო 1891 წელს ბრიუსელში ჯგუფმა ხელ-ახლა მიიღო მოწვევა, მაგრამ ჯგუფმა არ მიიღო ასეთი მიწვევა, რადგანაც მანდატი არ ჰქონდა რუსეთიდან. ამ ხანად ჯგუფმა კონგრესს წარუდგინა დაბეჭდილი მოხსენება, რასაც ხელი მოაწერა არა როგორც „ჯგუფმა“, არამედ—როგორც „სოციალ-დემოკრატის“ „ლიტერატურულ-პოლიტიკური ნიმოზილის“ რედაქციამ. 1893 წელს ციურიხში უნდა შემდგარიყო 1889 წელს პარიზში დაარსებულ სოციალისტურ ინტერნაციონალის კონგრესი. მონაწილეობა თუ არ მონაწილეობა მასში „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფისთვის დამოკიდებული იყო იმისაგან, მიიღებდა თუ არა რუსეთში მომუშავე ჯგუფებისაგან რწმუნებას კონგრესზე წარმომადგენლობისა.

11. პ. აქსელროდის ბროშიურა „მუშათა ინტელიგენციის ამოცანები რუსეთში“ გამოვიდა (მეორე გამოცემა) 1893 წელს, როგორც მე-7 გამოცემა „მუშათა ბიბლიოთეკისა. ეს ბროშიურა წარმოადგენს „წერილებს რუსეთის მუშებისადმი პროლეტარიატის განმათავისუფლებელი მოძრაობის შესახებ“. წერილი მოთავსებული იყო ეურნალ „სოციალისტში“ (იენისი) 1889 წელი.

11. ეს ბროშიურა არ დაუწერიათ.

12. ამ დროს დასაბეჭდათ მზადდებოდა გ. პლენანოვის ბროშიურა „სახოგადოება მიწა და თავისუფლება“—ერთი თავი მესამოცდაათე წლების რუსეთის რევოლუციონური მოძრაობის ისტორიიდან (პირადი მოგონების თანახმად). გან-

ცხადება ამის შესახებ დაიბეჭდა „სოციალ-დემოკრატის“ მე-4 წიგნში. შესაძლებელია, რომ ეს ბროშურა ეთანხმებოდა პლენარის მიერ დაწერილ ნარკვევს „რუსი მუშა რევოლუციონერ მოკრობაში“ (პირადი მოგონებებით); ის დაიბეჭდა მე-3 და მე-4 წიგნებში „სოციალ-დემოკრატის“ „ლიტერატურულ-პოლიტიკური მიმოხილვისა“ (დეკემბერი 1890 წ. და 1892 წ. გასულს გამოვიდა ცალკე ბროშურად. მაგრამ რალაკმა ხელი შეუშალა გ. პლენარის განზრახულ საქმეში და მისი შრომა „მიწისა და თავისუფლების“ ისტორიის შესახებ აღარ დაბეჭდილა.

13. სოციალისტური ინტერნაციონალის მესამე კონგრესი. კონგრესის გახსნის წინ „შრომის განთავისუფლების“ ჯგუფმა მიიღო მანდატი ამ კონგრესისთვის „შრომის განთავისუფლების პეტერბურგის ჯგუფისაგან (ლ. მარტოვის, სტავსკის და სხ. ჯგუფი) იხ. ლ: მარტოვის „записки социал-демократа“, გვ. 161)

14. „ობერშტრასს“ — ციურიხის უბანი, სადაც უმთავრესად რუსი სტუდენტები ცხოვრობდნენ.

15. ვალდერსი — ცნობილი მუშა-სოციალისტი, მე-90 წლების დასაწყისში იყო ბელგიის სოციალისტური პარტიის მდივანი.

16. იმ შავში, რომელიც იმყოფება რედაქციის განკარგულებაში, წერტილის ბოლო არ არის.

ავგუსტ ბებელის გარდაცვალების 15 წლისთავი.

წელს აგვისტოში 15 წელიწადი შესრულებდა მას შემდეგ, რაც შესწყდა ბებელის მაჯისცემა და მსოფლიო მუშათა კლასის დიდი ტრიბუნი კრემატორიუმში შვეიცარიის ქ. ციურიხში ფერულათ აქცია.

ჩვენი პარტიის პირველი და მეორე თაობა ენტუზიაზმით აღიევნებდა თვალყურს ბებელის შეუპოვარ ბრძოლას ბურჟუაზიულ—კაპიტალისტურ კლასის წინააღმდეგ. მისი გარდაცვალების და დასაფლავების დღე გლოვით აღნიშნა 1913 წ. მსოფლიო მუშათა კლასის პრესამ. ბებელის დასაფლავებაზე დასასწრებლათ ევროპის მუშათა კლასმა წარგზავნა მთავარ ქალაქებიდან თავისი წარმომადგენლები. ენევიდან ბოლშევიკების ორგანიზაციამ, ძელეგატათ გაგზავნა ამხ. მელიტონ (ავგუსტულა) ფილია და ოლრა რაიჩი. ამხ. ფილიამ მაშინ ჩვენ, ქუთაისში მომუშავე ბოლშევიკებს, გადმოგვიგზავნა თავის შთაბეჭდილებანი ბებელის დასაფლავების შესახებ, რომელიც მაშინ ჩვენ მიერ მოთავსებულ იქნა ქართულ სოც. დემ. გაზეთ „განთიადში“ ჯორჯის ფსევდონიმით (21 აგვისტო 1913 წ. №25).

ავგუსტ ბებელის დასაფლავება.

„ჩვენ ვამაყობთ, რომ ბებელი იყო
და იგი იყო ჩვენი“...

... 17 აგვისტოს (ახ. სტილ.) დილის 8 საათი იქნებოდა, როცა ციურისს ვესტუმრეთ გვირგვინებით. ვაგზალზე შეგვხვდნენ ადგილობრივი ორგანიზაციის წარმომადგენლები, რათა ჩვენთვის უცხო ქალაქში გზა უჩვენებიათ. რამოდენიმე წუთი და ბებელს ვინახულებთ, იმ ბებელს, რომელიც ნაბევარი საუკუნის განმავლობაში ქუხდა და ქექდა. მიმაქვს გვირგვინი, მარა არ მეჯერა, თუ ის ბებელი, ის მეტრამეტ-ყველი ბებელი აღარ არის, უკვე მოკვდა, დადუმდა, არ მეტყველებს! ნუ თუ გა-ცილებული გვამი უნდა ვნახო. ფოქრობ და მივეჩქარები სახალხო სახლისაკენ, სა-დაც ასვენია ბებელი.

აი, კიდევაც მივედით. ვებერთელა, რამოდენიმე სართულიანი სახლია. ეს ადგილობრივი მუშათა ფერდინების შენობაა. ბებელი გარდაცვალების დღიდან აქ, მუშების სახლში, განისვენებს, მუშები პატრონობენ. სასახლეს წინ აუარებელი ხა-ლხის გროვია. კარებში დგას რამოდენიმე მუშა და რიგ-რიგად უშვებს ხალხს. ჩვენც შევდგით ფეხი... მთელი კიბე, ფანჯრები, ყოველივე არე შევებით არის მორ-თული, აგერ ოთახებშიაც შევედით; საკვირველი სანახაობაა. ჩემს სიცოცხლეში არ მინახავს, არ გამიგონია, არ წამიკითხავს ამკვარი რამ. რამდენიმე ვებერთელა ოთახი საესეა წითელ ლენტეხიანი გვირგვინებით და ყვავილებით შესაფერ წარ-წერით. ვკითხულობ წარწერებს და ვტყუბილობ, რომ მთელი ქვეყნის პროლეტა-რიტი სტირის ბებელის დაკარგვას, რომელ კუთხიდან გინდათ, რომ არ ნახოთ გვირგვინი. მინდა ვინმეს გაუხიარო, ჩემი განცვიფრება, მინდა ხმამალა შეესძახო, მარა არ შეიძლება, ყოველ ფეხის გადადგმაზე მუშა-ორგანიზატორები დგანან და გვთხოვენ გავიაროთ, ხალხის ტევა არ არის, ბებელი დაეკარგეთ. მას დღეს უკა-ნასკნელად უნდა გამოვესალმოთ, უნდა ვიტყვით, მარა არ ვიცი ვიტყვით, თუ ვიხიხარულო, ამოდენა ხალხი, გვირგვინები სხვადასხვა ორგანიზაციებიდან, ქალა-ქებიდან, ქვეყნებიდან - სულ ყველა ეს სიხარულს გვგრის და გინდა შესძახო: „ბე-ბელი არ მომკვდარა, მან გაიმარჯვა“, მარა არ შეიძლება, ორგანიზატორები გვთხო-ვენ გავიაროთ, ხალხი აწეება.

აი, აგერ მომალლა ადგილი, კუბო... ბებელი. ნუ თუ?! მივეჩქარებით, მინ-და შეეჩვრდე, დიდხანს ვუტყვირო, მარა ხალხი ილტვის, აწეება, გვთხოვენ ჩქარა გავიაროთ, მივდივართ. კიდევ ოთახები გვირგვინებით, ყვავილებით, სათვალავი არ არის.

12 საათია, საუცხოვო ამინდია. ბებელი გამოსასვენეს სახალხო სახლიდან თავის ქალიშვილის სახლში წასასვენებლად. რამოდენიმე ხანს ბებელმა თავის შვილის სახლში უნდა დატყოს.

შვილის სახლიდან გამოსვენებისას იწყება კორტეჟი. კორტეჟში 20.000-ზე მეტი კაცი, ქალი, ბავშვი. კორტეჟს უკან მოსდევს 200.000 კაცი. გვირგვინები 4000 აღემატება. პირველ რიგში არიან: ინტერნაციონალური სოც. ბიურო, წარმომად-გენლები გერმანიის სოც. დემოკრატიულ პარტიის, რეისტაგის სოც. დემ. ფრაქ-ციის, გერმანიის პროფ. კავშირების, სხვადასხვა ქვეყნების ქალთა სოციალისტურ ორგანიზაციების, სხვადასხვა ქვეყნების სოც. პარტიების და ასე ბოლომდის. პირველ რიგში ხედავთ აგრეთვე ციურისის ქალაქის თვითმართვლობის საბჭოს. პირველ რიგს მეორე მოსდევს, მეორეს მესამე და ასე ბოლომდის. სხვადასხვა ადგილიდან

რევოლუციის მატთანე

მოისმის სამგლოვიარო მარშის ხმა. კორტეჟი ნელა მიდის, ყოველ ნაბიჯზე სურათს იღებენ მოისმის ზარის რეკა. ეს ადგილობრივი კათოლიკური ეკლესიაა, მან თავისი ინიციატივით პატივი სცა უკანასკნელად ჩვენ დიდებულ ვეტერანს. ზალხით გაქედლითა ჭეჩები, საზღვები, სახლის თავები, მთელი ქალაქი მოსულა.

მიეუახლოვდით სასაფლაოს, გვირგვინების მზიდველები რიგ-რიგობით ეწყობიან და გზას აძლევენ მთელ კორტეჟს. კორტეჟის დენამ სამ საათზე მეტი გასტანა. სასაფლაოზე უშვებენ მხოლოდ დელეგაციებს, სპეციალურ ნებართვის ბილეთების მქონეთ და გვირგვინების მომტანთ.

ცხედარი დასვენეს კრემატორიუმის *) წინ. პირველად ძვირფას ცხედარს ეთხოვება მეკლენბურგი, გერმანიის სოც. დემოკრატიულ პარტიის წარმომადგენელი. მან მოკლედ მოიხსენია, თუ რა პირობებში მოუბდა მუშაობის დაწყება ახალგაზრდა ბებელს, რა რიგით იბრძოდა მთელ თავის სიცოცხლეში, რამდენი დაბრკოლებანი იძლია, რა ღვაწლი მიუძღვის ბებელს გერმანიის პროლეტარიატისადმი. მეკლენბურს სცვლის რიხარდ ფიშერი, რეისტაგის სოც. დემ. ფრაქციის წარმომადგენელი. იგონებს იმ დროს, როცა პროლეტარიატის რეისტაგში მხოლოდ ბებელი და ლიბკნეხტი ყავდა. ადარებს დღევანდელ მდგომარეობას და უკანასკნელად ესალმება ბებელს სოც. დემ. ფრაქციის სახელით. ლეგიონი უძღვნის სალამს გერმანიის პროფ. კავშირების სახელით.

აგერ მოხუცი გრეილინიც, ის მთელი შვეიცარიის სოციალისტების სახელით ლაპარაკობს. გრეილინი—ვეტერანი პირველი ინტერნაციონალისა, ახლო მეგობარი მარქს—ენგელსისა. ძლიერ მოხუცებულია, მარა მაინც ახალგაზრდაა. პირველად შეგხვდით—ლაპარაკობს გრეილინი ახალგაზრდა ლომ-ბებელს ამ 40-45 წლის წინეთ. მას შემდეგ კავშირი ჩვენს შორის არ შეწყვეტილა, უკანასკნელად ბებელს ეხედავთ ბერნის კონფერენციაზე. სადაც იბრძვის გერმანიის და საფრანგეთის ზალხითა შორის მეგობრულ განწყობილების განსამტკიცებლად,—მისი უკანასკნელი სიტყვა იყო „წინ“ და მეც ამ სიტყვით გამოვესალმე დაუფიწყარ მეგობარს. „საერთაშორისო სოციალისტურ ბიუროს სახელით უძღვნის სალამს ვანდერველდე (ბელგიის ცნობილი სოციალისტი) მეორე ინტერნაციონალის უდიდესი შექმნელ ავგუსტ ბებელს.

კლარა ცეტკინა ლაპარაკობს მთელი ქვეყნის ქალთა სოციალისტურ მოძრაობის სახელით—მოკლედ, აღნიშნავს ბებელის მნიშვნელობას ქალთა სოციალისტური მოძრაობისათვის და თავის სიტყვას ათავებს შემდეგით: „ჩვენ ვამაყობთ, რომ ბებელი იყო და იგი იყო ჩვენი“.

ავსტრიის პროლეტარიატის გლოვას და უკანასკნელ სალამს გამოსთქვამს მოხუცი ვიქტორი აჟლერი, ძლიერ ღელავს, დასუსტებულია. მისი თვალები ანათებენ... რუსეთის სოციალიზმის სახელით ლაპარაკობს პლენაროვი. მოკლედ აღნიშნავს ბებელის მნიშვნელობას რუსეთის პროლეტარიატისათვის. ამ რამოდენიმე წუთში—ლაპარაკობს პლენაროვი—ავგუსტ ბებელს დასწავენ, ის შეუერთდებ ბუნებას, ის გაქრება, მარა ბებელის ხსოვნა ისე ძლიერია, ისე მაგრად არის გამჯდარი ჩვენ ძვალ-რბილში, რომ არავითარ ძალას მისი აღაფხვრა არ შეუძლია“ საფრანგეთის სოციალიზმის სახელით ესალმება ბრაკე. „საფრანგეთის პროლეტარიატი—ლაპარაკობს ის ვერასოდეს ვერ დაივიწყებს ავგუსტ ბებელს, რომელმაც, ხმა მალლა და უშიშრად დაიცვა კომუნა, რომელმაც სასტიკი პროტესტი განუცხადა გერმანიის რეაქციას ელზას-ლოტარინგიის ანექსიის გამო“.

*) კრემატორიუმი, სადაც ცხედარს სწავენ.

ლაპარაკობენ: იტალიიდან (ბალაბანოვის ქალი), ინგლისიდან (კეირჰარდი) ჰოლანდიიდან, დანიიდან ამერიკიიდან.

სულ ყველა ორატორები ლაპარაკობენ მოკლედ და სხარტულად.

სიტყვები გათავდა, სიჩუმეა, სულის თქმაც აღარ ისმის. ყველა რაღაც საშინელებას მოელის, საშინელებას ძლიერს, რომლის აშორება — დათურგვნა არავის ძალუის. ერთ-ერთი ორგანიზატორი პროცესიისა რაღაცას ხელთ ანიშნებს.. მოისმის გულდამთეთთქავი შოპენის სამგლოვიარო მარში. ორგანიზატორი კიდევ ანიშნებს, კრემატორიუმის კარები იღება, ცხედარს მიაქანებენ. სულშემზუთავი სურათია, შოპენის მარში სტირის, კვნესის... ხალხიდან მოისმის ჭეითინი... იხურება კრემატორიუმის კარები... ბუხრიდან კვამლი აფარდა... იწვის ბებელი... იშლება ხალხი, მე კი ინსტიტუტურად ვიმეორებ: „ჩვენ ვამაყობთ, რომ ბებელი იყო და იგი იყო ჩვენი“ ჟო რ ჟ ი. (გაზ. „განთიადი“ № 25—21/VIII 1913 წ.).

ქ რ ო ნ ი კ ა

საქართველოს სარეგ. მუზეუმში განაგრძობს რევოლუციონური მოძრაობის ისტორიიდან მასალების შეგრობა—სისტემატიზაციას.

ამჟამად მუზეუმში სავსებით ჩამოყალიბებულ-მოწყობილია შემდეგი განყოფილებები: 1) ბიბლიოთეკა, რომელთანაც არსებობს წიგნებისა და გაზეთების ქვე-განყოფილება. აქ თავმოყრილია და სისტემაშია მოყვანილი 40 ათასი სახელწოდების წიგნი და ჟურნალი. აქ მრავლად არის ძველის-ძველი ლეგალური და არალეგალური გამოცემანი. აიიი სახელწოდების სხვადასხვა გაზეთი მოიპოვეს, დიდძალი პროკლამაციები, ზელთაწერები, ანკეტები, მოგონებები და სხ., 2) ისტორიულ-რევოლუციონური არქივი. აქ თავმოყრილია ყოფილ ჟანდარმთა სამმართველოს, დაცვის განყოფილებათა, სამხედრო-სასამართლოთა პოლიტიკური საქმეები, სასამართლო პალატისა და 1917—21 წლამდე მომქმედ პოლიტიკურ პარტიათა ორგანიზაციების არქივები. სულ ამ განყოფილებაში არის 40-ზე მეტი ფონდი. ამჟამად მთავარი ფონდებისთვის სდგება საალფავიტო კატალოგები, რეესტრები, აგრეთვე სწარმოებს მუშაობა, რომ ისტორიულ-რევოლუციონური არქივისთვის შესდგეს საბარათო სისტემა; 3) მუზეუმის გამოფენა. გამოფენა დაყოფილია რამდენიმე ნაწილად: ა) წინამარქსისტული პერიოდი; აქ წარმოდგენილია ბატონყმობის დროის დამახასიათებელი ექსპონატები, რევოლუციონური ნაროდნიკობა, გლეხთა აჯანყებები საქართველოში და რუსეთში და სხ.; ბ) მე-90 წლები—მუშათა მოძრაობის დასაწყისი; აქ დიდი ყურადღება აქვს მიქცეული მუშათა მოძრაობის შესანიშნავ მომენტებს რუსეთში და საქართველოში, მუშათა პირველი წრეები, მუშათა ჟურნალები, გაზეთები, ს. დ. ყრილობები და კონფერენციები მე-90—900 წ. წ. და სხ. ბ) 1905 წლის პირველი რევოლუცია. პირველი რევოლუციის საყურადღებო ამბები—მუშათა ორგანიზაციები, გაფიცვები, გლეხთა მოძრაობა, მოძრაობა ჯარსა და მოსწავლე ახალგაზრდობას შორის, პარტიული კომიტეტები, რევოლუციის დროინდელი პრესა და სხ.; ასევე წათანადო მასალებით არის გამოფენილი: ბ) რეაქციისა და იმპერიალისტური ომის წლები, გ) თებერვლის რევოლუცია, დ) მენშევიკების ბატონობის ხანა საქართველოში; ე) ოქტომბრის გადატრიალება; ვ) საქართველოს გასაბჭოება; ზ) სამოქალაქო ომში დაღუპულნი; თ) პროფმოძრაობა; ი) კატორღა-გადასახლება; კ) წითელი არმიის კუთხე.

მთელი გამოფენა მოთავსებულია სულ 8 დარბაზში. საერთოდ აქ თავმოყრილია ვიიი-მდე ექსპონატი. ერთი თვალის გადავლებითაც ადვილათ დარწმუნდებით, რომ ეს გამოფენა მართლაც ცოცხალ სკოლას წარმოადგენს, სადაც მუშები, ახლომკვეთრელთა, წითელ-არმიელთა და მშრომელთა სხვა ორგანიზაციები ძველი თაობის გმირული ბრძოლის მაგალითზე შეისწავლიან რევოლუციონურ ბრძოლას.

მუზეუმს აქვს აგრეთვე საკუთარი საამკინძაო სახელოსნო, რომელიც ასრულებს ბიბლიოთეკისა და გამოფენის სამუშაოებს. საზოგადოთ ყოველ დარგში

მუშაობა მუზეუმში ფართოდ არის დაყენებული, მაგრამ უბინობა მეტად უშლის ხელს; იმ შენობაში, სადაც ამჟამად არის მოთავსებული მუზეუმი, ყოველად შეუძლებელია მუშაობის სათანადოთ გაშლა. ამისთვის შესაძლებლობა არის—ადვილათ შეიძლება ბინის გაფართოვება იმავე შენობაში იმ ოთახების მუზეუმისთვის გადაცემით, რომლებიც ამჟამად სამხედრო უწყებას უჭირავს. წინააღმდეგ შემთხვევაში მუზეუმი თავს დანიშნულებას სანახევროდაც ვერ შეასრულებს—ამოდენა დაგროვილი მასალა ჩვენი რევოლუციური წარსულიდან დაუმუშავებელი დარჩება. საჭიროა მეტი ყურადღება სარ. მუზეუმისადმი როგორც ნივთიერი დაზარების აღმოჩენით, ისე სხვა მხრივაც.

მუზეუმი ლეზღობის თვითრად დოტაციას 500 მ., რაც მუშაობის გასაძლიერებლად ძირეულ ცოტაა. ამიტომ მუზეუმის დირექტორმა ანხ. გ. პარკაძემ აღძრა შემდგომლობა დოტაციის 1000 მანეთამდე გადიდების შესახებ.

— „ს ა რ ქ ი ვ ო ს ა ქ მ ე“ წიგ. I. საქ. ცენტრარქივის გამ. 1929 წ. გვ. 215 საქ. ცენტრარქივმა მომხდარი რეორგანიზაციის შემდეგ განახლა გამომცემლობა წიგნში მოთავსებულია შემდეგი წერილები: ფ. მ ა ხ ა რ ა ძ ე — არქივები. მნიშვნელობის შესახებ; ი. ი ო ვ ი ძ ე — საარქივო საქმე საქართველოში; შ. ჩ ხ ე ტ ი ა — არქივების კლასიფიკაციისა და სისტემატიზაციის ძირითადი პრინციპები; პ რ ო ფ. გ. ნ ა თ ა ძ ე — სახელდახლო ცნობები რ. ს. ფ. ს. რ. არქივების მფლობელების შესახებ; ი. გ ე დ ე ვ ა ნ ი შ ვ ი ლ — სამხედრო-საისტორიო არქივი; მ. დ რ ა კ ო ნ ე ნ კ ო — საქართველოს ს. ს. რ. ერთიანი სახელმწიფო საარქივო ფონდი; შ. ჩ ხ ე ტ ი ა — საარქივო შენობა და მისი მოწყობილობა; ზ. ბ ო ქ ო რ ი ძ ე — ძველ საბუთთა არქივი; პ რ ო ფ. მ. მ ო ლ ი ე ვ ე კ ტ ო ვ ი — მთავარი საისტორიო არქივი; ვ. ბ რ ო ს ს ე — ბეჭდვით ნაწარმოებთა არქივების ცენტრალიზაციისთვის საქართველოში.

საინფორმაციო განყოფილებაში მოთავსებულია შემდეგი მასალები: 1) ცენტრარქივის დირექტორის მოხსენება საქართველოს ცაკ-ში და ცაკ-ის დადგენილება 2) ცენტრარქივის მუშაობის ანგარიში 1928 წ. სექტემბერ დეკემბრის საპერსპექტივო გეგმის მიხედვით, 3) ცენტრარქივის მუშაობა-მოქმედების საპერსპექტივო გეგმა 1929 წ. იანვრიდან ივლისამდე, 4) მომქმედ საბჭოთა დაწესებულებების არქივის დათვალიერება.

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფიის განყოფილებაში: 1) ა რ ქ ი ვ ი ს ტ ი.—В. Романовский. „Нариси з архивознавства“. 2) ბ ი ბ ლ ი ო გ რ ა ფ ი.—„Архивное Дело“. Изд. Центрархива РСФСР.—შ. ჩ ხ ე ტ ი ა.—შეუვანებელი უეცობა, თუ შეგნებული სიყალბე.

ამას გარდა ოფიციალურ განყოფილებაში მოთავსებულია დეკრეტები, ცირკულიარები და ინსტრუქციები.

წიგნი სუფთად არის გამომცემულ, კარგს ქალღღმ. მხოლოდ ნაკლად უნდა ჩათვალოს, რომ წიგნის ფასი (ორი მანეთი) მკიხველისთვის მიუწოდო-მელია. საერთოდ კი, საქ. კომპ. ც. კ. პარტისა ფაქოზს, რომ ამ ხანად ცალკე გამომცემლობა ცენტრარქივისთვის მიზანშეწონილი არ არის. ჯერ საჭიროა თვით არქივის მოწესრიგება, რომელიც იქ მომხდარ რეორგანიზაციამდე პოტიურ მდგომარეობაში იმყოფებოდა, რაც ჯერ კიდევ სავესებით გამოსწორებული არ არის. ცენტრარქივის მთელი ძალ-ღონე, როგორც ნივთიერი და სხ., სწორედ ამას უნდა მიხმარდეს უპირველესად ყოვლისა.

„რევ. მატ.“ რედაქციისაგან.

ჟურნალ „რევოლუციის მატიანეს“ თანამშრომლების
საყურადღებოთ.

ჩვენი ჟურნალი 1929 წელს ამ ნომრის შემდეგ მხოლოდ ორჯერ გამოვა: ერთი ივლის—აგვისტოს. თვეში და მეორე—ნოემბერ—დეკემბერში. ამიტომ ჟურნალში დაიბეჭდება მხოლოდ რჩეული წერილები. ამხანაგებმა უნდა იცოდნენ, რომ „მატიანე“ არის მხოლოდ ისტორიული ჟურნალი და საჭიროა ისტორიული ფაქტების კვლევა-ძიება და ამა თუ იმ ხანის მეცნიერულად გაშუქება. ამხანაგები კი გვაწვდიან ხშირად ისეთ პირად მოგონებებს, რომელიც სრულიად არ ასის დაკავშირებული ამა თუ იმ ისტორიულ ფაქტთან და მოვლენასთან, ამიტომ „მატიანეს“ რედაქცია მოაგონებს იმათ, ვისაც სურს ჩვენს ჟურნალში თანამშრომლობა, მიაქციონ ყურადღება წერის დროს ფაქტის გაშუქებას—მის წარმოშობის და განვითარების მიზეზებს. მოგონებები დაიბეჭდება მხოლოდ ისეთი, რომელიც თავისი შინაარსით დაკავშირებულია ისტორიულ ფაქტებთან და ისიც იშვიათ შემთხვევაში. საზოგადოთ წელს უნდა მიექცეს ყურადღება შემდეგი თემების გარშემო მასალების შეკრებას და წერილების დამზადებას:

- 1) ათი წელი პროგრამის მიღებისა (კომპარტიის მერვე ყრილობა 1919 წელს).
- 2) ქალთა მოძრაობის ისტორიული მიმოხილვა.
- 3) რუსეთის ს. დემ. მუშათა პარტიის ყრილობები (4, 5 და შემდეგი).
- 4) ათი წელი დენიკინის, კოლჩაკის, იუდენიჩის და სხვათა არმიების განადგურებისა (აგრეთვე მენშევიკების არმია და გვარდია).
- 5) ახალგაზრდა კომუნისტთა მოძრაობიდან.
- 6) პროუკავშირები საქართველოს გასაბჭოებამდე და მის შემდეგ.
- 7) იმპერიალისტური ომი 1914 წ. და საერთაშორისო სოციალ-დემოკრატია.
- 8) კავკასიის საკავშირო კომიტეტის ტაქტიკა და პროგრამა.
- 9) რ. ს. დ. მ. პ. (ბ) — საოლქო კომიტეტის მუშაობის გარშემო.

ს ა რ ო მ ე ნ ი

	გვ.
1. კომინტერნის ათი წლისთავისთვის	3
2. თ. შაზარაძე—ისტორიკ-ს.მარტისიტების პირველი საკავშირო კონ- ფერენცია	23
3. პირველიდან მეთუხმეტე ყრილობამდე	28
4. თენგიზ ქლენტი—„კავკასიის ფრონტის“ არმია ოქტომბრის დღეებში	54
5. ლ. შ.—პოლკოვნიკ ალფტანის დამსჯელი რაზმი ქართლში	70
6. „რა გვქონდა და რა გვაკლდა“	
7. ა. დოლიძე—ციხის ცხოვრება და არალეგალური მუშაობა	87
8. გ. მეუნარგია—ფოთის ორგანიზაციის მუშაობის მთავარი მომენტები	98
9. შამშეღ ლეჟავა—რევოლუციონერი ბრძოლა და პარტიული მუშაობა	115
10. პ. კიტაღლიშვილი—რევოლუციონერი მოძრაობა ხონის რაიონ- ში 1901-06 წ.	142
11. ნ. ბოკუჩავა—განელოლი გზა	163
12. მოსკოვის არალეგალური ბოლშევიკური სტამბის წარსულიდან	168
13. ე. დვალდი—მუშაო პროფკავშირების კონფერენცია ტფილისში	171
14. ვალ. გეგეშიძე—რევოლუციონერი წარსულიდან	175
15. ა. ვაშაძე—1905 წ. რევ. მოძრაობის ერთი ხანა	193
16. დ. ნასარაძე—ჩემი მოგონება	203
17. ამბ. ს. დოლიძის ხსოვნას	213
18. პარტიული არქივი	216
19. მასალები და დოკუმენტები	231
20. ჭრონიკა	243
21. „რევ. მატ.“ რედაქციისაგან	245